

Kopi

Kita

Gopi Kita

Het lied van de Gopi's in afgescheidenheid

Śrīmad-Bhagavatam

Canto Tien, Hoofdstuk Eenendertig

Met commentaar door

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOŚVĀMĪ MAHĀRĀJA

Jaya Radhe

GOPI-GĪTA

Oorspronkelijke titel: Gopi-gita – The Song of the Gopis in Separation
Srimad-Bhagavatam, Canto Tien, Hoofdstuk Eenendertig
Commentaar: Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja, 1921
1ste druk: 2009 Gaudiya Vedanta Publications – Delhi, India

Nederlandse titel: Gopi Gita – Het lied van de Gopi's in afgescheidenheid
Nederlandse vertaling: 2019 Indira dasi
Voorzien van Sanskriet verzen in Devanagari en Romeins diacritisch schrift
Pentekening: © Syamarani dasi. Gebruikt met toestemming.
Schilderijen van Syamarani dasi en de foto van Sri Srimad Bhaktivedanta Svami Maharaja zijn courtoisie van © Bhaktivedanta Book Trust International, Inc., www.Krishna.com. Gebruikt met toestemming.
Vector art: Calvaro Cabrera, Freepik.com; Vecteezy.com
Pro Deo Uitgever Jaya Radhe: <https://purebhakti.com/jayaradhe.nl>
Email: banyantree@duck.com

Drukwerk: www.pumbo.nl
Papier: HVO biotop
Paperback: www.boekenbestellen.nl/boek/gopigita

Alle Nederlandse titels van deze auteurs op één pagina:
www.boekenbestellen.nl – Zoekterm: BV Narayana Maharaja

Kosteloos Nederlandse titels in eBookformaten: jayaradhe.nl/boeken.html;
purebhakti.com/resources/ebooks-magazines/bhakti-books/dutch

Nederlandse vertalingen van de literaire nalatenschap van Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja worden als Nederlands cultureel erfgoed geconserveerd door de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en het World Book Archive in Vrindavan.

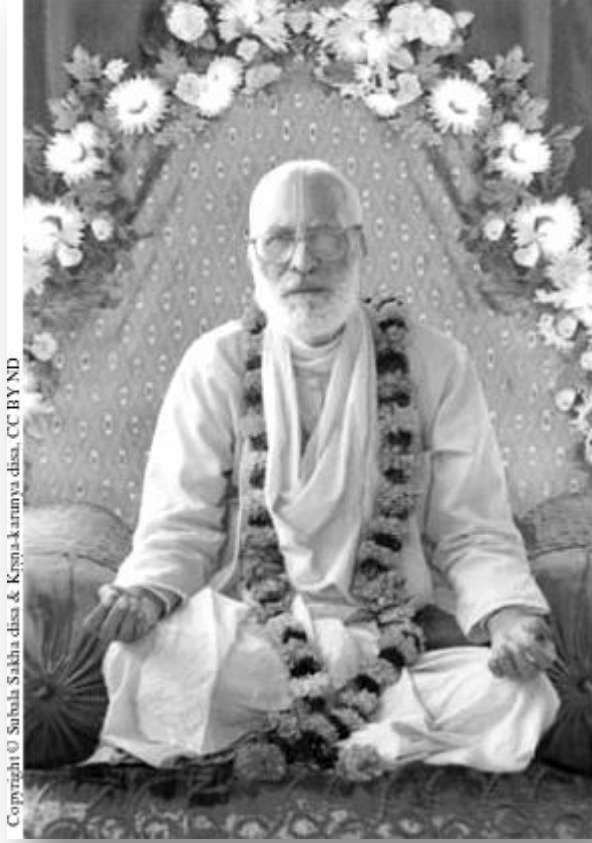
Gaudiya Vedanta Filosofie; Caitanya; Vaisnavisme
NUR: 718 Oosterse religies

COPYRIGHT 2019 © I.H.M. GOOSEN – ENKELE RECHTEN VOORBEHOUDEN

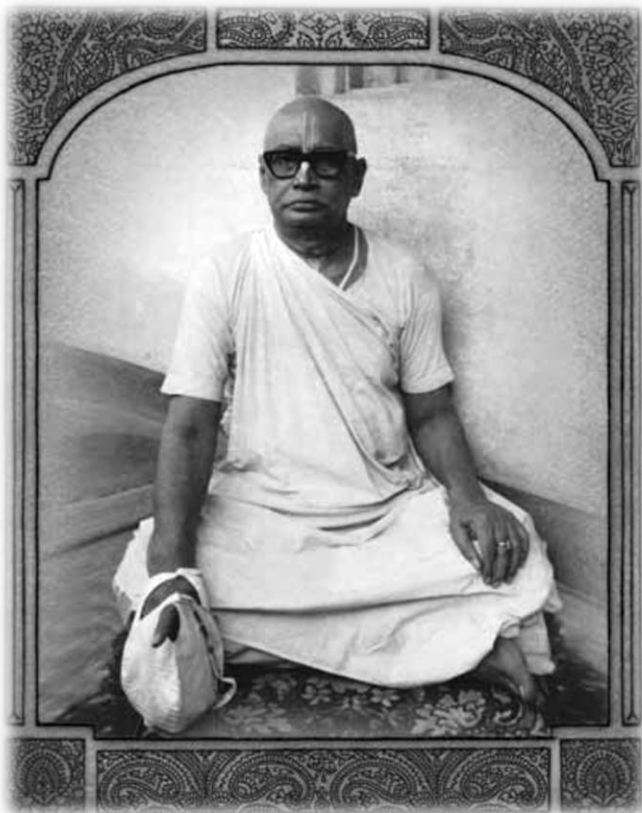
BEHALVE WAAR ANDERS VERMELD VALT ALLEEN DE TEKST (NIET OPMAAK, FOTO'S EN KUNST) IN DIT BOEK ONDER CREATIVE COMMONS NAAMSVERMELDING-GEENAFGELEIDWERKEN 4.0 INTERNATIONALE PUBLIEKE LICENTIE

Overzicht licentie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.nl>

Copyright © Subala Sakha dāsa & Kṛṣṇa-karṇya dāsa, CC BY ND

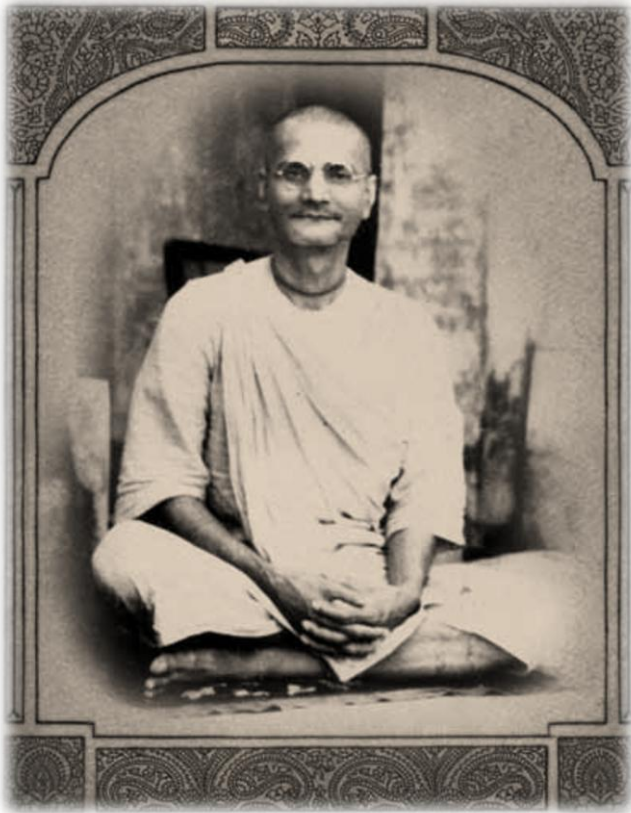
ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

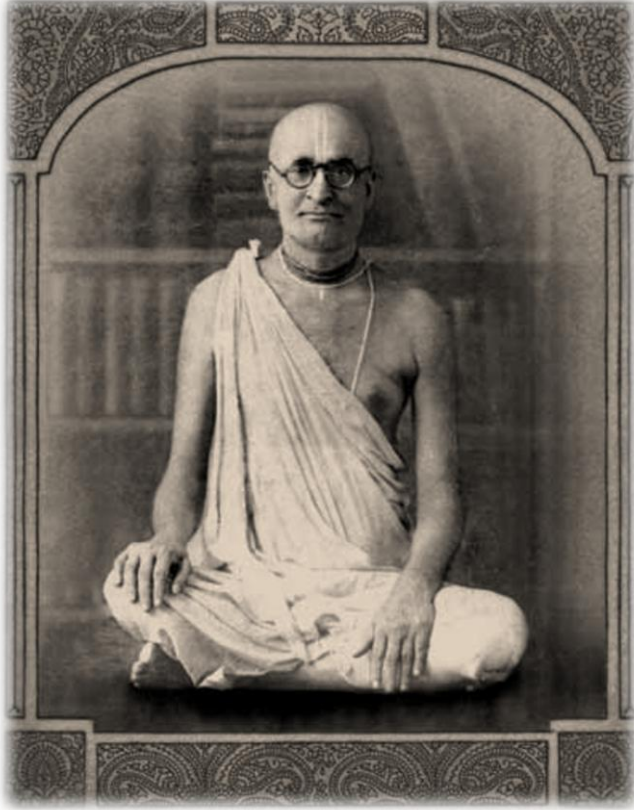
ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTIVEDĀNTA VAMANA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTIVEDĀNTA SVĀMĪ MAHĀRĀJA

ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTI PRAJÑĀNA KEŚAVA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTISIDDHĀNTA SARASVATĪ ṬHĀKURA PRABHUPĀDA

ŚRĪLA JĪVA GOSVĀMĪ

SRILA VIŚVANĀTHA CAKRAVARTĪ ṬHĀKURA

DE GOPĪ'S VAN VRNDĀVANA

Inhoud

Van de Redacteurs	i
Inleiding	vii
<i>Vers Een</i>	<i>1</i>
<i>Vers Twee</i>	<i>21</i>
<i>Vers Drie</i>	<i>33</i>
<i>Vers Vier</i>	<i>51</i>
<i>Vers Vijf</i>	<i>65</i>
<i>Vers Zes</i>	<i>75</i>
<i>Vers Zeven</i>	<i>87</i>
<i>Vers Acht</i>	<i>115</i>
<i>Vers Negen</i>	<i>141</i>
<i>Vers Tien</i>	<i>159</i>
<i>Vers Elf</i>	<i>171</i>
<i>Vers Twaalf</i>	<i>185</i>

<i>Vers Dertien</i>	197
<i>Vers Veertien</i>	213
<i>Vers Vijftien</i>	225
<i>Vers Zestien</i>	233
<i>Vers Zeventien</i>	245
<i>Vers Achttien</i>	255
<i>Vers Negentien</i>	271
<i>Hoofdstuk 32, Verzen 1 en 2</i>	307
<i>Over de Commentatoren</i>	317
<i>Srila Jiva Gosvami</i>	319
<i>Srila Visvanatha Cakravarti Thakura</i>	331
<i>Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja</i>	339
<i>Glossarium</i>	347

Van de Redacteurs

 AN HET BEGIN VAN DE JAREN '90 BEZOCHTEN een kleine groep *sannyāsīs* en andere toegewijden Śrīla Bhaktividānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja voor leiding en instructie. Śrīla Mahārāja, die zich soms in zijn kwartier in Vṛndāvana en soms in Mathurā bevond, beantwoordde hun vragen en zette hen de diepe, innerlijke betekenissen van *Śrīmad-Bhāgavatam* uiteen aan de hand van de werken van onze Gauḍīya Vaiṣṇava ācāryas (geestelijk leermeesters). Een van de belangrijkste onderwerpen van discussie was *Gopī-gīta*, het lied van de *gopīs* in afgescheidenheid van Kṛṣṇa, dat de *gopīs* in grote droevenis zongen, nadat Kṛṣṇa de arena van de *rāsa*-dans had verlaten.

Vijfduizend jaar geleden openbaarde Śrīla Śukadeva Gosvāmī op genadevolle wijze het goddelijke lied van de *gopīs* tijdens zijn recitatie van *Śrīmad-Bhāgavatam* aan de heilige Koning Parikṣit, toen ze vergezeld door talloze wijzen en zelfgerealiseerde zielen aan de oever van de Gaṅgā zaten. Die verzen van *Gopī-gīta* hebben zich later gemanifesteerd als Canto Tien, Hoofdstuk Eenendertig van *Śrīmad-Bhāgavatam*.

Gopī-gīta is een zeer verheven, sacraal en vertrouwelijk onderwerp, dat ver boven het bevattingsvermogen van geconditioneerde zielen uitgaat. Met groot mededogen hebben daar-

om bepaalde ontvangers van de zegen van de *gopīs* commentaren op deze verzen geschreven. Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja legt uit, “Śrī Caitanya Mahāprabhu eerbiedigde het commentaar van Śrīla Śrīdhara Svāmī. Śrīla Sanātana Gosvāmī heeft dit commentaar als basis gebruikt om Mahāprabhu’s prachtige gevoel van *bhakti* in zijn eigen commentaar op Canto Tien vast te leggen. Śrīla Jīva Gosvāmī heeft op die uiteenzetting verder licht geworpen met zijn commentaar, *Vaiṣṇava-toṣaṇī*. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft toen beide commentaren als restanten aanvaard en heeft hun ambrosijnen essentie eruit gedistilleerd en zijn eigen commentaar gecomponeerd.”

Deze commentaren van de *ācāryas* zijn omzichtig doorgegeven en onderwezen door zelfgerealiseerde spiritueel leermeesters in de disciplinaire opvolging, die allemaal verzonken waren in de sublieme waarheden erin. Toen bracht Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja, die in de wereld bekend staat als Śrīla Prabhupāda, de antieke vedische cultuur voorzichtig naar het Westen. Dit deed hij met het doel om een wereldwijd platform te creëren, waarop verontruste mensen van dit IJzeren Tijdperk van ruzie en schijnheiligheid toegang konden vinden tot deze verborgen waarheden. In zijn samenvattende studie van Canto Tien van *Śrīmad-Bhāgavatam*, genaamd *Kṛṣṇa, the Supreme Personality of Godhead*, introduceerde hij de verzen en commentaren van het lied van de *gopīs* in het Engels en heeft tevens meer dan zestig werken uit de vedische literatuur vertaald. Dit heeft hij gedaan om zijn wereldwijde gehoor geleidelijk begrip bij te brengen.

Om dit goddelijke onderwerp nader te belichten heeft daarna Śrīla Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja uitgebreide uiteenzettingen gegeven van de bijdragen van de *ācāryas* in zijn reeks Engelse lezingen aan het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw. Hoewel Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja over dit onderwerp voorheen in Hindi had gesproken, waren deze lezingen uniek, omdat het de eerste en enige gelegenheid is geweest, waarop hij hierover tegen zijn oudere studenten in Vṛndāvana en Mathurā zo uitgebreid in het Engels heeft gesproken. Hij zei in zijn lezing over Vers Twee, “Sommige onderdelen van deze uitleg zijn afkomstig uit het commentaar van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura. Er zijn ook punten, die hij niet heeft uitgelegd, en in die gevallen heb ik de uitleg uit het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī genomen en heb ik ook uit mijn hart geput.”

De Engelstalige toehoorders van Śrīla Nārāyaṇa Mahārāja waren leerlingen van Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja, die hij iets heeft verteld over zijn eigen dienstverlening aan hun Gurudeva. “Ik voel, dat ik hem een dienst verleen”, zei hij tegen hen. “Ik voel dit in mijn hart. Daarom geef ik niets om mijn eigen tijd. Ik beschouw dit als mijn *bhajana-sādhana*, waarmee ik jullie allemaal kan helpen. Ik bid, dat hij me zijn genade schenkt en dat hij mijn Gurudeva vraagt om ook zijn genade te schenken – want ze waren boezemvrienden.”

Toen enkele toegewijden uit zijn gehoor het idee opperde om van zijn prachtige lezingen een boek samen te stellen, stemde hij ermee in en voegde eraan toe, dat het boek vooral waardevol zou zijn voor gekwalificeerde personen, ofschoon

het beschikbaar zou komen aan alle mensen en dat iedereen er zijn voordeel mee zou kunnen doen.

Jaren later, in 2005, toen de redacteurs het manuscript van zijn lezingen aan het voorbereiden waren, begon Śrīla Mahārāja met zijn formele Hindi *bhāvānuvāda* vertaling¹ van de Sanskriete commentaren van Śrīla Śrīdhara Svāmī, Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura op *Rāsa-pañcādhyāyī*. Deze vijf hoofdstukken, die de *rāsa*-dans van Śrī Kṛṣṇa en ander gerelateerd spel en vermaak met Zijn *gopī* geliefden beschrijven, worden beschouwd als *pañca-prāṇa*, de vijf stromen levensadem van *Śrīmad-Bhāgavatam*. De redacteurs hadden het geluk, dat ze de Engelse vertaling van de voorpublicatie van het manuscript van de commentaren op *Gopī-gīta* van Śrīla Mahārāja konden lezen, dat één van die vijf hoofdstukken betreft, hetgeen zeer behulpzaam is geweest bij de voorbereiding van deze presentatie van zijn lezingen.

Het commentaar van Śrīla Śrīdhara Svāmī is getiteld, *Bhā-vārtha-dīpikā*, hetgeen betekent “Verhelderingen van de innerlijke betekenissen van de stemmingen”. Śrīla Jīva Gosvāmī is de auteur van het commentaar, *Vaiṣṇava-toṣaṇī*, hetgeen betekent “Het brengen van voldoening aan de Vaiṣṇava’s” en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft ons *Sārārtha-darsinī* gegeven, dat betekent “Het onthullen van de essentiële betekenissen”. De redacteurs vroegen Śrīla Nārāyaṇa

¹ De vertaling van Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja is geen letterlijke vertaling. Het is een *bhāvānuvāda*, een uitleg van de gevoelens van Śrīla Śukadeva Gosvāmī en de *ācāryas*. Het is een uiteenzetting van de diepe betekenis verborgen in de commentaren van Śrīla Śrīdhara Svāmī, Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura.

Gosvāmī Mahārāja, of hij zo goed wilde zijn om een naam te geven aan de geschreven vorm van zijn eigen lezingens, zijn gesproken commentaar, en hij noemde het *Bhāva-prakāśika Vṛtti*, hetgeen betekent “Het commentaar dat het gevoel verheldert”.

Śrīla Mahārāja heeft veel Sanskriete uitdrukkingen in zijn commentaar gebruikt, die doorgaans in het Engels worden uitgelegd, hetzij in de tekst, hetzij in een voetnoot. Wanneer de lezer de uitleg ontoereikend acht, wordt hij uitgenodigd zich tot het Glossarium te wenden. Daar, waar een voetnoot een bepaalde referentie niet insluit, is deze doorgaans afkomstig uit een van de verklarende woordenlijsten in andere boeken van Śrīla Mahārāja. In navolging van de traditie van onze spirituele voorgangers gebruiken we standaard diacritische tekens om de uitspraak van Sanskriete woorden aan te geven. Spreek *ā* uit als achter, *ī* als Iers, *ū* als oe in oer, *r* als ri in richting, *m* en *n* als ng in rang, *ś* en *ṣ* als sj in sjaal en *c* als tsj in Tsjechië.

We verzoeken de lezer op nederige wijze om fouten en vergissingen te vergeven, die mogelijkterwils in de samenstelling van de presentatie van Śrīla Bhaktividānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja zijn binnengeslopen.

Inleiding

 IJ HET ZIEN VAN KṚṢṢṢA, DIE MET ALLE ANDERE *gopīs* danste en op hetzelfde moment met Haar danste, verliet Rādhikā de *rāsa*-dans in een gedeprimeerde stemming.

Gopī-gīta is een onderdeel van *rāsa-pañca-adhyāyī*, de vijf hoofdstukken van *Śrīmad-Bhāgavatam*, die handelen over *rasa-līlā*.

Het lichaam heeft vijf luchtstromen (*pañca-prāṇa*) in het hart en één van deze vijf stromen is zeer vitaal. De twaalf canto's van *Śrīmad-Bhāgavatam* worden vergeleken met twaalf lichaamsdelen. Het tiende canto is het hart van dat lichaam. In dat hart zijn de vijf hoofdstukken, die *rāsa-pañca-adhyāyī* omvatten, de vijf stromen levensadem en van deze vijf stromen levensadem is *Gopī-gīta* de meest vooraanstaande.

We vangen onze discussie over *Gopī-gīta* aan met het herinneren van de hoofdstukken in *Śrīmad-Bhāgavatam*, die de verering beschrijven van godin Kātyāyanī-devī door de *gopīs*,

waarin ze de godin verzoeken om Kṛṣṇa als hun echtgenoot te krijgen. Het eerste vers van dit hoofdstuk luidt,

*hemante prathame māsī
nanda-vraja-kamārikāḥ
cerur haviṣyam bhuñjānāḥ
kātyāyany-arcana-vratam*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.22.1)

Tijdens de eerste maand van het winterseizoen legden de on-gehuwde meisjes van Gokula de gelofte af om godin Kātyāyanī te vereren. Gedurende de hele maand gebruikten ze alleen *khichrī* zonder kruiden.

De *gopīs*, die de gelofte aflegden om Kātyāyanī te vereren, waren jong en ongehuwd. Wat was dan op dat moment Kṛṣṇa's leeftijd? Kṛṣṇa had Gokula op de leeftijd van drieëneen-half jaar verlaten. Volgens Śrīla Vyāsadeva en Śrīla Śukadeva Gosvāmī was Hij zeven jaar, toen Hij de berg, Girirāja Govardhana op de pink van Zijn linker hand optilde. Nadat Hij Girirāja had opgetild, kwamen alle ouderen en hun priesters bij elkaar en zeiden tegen Nanda Bābā, “Je moet Kṛṣṇa niet als Jouw zoon behandelen. Hij is jouw zoon eigenlijk niet. Hij kan een halfgod zijn, of misschien is Hij wel God, of zoiets als God. We hebben gehoord, dat Nārāyaṇa Zelf in de gedaante van Kṛṣṇa is gekomen en misschien is dat waar. Dus je moet Hem niet als een gewone jongen behandelen. Je moet niet Zijn handen vastbinden of Hem achterna zitten en straffen. Hij is nog maar zeven jaar oud en toch heeft Hij een berg als Govardhana opgetild. Hoe kan dat? Dit is zowaar een mysterie.”

“Oh,” Nanda Bābā lachte. “Ik heb gehoord, dat *gopas* pas rijp en intelligent worden op de leeftijd van tachtig. Vóór die tijd kunnen ze niets op de juiste manier inschatten, want hun verstand is niet stabiel. Kṛṣṇa is echt een gewone jongen.

“God heeft veel meer goede kwaliteiten dan zelfs de geperfectioneerde heiligen. Zulke heiligen worden niet kwaad en ze worden niet verstoord door honger, dorst, of ander materieel verdriet. Ze stelen niet en ze liegen niet.

“Kṛṣṇa daarentegen vertelt leugens. Hij huult en wordt kwaad. Hij neemt mensen in de maling en Hij is op zoveel andere manieren ondeugend. Soms zeurt Hij om boter en kandijsuiker. Als Hij zijn zin niet krijgt, wordt Hij furieus en smijt Hij alle spullen in ons huis op de grond en gooit ze dan alle kanten uit.

“Dit is het bewijs, dat Hij niet God is. In ieder geval, ook al staan jullie erop, dat Hij God is, Hij is toch mijn zoon, dus ik roep Hem op het matje en straf Hem en behandel Hem, zoals een vader zijn kind moet behandelen.”

Nanda Bābā bleef lachen bij het idee, dat Kṛṣṇa God was; toen kwam Yogamāyā eraan en onder haar invloed werd dit idee onder de aanwezigen vergeten.

Dit incident had plaats tijdens de maand Kārtika, toen Śrī Kṛṣṇa zeven jaar oud was en vlak na Kārtika gingen de *gopīs* Kātyāyanī vereren.

Er waren twee groepen *gopīs*, gehuwd en ongehuwd. Hoewel de ongehuwde *gopīs* Kātyāyanī vereerden, hielden de gehuwde *gopīs*, zoals Lalitā, Viśākhā en Śrīmatī Rādhikā, ook *pūrva-rāga* (de prille liefde van de *gopīs* voor Kṛṣṇa, voordat ze Hem intiem hadden ontmoet). Hoewel ze Hem zo dikwijls

waren tegengekomen, werd deze *pūrva-rāga* uitgevoerd, omdat ze altijd opgewonden waren in hun anticipatie op de eerste intieme ontmoeting.

De ongehuwde *gopīs* waren iets jonger dan de gehuwde *gopīs*. Śrīmatī Rādhikā is dertieneneenhalf jaar oud en Kṛṣṇa is veertien. Lalitā is zevenentwintig dagen ouder dan Śrīmatī Rādhikā en Viśākhā werd op dezelfde dag als Rādhikā geboren. Rūpa Mañjarī en Rati Mañjarī zijn iets ouder dan twaalf jaar, dus zij zijn ongeveer anderhalf jaar jonger dan Kṛṣṇa. Dit betekent, dat de *gopīs*, die zich bezig hielden met de verering van Kātyāyanī-devī, toen Kṛṣṇa zeven jaar oud was, ongeveer zes jaar oud waren; maar ze koesterden reeds liefde en genegenheid voor Hem. Hun liefde voor Kṛṣṇa bestond niet uit *kāma*, romantische verliefdheid, want *kāma* is op die leeftijd niet aanwezig. Ze hielden veel van Hem, maar zonder *kāma*.

Kṛṣṇa vertelde die *gopīs*, die bezig waren met verering, “Volgend jaar tijdens de herfst zal Ik aan jullie wensen voldoen.” Een jaar later, toen Kṛṣṇa ongeveer acht jaar was, speelde Hij op Zijn fluit om de *gopīs* naar de *rāsa*-dans te roepen.

Men zegt, dat Kṛṣṇa tot de leeftijd van tien jaar in Vṛndāvana is geweest en dat Hij in die periode zowel *rāsa-līlā* als al Zijn Vṛndāvana spel heeft uitgevoerd. Met andere woorden, Hij leek op een jongen van veertien, terwijl Hij nog maar tien jaar oud was en de *gopīs* leken ook ouder dan ze waren. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zei met humor, die typisch is voor de speelse natuur van een dienstmeisje van Śrīmatī Rādhikā, dat de reden, waarom ze zo snel opgroeiden, was, omdat ze zoveel boter en kandijsuiker aten. De reden, waarom ze

tieners leken te zijn, heeft in feite onder invloed van Yoga-māyā plaats gehad.

In hun voorgaande levens waren sommige jonge, ongehuwde *gopīs* gepersonificeerde vedische geschriften, genaamd *śrutis*, geweest en daarom zijn ze bekend als *śruti-cārī gopīs*. Sommigen waren gepersonificeerde Upaniṣaden geweest en heten *upanīṣad-cārī gopīs*.¹ Sommigen waren de heiligen uit het bos van Daṇḍakāraṇya (*daṇḍakāraṇya-ṛṣis*) geweest, sommigen waren prinsessen (*rāja-kumārīs*) uit Janaka-purī geweest en anderen de dochters van halfgoden (*deva-kanyā*).

Van de *gopīs* hadden sommigen associatie van de *nitya-siddha gopīs* en beschikten ook over *pūrva-rāga*. Deze *gopīs* konden zonder moeite de *rāsa-līlā* binnengaan, of ze nu getrouwd waren of niet. [De ongetrouwde *gopīs* waren reeds verloofd en daardoor dachten zij ook met een overspelig gevoel aan Kṛṣṇa als hun geliefde.] Anderzijds werden de getrouwde *gopīs*, die wel over *pūrva-rāga* beschikten, maar niet over de associatie van *nitya-siddha gopīs*, tegengehouden. De *gopīs*, die worden beschreven in het bovenstaande vers uit *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.22.1), hadden de associatie van de *nitya-siddha gopīs*. Dit weten we, omdat ze Rādhikā, Lalitā, Viśākhā, Citra en andere dergelijke *gopīs* aan het eind van de maand uitnodigden om aan hun verering deel te nemen. Dit

¹ De *śruti-cārī gopīs* en *upanīṣad-cārī gopīs* voerden ook soberheden uit om perfectie (*siddha*) te bereiken. Aangezien ze zich oorspronkelijk manifesteerden uit *śabda-brahma*, de transcendente geluidsvibratie van de vedische geschriften, zijn ze geen *kāya-vyūha*, of rechtstreekse expansies van Śrīmatī Rādhikā. Met andere woorden, ze manifesteerden zich oorspronkelijk niet uit Goloka.

betekent, dat ze de associatie van die *gopīs* hadden en daarvoor zonder moeite de *rāsa*-dans konden binnengaan.

Dit wordt bevestigd in *Śrīmad-Bhāgavatam*. De *nitya-siddha gopīs* en degenen, die hun associatie hadden, gingen zonder problemen *rāsa-līlā* binnen, terwijl de getrouwde *gopīs* met zonen of dochters door Yogamāyā werden tegengehouden. Zelfs al hadden ze *pūrva-rāga*, ze konden er niet naartoe gaan. Het leek, alsof hun echtgenoten hen hadden tegengehouden, maar het was in feite Yogamāyā, die dat deed. Zij was het verstand van hun echtgenoten, vaders, moeders en andere verwanten binnengegaan en zorgde, dat ze de *gopīs* tegenhielden.

Als Yogamāyā had gewild, dat ze zich bij de *rāsa-līlā* hadden aangesloten, had ze duplicaten van hun gedaanten gemaakt. Op die manier waren de echte *gopīs* in staat geweest hun huis onopgemerkt te verlaten en *rāsa-līlā* binnen te gaan. Maar ze kon deze *gopīs* niet helpen, omdat ze sporen in hun bewustzijn hadden, die niet gunstig waren voor de volkomen ontwikkelde, overspelige liefde in relatie tot Kṛṣṇa (*parakīya-bhāva*). Ze hielden nog het idee vast, “Dit is mijn echtgenoot en dit zijn mijn kinderen.” Hun genegenheid was niet uitsluitend op Kṛṣṇa gericht, maar werd met vele anderen gedeeld.

We gaan nu beginnen aan het devotionele proces. Als onze eeuwige, spirituele gedaante een *gopīs* is, zullen we een toenemende smaak ontwikkelen om als een *gopī* te dienen. We zullen geleidelijk in staat zijn om *sādhana* uit te voeren, zoals Śrīla Rūpa Gosvāmī en Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī, en op die manier zullen we een hunkering ontwikkelen om zoals de *gopīs* te zijn.

Welnu, in onze huidige situatie moeten we door het lezen van boeken over dit onderwerp ons doel duidelijk definiëren. Succes is zeker, als we bij het lezen en herinneren ernaar verlangen dat doel te bereiken, “Ik moet op zekere dag dat gevoel hebben. Ik accepteer geen ander doel.” We moeten geen andere doelstelling aanvaarden ongeacht wie het aanbiedt. We moeten denken, “Zelfs als Kṛṣṇa Zelf komt en me een alternatief doel wil geven, zal ik het niet accepteren.” Wie kan zo vastbesloten zijn? Alleen degenen met de *svarūpa* (intrinsiek spirituele natuur) van een *gopī* kunnen op die manier optreden.

Bijna alle metgezellen van Śrī Caitanya Mahāprabhu hebben deze soort *svarūpa*, hoewel er enkele uitzonderingen zijn, zoals Murāri Gupta, die Hanumān is in het spel van Śrī Rāmacandra, en Anupama, een andere eeuwige metgezel van Śrī Rāma. Hanumān en andere verheven metgezellen, wier *svarūpa* anders is dan die van de *gopīs*, hebben geen smaak voor dit onderwerp, zelfs niet, wanneer ze er iets over horen zeggen.

Hetzelfde geldt voor Śrīla Haridāsa Ṭhākura, omdat hij Brahmā was. Volgens de beschrijvingen van zijn karakter in het spel van Śrī Caitanya Mahāprabhu was zijn *svarūpa* niet die van een *gopī*. Brahmā is de oorspronkelijke *guru* in onze *sampradāya*. In het tiende canto, veertiende hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam* bad hij om het stof van de lotusvoeten van de Vrajavāsī's te krijgen, maar hij liet niet duidelijk weten, dat dit het stof moest zijn van de lotusvoeten van de *gopīs*. Uddhava daarentegen bad specifiek om het stof van de voeten van de *gopīs*. We zien in *Brahma-saṁhitā*, dat Brahmā

verering uitvoerde door middel van de *gopāla-mantra* en de *kāma-gāyatrī*, maar dat was alleen om kracht te krijgen voor de schepping, niet om *gopi-prema* te ontwikkelen.

Een jaar nadat Kṛṣṇa Zijn belofte aan de *gopīs* had gedaan, keek Hij op de nacht van de volle maan in het najaar naar de maan en begon op Zijn fluit te spelen. Hij dacht, “Onze voorvader, de maan, heeft een andere geliefde dan zijn vrouw, Rohiṇī. Zijn geliefde is Pūrva-diśā, de oostelijke horizon.”

De hooggeleerde Śrīla Vyāsadeva, die wist hoe men alle literaire metaforen en ornamenten (*alaṅkāra*) moest toepassen, beschreef deze scène op schitterende wijze als volgt.

Kṛṣṇa zat te denken, “De handen van onze voorvader, de maan, zitten vol *kumkum*. Die handen, zijn manestrallen, decoreren zonder problemen het gezicht van zijn geliefde Pūrva-diśā en zij accepteert op verlegen wijze die rossige versiering. Waarom zou Ik niet hetzelfde doen?”

Met andere woorden, de rossige stralen van de maan schenen door het hele bos heen en baadden de bomen en rivieren en de rest in een rood licht.

In die ambrozijsen atmosfeer kwamen gedachten aan de *gopīs* in Kṛṣṇa’s hoofd en Hij herinnerde Zich Zijn belofte om aan hun diepste verlangens te voldoen. Hij peinsde, “Door de rossige tint van zijn zachte manestrallen te verspreiden en door te gloeien met de uitstraling van pas aangebrachte vermiljoen heeft Candra (de maan) Me aan Mijn belofte herinnerd en in

Mijn hart de inspiratie gelegd om deze belofte na te komen. Dit is voor Mij het perfecte moment om dat te doen.”

En toen speelde Hij op die vollemaans nacht in het najaar een prachtige melodie op Zijn fluit en de *gopīs* kwamen naar Hem toerennen. Maar toen ze er waren, zei Hij hen naar Vraja terug te keren. “Een dame dient voor haar echtgenoot te zorgen” zei Hij, “ongeacht zijn kwaliteiten. Haar man kan arm zijn of worden geteisterd door ziekten, maar ze moet hem onder alle omstandigheden dienen.”

Eerst hadden de *gopīs* hierop geen antwoord, maar in hun hoofd en hart vroegen ze zich af, “Meent Hij dit echt, of maakt Hij een grapje met ons?” Ze observeerden Hem nauwkeurig, terwijl Hij op een slimme manier Zijn ware intentie wist te verhullen. Het leek erop, dat Hij Zich onomwonden had uitgedrukt, maar in werkelijkheid was dat niet het geval.

Toen zeiden de *gopīs*, “Jij bent onze *guru* en als zodanig geef Je ons zoveel instructies. We weten, dat iemand zelfs in aanwezigheid van God zijn *gurudeva* eerst moet dienen, dus laat ons eerst Jou, onze *gurudeva*, dienen, voordat we teruggaan om onze echtgenoot te dienen.”

In *Śrīmad Bhāgavad-gītā* zegt Kṛṣṇa,

*ye yathā mām prapadyante
tāṁs tathaiva bhajāmy aham
mama vartmānuvartante
manuṣyāḥ pārtha sarvaśaḥ*

Bhāgavad-gītā (4.11)

Zoals ze zich allemaal aan Me overgeven, zo beloon Ik hen in proportie. Iedereen volgt Mijn pad in alle opzichten, O zoon van Pṛthā.

Śrī Kṛṣṇa gaf de *gopīs* instructies en liet hen ook weten, “Ik ben God, dus jullie moeten Me gehoorzamen.”

De *gopīs* antwoordden, “We zijn het ermee eens, dat we Jou, indien Je God bent, zeker moeten gehoorzamen, maar onze eerste plicht is onze *gurudeva* te dienen. Zodra we die opdracht hebben uitgevoerd, zullen we Jouw instructies volgen en onze echtgenoot gaan dienen.

“Onze tweede overweging is als volgt. We weten, dat God onze vader is, God is onze ware echtgenoot en God is alles; dus als Jij God bent, dan ben Je zowel onze echtgenoot als onze *guru*. Dus hoe dan ook, als Jij onze dienstverlening niet aanvaardt, maak Jij Je schuldig aan het handelen tegen de principes van religie. Jij geeft ons instructies over religieuze principes, maar Jij moet ze Zelf praktiseren.”

Uiteindelijk nam de *rāsa* een aanvang. Kṛṣṇa danste met Śrīmatī Rādhikā in het midden van de kring van *gopīs* en tegelijkertijd danste Hij met iedere *gopī* in de kring afzonderlijk. Het is niet waar, dat Hij Zich manifesteerde in evenveel gedaanten van Zichzelf als er *gopīs* waren, want in Vṛndāvana is al Zijn spel en vermaak vrij van het gevoel van rijkdom en vermogen (*aiśvarya*). Integendeel, Hij danste zo razendsnel, zoals een aanstoker zich in een cirkel beweegt, dat het erop leek, dat Hij constant en simultaan met iedere *gopī* afzonderlijk danste. Indien Hij Zich in vele manifestaties van Zichzelf had uitgebreid, zou dit spel *aiśvarya-līlā* zijn geweest. In plaats daarvan hield Hij Zich bezig met menselijk spel en vermaak (*nara-līlā*).

Veel commentatoren hebben geschreven, dat Kṛṣṇa Zijn *kāya-vyūha*, directe expansies van Zijn persoonlijke gedaante,

manifesteerde, toen Hij in de *rāsa-lilā* aan het dansen was, maar Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat dit niet het geval was. Hij wijst het idee af, dat expansies van Kṛṣṇa's gedaante dit spel uitvoerden en stelt vast, dat het een *lilā* van Vaikuṇṭha zou zijn geweest, indien Zijn expansies dit hadden uitgevoerd. Hij legt uit, dat in feite alleen Kṛṣṇa's oorspronkelijke gedaante (*svayam-rūpa*) dit transcendente spel uitvoerde. We komen dus tot de slotsom, dat Kṛṣṇa Zich als een lichtflits van *gopī* naar *gopī* bewoog en met ieder van hen om de beurt danste.

Śrīmatī Rādhikā zag, dat Kṛṣṇa met Haar aan het dansen was. En toen Ze Haar blik over de andere *gopīs* liet gaan, zag Ze, dat Kṛṣṇa ook met ieder van hen afzonderlijk danste. Iedere *gopī* dacht, “Kṛṣṇa danst alleen met mij.” Alleen Śrīmatī Rādhikā kon Hem met iedere *gopī* afzonderlijk zien dansen.

Kṛṣṇa's uitvoering van de *rāsa-lilā* was zeker wonderbaarlijk. Bovendien voerde Hij diverse verschillende activiteiten met de *gopīs* uit, zoals ze als groep met elkaar dansten. De ene *gopī* vroeg Hij, of ze vermoeid was, bij een andere *gopī* veegde Hij de druppels transpiratie van haar gezicht en bij weer een andere *gopī* bond Hij de bellen aan haar enkels vast. Met iedere *gopī* had Hij een andere interactie en zodoende raakte iedere *gopī* bezeten van liefde voor Hem.

De waanzin van de *gopīs* hier, die hen door hun eigen grote geluk bedwelmde, wordt *saubhāgya-mada* genoemd. In dit verband schrijft *Śrīmad-Bhāgavatam*,

*tāsāṁ tat-saubhāga-madāṁ
vikṣya mānaṁ ca keśavaḥ*

*praśamāya prasādāya
tatraivāntaradhīyata*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.29.48)

Śrī Keśava, die zag, dat de *gopīs* veel te trots waren op hun grote geluk, wilde hen van deze trots verlossen en toonde hen nog meer genade. Dus Hij verdween onmiddellijk.

Hier staat, dat de *gopīs* als groep zowel *saubhāgya-mada* als *māna* vertoonden. Als we echter de betekenis nader bekijken, wordt duidelijk, dat *māna* alleen door Śrīmatī Rādhikā werd vertoond. Alleen Zij kon Kṛṣṇa met de andere *gopīs* zien dansen. De andere *gopīs* zagen dit niet en werden daardoor vergiftigd door hun grote geluk, waarin ze waarnamen, dat Kṛṣṇa alleen met haar danste.

Wanneer een held (*nāyaka*) door een heldin (*nāyikā*) wordt beheerst, denkt de heldin van zichzelf, dat ze de meest gelukkige minnares is. Dit geluk wordt *saubhaga* genoemd en het evolueert, het brengt haar in *saubhāgya-mada*. Over het algemeen betekent *mada* vergiftiging of bedwelming door drinken, maar *saubhāgya-mada* betekent bedwelming door trots met de gedachte, “In heel Vraja is niemand in dit grote geluk aan mij gelijk.”

In deze staat werden de *gopīs* zo apetrots, dat ze *māna* zouden hebben ontwikkeld, indien ze geweten hadden, dat Kṛṣṇa ook met andere *gopīs* aan het dansen was. In die boze en pessimistische bui zouden ze niet meer in staat zijn geweest om met andere *gopīs* aan *rāsa-līlā* te blijven deelnemen. In plaats daarvan was nu iedere *gopī* overtuigd, dat ze Kṛṣṇa volkomen onder controle had, dat Hij door haar werd geboeid en beheerst en dat Hij aan al haar eisen zou voldoen.

Kṛṣṇa had dit door en overdacht, “Ik heb besloten om met de *gopīs* te sporten en aan hun meest gekoesterde verlangens te voldoen, maar Ik zie dat niet gebeuren, tenzij ze hun houding wijzigen. Op de een of andere manier moeten ze hun trots loslaten.”

Toen zag Hij, dat Rādhikā niet langer in *rāsa-līlā* aanwezig was. Ze had in Haar *māna* die plek abrupt verlaten en ging ergens anders naartoe. Toen verdween Kṛṣṇa ook plotseling en alle *gopīs* gingen naar Hem op zoek.

Sommige commentatoren zeggen, dat Kṛṣṇa onzichtbaar werd, maar Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt uit, dat Hij dat niet deed. Integendeel, Hij ging naar een nabij gelegen *kuñja* en verstopte Zich daar.

Er waren vier typen *gopīs* in de *rāsa-līlā* aan de oever van de Yamunā aanwezig: *svapakṣa* – degenen in Rādhikā’s eigen (*sva*) groep (*pakṣa*); *vipakṣa* – degenen in de rivaliserende groep van Candrāvalī; *suhṛd-pakṣa* – degenen, die vriendschappelijk zijn met Rādhikā; en *taṭastha-pakṣa* – degenen, die zich neutraal jegens Haar groep opstellen. Eigenlijk kan *svapakṣa* wijzen op Rādhikā’s groep of Candrāvalī’s groep. Voor degenen in Rādhikā’s groep is Candrāvalī *vipakṣa* en voor degenen in Candrāvalī’s groep is Rādhikā *vipakṣa*. Syāmalā is vriendschappelijk met Rādhikā, hetgeen betekent, dat ze neutraal is jegens Candrāvalī. Bhadrā daarentegen is vriendschappelijk met Candrāvalī en neutraal jegens Rādhā.

In deze vier hoofdgroepen *gopīs* waren honderden subgroepen aanwezig en die liepen allemaal naar Kṛṣṇa te zoeken. De *gopīs* in Rādhā's groep konden hun *yutheśvarī* (groepsleider), Śrī Rādhā, niet zien, dus zij liepen zowel naar Haar als naar Kṛṣṇa te zoeken.

Hoofdstuk Dertig in Canto Tien van *Śrīmad-Bhāgavatam* beschrijft de zoektocht van de *gopīs* naar Kṛṣṇa en hoe ze allemaal *tadātmikā* met Hem werden. Dit betekent, dat ze zo verzonken raakten in herinneringen aan Zijn eigenschappen, zoals de manier, waarop Hij loopt en hoe lief Hij spreekt, dat ze gingen denken, dat zij Hemzelf waren.

De *gopīs* gingen zich als verdwaasde personen gedragen en vroegen de bomen, de struiken, rivieren, herten en pauwen, of ze Kṛṣṇa hadden gezien. Ze vroegen het aan de Tulasī-plant, maar toen Tulasī geen antwoord gaf, dachten de *gopīs*, “Oh, Kṛṣṇa heeft haar gewaarschuwd ons niet te vertellen, waar Hij zit en omdat zij Zijn geliefde is, weigert ze een woord te zeggen.” Ze vroegen het aan de bomen, maar toen ze geen antwoord kregen, dachten de *gopīs*, “Deze bomen zijn mannelijk en zijn daarom Kṛṣṇa's vrienden. Hij heeft ze ongetwijfeld gezegd ons niet te vertellen, waar Hij is. Daarom blijven ze zwijgen.” Toen de *gopīs* de struiken vol bloemen zagen, dachten ze, “Kṛṣṇa heeft deze prachtige struiken met Zijn vingers aangeraakt en nu zijn ze zo gelukkig, dat ze zich niet meer van de externe wereld bewust zijn. Ze kunnen niet meer spreken, want ze hebben zich helemaal uit hun externe zintuigen teruggetrokken.”

Eerst kwamen de *gopīs* tot de conclusie, dat Kṛṣṇa nergens te vinden was en dat Hij niet meer bij hen zou terugkomen.

Ze voelden zich echter enigszins getroost, toen ze tenslotte Zijn voetspoor opmerkten. Ze volgden Zijn spoor over enige afstand, totdat ze tot hun stomme verbazing een ander voetspoor aantroffen.

De *vipakṣa gopīs* (de rivalen van Śrīmatī Rādhikā) probeerden te raden, wiens voetspoor dat was. Ze konden zien, dat het tweede spoor van een of andere *gopī* was. Ze gisten, dat deze *gopī* God moest hebben vereerd en dat ze als gevolg daarvan Kṛṣṇa zo dierbaar was geworden, dat Hij Haar met Zich had meegenomen en de *rāsa*-dans had verlaten. Hun idee was niet, dat Haar grote geluk het gevolg was van Haar verering van Kṛṣṇa, maar van de verering van God. Aldus spraken ze de volgende woorden.

*anayārādhito nūnaṁ
bhagavān harir īśvaraḥ
yaṁ no vihāya govindaḥ
prīto yāṁ anayad rahaḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.30.28)

Deze bepaalde *gopī* heeft zeker de almachtige Persoonlijkheid Gods op perfecte wijze vereerd, want Hij was met Haar zo ingenomen, dat Govinda de rest van ons heeft achtergelaten en Haar naar een afgelegen plek heeft gebracht.

Toen de *svapakṣa gopīs* van Śrīmatī Rādhikā dat voetspoor zagen, konden ze het onmiddellijk herkennen, want ze waren gewend Haar lotusvoeten te dienen en kenden de symbolen, die erop staan. Dus toen ze Haar voetspoor naast dat van Kṛṣṇa zagen, werden die *gopīs* overweldigd door vreugde.

Nadat ze beide sporen even hadden gevolgd, zagen de *gopīs*, dat er opeens maar één spoor was overgebleven in plaats

van twee. Ze zagen het spoor van de *gopī* niet meer; ze konden alleen nog het voetspoor van Kṛṣṇa zien, dat nu dieper in de grond was afgedrukt. Ze namen aan, dat deze geliefde *gopī* van Kṛṣṇa op dit punt vermoeid was geraakt en tegen Hem had gezegd, “Ik kan niet verder lopen.” Hij had Haar daarom in Zijn armen genomen en had Haar gedragen.

Verder merkten de *gopīs* op, dat op één plek de toppen van de struiken vol bloesems zaten, maar dat er aan de onderkant veel minder waren en dat een aantal bloemen over de grond verspreid lagen. Hieruit maakten ze op, dat Kṛṣṇa Zijn geliefde op die plek had neergezet en Haar met bloemen had gedecoreerd.²

Toen de *gopīs* verder liepen, kwamen ze juist die *gopī* tegen. Ze was alleen en volkomen onbewust van Haar omgeving rolde Ze over de grond, waarbij ze bitter weende.

*hā nātha ramaṇa preṣṭha
kvāsi kvāsi mahā-bhuja
dāsyās te kṛpaṇāyā me
sakhe darśaya sannidhim*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.30.39)

Ze hilde, O meester! Mijn minnaar! O liefste, waar ben Je?
Waar ben Je? Alsjeblieft, O Jouw machtige armen, O vriend,
toon Jezelf aan Mij, Jouw arme dienaars!

² Het Sanskriete woord voor ‘decoratie’ is *ṣṅgāra* en de plek, waar Kṛṣṇa Śrīmatī Rādhikā decoreerde in Vṛndāvana, is beroemd geworden als *Ṣṅgāra-vaṭa*.

Śrī Caitanya Mahāprabhu en Śrīla Mādhavendra Purī herhaalden dit vers dikwijls en als ze dat deden met hun hart vol *bhāva* (bovenzinnelijke gevoelens), stroomden de tranen over hun gezicht.

Alle *gopīs* – *svapakṣa*, *suhṛd*, *taṭastha* en *vipakṣa* - benaderden toen Śrīmatī Rādhikā en betuigden hun sympathie, want het is de aard van vrouwen om mededogen te hebben met iemand, die huilt. Hoewel Candrāvalī over het algemeen afgunstig is op Śrīmatī Rādhikā, raakte zelfs haar hart verzacht, toen ze Rādhikā zag huilen en over de grond zag rollen in een groter lijden dan alle andere *gopīs*.

Een andere reden, dat Candrāvalī voor Rādhikā sympathie had, is, omdat ze Rādhikā's zuster is. Eigenlijk zijn ze volle nichten, omdat hun vaders, Candrabhānu en Vṛṣabhānu, broers zijn. Śrīmatī Rādhikā en Candrāvalī houden van elkaar, maar er bestaat ook enige rivaliteit tussen hen. Candrāvalī is iets ouder dan Rādhikā, maar Rādhikā is mooier en in alle opzichten gekwalificeerd.

Bij het zien van Kṛṣṇa, die met alle andere *gopīs* danste en op hetzelfde moment met Haar danste, had Rādhikā de *rāsa*-dans in een gedeprimeerde bui (*māna*) verlaten. En toch, toen Ze met Kṛṣṇa alleen in het bos was, wilde Ze, dat die *gopīs* bij Kṛṣṇa en Haar waren. Dit is een voorbeeld van *vyabhicāribhāva*, waarin *māna* en andere *bhāvas* als golven komen en gaan en soms een combinatie met elkaar aangaan. Dit lijkt op de ene golf, die de andere overneemt en veroorzaakt, dat het water van beide golven in elkaar overvloeit. Daarna herhaalt hetzelfde proces zich en nieuwe golven verschijnen. Dit is overeenkomstig met de manier, waarop Rādhikā's *māna* ver-

dween, omdat Ze werd ondergedompt in Kṛṣṇa's liefdevolle uitwisseling met Haar. Toen bedacht Ze, dat al Haar *svapakṣa gopīs* bij elkaar moesten komen en omdat de *gopīs* samen aan het zoeken waren, kwamen ze er allemaal aan.

Toen de *gopīs* Śrīmatī Rādhikā in deze hoedanigheid aantroffen, sprenkelden ze een beetje water over Haar lotusgezicht. Toen Ze weer bij haar positieven kwam, vroegen ze Haar, "Wat heeft Jou zo in de war gebracht? Hoe ben Je zo overweldigd geraakt en waarom zit Je hier te huilen?"

"Toen Ik met Kṛṣṇa door het bos wandelde," antwoordde Śrīmatī Rādhikā, "zei Ik tegen Hem, dat Ik niet meer in staat was verder te lopen."

Waarom zei Ze dit tegen Śrī Kṛṣṇa? Ze deed het niet vanwege *saubhāgya-mada*, de trots op Haar onvergelijkbaar grote geluk. Integendeel, Haar diepe overpeinzing was als volgt, "Mijn *sakhīs* hebben voor Mij alles achtergelaten. Ze hebben geen ander doel dan Mij te dienen, en toch zit Ik hier en geniet in Mijn eentje van Kṛṣṇa's gezelschap. Dit is niet eerlijk. Als Ik zorg, dat ze hier allemaal naartoe komen en bij Ons komen, kunnen we samen van de *rāsa* genieten. Ik moet niet met Kṛṣṇa alleen zijn." In de tussentijd waren de andere *gopīs* geleidelijk steeds dichterbij gekomen.

Kṛṣṇa zei tegen Haar, "Snel! Kom met Me mee."

"Maar Ik kan Jou niet zien!" riep Śrīmatī Rādhikā.

De conditie van Rādhikā op dat moment wordt *prema-vaicittya* genoemd. Kṛṣṇa zat in feite naast Haar en vereerde Haar, maar toch onderging Ze een intens gevoel van afscheidenheid van Hem. Ze was niet in staat om waar te nemen, dat Hij pal naast Haar zat.

Naarmate de *gopīs* dichterbij kwamen, dacht Kṛṣṇa, “Als ze Ons hier alleen zien zitten, worden ze afgunstig op Rādhikā en is alles verpest; dan komt er geen *rāsa-līlā* en dat kan Ik niet laten gebeuren.”

Op datzelfde moment verdween Kṛṣṇa van die plek en verstopte Zich in een *kuñja* ergens in het donker. Rādhikā viel van verdriet op de grond en op dat moment troffen de *gopīs* Haar aan. “Wat is er met Jou gebeurd?” vroegen ze toen.

Ze verhulde enigszins Haar ware *bhāva*, waarin Ze op onzelfzuchtige wijze wilde, dat zij ook met Kṛṣṇa in *rāsa-līlā* zouden dansen, en zei eenvoudig tegen hen, “Ik werd gek van de trots op Mijn grote geluk, evenals jullie dat deden. Nu heeft Hij Mij ook achtergelaten.”

Toen begonnen de *gopīs* als één gezamenlijke groep naar Kṛṣṇa te zoeken. Uiteindelijk besloten ze, dat *saṅkīrtana*, het bezingen van Zijn glorie met een gevoel van diepe afgescheidenheid, de enige manier was om Hem te vinden. Dus ze keerden terug naar de oever van de Yamunā en begonnen te zingen, *jayati te ‘dhikam*, het eerste vers van hun *Gopī-gīta*.

Vers Een

 MEEST GELIEFDE KṚṢṆA, JOUW GEboorte in dit land van Vraja heeft het veel glorieuzer gemaakt dan Svarga, de hemel, of Brahmaloeka, het hoogste hemelse gebied in dit universum. Om niet te spreken van de hemelse planeten, Vraja is zelfs glorieuzer dan het spirituele universum van Vaidikunṭha.

गोप्य उचुः
जयति तेऽधिकं जन्मना व्रजः
श्रयत इन्दिरा शश्वदत्र हि
दयित दृश्यतं दिक्षु तावकास्
त्वयि धृतासवस्त्वां विचिन्वते

gopya ucuḥ
jayati te 'dhikam janmanā vrajaḥ
śrayata indirā śaśvad atra hi
dayita drśyataṁ dikṣu tāvakās
tvayi dhṛtāsavas tvām vicinvate

gopyaḥ ūcuḥ – de *gopīs* zeiden; *jayati* – is glorieus; *te* – Jouw; *adhikam* – buitengewoon; *janmanā* – door de geboorte; *vrajaḥ* – het land van Vraja; *śrayate* – is woonachtig; *indirā* – Lakṣmī, de geluksgodin; *śaśvat* – altijd; *atra* – hier; *hi* – immers; *dayita* – O geliefde; *dṛśyatām* – moge (Jij) worden gezien; *dikṣu* – in alle richtingen; *tāvakāḥ* – Jouw (toegewijden); *tvayi* – omwille van Jou; *dhṛta* – ondersteund; *asavaḥ* – hun levensadem; *tvām* – voor Jou; *vicinvate* – ze zijn aan het zoeken.

Vertaling

e *gopīs* zeiden, “O meest beminde, door Jouw geboorte in dit land van Vraja is de hele omgeving glorieuzer geworden dan Vaikuṇṭha en andere planeten. Om deze reden decoreert Lakṣmī, de godin van schoonheid en rijkdom, dit land met haar aanwezigheid. O geliefde, in dit gezegende land van Vraja zijn alleen wij, *gopīs*, niet gelukkig. We houden ons leven uitsluitend omwille van Jou in stand. We voelen ons in afzondering van Jou zeer gekweld en zwerven van bos naar bos op zoek naar Jou. Verschijn daarom alsjeblieft nu aan ons.”

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Het commentaar dat het gevoel verheldert

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura vangt zijn commentaar op *Gopī-gīta* aan met het aanbieden van gebeden aan de lotusvoeten van Śrīla Sanātana Gosvāmī, Śrīla Śrīdhara Svāmī en alle zelfgerealiseerde *ācāryas* in onze disciplinaire opvolging, van wie hij zijn transcendentale gevoelens heeft ontvangen. Hij bidt ook aan Śrī Caitanya Mahāprabhu, die Śrī Kṛṣṇa

Zelf is en bedekt is met het gevoel en de luister van Śrīmatī Rādhikā.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat men de vertrouwelijke sentimenten van *Gopī-gīta* niet kan kennen zonder de genade van de *gopīs* te ontvangen. Daarom bidt hij aan Śrīla Rūpa Gosvāmī, Śrīla Jīva Gosvāmī, Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī, Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura en alle andere *ācāryas*, eerst in hun gedaante als *sādhaka* (beoefenaar van *bhakti*) en dan in hun *siddha* gedaante (hun geperfectioneerde gedaante als *gopī*). In *Mādhurya-kādambinī* en *Rāga-vartma-candrikā* heeft hij uitgelegd, dat we het niveau van *bhakti* geleidelijk moeten benaderen, waarbij we *bhakti* zowel in onze *sādhaka-rūpa* als *siddha-rūpa* kunnen praktiseren.¹

Hij bidt om de restanten van deze *ācāryas* te krijgen, die dezelfde *gopīs* zijn, die zich bij de *rāsa*-dans (*rāsa-līlā*) aansloten. Met andere woorden, hij bidt nederig, dat hun sublieme gevoelens in zijn hart mogen binnengaan. In werkelijkheid is zijn hart reeds van hun gevoelens verzadigd en daarom is hij in staat het wonder van de verzen van *Gopī-gīta* op een verbijsterende manier te onthullen. In vervolg op zijn heilzame

¹ “Op zijn pad van *rāgānuga-bhakti* dient de *sādhaka*, die verrukt is door intens liefdevolle sentimenten voor Śrī Kṛṣṇa in de relatie van een van Kṛṣṇa’s geliefde metgezellen van Vraja, Hem op twee manieren. In de *sādhaka-rūpa* (het huidige fysieke lichaam) volgt hij de *sādhana* uitgevoerd door de *rāgānuga-bhaktas*, onze Gosvāmī’s en Gauḍīya *ācāryas*. In de *siddha-rūpa* (het innerlijk geperfectioneerde, spirituele lichaam geschikt om de lang gekoesterde dienst aan Śrī Kṛṣṇa rechtstreeks uit te voeren) kijkt hij de gemoedsgesteldheden af van Kṛṣṇa’s dierbare *rāgāt-mikā* metgezellen, zoals Lalitā, Viśākhā, Rūpa Mañjarī, Rati Mañjarī, enzovoort” (*Rāga-vartma-candrikā*, First Illumination, Text 10).

aanroeping begint Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura met zijn uitleg van *Gopī-gīta*.

De *rāsa-līlā* van het najaar, genaamd *sārādīya-rāsa*, wordt in *Śrīmad-Bhāgavatam* beschreven. Deze had plaats in Vamśīvaṭa in Vṛndāvana, een uitgestrekt bos, waar miljoenen *gopīs* bijeen kwamen om met Śrī Kṛṣṇa te dansen. In die tijd zag Vamśīvaṭa er totaal anders uit dan tegenwoordig, want de takken van de gigantische banyanboom (*vaṭa*), waaronder Śrī Kṛṣṇa Zijn fluit (*vamśī*) bespeelde, strekten zich uit over een groot gebied.

Śrīla Cakravartī Ṭhākura beschreef in het voorgaande hoofdstuk de zoektocht van de *gopīs* naar Kṛṣṇa, nadat Hij de *rāsa*-dans had verlaten. Ze zochten Hem overal, in iedere grot en *kuñja* (besloten loofhut) van Vraja en ondanks, dat ze door hopeloosheid werden overweldigd, wanneer hun pogingen mislukten, gingen ze met hun zoektocht door.

Uiteindelijk kwamen ze aan bij de betoverende oever van de Yamunā Rivier, waar ze volkomen verzonken raakten in *saṅkīrtana* – een zielsbewogen bede aan Śrī Kṛṣṇa door Zijn namen en spel te bezingen – in de vorm van *Gopī-gīta*. Tijdens het zingen huilden ze en waren ervan overtuigd, dat alleen deze soort *saṅkīrtana* kon garanderen, dat Kṛṣṇa naar hen zou terugkeren.

Het unieke kenmerk van dit tijdperk van Kali is het buitengewone resultaat van *saṅkīrtana*. De beoefenaar ervan, die weent met een gevoel van afgescheidenheid van Śrī Caitanya

Mahāprabhu of van Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* en die uit de grond van zijn hart hunkert naar hun *darśana*, ontvangt zeker hun genade. Kṛṣṇa laat nimmer na Zich aan een dergelijke toegewijde te manifesteren.

Ieder vers van *Gopī-gīta* bevat de twee verschillende houdingen, die onder de *gopīs* heersen – onderdanig (*dāksīṇya*) en tegendraads (*vamya*) – en Śrīla Jīva Gosvāmī geeft in zijn commentaar voorbeelden van beide houdingen. De *gopīs*, wier houding onderdanig is, zoals die in de groep van Śrīmatī Candrāvalī, geven openlijk en rechtstreeks uitdrukking aan de gevoelens van hun hart, terwijl degenen met een tegendraadse houding, zoals Śrīmatī Rādhikā en de *gopīs* in Haar groep, hun emoties indirect te kennen geven.

Er zijn vier categorieën *gopīs* – *svapakṣa*, *suhṛt*, *tatasthā* en *vipakṣa* – die ieder een verschillende mate van ondergeschiedtheid en dwarsheid vertonen. Ofschoon de woorden van *gopīs* uit verschillende groepen in de verzen ogenschijnlijk dezelfde zijn, zijn de intenties en stemmingen in ieder vers anders. Hoewel Śrīla Śukadeva Gosvāmī, toen hij de verzen uitsprak, de diverse, diepe intenties ervan verborgen hield, werden ze later in de commentaren van onze *ācāryas* uiteengezet.

Bijvoorbeeld, Śrīla Śukadeva Gosvāmī beschrijft hoe de *gopīs*, terwijl ze zingen, waarbij de tranen zachtjes over hun wangen rollen, Kṛṣṇa smeken om Zijn lotushanden of voeten op hun hoofd of op hun borsten te leggen. Deze verzen wor-

den door alle groepen *gopīs* gezongen, maar de intenties erachter verschillen.

Een voorbeeld van non-conformisme vertoond door de *gopīs* in de groep van Śrīmatī Rādhikā is zichtbaar, wanneer Śrī Kṛṣṇa hen vlak voor het begin van de *rāsa-līlā* ontmoette. “We zijn hier eigenlijk niet gekomen om Jou te zien,” zeiden ze. “We zijn vanavond naar dit bos gekomen om zijn schoonheid te bewonderen, wanneer het bos wordt verlicht door de zachte stralen van de volle maan. We weten, dat Jij een man bent met ontzettend veel lustgevoelens, maar Je moet weten, dat wij kuise jongedames zijn, die de gelofte van hechte trouw aan onze echtgenoot hebben afgelegd. We kunnen hier geen seconde langer blijven rondhangen. Jij probeert ons angst aan te jagen door te vertellen, dat de nacht gevaarlijk is en dat er wilde dieren rondlopen, maar we weten, dat dit niet waar is. In een poging ons te verleiden om hier te blijven ben Je ons op allerlei manieren aan het bezweren, maar we willen Jouw pleidooien niet langer aanhoren.”

Omdat ieder vers van *Gopī-gīta* de gevoelens van beide typen *gopīs* bevat, die van de ondergeschikte *gopīs* en die van de provocerende *gopīs*, kan ieder vers worden uitgelegd volgens de rechtstreekse betekenis of de indirecte betekenis. Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura hebben dit in hun commentaren geopenbaard.

Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura geven dit eerste vers van *Gopī-gīta* als voorbeeld om te wijzen op een dichtelijke stijlform, die in verscheidene andere verzen ook wordt aangetroffen. Elk van deze verzen bestaat uit vier regels (*padas*) en de eerste en zevende lettergreep van

iedere regel begint met dezelfde letter. Bijvoorbeeld in de eerste zin van dit vers (*jayati te 'dhikam*) begint de eerste lettergreep met de letter 'j' en de zevende lettergreep begint ook met een 'j' (*janmanā vrajaḥ*). In de volgende regel is de eerste letter van de eerste lettergreep 'ś' (*śrayata indirā*) en de eerste letter van de zevende lettergreep is ook een 'ś' (*śaśvad atra hi*). *Dayita dṛśyatām* en *dikṣu tāvakas* beginnen alletwee met een 'd' en *tvayi dhṛtāsavas* en *tvān vicinvate* beginnen alletwee met een 't'.

De geleerde dichter, Vopadeva² heeft dergelijke literaire instrumenten in zijn beroemde verhandeling, *Muktāphala*, beschreven. Vopadeva is ook bekend onder de naam *Lilāśuka*, zoals Śrīla Śukadeva Gosvāmī, de *śuka* (papegaai) is, die de *lilā* (het bovenzinnelijke spel) van Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa in *Śrīmad-Bhāgavatam* reciteert. Sommigen beweren, dat hij degene was, die *Śrīmad-Bhāgavatam* heeft geschreven en niet Śrīla Vyāsadeva, maar dit idee is niet juist.

Onze *ācāryas* hebben ons geïnformeerd, dat *Gopī-gīta* veel van dergelijke specialiteiten bevat, die aan ons worden geopenbaard, wanneer we deze verzen op beschouwelijke wijze bestuderen.

Nu gaan we zorgvuldig verder kijken naar de betekenissen, zowel algemeen als verborgen, van de diverse woorden en zinsneden in dit eerste vers van de smeekbede van de *gopīs* aan Śrī Kṛṣṇa.

De *gopīs* zingen, “*Jayati te 'dhikam janmana vrajaḥ.*” *Jayati* betekent ‘glorieus worden of zegevieren’. Wanneer we roe-

² Vopadeva was een grammaticus, die leefde in de 13de eeuw.

pen, “Gurudeva *kī jaya ho!*” en “Govindajā *kī jaya ho!*” of “Tulasī-devī *kī jaya ho!*” drukken we de hoop uit, dat ze zegevieren. De overwinning van de ene partij impliceert automatisch de nederlaag van de tegenpartij. Hij die wordt overwonnen, gevangen genomen en vastgezet door de overwinnaar, komt onder zijn totale beheer te staan en is gebonden al zijn commando’s uit te voeren.

Het hart en het verstand van een geconditioneerde ziel liggen in de strijd met Śrī Hari, *guru*, Vaiṣṇava’s, Vṛndā-devī en alle andere transcendente persoonlijkheden. Een geconditioneerde ziel, die de aspiratie heeft om een toegewijde te zijn, betreurt zijn conditie en bidt, “Mijn onbeheerste hart en verstand lijken op demonen en daarom heb ik het verlangen niet om Kṛṣṇa, *guru* en Vaiṣṇava’s van dienst te zijn.”

“Gurudeva *kī jaya!*” betekent in feite, “O Gurudeva, overwin mijn rebellerende hart en verstand, zodat ze geen andere keus hebben dan al uw commando’s te gehoorzamen. O Gurudeva, nadat u mijn hart hebt verslagen, doe alstublieft met mij, wat u wilt. Maak me uw dienaar; maak me de uwe.”

Jayati te ‘dhikāṁ janmanā vrajaḥ. Het woord *adhikam* betekent ‘uitzonderlijk’. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “O liefste Kṛṣṇa (*dayita*), Jouw geboorte in dit land van Vraja heeft het op uitzonderlijke wijze glorieuzer gemaakt dan Svarga, het hemelrijk, of Brahmaloeka, het hoogste gebied in dit universum. Om niet te spreken van de hemelse planeten, Vraja is zelfs glorieuzer geworden dan het spirituele universum van Vaikuṇṭha.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura geeft elders een commentaar, waarin hij zegt, dat Śrīla Śukadeva Gosvāmī, indien

hij in zijn externe bewustzijn was geweest, toen hij dit vers voor Parikṣit Mahārāja reciteerde, zou hebben getracht om de koning een plezier te doen door te zeggen, dat Śrī Kṛṣṇa in Mathura werd geboren. Parikṣit Mahārāja werd geboren in de dynastie van Kṛṣṇa's verwanten in Mathurā als de kleinzoon van Kṛṣṇa's neef, Arjuna, en daarom zou hij zeer verheugd zijn geweest te horen over Kṛṣṇa's intieme relatie met Mathurā. Maar hier zei Śrīla Śukadeva Gosvāmī niet, dat Kṛṣṇa in Mathurā werd geboren. Verzonken in innerlijk bewustzijn onthulde hij het feitelijk met de woorden *janmanā vrajaḥ*. Deze uitspraak van de *gopīs*, die uit zijn lotusmond voortvloeide, is het meest substantiële bewijs, dat Kṛṣṇa inderdaad in Gokula, Vraja, werd geboren.

Śrayata indirā śaśvad atra hi. De *gopīs* vervolgen, “Omdat Jij in Vraja bent geboren, heeft de geluksgodin, Lakṣmī (ook bekend als Indirā), Śrī Nārāyaṇa in Vaikuṇṭha verlaten en is hier naartoe gekomen om Jou hier in Vṛndāvana te dienen. Vanaf het moment, dat Je werd geboren, heeft zij de woningen van Nanda Mahārāja en Yaśodā-maiyā geveegd en gedecoreerd en ze heeft Girirāja Govardhana en Kāmyavana, Varṣāṇā, Caraṇa-pahāḍī, de oevers van de Yamunā Rivier en alle nauwe doorgangen en *kuñjas* van Vraja op dezelfde manier gediend. Ze doet dit, omdat ze de lokaties van Jouw goddelijk spel en vermaak wil dienen.

“Vraja is niet alleen glorieuzer en weelderiger dan Vaikuṇṭha vanwege de schoonheid van Lakṣmī's decoraties, maar het is ook veel glorieuzer in rijkdom en in ieder ander opzicht.”

In *Śrī Brahma-saṁhitā* wordt dit bevestigd: ook al is Vaikuṇṭha (Hari-dhāma) glorieuzer dan alle andere gebieden, toch is Goloka superieur.

*goloka-nāmnī nija-dhāmnī tale ca tasya
devī-maheśahari-dhāmasu teṣu teṣu*

Śrī Brahma-saṁhitā (5.43)

De materiële wereld (Devī-dhāma) bevindt zich onder alle andere gebieden; daar boven bevindt zich de woonplaats van Śrī Śiva (Maheśa-dhāma); boven Maheśa-dhāma is de woonplaats van Śrī Nārāyaṇa (Hari-dhāma) en boven al deze oorden bevindt zich Kṛṣṇa's eigen woonplaats, Goloka.

In dit eerste vers spreken de *gopīs* de woorden *vrajaḥ* en *atra* uit, die betekenen 'hier in Vraja'. Dus een andere reden, waarom Vraja glorieuzer is dan Vaikuṇṭha, is omdat Kṛṣṇa in Vraja werd geboren, terwijl niemand in Vaikuṇṭha wordt geboren.

Deze woorden wijzen er ook op, dat Kṛṣṇa's geboorte in Vraja niet de enige reden is van zijn glorie. Het woord *vraja* betekent ook 'datgene dat zich in de rondte beweegt' en door dit woord in dit vers te gebruiken impliceren de *gopīs*, "In Vraja loop Je vrij rond en dartel Je in de rondte, als Je met Jouw talloze liefdesperikelen in beslag wordt genomen. Dit kun Je in Vaikuṇṭha niet doen. In Vaikuṇṭha heb Je geen ouders, terwijl Je hier in Vraja de zoon bent van Nanda Bābā en Yaśodā-maiyā. Bovendien respecteer Je hier talloze personen als vaders en moeders; Je bent niet tevreden met gewoon één moeder en vader."

Deze waarheid wordt geïllustreerd in het spel van Śrī Brahmā, waarin hij Kṛṣṇa's vriendjes en kalveren steelt. Toen

Brahmā de koehedersjongens en kalveren had gestolen, manifesteerde Kṛṣṇa Zich als al die koehedersjongens en ervoer de ouderlijke liefde van vele vaders en moeders. Hij manifesteerde Zich ook als de kalveren en zodoende werden miljoenen koeien Zijn moeder. Zijn honger naar ouderlijke genegeheid was echter nog niet gestild en daarom ging Hij van deur naar deur om op speelse wijze boter en yochurt uit woningen te stelen om aan de oudere *gopīs* meer moederlijke liefde te onttokken. Liefdesspel en vermaak, zoals dit, vinden nooit in Vaikuṇṭha plaats.

In Vraja neemt Śrī Kṛṣṇa de koeien mee naar het bos en de weidegronden om te grazen, maar dergelijk spel heeft geen plaats in Vaikuṇṭha. In Vraja speelt Hij met een ongelimiteerd aantal koehedersjongens, maar in Vaikuṇṭha is geen tijdverdrijf met liefhebbende vrienden. In Vraja nemen miljoenen Lakṣmī's (*gopīs*)³ deel aan *rāsa-līlā*, terwijl er in Vaikuṇṭha slechts één Lakṣmī aanwezig is en geen *rāsa-līlā* plaats vindt. In Vraja zijn eindeloze bossen en andere verleidelijke plekken, terwijl we in Vaikuṇṭha niet zulke prachtige plaatsen zien. Nergens staat geschreven, dat Vaikuṇṭha geurende

³ “Ik vereer Govinda, de oorspronkelijke Heer, die constant met grote eerbied en genegenheid wordt gediend door honderdduizenden Lakṣmī's of *gopīs*” (*Brahma-saṁhitā* 5.29).

“Naar de mening van deskundigen is Lakṣmī, de geluksgodin, een ondergeschikte expansie van Śrīmatī Rādhārāṇī. Zoals Kṛṣṇa ontelbaar veel expansies van *viṣṇu-mūrtis* heeft, zo heeft Zijn pleziergevend vermogen, Rādhārāṇī, ook een ontelbaar aantal expansies van geluksgodinnen. Daarom wil de geluksgodin, Lakṣmījī, graag worden gepromoveerd naar de positie van de *gopīs*” (*Kṛṣṇa, the Supreme Personality of Godhead*, Chapter 46).

bloemen vergelijkbaar met die in Vraja heeft – niet in de bossen, noch in de Yamunā Rivier, of op Girirāja Govardhana. Om deze en meer redenen overtreft Vraja veruit de excellentie van Vaikuṇṭha.

Śrayata indirā. Zoals eerder gezegd is Indirā een andere naam van Lakṣmī, de geliefde metgezellin van Śrī Nārāyaṇa. Het woord *indirā* wijst zowel op rijkdom als op de godin van rijkdom, Śrī Lakṣmī, en de *gopīs* geven dus te kennen, dat beide in Vraja aanwezig zijn. Ze zeggen, “Brahmā, Śaṅkara (Śiva) en de andere halfgoden vereren Indirā, de meesteres van Vaikuṇṭha, om haar zegen te krijgen. Maar in Vraja neemt deze koningin van Vaikuṇṭha uit zichzelf talloze huishoudelijke diensten op zich.”

In werkelijkheid is het voor Lakṣmī-devī niet mogelijk om Vraja binnen te gaan, maar de *gopīs* spreken op deze manier, omdat ze door *prema* zijn bedwelmd. Ze beschrijven eenvoudig Vṛndāvana, dat zo zoet en aromatisch is, dat Vaikuṇṭha, het oord van statigheid en weelde, in geen vergelijking kan staan tot zelfs maar een stofdeeltje van Vṛndāvana. Dit is de intentie van hun uitspraak, *śrayata indirā śaśvad atra hi*.

In de waanzin van *prema* vervolgen de *gopīs*, “In Vṛndāvana is Indirā altijd aanwezig en geeft onafgebroken haar overvloedige zegeningen. Dus alle Vrajavāsi’s, inclusief de vogels, zoogdieren, klimplanten, bomen en de mannen en vrouwen, zowel oud als jong, zinken diep weg in de oceaan van zegen.

“Temidden van deze grenzeloze vreugde ondergaan wij alleen, *gopīs*, ondraaglijke hartepijn en zitten te huilen. Niemand in het verleden heeft ooit het verdriet ervaren, dat

wij nu voelen; op dit moment is niemand zo verdrietig als wij; en in de toekomst zal nooit iemand zoveel verdriet hebben.

“Zo dikwijls zegt iemand, ‘Jullie, *gopīs*, zijn Kṛṣṇa dierbaarder dan wie ook’ en wij beschouwen onszelf ook als zodanig. Waarom heb Je ons dan huilend achtergelaten? Dit kunnen we niet eens beginnen te begrijpen. We smeken Jou terug te keren en ons allemaal in verrukking te brengen. We zijn Jouw *gopīs*. Je hebt ons als Jouw eigen geaccepteerd en we zien onszelf als de Jouwe (*tāvakāh*).”

Het ziet ernaar uit, dat dit vers, dat de woorden ‘we zijn de Jouwe’ tot uitdrukking brengt, wordt gesproken door de *gopīs* in de groep van Candrāvalī. Gewoonlijk voelen Śrīmatī Rādhikā en de *gopīs* in Haar groep nooit, dat ze tot Kṛṣṇa behoren en zouden dit nooit gezegd kunnen hebben. Integendeel, ze zien juist, dat Kṛṣṇa rechtmatig van hen is. Een zorgvuldige analyse van dit vers onthult echter, dat Śrīmatī Rādhikā en Haar *gopīs* in de zielsangst van afgescheidenheid van hun geliefde dit toch kunnen zeggen.

Het woord *dr̥śyatām* heeft twee diepe betekenissen, die beide verborgen zijn. Volgens de ene interpretatie betekent *dr̥śyatām*, “Ga alsjeblieft voor ons staan, zodat we Jou kunnen zien.” Volgens een alternatieve interpretatie betekent het, “Je moet naar ons kijken en ons maar één keer zien. We bidden, dat Je dat doet.”

Kṛṣṇa vraagt hen,⁴ “Waarom bidden jullie aan Mij op deze manier?”

⁴ In hun commentaren op *Gopī-gīta* schrijven Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura soms, ‘Als Kṛṣṇa zegt...,’ en ‘Kṛṣṇa kan zeggen...,’ of zelfs ‘Kṛṣṇa zegt...,’ alsof Hij met de *gopīs* spreekt. Derge-

“Omdat we dood gaan,” antwoorden de *gopīs*.

“Waarom gaan jullie dood?”

“Omdat Je zulke *gopīs*, zoals wij, niet hebt gezien. Je zou ons moeten zien en op die manier Jouw ogen succesvol maken.”

“Waarom?”

“Door ons te zien wordt de bedoeling van het hebben van Jouw ogen vervuld en dan zal Je denken, ‘Oh, Ik heb nooit eerder zo’n wonderbaarlijk zicht gehad’.”

In een voorgaand hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.21.7) geven de *gopīs* uitdrukking aan hetzelfde gevoel bij hun verheerlijking van Kṛṣṇa’s lieflijke fluitspel. Op dat moment zeiden ze tegen Hem, “De ogen van iemand, die getuige is van de manier, waarop Jij zijdelingse blikken naar ons werpt, waarbij onze ogen tegelijkertijd *arcana* van Jou uitvoeren, zijn volkomen succesvol. Je kijkt smachtend naar Śrīmatī Rādhikā, wanneer Ze op Jouw bamboefluit speelt en met zijdelingse blikken naar Jou kijkt. Omdat die blikken Jou treffen en Jou in de war brengen, val Je bijna flauw, wankelt Jouw pauwenveren kroon en glijdt Jouw gele sjaal van Jouw lichaam op de grond.”

lijke formulering betekent, dat de *gopīs* niet rechtstreeks bij Kṛṣṇa zijn. Ze zijn in hun gevoel van afgescheidenheid zo verzonken in meditatie op Hem, dat ze Hem in feite voor zich zien en tegen Hem spreken. Eigenlijk verschijnt hij aan hen in hun hart. Het is erg moeilijk om dit gevoel van de *gopīs* te begrijpen, tenzij we hun genade krijgen” (Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja tijdens een *darśana* op de luchthaven van Hong Kong, 4 juli 2006).

Nu vertellen de *gopīs* Kṛṣṇa wederom in *Gopī-gīta*, dat Hij door hen te zien Zijn ogen tot een succes maakt. Hierop antwoordt Hij, “Wat is zo bijzonder om jullie vandaag te zien? Ik kan jullie morgen ook zien, of overmorgen, of ieder ander moment.”

“Nee,” antwoorden de *gopīs*, “onze jeugdige schoonheid kan ons ieder moment verlaten en nooit meer terugkomen.”

In de *kīrtana* genaamd “Śrī Rādhā-Kṛṣṇe Vijñapti” (Vers 6) van Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura staat geschreven, “*gelo je divasa nā āsibe ara, ebe kṛṣṇa ki habe upāya.*” Verzonken in het gevoel van de *gopīs* wijst hij erop, “Vandaag zijn we geschikt, bekoorlijk, lief en extreem mooi en ons lichaam is zacht en aromatisch. Maar deze jeugdige luister kan ons ieder momen verlaten; deze kan morgen verdwenen zijn.”

Het laatste woord in dit vers is *vicinvate*, hetgeen ‘zoeken’ betekent. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “We hebben naar Jou lopen zoeken en werden overweldigd door een ondraaglijk gevoel van afgescheidenheid.”

“Waarom lopen jullie naar Me te zoeken?” vraagt Kṛṣṇa.

“Alleen om onszelf aan Jou te vertonen,” antwoorden de *gopīs*. “Niemand in deze wereld is zo mooi en lief als wij. Als Je ons maar één keer ziet, hebben Jouw ogen en Jijzelf volkomen succes bereikt.”

Kṛṣṇa vraagt verder, “Waarom zeggen jullie dit?”

“We hebben Jou als van onszelf aanvaard,” zeggen ze, “en Jij hebt ons als van Jouzelf aanvaard; dus we voelen de pijn om Jou, niet om onszelf. Spoedig zal de uiterst kostbare schat van onze onvergelijkbare, jeugdige schoonheid verdwenen zijn en als we die schoonheid niet aan Jou hebben getoond,

voordat deze verdwijnt, gaan we dood. Wij zijn de Jouwe, maar Jij hebt ons nog niet gezien. Daarom ervaren we dit intense gevoel van afgescheidenheid van Jou.”

“Jullie zijn allemaal dwaze vrouwen (*unmādinī*) geworden,” antwoordt Kṛṣṇa. “Waarom zouden jullie anders op deze manier spreken?”

Er is een wereld van verschil tussen de waanzin van een gewoon persoon uit deze wereld en de *unmāda* van de *gopīs*. Het hart van een krankzinnig persoon is totaal leeg, terwijl de *unmāda*, die plaats heeft in het hart van de *gopīs*, wordt veroorzaakt door golven van steeds nieuwe, bovenzinnelijke liefde voor Kṛṣṇa, wanneer het in hun hart verschijnt.

“Als we dwaze vrouwen zijn geworden,” zeggen de *gopīs*, “is dat helemaal te wijten aan Jou. Het komt niet door ons. Jij hebt ons zo gemaakt.”

Kṛṣṇa vraagt, “Als jullie nu werkelijk zoveel te lijden hebben en zich zo voelen afgescheiden, zoals jullie zeggen, waarom gaan jullie dan niet dood?”

“Vanwege Jou,” antwoorden ze. “We gaan bijna dood, maar we kunnen niet sterven. We creperen eenvoudig – *chat-pat, chat-pat*⁵.”

Dan wijst Kṛṣṇa erop, dat in werkelijkheid ware *prema* in alle veertien planetaire stelsels geschapen door Brahmā geen bestaan heeft, “Iemand die werkelijk *prema* heeft, sterft ogenblikkelijk,” zegt Hij tegen de *gopīs*. “Zelfs als iemand het wel heeft en niet sterft, wordt hij gek en in deze wereld onbruikbaar, dus hoe kunnen jullie blijven leven? Het feit, dat

⁵ De Hindi uitdrukking *chat-pat, chat pat* vertegenwoordigt het geluid van een vis of een zoogdier, dat zieltoegt in zijn doodstrijd.

jullie nog leven, is het bewijs, dat zich geen *prema* in jullie hart bevindt.”

De *gopīs* antwoorden met het woord *dhṛtāsavaḥ*. *Dhṛta* betekent ‘ondersteund’ en *asava* betekent ‘levensadem’. “Als we konden sterven, zouden we dat zeker doen,” zeggen ze, “maar we hebben ofwel ons leven aan Jou gegeven, of Jij hebt het gestolen. In ieder geval bevindt onze levensadem zich op aangename wijze in Jou en dat is de reden, dat we niet sterven.

“Het geeft Jou grote voldoening om ons in het vuur van afgescheidenheid en verdriet te zien branden en omdat onze levensadem zich in Jou bevindt, voelt deze zich ook volkomen gelukkig. Was hij in ons lichaam gebleven, zou onze levensadem reeds lang geleden verbrand zijn geweest.

“Jouw enige doel om uit ons gezichtsveld te verdwijnen was om ons te zien lijden. Ons lijden is hetgeen Je wilt; dit is hetgeen Jou een plezier doet. Als we zouden sterven, zou Jij helemaal geen plezier meer hebben, want niemand kan omwille van Jou zoveel lijden, zoals wij doen.”

Omdat het meeste uit het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī op dit vers overeenkomt met dat van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, zal ik alleen de bijzonderheden van zijn explicaties geven.

Śrīla Jīva Gosvāmī legt het gebruik van het woord *dayita* van de *gopīs* uit, dat verscheidene betekenissen heeft. Één betekenis is ‘geliefde’ en een andere is ‘vol genade’. De *gopīs* zeggen, “De pijn van afgescheidenheid, die wij van Jou voelen, is ondraaglijk.” Met deze woorden impliceren ze de tweede betekenis, “Bij het zien van ons in deze hoedanigheid zou

Je ons genadig moeten zijn, want Jij bent *dayita*; Jij beschikt over de schat van genade (*dayā*).”

Hij geeft nog een andere uitleg van het woord *dayita*, dat hij overnam van de dichter, Kṣīra Svāmī, “*Dayite cittam ādatte iti dayita* – iemand, die andermans hart steelt, wordt *dayita* genoemd.” Volgens deze betekenis spreken de *gopīs* dit woord uit om te impliceren, “Jij bent *dayita*, want Jij hebt ons hart gestolen. Geef nu alsjeblieft dat ontvreemde eigendom terug.” *Dayita* betekent tevens ‘minnaar’, of ‘iemand die alles voor zijn geliefde kan opgeven’.

Śrīla Jīva Gosvāmī legt uit, dat de *gopīs* huilen bij het zingen van dit vers, zodat Kṛṣṇa hen kan horen en hen Zijn genade kan geven. Genade komt vooral naar degenen, die er bitter om huilen. Een kind, dat met al zijn gevoel huilt, roept de genade van zijn ouders op, die alles stilleggen en aan zijn behoeften voldoen.

De *gopīs* zingen hun lied van verlangen niet in de bossen, waar de bomen en bergen het geluid van hun stem zouden hebben geabsorbeerd. Ze zijn het bos uitgegaan en zitten aan de oever van de Yamunā. Welnu, waar Kṛṣṇa zich ook bevindt, Hij kan hen overal horen huilen; en Hij zal Zich zeker niet kunnen inhouden om naar hen toe te gaan.

Dit eerste vers van *Gopī-gīta* is de *maṅgalācaraṇa* van de *gopīs*, hun heilzame overture, en naarmate hun lied vordert, neemt de buitengewone beminnelijkheid van hun gevoelens voortdurend toe. In de rest van het lied spreken ze verbijsterende verzen vol sublieme, verborgen betekenissen, en degene, die ze hoort of leest, zal de intenties kunnen bevatten in overeenstemming met zijn realisatie of kwalificatie. Door zich

in verinnerlijkte, devotionele beoefening (*bhajana*) te absorberen worden deze betekenissen in het hart geopenbaard.

De zuivere toegewijde zal iedere keer, dat hij deze verzen herleest, nieuwe realisaties tegenkomen. De ene dag komen bepaalde diepe betekenissen in zijn hart en enkele dagen later worden zelfs meer betekenissen en gevoelens aan hem geopenbaard. Op het eerste gezicht kan het lijken, dat deze verzen slechts op één manier kunnen worden uitgelegd; maar verheven, zelfgerealiseerde toegewijden van Śrī Kṛṣṇa, die constant bezig zijn met het proeven van dienstverlening aan Hem, zijn in staat om in hun hart de vele diepe betekenissen aan de verzen te ontleen. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura ervaart telkens nieuwe gevoelens en in feite kan niemand dit onderwerp realiseren en uitleggen, zoals hij dat heeft gedaan.

Vers Twee

JOUW OGEN BESCHIKKEN OVER DE RIJK-
dom van schoonheid, die ze van de bloembla-
deren van de lotus hebben gestolen. Maar Jouw
ogen beschikken extra over een magische kracht, die ze
uniek maakt, namelijk dat ze de kwaliteiten van iets
kunnen stelen door er eenvoudig naar te kijken.

शरदुदशये साधुजातसत्
सरसि जोदरश्रीमुषा दुशा
सुरतनाथ तेशुल्कदासिका
वरद निघ्नतो नेह किं वधः

*śarad-udaśaye sādhu-jāta-sat-
sarasi jodara-śrī-muṣā dṛśā
surata-nātha te ‘śulka-dāsikā
vara-da nighnato neha kiṁ vadhaḥ*

śarat – het najaarseizoen; *uda-āśaye* – in het waterlichaam; *sādhu* –
uitmuntend; *jāta* – gegroeid; *sat* – fijn, zuiver; *sarasi-ja* – van de lo-
tusbloemen; *udara* – in het midden; *śrī* – de schoonheid; *muṣā* – die

uitmunt; *dr̥ṣā* – met Jouw vluchtige blik; *te* – Jouw; *aśulka* – zonder betaling verkregen; *dāsikāḥ* – dienstmaagden; *vara-da* – O schenker van zegeningen; *nighnataḥ* – voor Jou, die doodt; *na* – niet; *iha* – in deze wereld; *kiṁ* – waarom; *vadhaḥ* – moord.

Vertaling

Kṛṣṇa, meester van amoureuus plezier, O schenker van zegeningen, wij zijn Jouw onbezoldigde dienstmaagden. Je doodt ons met de vluchtige blik van Jouw ogen, die zelfs de trotse schoonheid stelen van de bladkrans van uiterst betoverende, hooggeboren lotussen, die tijdens het najaarseizoen beeldschoon in de vijvers bloeien. Wordt in deze wereld het doden met een blik niet als moord beschouwd?

Bhāva-prakāśika Vṛtti

In het voorgaande vers zeiden de *gopīs* tegen Śrī Kṛṣṇa, “Niet in staat de pijn van Jouw afzondering te verdragen en brandend in het vuur van amoureuze verlangens hebben we naar Jou lopen zoeken.” Hij antwoordde door te vragen, “Welk ongeluk of welke rampspoed heb Ik bij jullie aangericht?”

Welnu, in dit vers zeggen de *gopīs*, “Je maakt ons niet alleen ongelukkig; Je vermoordt ons. Wapens zijn niet de enige manier om te doden. Er bestaan ook andere middelen.”

Het woord *dr̥ṣā* verwijst naar Kṛṣṇa’s vluchtige blik. De *gopīs* zeggen, “Met de vluchtige blikken van Jouw lotusogen vermoord Je ons.”

Kṛṣṇa kan vragen, “Hoe kan Ik jullie vermoorden?”

De *gopīs* antwoorden, “Je doodt ons eenvoudig, omdat Je *surata-nātha* bent.”

Het reine liefdesspel van de held (*nāyaka*) en de heldin (*nāyikā*) in hun private ontmoeting wordt *surata* genoemd. *Su* betekent ‘bijzonder’ en *rata* betekent ‘met grote gehechtheid uitwisselen’. De uitwisseling van de bovenzinnelijke *nāyaka* en *nāyikā* is zo compleet en zo buitengewoon, dat ze waarlijk één worden; ieder verschil tussen hen wordt onwaarneembaar. Er bestaat een beschrijving van *surata* in *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, die voortkwam uit de lotusmond van Śrīmatī Rādhikā Zelf,

*pahilehi rāga nayana-bhaṅge bhela
anudina bāḍhala, avadhi nā gela
nā so ramaṇa, nā hāma ramaṇi
duṇhu-māna manobhava peśala jāni’*

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Madhya-līlā 8.194)

Alas, voordat We elkaar ontmoetten, bestond er tussen Ons een aanvankelijke aanhankelijkheid, die tot stand was gekomen door een uitwisseling van blikken. Op die manier heeft zich gehechtheid ontwikkeld. Die gehechtheid is geleidelijk gaan groeien en kent geen grenzen. Die gehechtheid is nu tussen Ons een natuurlijke aaneenschakeling geworden. Het komt niet door Kṛṣṇa, de genietter, noch door Mij, want Ik ben de genotene. Dat is het niet. Deze gehechtheid kwam tot stand door wederzijdse ontmoeting.

De wederzijdse uitwisseling van aantrekkingskracht is bekend als *manobhava*, waarin de geest van Cupido Kṛṣṇa en Mijn geest in elkaar zijn opgegaan. Welnu, in afzondering is het erg moeilijk om deze liefdesaffaires te verklaren. Mijn beste vriendin, hoewel Kṛṣṇa al deze dingen kan zijn vergeten, kun jij het

begrijpen en breng daarom deze boodschap naar Hem toe. Maar tijdens Onze eerste ontmoeting was er geen boodschapper tussen Ons en Ik heb ook niemand gevraagd om naar Hem toe te gaan. De vijf pijlen van Cupido waren immers Onze koe-rier. Tijdens deze afzondering is die aantrekkingskracht toege-nomen tot een volgend extatisch stadium. Mijn beste vriendin, handel alsjeblieft als boodschapper uit Mijn naam, want als men op een beeldschoon persoon verliefd wordt, is dit de con-sequentie.

Śrī Kṛṣṇa is *rasika-śekhara*, Hij die onovertroffen is in het proeven van bovenzinnelijke, amoureuze *rasa* en Śrī Rādhikā is *mahābhāva-svarūpiṇī*, de belichaming van *mahābhāva* of de hoogste ontwikkeling van zuivere, bovenzinnelijke emotie. Dit vers refereert aan de ontmoeting van *rasika-śekhara* Śrī Kṛṣṇa en *mahābhāva-svarūpiṇī* Śrī Rādhikā, waarin Ze Zich verenigen om in ieder opzicht één te worden – hart, lichaam en ziel. Hun vereniging, zoals op deze manier, wordt *sambhoga-līlā*¹ genoemd.

De *gopīs* zeggen, “Met Jouw ogen creëer Je in ons de inspi-ratie voor *surata* en dan kom Je ons ontmoeten.”

Nātha betekent ‘meester’, dus het algemene begrip van *su-rata-nātha* is ‘meester van *surata*’. Maar *nātha* betekent ook ‘bedelen’. Als het wordt uitgelegd in verband met het woord *surata-nātha*, wordt het woord *drṣā* vervolgens *drṣaiva surata-nātha* – Hij die met Zijn blik (*drṣā*) om amoureuze vereniging

¹ In *Ujjvala-nīlamanī* wordt *sambhoga* als volgt omschreven, “De enige intentie van de minnaar en de minnares om elkaar te ontmoeten en el-kaar te omhelzen is om vervuld te raken van onbeschrijflijke zegen. De escalatie van deze zegen wordt *sambhoga* genoemd.”

bedelt (*nātha*). Wanneer de *gopīs* deze uitdrukking gebruiken om zich tot Kṛṣṇa te richten, bedoelen ze, “Je hebt ons met Jouw zijdelingse blikken om *surata* gesmeekt en door dat te doen heb Je datzelfde verlangen naar *surata* op ons hart overgebracht en werden we gek. In die staat waren we verstoken van ieder vermogen om onderscheid te maken tussen goed en kwaad, juist en onjuist. We waren bereid om alles te geven, waar Je om bedelde.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura beschrijft deze maagdelijke *surata-līlā* in *Surata-kathāmṛta* en ook in *Śrī Saṅkalpa-kalpa-druma*, dat met de volgende twee verzen begint,

*vṛndāvaneśvari vayo-guṇa-rūpa-līlā
saubhāgya-keli-karuṇā-jaladhe ‘radhehi
dāśī-bhavānī sukhayani sadā sa-kāntam
tvaṁ alibhiḥ parivṛtam idam eva yāce*

Saṅkalpa-kalpa-druma (1)

O Godin van Vṛndāvana, Śrī Rādhā, O oceaan van jeugdigheid, deugd, schoonheid, plezierig tijdverdrijf, goed geluk, romantische liefde en mededogen. Luister alsjeblieft naar me, want ik wil Jou iets zeggen. Ik heb de wens om Jouw *dāśī* te worden, Jou te dienen en Jou vrolijk te maken, wanneer Je bij Jouw geliefde Śrī Kṛṣṇa bent en wordt omringd door Jouw *sakhīs* en *mañjarīs*. Dit smee ik Jou af.

*śṛṅgārayāṇi bhavatīm abhisārayāṇi
vikṣyaiva kānta-vadanam parivṛtya yāntīm
dhṛtvāñcalena hari-sannidhim ānayāni
samprāpya tarjana-sudhām hr̥ṣitā bhavāni*

Saṅkalpa-kalpa-druma (2)

In dit tweede vers beschrijft Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura de ontmoeting tussen Śrīmatī Rādhikā en Śrī Kṛṣṇa. Hoewel Rādhikā naar het bos ging alleen om Kṛṣṇa te zien, draaide Ze zich onmiddellijk om en keerde naar huis terug op het moment, dat Ze Hem zag. Met een verlangen om Haar te dienen bidt Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, “Ik zal Jou bij Jouw kleding vastpakken en Jou met kracht naar Kṛṣṇa slepen, de oceaan van *surata*, en Hij zal Jou dwingen Je met Jouw prachtige *surata-līlā* bezig te houden.”

Nātha betekent zowel ‘meester’ als ‘bedelaar’ en het heeft nog een derde betekenis, namelijk ‘veroorzaker van grote ramspoed en verdriet’. Kṛṣṇa had met Zijn blik gezegd, “Ik kan jullie verlangen naar *surata* vervullen en Ik wil ook *surata* van jullie hebben.” De *gopīs* zeggen nu, “Jij hebt ons verlangen naar deze speciale ontmoeting aangewakkerd en daarvan zijn we gek geworden. En toen midden in onze *surata-līlā* verdween Jij opeens.”

Een vergelijkbaar voorbeeld hiervan is de frustratie, die een hongerige man ervaart, wanneer een aap op het moment, dat hij aan zijn maaltijd begint, zijn bord ontvreemdt. De *gopīs* zeggen, dat ze zonder wijsheid en oordeelkundig vermogen bereid waren deel te nemen aan *surata*, die Kṛṣṇa met Zijn zijdelingse blikken van hen had afgesmeekt. En dat Hij juist op dat moment verdween.

De *gopīs* concluderen, dat de fout niet bij Kṛṣṇa Zelf ligt, maar in Zijn prachtige ogen. Waar hadden Zijn ogen hun schoonheid vandaan gehaald? De *gopīs* geven uitdrukking aan hun realisatie hiervan met de woorden *śarad-udāsaye*. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft uitgelegd, dat de

gopīs Kṛṣṇa's ogen op hun eigen manier vergelijken met de mooie bloembladeren van de lotus.

Śarat betekent 'het najaarseizoen', het jaargetijde, waarin dit spel plaats had. *Ud* betekent 'water' en *āsāye* betekent 'waterlichaam', zoals een vijver, meer, rivier of oceaan. In deze context betekent *udāsāye* 'meer'. Tijdens *śarat*, het beste jaargetijde, is het water in de meren helder en schoon. Het woord *sādhū* in dit vers betekent 'zuiver, heilig, en in het bezit van alle soorten deugd'. Als iemand in een goede familie is geboren, een familie van *sādhūs*, kunnen we over het algemeen aannemen, dat de zoon of dochter van deze mensen ook een vroom karakter heeft.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, "De prachtige lotus, die in de uitgestrekte vijver groeit, is aromatisch, zacht en zoet. In het najaar is het water helder en daarom is de lotus in dat water ook zuiver. De bloembladeren van die lotus en de pollen op de bladeren zijn ook volkomen zuiver. Ieder deel van die lotus is met zuiverheid gemanifesteerd en heeft een zuiver resultaat. Zonder deze zuiverheid zou de lotus in al zijn eigenschappen van schoonheid verstoken zijn."

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura en Śrīla Jīva Gosvāmī leggen beiden uit, dat door Kṛṣṇa's ogen te vergelijken met lotusbladeren de *gopīs* zeggen, "Jouw ogen beschikken over de rijkdom der schoonheid, die ze van de bladeren van de lotus hebben gestolen. Maar Jouw ogen hebben nog een extra magie, die ze uniek maakt, namelijk dat ze de kwaliteiten van iets kunnen stelen door er gewoon naar te kijken. Je hebt eenvoudig naar de lotus zitten kijken en daarmee heb Je zijn pracht weggenomen. Op die manier heb Je de pracht van de

lotus verminderd en de schoonheid van Jouw ogen vermeerderd.

“Toen heb Je, nadat Je de kwaliteiten van de lotus had gestolen, Jouw blik op ons gericht, waarmee Je de inhoud van ons hart hebt gestolen. Je bent zo’n handige dief, dat Je de schoonheid van lotusbladeren kunt stelen, zelfs van een lotus, die ver van de waterkant groeit, waar het gevaarlijk is om risico te lopen en waar hij wordt omringd door andere lotussen.

“Welke eigendommen heb Je eigenlijk niet gestolen? Je hebt de schoonheid van een nieuwe regenwolk gestolen en de dans van de pauw. Hieruit kunnen we gemakkelijk afleiden, dat Je een deskundige dief bent.

“Het is niet eenvoudig om ons hart te stelen, want we worden altijd beschermd door onze verwanten – onze ouders, broers, echtgenoten, schoonzusters, schoonouders – maar ook door onze verlegenheid, geduld en kuisheid. Toch ben Je zonder enige consideratie rechtstreeks ons hart binnengegaan en heb Je ons gevangen genomen. Jij bent eigenlijk ons hart niet binnengedrongen; het waren Jouw ogen. Hieruit volgt, dat Jouw ogen gemakkelijk de schoonheid van de lotusbloem kunnen stelen.

“Toch zijn de kwaliteiten, die we nu in Jouw ogen zien, niet dezelfde, als die we eerder zagen. Dit is een ander verschil tussen Jouw ogen en de lotus. De lotus ziet er altijd hetzelfde uit, maar als we in Jouw ogen kijken, zien we, dat ze ieder moment nieuwere en nieuwere verleidingen bevatten. Op die manier heb Je ons via Jouw ogen ergens om gesmeekt, we werden gek en telkens nieuwe golven uit de oceaan van bovenzinnelijke *prema* welden op in ons hart. Eenvoudig door

de manier, waarop Je naar ons keek en Jouw verlangen naar *surata* tot uitdrukking bracht, zijn we Jouw onbezoldigde dienstmaagden (*aśulka dāsikā*) geworden. Dit heb Je voor elkaar gekregen door vanuit de ooghoek van slechts één van Jouw lotusogen naar ons te kijken. Als slechts één van Jouw ogen Jouw intenties zo feilloos kan overbrengen, wat zou er dan zijn gebeurd, als Je met twee ogen naar ons had gekeken?

“Waarom zeggen we, dat wij Jouw onbezoldigde dienstmaagden zijn? Ten eerste, heb Je ons ooit iets voor onze diensten gegeven? Nooit. Ten tweede, hebben onze ouders ons aan Jou ten huwelijk gegeven? Nee. Hoewel we nooit bereid zijn geweest om met Jou te trouwen, hadden onze ouders ons bovendien aan Jou als liefdadigheid kunnen weggeven met het idee, dat het voor ons het beste zou zijn geweest; maar dat hebben ze nooit gedaan.

“Ten derde, zelfs al hadden we met Jou willen trouwen, zonder dat we door onze ouders aan Jou waren weggeschonken, hadden we een *gandharva* huwelijk kunnen hebben, waarbij we eenvoudig bloemenslingers met Jou hadden uitgeruild. Maar Je hebt met ons ook geen *gandharva* huwelijk uitgevoerd. Je hebt ons niets betaald en ons niets gegeven.

“We zijn Jouw onbezoldigde dienstmaagden geworden, omdat Jouw ogen om ons hart bedelden. Jij hebt niet gesmeekt, maar keer op keer hebben Jouw ogen gesmeekt en wij zwegen.” Wat betekende het zwijgen van de *gopīs*? Het duidde op de aanvaarding van Zijn voorstel.

De teksten over literaire theorie, genaamd *alankāra-śāstra*, verklaren, dat de gevoelens van *prema*, of *kāma*, eerst in de heldin (*nāyikā*) verschijnen en daarna in de held (*nāyaka*).

Toch benadert de heldin niet de held om haar gevoelens tot uitdrukking te brengen; integendeel, de held benadert de heldin en daarna beantwoordt ze hem. In dit geval echter is de situatie omgekeerd. Kṛṣṇa doet geen enkele toenadering. In plaats daarvan zwijgt Hij en is uit de kring van *gopīs* verdwenen, alsof Hij deze bijzondere ontmoeting afwijst. Het zijn de *gopīs*, die zich herhaaldelijk en zonder verlegenheid tot Hem richten.

“Jij hebt ons hierom gesmeekt en wij zijn naar Jou toegekomen” zeggen ze. En toen we met Jou gingen dansen en in ons zoete spel waren betrokken, heb Je ons verlaten. Nu smeken we Jou om dat spel opnieuw met ons te spelen, zelfs al vragen we Jou helemaal nergens om. We hebben voor Jou alle religieuze principes achterwege gelaten en hebben al onze familiebanden verbroken, onze plichten, verlegenheid, kuisheid, geduld en de hele rest. En nu, in afzondering van Jou, zitten we dood te gaan.

“We willen alleen, dat Je naar ons toekomt en ons ziet. Zonder ons te zien kunnen Jouw ogen geen succes hebben. In ons extreme verdriet smeken we Jou niet om die *surata-līlā* voor onze bestwil, maar voor Jouw bestwil.

“In de eerste plaats heb Je ons vanuit de ooghoeken van Jouw ogen om de kostbare gift van *surata* gesmeekt en door dat te doen heb Je ook in ons hart een verlangen naar *surata* gelegd. Maar nu heb Je onze rijkdom weggenomen, onze meest kostbare schat. We hadden het in ons hart moeten houden en het zorgvuldig moeten beschermen, maar toen kwam Jij ons hart stelen en ging er vandoor. We verzoeken Jou te komen en slechts één blik op ons te werpen. En als Je dat

doet, bidden we, dat Je alle waardevolle schatten, die Je hebt ontvreemd, aan ons teruggeeft.”

Het woord *nighnato* in dit vers betekent ‘Je vermoordt ons’. De *gopīs* zeggen, “Als Jij onze gekoesterde schat niet teruggeeft, gaan we dood. Het is een zonde om een man te doden, maar het is een grotere zonde om een vrouw te doden. Wij, *gopīs*, zijn Jou veel dierbaarder dan een vrouw haar echtgenoot, dus als Je ons doodt, maak Jij Jou schuldig aan de meest abominabele daad. En verder zou Je niet alleen verantwoordelijk zijn voor het vermoorden van slechts één *gopī*, maar van miljoenen van ons. We willen Jou beschermen tegen het lijden, dat voortkomt uit deze zondige daad, dus kom alsjeblieft terug en geef de rijkdom van *surata* terug, die Je van ons hebt gestolen.”

Een deel van deze uitleg is uit het commentaar van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura. Er zijn ook punten, die hij niet heeft uitgelegd en in die gevallen heb ik de uitleg uit het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī en uit mijn hart genomen. Dit onderwerp zal kostbaar zijn voor gekwalificeerde personen, maar niet voor iedereen.

Vers Drie

TOEN JE GIRIRĀJA GOVARDHANA OP HET
topje van Jouw vinger hield, heb Je ons be-
schermd tegen de overstroming, de wolkbreuk
en de knetterende regen van bliksemflitsen van Indra. Je
hebt ons in feite niet alleen beschermd, Je hebt ons op
dat moment met grote vreugde overweldigd.

विषजलाप्ययाद्व्यालराक्षसाद्
वर्षमारुताद्वैद्युतानलात्
वृषमयात्मजाद्विश्वतो भयाद्
ऋषभ ते वयं रक्षिता मुहुः

*viṣa-jalāpyayād vyāla-rākṣasād
varṣa-mārutād vaidyutānalāt
vṛṣa-mayātmajād viśvato bhayād
ṛṣabha te vyaṁ rakṣitā muhuḥ*

viṣa – giftig; *jala* – door het water (van de Yamunā besmet door Kāliya); *apyayāt* – uit destructie; *vyāla* – angstwekkend; *rākṣasāt* – van de demon (Agha); *varṣa* – van regen (gezonden door Indra);

mārutāt – en de hoosbui (gecreëerd door Tṛṇāvarta); *vaidyuta-analāt* van de bliksem (van Indra); *vṛṣa* – van de stier, Ariṣṭāsura; *māyā-ātmajāt* – van de zoon van Maya (Vyomāsura); *viśvataḥ* – van allemaal; *bhayāt* – angst; *ṛṣabha* – O grootste persoonlijkheden; *te* – door Jou; *vayam* – wij; *rakṣitāḥ* – zijn beschermd geweest; *muhuh* – herhaaldelijk.

Vertaling

kroonjuweel onder de mannen, keer op keer heb Je ons, koeherderinnen, gered uit de greep van de dood – van het vergiftigde water van Kāliya-hrada in de Yamunā, waar de slang Kāliya woonde, van de pyton Aghāsura en van de regens en de verschrikkelijke storm van Indra. Je hebt ons gered van de cycloondemoon Tṛṇāvarta, van het afvuren van Indra’s bliksems, van de vreselijke bosbrand, van de stierdemoon Ariṣṭāsura, van de zoon van Maya genaamd Vyomāsura en van alle andere dreigingen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Huilend tijdens het uitvoeren van hun *kīrtana* zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “In het verleden heb Je ons tegen allerlei soorten gevaren en tegen de verslindende muil van de dood beschermd. Je hebt ons zo dikwijls gered, dus waarom vermoord Je ons nu met de pijlen van Jouw blik? Je laat ons branden in het vuur van liefdesverlangens en in het vuur van pijnlijke gevoelens van afzondering van Jou. Nu kan niets ons meer beschermen. Wat heeft onze bescherming van voorheen dan voor zin gehad?

“Als iemand een boom plant, ontwikkelt die persoon er, naarmate hij groeit, enige gehechtheid aan. Zelfs al is die boom giftig en wordt de persoon door anderen geadviseerd hem om te hakken, zal hij aarzelen dat te doen. Het ziet er-naar uit, dat Jij dit principe bent vergeten. Je bent zo wreed en genadeloos, dat Je ons omhakt, terwijl Je ons voorheen hebt beschermd en ons hebt zien opgroeien.”

Viṣa-jalapyayād – *Viṣa-jāla* betekent ‘giftig water’. De *gopīs* verwijzen naar de slang Kāliya, die het water van de Yamunā Rivier had vergiftigd. Ze zeggen, “Kāliya vergiftigde het water van Kāliya-hrada¹ met zijn scherpe dampen, waardoor het water ging koken en schuimen. Maar Jij hebt ons tegen dat gevaar beschermd.”

Toen Śrī Kṛṣṇa in het vergiftigde water van de Yamunā sprong, leek het erop, dat Hij het Zelf niet zou overleven. Waarom zeggen de *gopīs* dan, dat Hij hen beschermd? Alle jongens en kalveren hadden aan de oever van de Yamunā bij Kāliya-hrada gespeeld en alleen al van de stank van dat vergif vielen ze op de grond, alsof ze dood waren. Kṛṣṇa herstelde onmiddellijk hun leven met Zijn blikken, die vol zijn van levengevend nectar. Toen Hij vastbesloten was om Kāliya weg te sturen, sprong Hij in de Yamunā.

De *gopīs* vervolgden, “Als Jij toen was omgekomen, zouden wij ook zijn omgekomen en Nanda Bābā, Moeder Yaśodā en alle Vrajavāsī’s zouden zijn omgekomen. Om ons allemaal te beschermen, heb Je Kāliya onderworpen en deze plek ver-

¹ Kāliya-hrada is het meer in de Yamunā, waar de slang Kāliya woonde.

laten. Het water werd weer schoon en iedereen was in veiligheid.”

Vyāla-rākṣasād – *Vyāla* betekent ‘slang’ en hier verwijzen de *gopīs* naar Aghāsura, de grote slangdemon, die met zijn bek wijd open op de weg lag te wachten om Kṛṣṇa te verslinden. De kalveren en koeherdersjongens waren hier en daar aan het stoeien en terwijl ze aan het spelen waren kwamen ze geleidelijk steeds dichterbij de demon. “Wat een geweldige grot!” riepen ze uit, toen ze de opengesperde bek van Agha zagen. “Het lijkt wel een slang, maar dat kan niet! Geen slang kan zo enorm groot zijn. Ook al kan het zelfs een slang zijn, het kan geen kwaad om naar binnen te gaan; als hij ons allemaal probeert te verslinden, zal Kṛṣṇa hem onmiddellijk doden. En als het een grot is, bestaat er zeker geen gevaar. We moeten naar binnen gaan en onderzoek doen.”

Kṛṣṇa stond dit allemaal van een afstand gade te slaan. “Vrienden! O vrienden! Ga niet naar binnen!” riep Hij, maar ze hoorden Hem niet en keken niet om om het Hem te vragen. Ze liepen de bek van de demon binnen, die zijn bek openhield en zat te wachten tot Kṛṣṇa naar binnenkwam.

Dat was op de verjaardag van Baladeva, dus Hij was niet naar buiten gegaan om met Kṛṣṇa de kalveren te hoeden. Zijn moeder, Rohiṇī-devī had Hem thuis gehouden en had tegen Hem gezegd, “Vandaag gaan we reinigingsceremoniën uitvoeren, we gaan koeien aan liefdadigheid weggeven en we zullen druk zijn met de gelegenheid.”

Śrī Kṛṣṇa arrangeert situaties, zoals deze, wanneer ze nodig zijn voor het uitvoeren van Zijn liefvallige spel en vermaak. Als Baladeva bij Hem was geweest, had Hij de *brahma-*

vimohana-lilā niet kunnen uitvoeren, Zijn goddelijk spel, waarmee Hij Brahmā in de luren legde. Het spel met Aghāsura was het voorspel van dit tijdverdrijf, dat later op de dag zou plaatshebben. Baladeva zou niet in staat zijn geweest om de gebeurtenis geheim te houden. Hij zou zeker tegen Moeder Yaśodā en Nanda Bābā hebben verteld, dat Kṛṣṇa Zich in alle koeherdersjongens en kalveren had uitgebreid – en dan zou iedereen in Vraja het ook te weten zijn gekomen. Als dit zou zijn gebeurd, zou een hele reeks van liefdevolle uitwisselingen geen plaats hebben gehad.

Toen Kṛṣṇa Aghāsura doodde, zag Brahmā de lichtgevende gloed van Aghāsura's levensadem uit zijn kop komen en in de lucht blijven hangen. Toen Kṛṣṇa daarna uit de bek van Aghāsura tevoorschijn kwam, zag Brahmā dat licht neerdalen en de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa binnengaan. Brahmā was verbijsterd. "Hoe is dit mogelijk?" dacht hij. "Anderen proberen intentioneel bevrijding te krijgen zonder enig succes, maar deze demoon krijgt het gewoon door Kṛṣṇa in zijn bek te nemen met het doel hem te vermoorden." Toen was Brahmā getuige van een ander wonderbaarlijk spel van Kṛṣṇa – het aannemen van de gedaanten van alle kalveren en koeherdersjongens. Kṛṣṇa's eerste oogpunt voor de uitvoering van dit transcendente spel was niet om Brahmā in verwarring te brengen. Integendeel, in Zijn hart was Hij Zich ervan bewust, dat veel oudere *gopīs* Hem als hun zoon wilden voeden en dat veel koeien Hem als hun kalf wilden voeden. Dus Hij schiep de situatie om hun wens in vervulling te doen gaan. Dit was één van verscheidene redenen, waarom Zijn *yogamāyā* ver-

mogen Brahmā de inspiratie gaf om getuige te zijn van het spel met Aghāsura.

Hier in *Gopī-gīta* zeggen de *gopīs*, “Als alle jongen in het lichaam van Aghāsura waren omgekomen, was iedereen in Vraja ook omgekomen, inclusief wij. We hadden gemakkelijk kunnen sterven. Waarom vond Je het toen nodig om ons te beschermen, als je ons nu alsnog wilt doden?”

Het woord *varṣa-mārutād* in dit vers verwijst naar Indra, de koning van de hemelse planeten. *Varṣa* betekent ‘neerslag’, *marut* betekent ‘enorme windhoos’ en *vidyut* betekent ‘blikseminslag’. De *gopīs* zeggen tegen Śrī Kṛṣṇa, “Door Girirāja Govardhana op het topje van Jouw pink te houden, heb Je ons beschermd tegen Indra’s stortregens, windhozen en het furieus afwerpen van bliksemflitsen. In feite heb Je ons niet alleen beschermd, Je hebt ons op dat moment met grote vreugde overweldigd.”

Het woord *analāt* betekent ‘uit vuur’. Kṛṣṇa heeft de Vraja-vāsi’s uit twee grote bosbranden gered, waarvan er één plaats vond in het bos bij Bhāṇḍīravana. Daar in de schaduw van een gigantische banyanboom, geheten Bhāṇḍīravaṭa, was Kṛṣṇa met Zijn koeherdersvriendjes aan het spelen, terwijl de koeien het water van de Yamunā dronken en in het weelderige, groene gras graasden. Geleidelijk dwaalden de koeien van Kṛṣṇa en de jongens af en gingen Muñjāṭavī binnen, een bos met doornige *muñja*-planten, dat een eindje verderop lag. Het was zomer en de verzengende hitte had het bos uitgedroogd. Het bos was zo dicht beplant, dat de koeien het pad, waarover ze waren gekomen, waren kwijtgeraakt. Ze raakten helemaal

gedesoriënteerd, omdat ze werden overweldigd door dorst en hitte.

De koeherdersjongens gingen naar de koeien zoeken en daarmee verlieten ze het gezelschap van Kṛṣṇa en Balarāma. Ze gingen Muñjātavi in en werden evenals de koeien veront-rust door excessieve dorst en intense hitte. Dat was het mo-ment, waarop de verdorven dienaren van Kamsa, die zich in het bos hadden verschanst, het gras en de bomen in vuur en vlam zetten. In een oogwenk wakkerde de wind het vuur in het gebied aan en de koeien en de koeherdersjongens werden in het centrum van het gebied gegijsseld.

Zonder dat ze een mogelijkheid zagen om te ontsnappen, begonnen ze om Kṛṣṇa en Balarāma te roepen. Bij het horen van hun angstige geroep, kwamen Kṛṣṇa en Balarāma onmid-dellijk in hun midden. “Sluit jullie ogen een even,” zei Kṛṣṇa tegen hen en op dat moment slikte Hij de verschrikkelijke bosbrand in. De jongens vroegen zich af, waarom Kṛṣṇa hen had gezegd hun ogen te sluiten. “Kṛṣṇa zal wel een *mantra* kennen om vuur te doven,” dachten ze, “en misschien kan die *mantra* alleen op een hele besloten plek worden gereciteerd. Als we onze ogen sluiten, zal Hij voelen, dat Hij alleen is.”

Er was nog een andere reden, waarom Kṛṣṇa hen zei hun ogen te sluiten. Bij een eerder incident, toen Hij nog een baby was, hadden de jongens Hem klei zien eten en daarover had-den ze bij Moeder Yaśodā geklaagd. Dus nu dacht Hij, “Als ze Me vuur zien eten, gaan ze weer bij Moeder klagen en dan gaat ze Me straffen. Afgezien daarvan, als Mijn vrienden Me de hele vuurzee zien inslikken, zullen ze denken, dat Ik op-brand en dan zal hun levensadem hen verlaten.”

Toen de jongens een ogenblik later hun ogen openden, zagen ze zich weer bij Kṛṣṇa en Balarāma staan in de koele schaduw van Bhāṇḍīravaṭa en hun koeien lagen er vredig bij te herkauwen. “Was dat een droom?” vroegen ze zich verwonderd af.

Wijzend op deze bosbrand zeggen de *gopīs* nu, “Je hebt ons toen beschermd.” Met deze woorden impliceren ze, “Als alle koeherdersjongen in het vuur waren omgekomen, waren hun ouders gestorven van verdriet en wij, *gopīs*, zouden ook zijn gestorven. Door heel Vraja op deze manier te beschermen, heb Je ons ook beschermd.”

Met de zinsnede *vṛṣa-mayātmajād* maken de *gopīs* melding van nog een ander incident, waarin Kṛṣṇa hen beschermde. *Vṛṣa-mayātmajād* wijst op twee demonen, Vatsāsura en Vyo-māsura. Het woord *vṛṣa* wijst op Vṛṣabhāsura (een andere naam van Ariṣṭāsura), de gigantische stierdemon, en het woord *ātmajad* betekent ‘zoon’. Samengevoegd met *vṛṣa*, wijst *ātmajad* op de zoon van Vṛṣabhāsura, namelijk de kalfdemon Vatsāsura. *Ātmajad* wordt ook samengevoegd met het woord *maya*, dat vervolgens verwijst naar de zoon van de demon Maya, genaamd Vyomāsura, die door Kṛṣṇa in Kāmyavana werd vermoord.

Toen Kṛṣṇa eerst de kalveren meenam om ze in Vṛndāvana te laten grazen, verscheen Vatsāsura in hun midden. Zodra Kṛṣṇa en Baladeva hem zagen, begrepen Ze, dat hij niet tot een van Hun kalveren behoorde, maar een demon in vermomming was en Ze beraamden een plan om hem uit de weg te ruimen. Ze liepen zogenaamd onbedoeld naar hem toe en toen greep Kṛṣṇa zijn twee achterpoten vast en slingerde hem

boven Zijn hoofd in de rondte. Vatsāsura nam toen zijn oorspronkelijke, huiveringwekkende, gigantische gedaante aan en op dat moment slingerde Kṛṣṇa hem in een boom. Toen ze de enorme afmeting van Vatsāsura zagen, werden de jongens bang en riepen uit, “Hij kwam in de vorm van een prachtig kalf, maar moet je nu zijn werkelijke gedaante eens zien!”

Vatsāsura’s vader, de gigantische stierdemon Aṛiṣṭāsura, werd door Kṛṣṇa in Rādhā-kuṇḍa vermoord. Aṛiṣṭāsura was ongetwijfeld een zondaar, dus men kan zich afvragen, hoe hij het maagdelijke gebied van Rādhā-kuṇḍa heeft kunnen binnenkomen. Hij kon daar alleen binnenkomen, omdat Yogamāyā hem toegang had verleend om het spel van Kṛṣṇa te faciliteren, waarin Hij hem doodt om daarmee vervolgens de *prema* van de *gopīs* te intensiveren. Kṛṣṇa bracht hem om en beschermde de *gopīs* en toen begon de *rāsa*-dans.

Kṛṣṇa heeft de *gopīs* ook beschermd tegen de demon, Śaṅkhacūḍa, die hen heeft geprobeerd te ontvoeren door hen met een stok voort te drijven, alsof ze geiten waren, en ten slotte Śrīmatī Rādhikā op zijn schouders te nemen. Men kan zich afvragen, hoe het voor een demon mogelijk is om Śrīmatī Rādhikā aan te raken en het antwoord is, dat Yogamāyā miraculeuze incidenten arrangeert om het menselijke spel (*nara-līlā*) van Kṛṣṇa mogelijk te maken. Het was eigenlijk niet mogelijk, dat Śaṅkhacūḍa Śrīmatī Rādhikā kon aanraken. Aangezien Kṛṣṇa alles kan doen, zou de gedaante van Śaṅkhacūḍa een manifestatie van Kṛṣṇa Zelf geweest kunnen zijn. Met het doel om Rādhikā in Zijn armen te jagen, kan Hij Haar soms aan het schrikken brengen door de vorm van een

slang aan te nemen. Hij voert ongelimiteerd spel uit, zoals dit, en Yogamāyā maakt naar Zijn wens alle nodige regelingen.

Śrī Kṛṣṇa beschermd Zijn metgezellen tegen de paardedemoon Keśī, de kardemoon Śakaṭāsura, de kraanvogeldemoon Bakāsura, de ezeldemoon Dhenukāsura en zoveel anderen. De *gopīs* vervolgen, “*Rṣabha te vayan rakṣitā muhuḥ* – Je hebt ons afgeschermd tegen een veelvoud van calamiteiten en tegen ontelbaar veel angstaanjagende vormen van de dood, maar nu breng Je ons dus toch om. Als Je ons nu wilt doden, waarom heb Je ons dan bij zoveel andere gelegenheden beschermd?”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft in zijn commentaar, *Sārārtha-darsini*, de betekenis van de woorden van de *gopīs* geopenbaard, “We sterven aan de effecten van Jouw vijf pijlen. We zijn voor bescherming naar Jou toegekomen, maar we vinden, dat Jouw vijf pijlen onze *kāma* (goddelijke harts-tocht) en het branden van ons hart juist hebben doen toeneemen.”

Kṛṣṇa Zelf is Kāmadeva, de bovenzinnelijke Cupido. Hij heeft de *gopīs* gecharmeerd door de pijlen van Zijn lotusogen af te vuren en met Zijn honingzoete fluitspel, Zijn prachtige lippen, Zijn solitaire gesprekken met hen en Zijn brede borstkas. Hij wordt in de *kāma-gāyatrī mantra* aangesproken met Puṣṭabāṇa, Hij die bloempijlen afschiet, die de *gopīs* betoveren. Deze transcendente Kāmadeva kan de geest van de Kāmadeva van deze wereld betoveren en daarom richten de *gopīs* zich tot Hem om het vuur veroorzaakt door de vijf pijlen van Kāmadeva te doven.

De *gopīs* zeggen, “Op dit moment zien we, dat Je *viśvāsa-ghāti* bent, een verrader van andermans vertrouwen.” De inherente betekenis van het Sanskriete woord *viśvāsa-ghāti* wordt met de volgende woorden overgebracht, “Ik sliep met mijn hoofd op jouw schoot en vertrouwde erop, dat je me zou beschermen. Maar terwijl ik sliep, heb je een zwaard gepakt en me gedood.” Met dit gevoel zeggen de *gopīs*, “In het verleden heb Je ons diverse keren beschermd, dus we vertrouwden erop, dat Je ons nu zeker zou beschermen. We hebben alles opgegeven, we hebben Jou ons hele bestaan geofferd en we kwamen naar Jou toe; maar nu pleeg Je op koele wijze verraad tegen ons. Zelfs terwijl we stervend zijn, bescherm Je ons niet.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat sommig spel, waar de *gopīs* hier naar verwijzen, eigenlijk plaats vindt na de *rāsa-līlā*. We zouden verwachten, dat de *gopīs* over gebeurtenissen spraken, die vóór de *rāsa-līlā* hadden plaatsgehad, dus hoe kunnen ze over toekomstige incidenten spreken?² Śrīla

² Śrīla Sanātana Gosvāmī brengt dit in zijn commentaar, *Brhad-vaiṣṇava-toṣaṇī*, in overeenstemming. Hij legt uit, dat de *gopīs*, zelfs al heeft de moord op Vyomāsura plaats gehad na de *rāsa-līlā*, in staat waren dit te vermelden vanwege hun natuurlijke vermogen van alwetendheid (*svabhāvika-sarvajñāta-śakti*). Wanneer de *gopīs* ondraaglijke afzondering ervaren, manifesteren zich in hun hart spontaan *sphūrtis* (visioenen) van Kṛṣṇa's spel – verleden, huidig en toekomstig. Zo kwamen ze het doden van Vyomāsura te weten, dat eigenlijk in de toekomst zou plaatshebben. Dus vanwege hun waanzin in afgescheidenheid van Kṛṣṇa verwijzen ze naar dit spel, alsof het in het verleden had plaatsgevonden.

Cakravartī Ṭhākura legt uit, dat deze toekomstige gebeurtenissen aan de *gopīs* algemeen bekend waren. Lange tijd daarvoor hadden ze erover gehoord van Pauṇamāsī-devī, Gargācārya, Bhāguri Ṛṣi en andere wijzen. Ze hadden ook van vele personen over Kṛṣṇa's horoscoop gehoord en nu herhalen ze, wat ze toen hadden vernomen.

Śrīla Jīva Gosvāmī zegt, dat Śrīla Śukadeva Gosvāmī zich in zijn beschrijving vanaf *pūrva-rāga* tot *rāsa-līlā* (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.21-33) in een zeer *rasika* stemming bevond. Het gevolg was, dat hij alleen vertelde over Śrī Kṛṣṇa's zoete, liefdevolle spel en vermaak. Hij had het niet over Kṛṣṇa's spel, waarin Hij demonen ombrengt, dat over het algemeen als wreed en onplezierig kan worden beschouwd. Hij verhaalde over de *pūrva-rāga* van de *gopīs*, Kṛṣṇa's prachtige spel met de vrouwen van de *brāhmaṇas* (*yajña-patnīs*), het optillen van Girirāja Govardhana en Zijn spel met de koeherdersjongens en de *gopīs*, die allemaal in het najaar en de zomer hebben plaatsgevonden. Śrīla Jīva Gosvāmī zegt, dat Śrīla Śukadeva Gosvāmī vanwege zijn diepe gevoelens in overeenstemming met dat gevoel hier en daar de onderdelen van zijn vertellingen anders heeft gerangschikt. Het gevolg was, dat hij bepaald spel van Kṛṣṇa, waarin Hij demonen ombrengt, pas vertelde, nadat hij *rāsa-līlā* had beschreven, terwijl ze in feite eerder hadden plaatsgevonden.

De uitleg van Śrīla Jīva Gosvāmī lijkt die van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura tegen te spreken, maar beide explicaties zijn juist. In verschillende *kalpas*, of millennia, voert Kṛṣṇa Zijn spel in een andere volgorde uit.

Zoals gezegd, de *gopīs* beschuldigen Kṛṣṇa ervan, dat Hij een schender van vertrouwen (*viśvāsa-ghātī*) is. Ik zal nu een verhaal uit de antiek Indiase geschiedenis vertellen om het verdriet te illustreren, dat voortkomt uit het schenden van vertrouwen.

De grote boeddhistische Koning Aśoka van India stichtte een universiteit, genaamd Viśva Vidyālaya, in de prachtige heuvelachtige streek, genaamd Nalanda bij Patna. Nalanda Viśva Vidyālaya was in die tijd zeer beroemd. Uit alle delen van de wereld kwamen studenten daar naartoe om Vedānta te studeren en in alle andere filosofische scholen hun licht op te steken.

Een van de studenten was Kumārila Bhaṭṭa³, die vanaf zijn jeugd de Veda's, Upaniṣaden, Smṛti en andere geschriften had bestudeerd. Hij had ook *karma-mīmāṃsā* filosofie bestudeerd en wilde nu boeddhisme studeren om het te verslaan. Het bestuur van de universiteit wist, dat hij zeer intelligent was en schreven hem graag in als student. Hij heeft daar twaalf jaar gestudeerd en in zijn laatste studiejaar was zijn geleerdheid beroemd geworden.

Toen op zekere dag de boeddhistische hoofddocent een college gaf, reciteerde hij een vers uit de Veda's en legde het uit op een manier, waarop het tegenstrijdig was aan de eigenlijke betekenis. Hij maakte de ideeën van de Veda's belachelijk en noemde ze bogus. Toen Kumārila Bhaṭṭa dit hoorde, begon hij te huilen. "Hij huilt!" zeiden de andere studenten. "Mis-

³ Kumārila Bhaṭṭa was in de achtste eeuw een hindu filosoof en *mīmāṃsā* geleerde uit Prayāga. Hij staat bekend als degene, die vele boeddhistische geleerden van zijn tijd in filosofische debatten heeft verslagen.

schien is hij een Vaiṣṇava of een lid van een of andere sekte. In ieder geval is het duidelijk, dat hij geen boeddhist is.”⁴

De rector van de school riep Kumārila Bhaṭṭa bij zich en vroeg, “Waarom huil je?”

“Uw uitleg is tegenstrijdig en zinloos,” zei Kumārila Bhaṭṭa. “Dit is niet de werkelijke betekenis van het geciteerde vers.”

“Geef me jouw uitleg dan eens,” zei de docent.

Kumārila Bhaṭṭa legde het vers schitterend uit, maar toen hij klaar was, waren zijn medestudenten verontwaardigd en beraamden een plan om hem te vermoorden. Ze klampten hem aan, grepen hem vast en brachten hem naar het dak van een hoog gebouw. “We gaan jou naar beneden storten,” zeiden ze tegen hem. “Als jouw God echt bestaat en als de Veda’s ook waar zijn, zal je worden beschermd. Anders val je gewoon dood.”

Kumārila Bhaṭṭa was het hiermee eens. “Jullie hebben gelijk,” zei hij. “Als de Veda’s de Absolute Waarheid spreken en als mijn God echt is, zal me niets overkomen.”

Ze duwden hem van dat dak af en toen renden ze naar beneden in de volle overtuiging, dat ze hem dood zouden aantreffen. In plaats daarvan zagen ze hem rondlopen en praten zonder dat hij gewond was, afgezien van een gebroken vinger. Ze pakten hem stevig vast en vroegen hem vol spot, “Als je

⁴ De filosofische school genaamd *karma-mīmāṃsā* (de wetenschap van vruchtdragend werk) legt de Veda’s uit in ritualistische termen en definieert vrome, baatzuchtige of materiële werken als het doel van het leven, terwijl het boeddhisme de Veda’s afwijst en *ahimsa* (geweldloosheid) en *śūnyatā* (het niets, of de vernietiging van het zelf) als belangrijkste levensdoelen predikt.

nu eigenlijk geheel beschermd was geweest, waarom is jouw vinger dan gebroken?”

“Ik maakte de vergissing om te zeggen ‘als’ mijn God echt is,” antwoordde hij. “Had ik niet gezegd ‘als’, was mijn vinger niet gewond geraakt.”

Spoedig daarna predikte Kumārila Bhaṭṭa zo krachtig tegen het boeddhisme, dat de leer uit India werd verdreven en het zich naar China en andere gebieden heeft verplaatst. Hoewel de filosofie van Śaṅkarācārya tot op zekere hoogte hieraan heeft meegeholpen, is het verdrijven van het boeddhisme uit India in werkelijkheid te danken aan Kumārila Bhaṭṭa.

Ondanks zijn prestatie was Kumārila Bhaṭṭa in zijn laatste dagen diep bedroefd om hetgeen hij zag als een grote vergissing. “De hoofddocent van die universiteit was mijn *guru*,” dacht hij. “Op het eind van zijn leven werd hij gekweld door de gedachte, dat een onbeduidende leerling hem had verslagen en is van verdriet gestorven. Ik ben *viśvāsa-ghātī*. Ik heb mijn *guru* verraden, die me zoveel heeft geleerd. Hij heeft geholpen mijn leven tot een succes te maken. Hij gaf me de kennis, die ik heb gebruikt om het boeddhisme uit India te verdrijven en toch heb ik hem verraden.”⁵

⁵ De vedische cultuur is in Kali-yuga gecorrumpeerd geraakt. In vroeger tijden werd ongehoorzaamheid aan de *guru* alleen als een overtreding beschouwd, als de *guru* bekwaam was. Maar na verloop van tijd respecteerde de discipel volgens de vervormde ethiek tussen leraar en leerling gehanteerd door de *smārtas* de instructies en het advies van zijn leraar, zelfs wanneer de leraar niet bonafide was. Als hij zijn leraar niet had gehoorzaamd, kreeg hij het gevoel, dat hij verkeerd had gehandeld ongeacht, of de leraar bekwaam was of niet. De discipel in de Vaiṣṇava cul-

Met een verlangen te boeten voor hetgeen hij als zijn zonde beschouwde, legde hij een berg rijstkaf aan en stak hem in brand. Als rijstkaf wordt aangestoken, gaat het smeulen zonder te branden; er verschijnen alleen vlammen, wanneer het vuur wordt aangeblazen. Kumārila Bhaṭṭa ging op die berg smeulende rijstkaf liggen en lag daar te branden, alsof hij langzaam werd gestoomd. Ofschoon hij zich in extreme pijn bevond, bleef hij daar liggen. Op dat moment benaderde een volgeling van Śrī Śaṅkarācārya hem en zei, “Ik ben gekomen om u iets te vragen.”

“Wat wil je van me hebben?” vroeg Kumārila Bhaṭṭa.

“Ik smEEK u om uit dit vuur te komen en met mij te debatteren over de nieuwe filosofie van *advaita-vāda*⁶, die door Śaṅkarācārya wordt verkondigd en die zo mooi is. Ik wil u verslaan, want u bent een *smārta*⁷ en u gelooft in de Veda’s.”

“Ik lig nu dood te gaan. Ik wil mijn mond niet vervuilen met *advaita-vāda*,” antwoordde Kumārila Bhaṭṭa. “Ga alsjeblieft weg. Ik ga geen gesprek voeren over deze non-vedische filosofie,” sprak hij op het moment, dat zijn leven weggleed.

Dit is een historische gebeurtenis. Het is niet direct relevant voor *Gopī-gīta*, maar ik wilde deze gelegenheid gebruiken om

tuur wordt dan ook geadviseerd iedere ongekwalificeerde leraar af te wijzen zonder hierover het minste schuldgevoel te koesteren.

⁶ *Advaita-vāda* – De doctrine van non-dualisme en monisme verspreid door Śrī Śaṅkarācārya, die de fout propageert, dat de levende wezens en God in alle opzichten één zijn.

⁷ *Smārta* – Een orthodoxe *brāhmaṇa*, die op rigide wijze de *smṛti-sāstras* en de religieuze gedragscodes aanhangt, waarbij hij overdreven gehecht is aan externe rituelen zonder de onderliggende essentie van de vedische geschriften te bevatten.

erover te vertellen. Jullie moeten deze geschiedenis kennen, want het zal jullie behulpzaam zijn bij het begrijpen van de manier, waarop het prediken van Vedānta zich heeft ontwikkeld.

Vers Vier

KROONJUWEEL VAN NEUTRALE PERSOONLIJKHEDEN, nu begrijpen we, dat Jij, de Superziel, in Vraja bent geboren, maar we snappen niet hoe en waarom.

न खलु गोपीकनन्दनो भवान्
अखिलदेहिनामन्तरात्मदुक्
विखनसार्थितो विश्वगुप्तये
सख उदेयिवान् सात्वतां कुले

*na khalu gopika-nandano bhavān
akhila-dehinām antarātma-dr̥k
vikhanasārthito viśva-guptye
sakha udeyivān sātvatām kule*

na – niet; *khalu* – zowaar; *gopikā* – van de *gopī*, Yaśodā; *nandanah* – de zoon; *bhavān* – Jouw goede Zelf; *akhila* – van alle; *dehinām* – belichaamde levende wezens; *antaḥ-ātma* – van het innerlijke bewustzijn van de ziel; *dr̥k* – de ziener; *vikhanasā* – door Śrī Brahmā; *arthitah* – voor gebeden; *viśva* – van het universum; *guptye* – ter

bescherming; *sakhe* – O vriend; *udeyivān* – Je kwam voort; *sātvatām* – van de Sātvatas; *kule* – in de dynastie.

Vertaling

 vriend, het is volstrekt zeker, dat Je niet alleen de zoon bent van Yaśodā; Je bent ook de Superziel, die in het hart van alle levende wezens woont. Je bent in antwoord op het gebed van Śrī Brahmā in de dynastie van toegewijden verschenen om het universum te beschermen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft in zijn commentaren op de tweede en derde verzen van *Gopī-gīta* de beschuldigingen van de *gopīs* en Kṛṣṇa's replek uitgelegd. In het tweede vers zeiden de *gopīs*, “Bega geen zonden door met de pijlen van Jouw blikken miljoenen *gopīs* te vermoorden. Als iemand ons onomwonden vermoordt, dan zij het zo; maar als we leven noch sterven, is de ondraaglijke zielsangst, die we ervaren, veel erger dan de dood zelf.” Dan beschuldigen ze Hem in het derde vers een verrader van hun vertrouwen te zijn.

Kṛṣṇa antwoordde, “Jullie hebben Me een moordenaar van vrouwen en een verrader van vertrouwen genoemd. Jullie zeiden, dat ik miljoenen *gopīs* wil vermoorden en dat Ik allerlei soorten zondige reacties zal moeten ondergaan, als Ik niet kom en jullie ontmoet. Waarom spreken jullie zulke wrede woorden tegen Mij? Ik kan de beklemming niet verdragen, die zulke snerpande woorden veroorzaken. Ik ga deze plek

onmiddellijk verlaten en keer hier in dit leven niet meer terug.”

Toen ze Śrī Kṛṣṇa's gezicht vol pijn zagen, werden de *gopīs* bang, dat Hij boos was geworden. “Wat gaat er gebeuren, als Hij niet meer terugkeert?” vroegen ze zich af. Hun eigen woede nam af en toen spraken ze het huidige vers. “Het was onze fout om deze woorden onzorgvuldig uit te spreken,” zeiden ze tegen Hem. “Je bent echt onze vriend.” Ze gaven uitdrukking aan een diversiteit aan gevoelens om Hem voor zich in te nemen.

Na khalu gopikā-nandano bhavān – *Khalu* betekent ‘zeker’, *gopikā-nandana* wijst op Yaśodā-nandana, de zoon van Yaśoda en *bhavān* betekent ‘Jij, Kṛṣṇa’. De *gopīs* zeggen, “Je bent zeker niet de zoon van Yaśodā.”

Akhila-dehinām betekent ‘voor alle wezens’ en *antarātmadyk* betekent ‘Paramātmā, de Superziel, de deelexpansie van Kṛṣṇa, die zich in ieders hart bevindt’. Als constante getuige van ieders activiteiten kent Paramātmā de consequenties toe van goede en slechte activiteiten en op hetzelfde moment blijft Hij volkomen neutraal. Hij raakt niet persoonlijk betrokken bij de goede of slechte gevolgen van de activiteiten van wie dan ook.

Vikhanasārthito viśva-guptaye – *Vikhanasā* verwijst naar Śrī Brahmā; *arthitah* betekent ‘door het gebed’ en *viśva-guptaye* betekent ‘voor universele bescherming en universeel welzijn’. Door deze zinsnede uit te spreken zeggen de *gopīs*, “Brahmā bad voor het welzijn van alle inwoners van het universum.”

De stemmingen van de *gopīs* veranderen constant en rijzen op en vallen weg als golven in de zee. Wanneer ze Kṛṣṇa aan-

spreken als Paramātmā, of als hun vriend, zijn ze Hem in feite op subtiële wijze aan het bekritisieren.

Udeyivān sātvatām kule – *Udeyivān* betekent ‘rees op als de zon’. Met deze woorden impliceren de *gopīs*, “Je bent naar deze wereld gekomen.” *Sātvatām kule* heeft twee betekenissen, ‘de Yadudynastie’ en ‘de zuivere toegewijden’. De *gopīs* hebben beide betekenissen in gedachten, wanneer ze zeggen, “Je bent in de dynastie van Sātvata verschenen.”

“We weten, dat Je de zoon van Yaśodā bent,” zeggen ze tegen Śrī Kṛṣṇa. “We hebben een sterk vertrouwen daarin. Maar wanneer we Jouw ongewone activiteiten waarnemen, hebben we op hetzelfde moment de neiging datgene te aanvaarden, dat Gargācārya, Bhāguri Ṛṣi en Paurṇamāsī ons over Jou hebben verteld. Je bent zeker onze vriend, maar Je bent niet alleen de zoon van Yaśodā-gopī.”

“Welnu, wie ben Ik dan?” vraagt Kṛṣṇa.

“Je bent de inwonende getuige van alle zielen,” antwoorden de *gopīs*. “Dit werd verteld door de *ṛṣis* Bhāguri, Garga, Paurṇamāsī en anderen. Als Superziel woon Je onafgebroken in het hart van iedereen, waar Je getuige bent van ieders diepste gevoelens en verlangens. Je woont ook in ons hart, dus Je moet de diepte van onze treurnis en ellende kennen, die we in afgescheidenheid van Jou ervaren. Wees daarom niet boos op ons, maar wees alsjeblieft blij.”

“Jullie vertellen Me, dat Ik Paramātmā ben en dat Ik in ieders hart woon,” zegt Kṛṣṇa. “Als dit waar was, hoe zou Ik dan vóór jullie kunnen staan? Ik sta hier en jullie kunnen Me zien. De getuige in ieders hart daarentegen wordt door niemand waargenomen.”

“Śrī Brahmā bad aan Jou en vereerde Jou ter bescherming van de hele wereld,” antwoorden de *gopīs*. “Je was tevreden met zijn verering en nam een gedaante aan ter bescherming van de wereld, maar eigenlijk heb Je geen materiële gedaante.”

“O slimme *gopīs*, jullie zijn deskundig in *rasa*,” zegt Kṛṣṇa. “Als jullie al deze diepgaande, filosofische waarheden kennen – dat Ik de Superziel ben, de getuige van alles en Hij, die de resultaten van ieders baatzuchtige activiteiten toekent – waarom hebben jullie dan met snerpemde woorden tegen Me gesproken?”

“O *sakhā* (vriend),” antwoorden de *gopīs*, “hoewel Je de Superziel bent, ben Je in antwoord op de gebeden van Brahmā om de wereld te beschermen naar Vṛndāvana gekomen en heb Je ons tot Jouw *sakhīs* gemaakt. We waren zo blij een vriend zoals Jij te krijgen, dat we wegzonken in een oceaan van zegen. De vertrouwelijkheid, die uit zulke intieme vriendschap voortkomt, heeft ons blind gemaakt voor Jouw ware identiteit en dat is de reden, dat we op die manier spraken. Neem alsjeblieft in overweging, dat wij ons ook in dit universum bevinden; bescherm ons ook.”

Hier impliceren de *gopīs*, “We branden in een grote vlammenzee van afgescheidenheid van Jou. Kom alsjeblieft en ontmoet ons. We zijn Jouw dierbare geliefden en Jij bent Je bewust van onze aandoening, maar toch blijf Je er vrolijk onder. We hebben in deze hele wereld niemand gezien of gehoord – halfgod, mens, slang, zoogdier, of enig ander schepsel – die opgewekt kan blijven bij het zien van het verdriet van zijn geliefde. Integendeel, hij zal zelf worden overweldigd

door verdriet en proberen het lijden van zijn geliefde te verlichten.

“Het ziet ernaar uit, dat Je onverschillig bent. Je bent er getuige van, dat Jouw meest dierbare *sakhīs* in zielsangst verdrinken en Jij blijft er rustig bij. Om deze reden denken we, dat Je nooit de zoon van Yaśodā kunt zijn, die vermaard is voor haar vrijgevege en ruimdenkende aard. Als ze hoort, dat anderen zelfs maar licht gegriefd zijn, vindt ze dat ondraaglijk. Als ze ziet, dat een persoon, een dier, of een vogel ongelukkig is, smelt haar hart van mededogen; dan probeert ze ze te troosten en hun ellende weg te nemen. Haar hart is zo zacht, dat ze onmogelijk een kind kan hebben gekregen, dat zo wreed, hard, genadeloos, slecht gehumeurd en corrupt is als Jij. We kunnen geen sprankje van haar deugden in Jou terugvinden.”

“Goed dan. Ik ben niet de zoon van Yaśodā en Ik heb geen sprankje van haar goede kwaliteiten, wie ben Ik dan?”

“Jij bent de Superziel, de inwonende getuige in ieders hart.”

“Op welke manier ben Ik de Superziel?” vraagt Kṛṣṇa.

“De Superziel woont in ieders hart,” antwoorden de *gopīs*. “Zelfs als iemand ligt te sterven, bitter huilt en over de grond rolt als een vis op het droge, blijft Hij onthecht en neutraal, zoals een rechter. Hij zal die persoon niets aangeven om hem te helpen, noch zal Hij iets van hem wegnemen; er is geen uitwisseling. Op dezelfde manier blijf Jij tevreden en onverschillig onder het lijden van anderen, zelfs als ze in zoveel ellende verkeren, dat ze dood gaan. O kroonjuweel van alle neutrale persoonlijkheden, nu begrijpen we, dat Jij, de Super-

ziel, in Vraja bent geboren, maar we kunnen niet begrijpen hoe en waarom. We hebben van drie autoriteiten gehoord, Gargācārya, Bhāguri Ṛṣi en Paurṇamāsī, dat Brahmā aan Jou bad om te verschijnen, maar dat is alles, dat we weten.”

Kṛṣṇa vraagt, “Waarom heeft Brahmā aan de Superziel geboden en wat was zijn gebed?”

De *gopīs* antwoorden, “Als Jij Jouw complete Zelf in deze wereld had gemanifesteerd en op die manier Jouw ware identiteit had geopenbaard, had iedereen geweten, dat Jij God was en hadden ze *bhakti* aan Jou uitgevoerd. Iedereen zou van deze wereld bevrijd zijn geweest en Brahmā’s hele schepping zou vergeefs zijn geweest. Om deze reden heeft Brahmā Jou gesmeekt te verschijnen en tevens Jouw identiteit te verbergen en daarom ben Je incognito gekomen.

“Nu ben Je een dief en een schooier geworden door met andermans vrouwen om te gaan, hetgeen Je vanaf Jouw jeugd goed hebt geoefend, Je bent ook een bedrieger en een leugenaar. Wanneer degenen, die enig vertrouwen in God hebben, dit van Jou ontdekken, zullen ze atheïsten worden in plaats van *bhaktas*. Jarāsandha en anderen zijn voorbeelden hiervan.”

Jarāsandha, Karṇa en Duryodhana waren oorspronkelijk geen demonen. Jarāsandha was voorheen een rechtgeaard persoon en evenals Karṇa getooid met de edele kwaliteiten van eerlijkheid, vrijgevigheid en vriendelijkheid. Narakāśura was aanvankelijk ook geen demoon, maar werd een demoon onder invloed van de associatie van Kālayavana en anderen. Al deze demonen hadden slechts twee fouten – ze hadden

geen vriendschap met toegewijden en ze waren gekeerd tegen Kṛṣṇa. Dit maakt iemand een demon.

In *Śrīmad-Bhāgavatam* (5.18.12) staat,

*yasyāsti bhaktir bhagavaty akiñcanā
sarvair guṇais tatra samāsate surāḥ
harāv abhaktasya kuto mahad-guṇā
manorathenāsati dhāvato bahiḥ*

Alle halfgoden en hun verheven eigenschappen, zoals religie, kennis en verzaking, worden manifest in het lichaam van iemand, die onvermengde toewijding aan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Vāsudeva, heeft ontwikkeld. Zelfs al is hij bedreven in de beoefening van mystieke *yoga* of in de oprechte poging zijn familie en verwanten in stand te houden, moet hij worden gedreven door zijn eigen mentale speculaties en moet hij zich bezighouden met dienstverlening aan de externe energie van God. Hoe kunnen er in een dergelijk persoon goede eigenschappen aanwezig zijn?

Toegewijden hebben zesentwintig lofwaardige kwaliteiten. Als iemand vijftentwintig van deze kwaliteiten heeft, maar zich niet geheel heeft overgegeven aan Kṛṣṇa, is hij tot op zekere hoogte toch een demon, want demonen kunnen ook over veel wonderbaarlijke kwaliteiten beschikken. Als iemand zich eenvoudig aan Kṛṣṇa overgeeft, zijn deze andere deugdzame kwaliteiten gebonden zich vroeg of laat aan te dienen; en zelfs al dienen ze zich niet aan, kan dat geen kwaad. Alleen deze ene kwaliteit – volkomen overgave aan Kṛṣṇa – is voldoende om iemand een zuivere toegewijde te doen zijn.

Evenals Śrī Nārāyaṇa tegen Śaṅkara (Śiva) zei om op een dermate wijze te prediken, dat atheïsten God niet zouden

kennen noch *bhakti* aan Hem¹ zouden uitvoeren, zeggen de *gopīs*, dat Brahmā aan Kṛṣṇa bad om in deze wereld te verschijnen en Zijn identiteit geheim te houden, opdat Brahmā's materiële schepping niet zou worden beëindigd.”

Ze beschimpen Kṛṣṇa door te zeggen, “Je bent in de dynastie van de Yadu's verschenen, de dynastie van heilige toegewijden (*sātvatām kule*), toch steel Je andermans vrouwen. Dit is bewijs, dat Je de kwaliteiten van de Superziel hebt achtergelaten. Je bent afgeweken van Jouw eigen natuur.” Door Śrī Kṛṣṇa als hun vriend aan te spreken, beschimpen ze Hem in feite, want ze impliceren, dat Hij door Zijn gebrek aan vroomheid en moraal – Zijn ontmoetingen met andermans vrouwen – hun vriend is geworden. “Dus nu ben Je onze vriend,” zeggen ze. “Iemand, die een vriend is, wil het verdriet van zijn vriend op de een of andere manier teniet doen. Maar Jij doet helemaal niets om onze pijnlijke gevoelens van afge-

¹ Omdat Śiva Śrī Kṛṣṇa zo dierbaar is, kon Kṛṣṇa hem de moeilijke taak geven om als *māyāvādī* naar deze wereld te komen – Śaṅkarācārya. In die tijd vereerden mensen de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods om hun zelfzuchtige doelstellingen in vervulling te brengen, waarbij ze dachten, “Door onze verering van God zal Hij met ons tevreden zijn en al onze wereldse verlangens vervullen.”

Śrī Kṛṣṇa dacht, “Deze situatie is zeer gevaarlijk.” Hij riep Śrī Śiva bij Zich en gaf hem de instructie, “Aangezien valse toegewijden aanzienlijke verstoringen creëren, wil Ik, dat jij ze ver bij Mij uit de buurt houdt. Bedenk een filosofie, die onderwijst, ‘*brahma satyaṁ jagan mithyā* – de Absolute is waar; deze wereld is onecht’ en predik, ‘Alle zielen zijn *brahma*, de onpersoonlijke Absolute Waarheid, en alles is één. Jij bent *brahma*. Het is niet nodig om een externe God te vereren, want je bent zelf de Allerhoogste God’ ” (*Śiva-tattva*, Hoofdstuk 1).

scheidenheid teniet te doen; Je bent onverschillig voor onze lijdensweg.”

Nu gaan we naar een paar bijzonderheden van *Śrī Vaiṣṇava-toṣaṇī* van Śrīla Jīva Gosvāmī kijken. Daar zegt Śrīla Jīva Gosvāmī, dat dit vierde vers het gevoel van de *gopīs* toont in hun verheerlijking van Kṛṣṇa's buitengewone activiteiten. In Vers Drie zeiden ze tegen Hem, “Je hebt vele demonen gedood, Je hebt Govardhana Heuvel opgetild en Je hebt bevrijding aan Aghāsura gegeven.” In dit vierde vers zeggen ze, “Daarom hebben we vastgesteld, dat Je geen gewone jongen bent. Je bent zeker niet de zoon van Yaśodā.”

Śrīla Jīva Gosvāmī legt uit, dat het lijkt, alsof de *gopīs* met deze woorden Yaśodā als inferieur bestempelen, maar dit is hun intentie niet. Ze kennen haar als het kroonjuweel van hun gemeenschap. Ze willen alleen zeggen, dat zij evenals zichzelf een *gopī* is, de vrouw van een koeherder, en dat ze daarom onmogelijk de moeder kan zijn van een dergelijk buitengewone persoonlijkheid als Kṛṣṇa. Kṛṣṇa kan niet de zoon zijn van Yaśodā, of van een andere *gopī*.

Śrīla Jīva Gosvāmī voegt in zijn commentaar enkele inzichten toe met betrekking tot de reden, waarom de *gopīs* zich tot Kṛṣṇa als Paramātmā richten. Ze zeggen, “Als Superziel woon Je constant in ons hart. Je kent zeker al onze moeilijkheden en rampspoed. Er is geen reden om Jou de omvang van ons verdriet duidelijk te maken; er geen reden om Jou te vertel-

len, hoe we in afzondering van Jou in vuur en vlam staan. Dus Je moet ons zeker beschermen.”

Met de woorden *vikhanasārthito viśva-guptaye* zeggen ze, “Brahmā heeft Jou verzocht de wereld te beschermen en wij behoren ook tot de wereld, dus Brahmā heeft ook voor ons gebeden. Je bent verplicht om ons te beschermen.”

Wanneer de *gopīs* tegen Kṛṣṇa zeggen, “Jij bent de Superziel” kan het de indruk wekken, dat ze dit uitspreken met een gevoel van eerbied en ontzag (*aiśvarya-bhāva*) en dat ze erin geloven; maar dit is niet het geval. Ze herhalen eenvoudig de uitspraak van anderen; het is niet hun eigen idee. Wanneer ze wijzen op Kṛṣṇa als de zoon van Devakī en Vasudeva, of als Brahman, Paramātmā, of als de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, zoals ze dat deden in *Bhramara-gīta* (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.47), herhalen ze slechts de woorden van anderen. Persoonlijk kennen ze Hem als de zoon van Yaśodā en meer niet.

Bovendien spreken ze op deze manier alleen in hun verdriet van afzondering van Hem, niet wanneer ze blij en opgewekt zijn. Geen van de inwoners van Vraja spreekt op deze manier, tenzij ze verdriet hebben. Bijvoorbeeld, Nanda Bābā sprak op deze manier, toen Uddhava naar Vraja was gekomen. Nanda Bābā kon niet geloven, dat zijn zoon God was. Integendeel, hij zei op sarcastische toon tegen Uddhava, “Jij zegt, dat mijn jongen God is. Is Hij God? Als Hij werkelijk God is, zou Hij moeten proberen ons bevrijding of een ander godsgeschenk te geven. Indien Hij werkelijk God is, moge Hij dan met ons tevreden zijn.” Nanda Bābā spreekt deze woorden in dezelfde stemming als de *gopīs*.

Het is essentieel om het onderscheid te kennen tussen *aiśvarya*, de verering van Śrī Kṛṣṇa's weelderige manifestatie met een gevoel van eerbied en ontzag, en *mādhurya*, intieme liefdevolle dienstverlening aan Zijn liefvallige, menselijke gedaante. Gods spel in Vraja is altijd menselijk (*naravata*), ongeacht of het vermogen vertoont of niet. Dit is het criterium van *mādhurya*. Aan de andere kant, of er nu wel of geen vertoon van rijkdom en vermogen aanwezig is, wanneer Zijn spel over de grens van *nara-līlā* gaat, wordt het *aiśvarya* genoemd.

De overvloedige vermogens, die Kṛṣṇa in Zijn *mādhurya* spel in Vraja vertoont, hinderen de lieflijkheid en intimiteit van dat spel niet in geringste mate, want de inwoners van Vraja kennen geen spoor van eerbied en ontzag voor Hem. In de ogen van de *gopīs*, Śrī Yaśodā, Zijn vrienden en alle andere Vrajavāsī's is Hij een gewone koeherdersjongen. Hoewel alle Vrajavāsī's Hem Girirāja Govardhana met één vinger zagen optillen, dacht niet één van hen er een moment aan, dat Hij God was. In plaats daarvan dachten ze, "Narayana is gekomen en heeft de berg opgetild." Ze konden zich niet voorstellen, dat Hij dit wonder persoonlijk ten uitvoer had gelegd. De koeherdersjongens hadden hun stok tegen de bodem van Girirāja Govardhana aangezet en dachten, dat ze hem zelf omhoog hielden.

In Vṛndāvana is veel meer *aiśvarya* aanwezig dan in Vaidikunṭha of Dvārakā, maar in Vṛndāvana wordt alle *aiśvarya* door *mādhurya* afgedekt. Bijvoorbeeld, toen Śrī Kṛṣṇa Aghāsura ombracht, was dat geen onbeduidende daad; dat spel bevatte veel *aiśvarya*. Desondanks beschouwden de Vrajavā-

sī's Kṛṣṇa niet als God. Ze dachten eenvoudig, “Nārāyaṇa heeft deze daad verricht.”

Śrīla Jīva Gosvāmī geeft nog een extra verklaring van *khalu* (zeker) in de eerste regel van dit vers, *na khalu gopikā-nandano*. De *gopīs* zeggen, “Je bent zeker de zoon van Yaśodā en toch ben Je tegelijkertijd Paramātmā. Hoe is dat mogelijk? Brahmā heeft aan Jou, Paramātmā, gebeden en Jij bent daarom in deze wereld in de gedaante van Yaśodā's zoon verschenen. Hij heeft aan Jou gebeden om te komen en de wereld veilig en gevoed te houden. Wij bevinden ons ook in deze wereld, dus Je moet ons ook beschermen en voeden.”

Er is nog een andere specialiteit in het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī, namelijk zijn bespreking van het woord *na* (niet). Hij legt uit, dat *na*, dat alleen aan het begin van de eerste regel te zien is, op alle vier regels kan worden toegepast: “*Na khalu gopikā-nandanah* – Je bent niet de zoon van Yaśodā. *Na akhila-dehinām antarātmā-dṛk* – Je bent niet de inwonende Superziel van alle levende wezens. *Na vikhanasārthito viśva-guptaye* – Brahmā heeft Jou niet gebeden het universum te beschermen. *Na udeyivān sātvatām kule* – Je hebt niet in de dynastie van toegewijden kunnen verschijnen.”

Als *na* aan alle regels wordt toegevoegd, kan iedere regel op deze manier worden uitgelegd, “*Na khalu gopikā nandana* – Je bent niet de zoon van Yaśodā, maar de inwonende getuige in het hart van alle wezens. Dit is duidelijk vanwege Jouw wreedheid en harteloosheid. *Na akhila-dehinām antarātmā-dṛk* – Je bent eigenlijk Paramātmā niet. Paramātmā kent ieders geluk en verdriet, maar Jij kent de omvang van de pijn in ons hart niet. *Na vikhanasārthito viśva-guptaye* – Het kan niet

waar zijn, dat Brahmā Jou bad te komen om dit universum te beschermen. Als Je in antwoord op dit gebed was gekomen, had Je in feite iedereen beschermd, inclusief ons. *Na udeyivān sātvatām kule* – Je hebt niet in de dynastie van toegewijden kunnen verschijnen. Waarom zeggen we dit? Omdat we zien, dat Je over geen enkele kwaliteit van een toegewijde beschikt.”

Vers Vijf

IJ BENT DE SCHITTERENDE ZON, DIE DE
lotusbloem van de Yadudynastie verlicht. Leg
alsjeblieft Jouw lotushand op ons hoofd.

विरचिताभ्यं वृष्णिधूर्य ते
चरणमीयुषां संसृतेर्भयात्
करसरोरुहं कान्त कामदं
शिरसि धेहि नः श्रीकरग्रहम्

*viracitābhyam vṛṣṇi-dhūrya te
caraṇam īyusām saṁsṛter bhayāt
kara-saroruham kānta kāma-dam
śirasi dhehi naḥ śrī-kara-graham*

viracita – schenkt; *abhayam* – onbevreesdheid; *vṛṣṇi* – van de Vṛṣṇi-dynastie; *dhūrya* – O beste; *te* – Jouw; *caraṇam* – voeten; *īyusām* – van degenen die benaderen; *saṁsṛteḥ* – van het materiële bestaan; *bhayāt* – uit angst; *kara* – Jouw hand; *saraḥ-ruham* – zoals een lotusbloem; *kānta* – O minnaar; *kāma* – verlangens; *dam* – vervullen;

sirasi – op de hoofden; *dhehi* – leg alsjeblieft; *naḥ* – van ons; *śrī* – van de geluksgodin, Lakṣmī-devī; *kara* – de hand; *graham* – nemen.

Vertaling

kroonjuweel van de Yadudynastie, O liefste, Jouw lotushand schenkt onbevreesdheid aan de zielen, die zich beangstigd door de cyclus van geboorte en dood aan Jouw lotusvoeten overgeven. O Jij, die onze verlangens vervult, leg alsjeblieft diezelfde lotushand op ons hoofd, die onbevreesdheid schenkt en die de beide handen van Lakṣmī heeft aanvaard.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “O kroonjuweel van de Vṛṣṇi-dynastie (Vṛṣṇi-dhūrya), O meest geliefde (Kānta), O Jij, wiens lotushand alle verlangens vervult (Kāma-da). We zijn nu zeer bevreesd (*viracitābhayam*).”

Degenen, die onthutst en bevreesd zijn vanwege wereldse aangelegenheden, benaderen de lotusvoeten van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Śrī Kṛṣṇa, om te worden bevrijd van de herhaling van geboorte en dood (*saṁsṛti*). Er zijn in deze cyclus zes transformatiefasen: geboorte, bestaan, groei, productie van bijproducten (kinderen), verval en dood. Na het vijftigste levensjaar raken alle aspecten van lichaam en geest geleidelijk ‘versleten en afgedragen’. De ogen, tanden, oren, verstand, mentale faculteiten en alle andere zintuigen raken geleidelijk aftands. Tegen die tijd kan men zelfs niet

meer genieten van heerlijk voedsel, want men kan het niet meer goed verteren.

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura heeft gezongen, “*Vṛddha kālā āola, saba sukha bhāgala, bhogābhāve duḥkhita* – Ik wil plezier beleven aan materieel geluk, maar ik kan het niet en dit overweldigt me met verdriet.”¹ Śrī Śaṅkarācārya heeft in *Bhaja Govindam* (Vers 22) geschreven, “*Punar api jananam, punar api maraṇam, punarapi jānanī jaṭhare śayanam* – weer een geboorte, weer overlijden, weer in de baarmoeder van een moeder liggen. Dit is *saṁsṛti*, het doorkruisen van het materiële bestaan.”

De betekenis van *saṁsṛti* heeft ook een relatie met het woord *vraja*, hetgeen betekent ‘datgene dat in de rondte beweegt’. Maar deze vorm van *saṁsṛti* brengt ons naar Kṛṣṇa en het volle geluk van Vraja. De ene *saṁsṛti* brengt ons naar de hel en totale destructie en de andere beweegt zich in tegenovergestelde richting en brengt ons naar Vraja. Toegewijden van Kṛṣṇa, die er eveneens op zijn gericht hun gehechtheid aan de materiële wereld los te laten, lopen in een cirkel met de klok mee rond Gurudeva, Vaiṣṇava’s, het Godsbeeld en Tulasī. Degenen daarentegen, die hun gehechtheid juist versterken, lopen in een cirkel tegen de klok in, zoals bij een In-

¹ “*Vṛddha-kālā dolo, saba sukha bhāgalo, pīḍā-baṣe hoinu kātār / sarvendriya durbala, kṣīṇa kalevara, bhogābhāve duḥkhita antar* – De oudedag kwam snel en per gevolg nam alle plezier af. Onderhevig aan de kwellingen van ziekte ben ik bezorgd en zwak. Al mijn zintuigen zijn nu krachteloos, mijn lichaam is versleten en uitgeput en mijn geestdrift is terneergeslagen in afwezigheid van het zintuigelijke plezier van voorheen” (*Śaraṇāgati* – First Principle of Surrender: *Dainya* / Humility, Song 5).

diase huwelijksceremonie, waar de bruid en bruidegom tegen de klok in rond het vuur lopen.

De *gopīs* zeggen, “*Caraṇam īyusāṇi saṁsṛter bhayat* – Als iemand zijn volkomen toevlucht neemt aan de lotusvoeten van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, legt Hij Zijn vrijgevege hand op het hoofd van die persoon. Dan wordt die persoon automatisch onbevreesd (*abhaya*). *Kanta kāma-dam* – O liefste, Je vervult alle verlangens; dus houd alsjeblieft Jouw lotushand op ons hoofd.”

Nu gaan we naar het commentaar van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura. Hij heeft uitgelegd, dat Śrī Kṛṣṇa in het voorgaande vers alles heeft gehoord, dat de *gopīs* Hem vertelden. Dus toen ze Hem een verrader van vertrouwen en een zondige moordenaar van vrouwen noemden, zei Hij tegen hen, “Ik verlaat deze plek onmiddellijk en keer in dit leven niet meer terug.” Toen schrokken de *gopīs*. Daarom zien we in het vierde vers, hoe ze probeerden Hem gerust te stellen door Hem als ‘vriend’ aan te spreken en Hem te smeken niet weg te gaan.

Voldaan met hun bezwaar zei Kṛṣṇa tegen hen, “O *gopīs*, Ik heb jullie zoete kritiek aangehoord. Ik weet, dat die woorden geen belediging waren, maar een uitdrukking van jullie intieme gevoelens gesproken in de boosheid van zuivere liefde. Terwijl jullie Me een bedrieger en een schooier noemden, stond Ik vlakbij en dronk gretig de nectar van ieder woord. Ik ben zo met jullie ingenomen, dat Ik jullie nu een gunst wil schenken. Jullie kunnen alles van Me vragen. Vertel Me, wat jullie verlangen en Ik zal het jullie geven.”

Nu ze verheugd zijn met Kṛṣṇa's uitspraak, smeken de *gopīs* Hem in dit vijfde vers, "O meest edelmoedige persoonlijkheid in de Vṛṣṇi- en Yadudynastieën, Jij bent de schitterende zon, die de lotusbloem van de Yadudynastie verlicht. Leg alsjeblieft Jouw lotushand op ons hoofd."

Waarom vragen ze hierom? De liefde en genegenheid van een man voor zijn ondergeschikten, zoals zijn kind, leerling, een jongere, of een ieder, die bij hem zijn toevlucht zoekt, wordt getoond door zijn hand op het hoofd van die persoon te leggen. Hierbij geeft hij te kennen, "Ik zal je geven, wat je verlangt." Uit *Śrī Bhakti-ratnākara* en *Śrī Navadvīpa-dhāmāmāhātmya* leren we, dat Nityānanda Prabhu Zijn lotusvoeten op het hoofd van Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī en Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī plaatste en dat Hij ook dergelijke zegen schonk aan Śrīla Jīva Gosvāmī. Hij kan dit doen, omdat Hij *guru* is. Hij heeft dit niet gedaan in Zijn gedaante van Śrī Baladeva, maar Hij heeft als de alom genadevolle Nityānanda Prabhu Zijn lotusvoeten op het hoofd van vele toegewijden geplaatst.

*caitanya-nityānande nāhi esaba vicāra
nāma laite prema dena, vahe aśru-dhāra*

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 8,31)

Maar als men slechts met enig licht vertrouwen de heilige namen van Śrī Caitanya en Nityānanda chant, wordt men spoedig van alle overtredingen gereinigd. Dus zodra men de Hare Kṛṣṇa *mahā-mantra* chant, ervaart men de extase van liefde voor God.

We kunnen in Vṛndāvana wonen en roepen, "O Kṛṣṇa!! Kṛṣṇa! Kṛṣṇa!" maar er rollen geen tranen over onze wangen en

ons hart smelt niet. Als we daarentegen naar Navadvīpa-dhāma gaan en roepen, “O Gaura! O Nityānanda! Ik ben een grotere zondaar dan Jagāi en Mādhāi en alle andere demonen!” zullen Śrī Gaurāṅga en Śrī Nityānanda Prabhu ons zeker Hun verbazingwekkende, grondeloze genade schenken. We kunnen Nityānanda Prabhu op deze manier smeken, “Jagāi en Mādhāi vervolgden Jou, maar Je hebt hen Jouw genade gegeven en toen begonnen ze ‘Kṛṣṇa! Kṛṣṇa!’ te chanten. Beiden hielden luid en hun hart smolt. Maar ik ben zelfs nog zondiger dan Jagāi en Mādhāi.” Nityānanda Prabhu is onze enige ware toevlucht. Als we *prema* willen hebben, hoeven we alleen maar Zijn lotusvoeten te benaderen. Nityānanda Prabhu komt naar ons toe via onze *guru* en Hij is het complete en onverdeelde principe van Śrī Guru (*akhāṇḍa guru-tattva*). Daarom is Śrī Guru een depot van de kwaliteiten van Śrī Nityānanda Prabhu. Het is een grote troost, dat onze Gurudeva een manifestatie van Hem is.

Bijvoorbeeld, *parama-pūjyapāda* Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja heeft op een geweldige manier genade geschonken aan vele dronkaards en bedriegers, die in ieder opzicht gediskwalificeerd waren. Hij plaatste zijn hand op het hoofd van iedereen, die bij hem kwam. Hij was zo vrijgevig, dat hij hen zelfs zei, “Oh, wil je een vrouw? Ik zal alles voor je regelen.” Door zijn genade dacht hij, “Op de een of andere manier moeten deze mensen komen en de nectar van *kṛṣṇa-nāma* proeven. Hierdoor zullen ze zeker hun materiële gehechtheden achterwege laten, is het niet in dit leven, dan over twee of drie levens. Dus door de gratie van Śrī Nityānanda Prabhu zullen ze zuiver worden.”

Welnu, in dit vijfde vers van *Śrī Gopī-gīta* smeken de *gopīs* Kṛṣṇa, “Jouw lotushand kan al onze verlangens vervullen, dus schenk ons alsjeblieft onbevreesdheid door hem op ons hoofd te leggen.” Waar zijn de *gopīs* bang voor? Ze vrezen te branden in het laaiende vuur van *kāma*, omdat Kṛṣṇa niet bij hen is. Ze denken, “Als Kṛṣṇa in ons midden komt, zijn we allemaal buiten gevaar. Hij gaat zeker met ons dansen en allerlei liefdesspel met ons uitvoeren.”

De *gopīs* vragen Kṛṣṇa Zijn hand op hun hoofd te leggen, maar in antwoord hierop vraagt Hij hen, “Hoe kan Ik dat ooit doen? Het is voor Mij niet mogelijk om de zondige daad van het plaatsen van Mijn hand op het hoofd van andermans vrouwen uit te voeren.”

Zoals hierboven gezegd, de *gopīs* richten zich eerst tot Kṛṣṇa als *kānta* (geliefde) en daarna als *kāma-da* (Hij wiens lotushand de vervulling van alle verlangens toekent, of Hij wiens lotushand *kāma* schenkt). Op die manier zeggen ze, “Je zei ons, dat we Jou om een gunst konden vragen en we weten, dat Je het vermogen hebt die gunst te geven. We zijn bij Jou gekomen, omdat de vijf pijlen van Kāmadeva ons hart hebben doorboord en ons op de rand van de dood hebben gebracht.

“De Allerhoogste Persoonlijkheid Gods plaatst Zijn hand op het hoofd van degene, die zijn toevlucht aan Zijn lotusvoeten neemt. Alle levende wezens, die gevangen zitten in de kringloop van geboorte en dood, willen vrij worden van de angst om in die cyclus te blijven zitten. Van iemand, die zijn toevlucht tot Jou neemt, verdwijnt automatisch al zijn lijden

en hij wordt onbevreesd en vertrouwt erop, dat hij nooit meer in werelds plezier verstrikt zal raken.²

“We hebben ons dus aan Jouw voeten overgegeven in de wetenschap, dat Jouw lotushand zeker onze verlangens zal vervullen. Als Je Jouw hand op ons hoofd legt, verdwijnt het brullende vuur van *kāma* uit ons hart. Dat niet alleen; we zullen niet langer afgescheidenheid van Jou ervaren. We zijn altijd bang, dat Je ons gaat verlaten. Als Jij Jouw lotushand op ons hoofd houdt, weten we zeker, dat Je ons nooit zal verlaten en dat we altijd bij Jou zullen zijn.”

Geconditioneerde zielen willen vrij worden van de cyclus van geboorte en dood, maar het enige verlangen van de *gopīs* is vrij te zijn van de angst van afzondering van Kṛṣṇa.

Kṛṣṇa kan hen vertellen, “Jullie zeggen, dat jullie willen, dat Ik jullie tegen *kāma* bescherm, maar *kāma* woont in het hart. Als hetgeen jullie zeggen klopt, waarom zou Ik Mijn hand dan op jullie hoofd moeten leggen? Moet Ik hem niet plaatsen, waar *kāma* zich bevindt? Dat verlangen leeft in Mij en Ik denk, dat jullie hetzelfde verlangen koesteren.”

In antwoord hierop zeggen ze, “*Śrī-kara-graham* – Zoals Jij de hand van Śrī, Lakṣmī, ten huwelijk hebt genomen, hetgeen betekent, dat Je Haar nooit zal verlaten, zo willen wij, dat Jij onze handen in Jouw handen legt; niet hetgeen Jij suggereert. Zelfs al wil Je Jouw hand op de borst van Lakṣmī leggen, zal

² De *bhāvānuvāda* van Śrīla Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja bij het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī op dit vers verklaart het gevoel van de *gopīs* in dit verband. Daarin staat, dat de *gopīs*, ofschoon ze geen idee hebben van Śrī Kṛṣṇa's Godheid, hier vol eerbied en respect (*aiśvarya*) voor Hem zijn, evenals ze dat leken te zijn in Vers Vier.

ze Jou niet toestaan dat te doen. En evenzo moet Jij Jouw hand niet op ons lichaam leggen – alleen op ons hoofd.”

Vers Les

WE ZIJN DOORBOORD DOOR JOUW VIJF
pijlen, die ons ondraaglijke pijn en verdriet
veroorzaken. Als we Jouw lieve, ambrozij-
nen lotusgezicht zien, zal deze ellende volkomen ver-
dwijnen. Toon ons daarom alsjeblieft Jouw betoverende
lotusgezicht.

ब्रजजनार्तिहन् वीर योषितां
निजजनस्मयध्वंसनस्मित
भज सखे भवत्किङ्करीः स्म नो
जलरुहाननं चारु दर्शय

vraja-janārti-han vīra yoṣitām
nija-jana-smaya-dhvaṁsana-smita
bhaja sakhe bhavat-kiṅkarīḥ sma no
jala-ruhānanam cāru darśaya

vraja-jana – van de mensen van Vraja; *ārti* – van de lijdende; *han* –
O vernietiger; *vīra* – O held; *yoṣitām* – van vrouwen; *nija* – Jouw
eigen; *jana* – van de mensen; *smaya* – de trots; *dhvaṁsana* - vernieti-

gen; *smita* – wiens glimlach; *bhaja* – aanvaard alsjeblief; *sakhe* – O vriend; *bhavat* – Jouw; *kiṅkariḥ* – dienstmeisjes; *sma* – zowaar; *naḥ* – ons; *jala-ruha* – lotus; *ānanam* – Jouw gezicht; *cāru* – mooi; *darśaya* – toon alsjeblieft.

Vertaling

Jij, die het verdriet van de inwoners van Vraja teniet doet; O beste onder de helden, louter de uitstraling van Jouw glimlach versplintert de trots van Jouw dierbaren, die voortkomt uit het grote geluk en uit de amoureuze boosheid (*māna*) voortkomend uit die trots. O dierbare vriend, vervul alsjeblieft het verlangen van Jouw dienstmeisjes. Wees zo goed tenminste deze ene keer aan ons, hulpeloze meisjes, Jouw aantrekkelijke lotusgelaat te tonen en ons gelukkig te maken.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Voordat we beginnen, moeten we bidden aan Śrīla Śukadeva Gosvāmī en Śrī Parikṣit Mahārāja, aan Śrīla Vyāsadeva, vervolgens aan de *gopīs* en daarna aan Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa. De genade stroomt door deze lijn naar ons toe.

Wanneer we lezen, moeten we denken, dat we in het gezelschap zitten, waar Śrīla Śukadeva Gosvāmī *Śrīmad-Bhāgavatam* aan Mahārāja Parikṣit reciteert. Of we moeten denken, dat we in Vṛndāvana zijn op de plek, waar de *gopīs* met Śrī Kṛṣṇa spreken. We dienen als volgt te contempleren, “Mijn hart, mijn hele zelf inderdaad, is bij de *gopīs* en ook bij Śukadeva Gosvāmī.” We moeten hunkeren naar dezelfde gevoe-

lens als die, welke zij hebben, en om op hetzelfde niveau te zijn, als zij zijn. Het bereiken van dergelijke absorbtie wordt *samādhi*¹ genoemd.

De *samādhi* van de *yogīs* is niets in vergelijking deze *samādhi*. De *yogīs* hebben geen platform om op te staan – niet voor een seconde, of zelfs niet voor een miljoenste van een seconde. De *samādhi*, waarover ik spreek, bevindt zich op een zeer soliede en volmaakt platform.

In de latere hoofdstukken van *Śrīmad-Bhāgavatam* bespreekt Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura de gevoelens van afgescheidenheid van Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* van elkaar. Hij zegt, wanneer Kṛṣṇa uit Vṛndāvana vertrekt, neemt Hij niet Zijn fluit, Zijn glimlach en Zijn kleding uit Vraja mee. Hij laat alles in Vṛndāvana achter, inclusief Zijn gevoelens, die Hij bij de *gopīs* achterlaat. Hij gaat met een leeg hart naar Mathurā en Dvāraka, waar Hij onafgebroken huilt. In *Bṛhad-Bhāgavatāmṛta* lezen we, hoe bitter Hij in Dvāraka huilt en treurt, “Ik heb alles van Mezelf in Vṛndāvana achtergelaten – Mijn hart, Mijn ziel en Mijn gevoel.”

Op dat moment treuren de *gopīs* ook, “Kṛṣṇa heeft onze geest, ons hart, ons gevoel en alles, dat we bezitten, meegenomen. Bovendien heeft Hij onze meest nabije, toegewijde vrienden meegenomen – slaap en bezwijking. Wanneer we flauwvallen, hebben we tijdelijk enige verlichting van onze conditie en we krijgen ook enige verlichting, wanneer we sla-

¹ *Sama* betekent ‘gelijk’ en *dhi* betekent ‘complete absorbtie van de intelligentie’. Met andere woorden, een persoon in *samādhi* bevindt zich op hetzelfde niveau van bewustzijn als zijn vererenswaardige Godheid en verleent dienst op dat platform.

pen, maar Kṛṣṇa heeft ze beide meegenomen en ons totaal leeg achtergelaten.”

In afzondering van Kṛṣṇa voelen de *gopīs* Zijn aanwezigheid. Ze overdenken ieder klein aspect van hun ontmoeting met Hem en op die manier ervaren ze Hem ten volle. Wanneer ze bij Hem zijn, vergeten ze die ervaring. Ze verliezen dat gevoel met Hem innerlijk verenigd te zijn. Het terugtrekken uit extern bewustzijn en met Hem innerlijk associëren voedt het verlangen om Hem te ontmoeten en voedt tevens de eigenlijke ervaring van het ontmoeten met Hem. Om deze reden is het gevoel van afgescheidenheid van extreem grote waarde voor Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs*.

Als hun gevoelens van afgescheidenheid niet geopenbaard waren geworden, zouden we er geen idee van hebben gehad; de wereld zou geen idee hebben gehad van dergelijke, verheven sentimenten. Dit gevoel van afgescheidenheid tussen Kṛṣṇa en de *gopīs* is de grootste rijkdom van *rasika* en *bhāvuka*² *bhaktas*. *Śrīmad-Bhāgavatam* openbaart dit spel van afgescheidenheid,

*nigama-kalpa-taror galitaṁ phalaṁ
śuka-mukhād amṛta-drava-saṁyutam
pibata bhāgavataṁ rasam ālayaṁ
muhur aho rasikā bhuvi bhāvukāḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (1.1.3)

O deskundige en bedachtzame lieden, proef *Śrīmad-Bhāgavatam*, de rijpe vrucht van de wensboom van vedische li-

² *Bhāvuka* betekent ‘iemand die is verzonken in *bhāva*, of bovenzinnelijke emoties’.

teratuur. Het vloeide voort van de lippen van Śrī Śukadeva Gosvāmī. Daardoor is deze vrucht zelfs nog smakelijker geworden, ofschoon zijn nectarsap voor iedereen reeds smakelijk was, inclusief voor bevrijde zielen.

In hun onverdraaglijke afzondering van Kṛṣṇa spreken de *gopīs* nu de woorden van dit zesde vers, dat begint met *vraja-janārti-han*. Normaal gesproken betekent dit, “Je vernietigt het lijden van de inwoners van Vraja (*vraja-jana*) en het lijden van de mensen in het algemeen. Hoewel wij ook *vraja-jana* zijn, geef Je ons desondanks verdriet. We hebben gezien, dat Je het verdriet van ieder ander in Vṛndāvana teniet doet, waarom ons verdriet dan niet?”

In dit vers verwijst het woord *vīra*, ‘held’, specifiek naar *gokula-vīra*, de held van Gokula, en Gokula wijst op Vṛndāvana, Rādhā-kuṇḍa en alle andere speelterreinen van Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa. In deze context draagt *vīra* niet zijn gebruikelijke betekenis van ‘held in de strijd’. Het refereert alleen aan *madhura-rasa*, hetgeen betekent Śrī Kṛṣṇa’s transcendentaal amoureuze spel en daarom wijst het op ‘held van *madhura-rasa*’. Het verwijst in het bijzonder naar Śrī Kṛṣṇa als *dhīra-lalita*, dat in *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindu* wordt omschreven als “de held, die bekwaam is in de vierenzestig kunstvormen en in het amoureuze spel, die altijd jeugdig is, deskundig in het maken van grappen, geen zorgen kent en wordt beheerst door de *prema* van Zijn geliefden.”

Yoṣitām nija-jana-smaya-dhvaṁsana-smita – Met deze woorden wijzen de *gopīs* op hun *kāma*, die woedt als een vuur, en zeggen daarom tegen Kṛṣṇa, “Louter met Jouw glim-

lach vernietig Je de brandende kwelling veroorzaakt door de pijlen van Cupido.”

Bhaja sakhe bhavat-kiṅkariḥ – De *gopīs* vervolgen, “We zijn Jouw *kiṅkarīs*, Jouw volkomen toegewijde dienstmeisjes, dus vervul alsjeblieft ons verlangen.” *Bhaj* betekent ‘dienen’, dus hier zeggen de *gopīs*, “Je moet Jouw *kiṅkarīs* van dienst zijn.” In werkelijkheid echter willen ze, dat Kṛṣṇa hun verlangen vervult om Hem te dienen. In dit verband impliceert het woord *bhaja*, dat de toegewijden Kṛṣṇa dienen en dat Kṛṣṇa Zijn toegewijden dient. Kṛṣṇa zegt in de *Bhāgavad-gītā*, “*Ye yatha mām prapadyante taṁs tathaiva bhajāmy aham* – In de mate, waarin ze zich aan Me overgeven, wissel Ik in proportie met hen uit.” Dit is Zijn belofte.

Nija-jala-ruhānanam cāru darsaya – De *gopīs* smeken Kṛṣṇa, “Toon ons alsjeblieft Jouw mooie lotusgezicht.”

De bovengenoemde explicaties onthullen de algemene betekenis van het vers, maar het commentaar van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura openbaart hetgeen de *gopīs* in werkelijkheid tot uitdrukking brengen, “Voor andere personen hef Je hun uiteenlopende vormen van verdriet op. Voor ons, *gopīs*, hef Je de beklemming veroorzaakt door de pijlen van Cupido op; en Jij alleen kan dit doen. Je dooft echter niet de brandende pijn veroorzaakt door de *kāma*, die halfgodinnen en andere meisjes voelen.”

Om de woorden van de *gopīs* te verklaren citeert Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura een vers uit *Yugala-gītā* (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.35.3),

*vyoma-yāna-vanitāḥ saha siddhair
vismitās tad upadhārya sa-lajjāḥ*

kāma-mārgaṇa-samarpita-cittāḥ
kaśmalaṁ yayur apasmṛta-nīvyah

In het bovenstaande vers zeggen de *gopīs*, dat de halfgodinnen vanuit hun vliegtuigen in de lucht, terwijl ze in de armen van hun echtgenoot lagen, Kṛṣṇa zagen en Zijn fluitspel hoorden. Het gevolg was, dat ze werden overweldigd door *kāma* en op schoot bij hun echtgenoot flauw vielen, waarbij hun kleding los raakte. In plaats van jaloers te worden bij dit vertoon waren hun echtgenoten vol bewondering voor hen.

In *Yugala-gītā* wijzen de *gopīs* er eenvoudig op, dat de halfgodinnen stomverbaasd waren en op schoot van hun echtgenoot flauwvielen, toen ze de lotusvoeten van Kṛṣṇa zagen en Zijn lieflijke fluitspel hoorden. Ze zeggen niet, dat Kṛṣṇa deze halfgodinnen kwam kalmeren.

In dit zesde vers van *Gopī-gītā* onthullen de *gopīs* nu, waarom Kṛṣṇa alleen naar hen toekomt. Het komt, omdat niemand de zielsangst ervaart, die zij ondergaan, en omdat niemand anders dan zij Kṛṣṇa aanvaardt als de enige dokter, die bekwaam is om hen te behandelen. Ze zeggen, “We zijn doorboord door Jouw vijf pijlen, die ons ondraaglijke pijn en verdriet veroorzaken; maar als we Jouw lieve nectargelaat zien, zal deze ellende volkomen verdwijnen. Toon ons alsjeblieft Jouw betoverende lotusgezicht. O held, Jij alleen hebt het vermogen om deze pijn uit ons hart weg te nemen.”

Er waren twee redenen, waarom Kṛṣṇa de *rasa*-dans verliet. De eerste was om de trots van de *gopīs* in hun eigen grote geluk weg te nemen en de tweede reden was om Śrīmatī Rādhikā een plezier te doen en Haar jaloerse woede tot bedaren te brengen. In dit vers geven de *gopīs* hun mening over Zijn

eerste reden – “Je hebt een atoombom gebruikt om zo’n klein ding te vernietigen. Alleen Jouw glimlach was voldoende geweest om onze trots weg te nemen. Er was geen goede reden om ons zoveel pijn te geven door te verdwijnen. Dit was een zinloze verspilling van energie.” Aldus richten ze zich tot Hem als held.

Bij het horen van deze woorden smelt Kṛṣṇa’s hart. “Oh, willen jullie Me alleen zien glimlachen?” vraagt Hij. “De liefdevolle woorden, die jullie spreken, geven Me zoveel blijdschap, dat Ik bereid ben jullie te geven, wat jullie willen. Vertel Me onmiddellijk, wat jullie verlangen. Stel het geen moment uit.”

In het antwoord, dat de *gopīs* geven, richten ze zich tot Hem als vriend (*sakhā*). Op deze manier zeggen ze tegen Hem, “Het is waar, dat we Jouw volkomen toegewijde dienstmaagden (*kinkarīs*) zijn, maar we zijn ook Jouw *sakhīs*.” Met het woord *bhaja* brengen ze over, “Je moet ons zeker ten dienste zijn, maar niet alleen door aan ons te verschijnen. Je dient ons ook te decoreren en betelnoot te geven, zoals Je dat eerder deed, toen we hier voor het eerst kwamen om Jou te ontmoeten. Toen heb Je ons gevraagd, ‘Wat hebben jullie gedaan? Waarom hebben jullie alleen op één oog make-up aangebracht? Waarom niet ook op het andere oog?’ Toen heb Je op uiterst charmante wijze met zorg en voorzichtigheid make-up op het andere oog aangebracht.”

Toen Kṛṣṇa hen met Zijn melodieuze fluitspel voor *rāsa-līlā* bij elkaar riep, hadden ze geen tijd om zich goed op te maken. Ze hadden hun sierraden slordig aangebracht, omdat ze zich met grote haast in gereedheid hadden gebracht, voordat ze

hun huis uitrenden. Hun halsketting hing om hun taille en andere sierraden hadden ze zomaar ergens aangebracht. Toen ze arriveerden op de plek, waar Śrī Kṛṣṇa op hen stond te wachten, nam Hij heel zachtjes hun halsketting van hun taille af en hing hem om hun hals. Hij bracht ook alle andere sierraden op hun goddelijke gedaanten op de juiste plaats aan. Toen Hij hen op deze manier ten dienste was, werden Hij en zij overweldigd door vreugde. Omdat ze zich gewaar waren, dat het Zijn innerlijke verlangen was om hen van dienst te zijn, dacht iedere *gopī*, “Kṛṣṇa zou me iedere dag zo moeten dienen.”

Nu ze deze *Gopī-gīta* zingen, zeggen ze, “O *sakhā*, we dragen Jou op te doen, wat Je deed, toen we hier voor het eerst arriveerden.”

“Waarom sommeren jullie Me op deze manier?” vraagt Kṛṣṇa.

“Je bent onze *sakhā*,” antwoorden ze. “Een *sakhī* kan haar *sakhā* opdrachten geven.”

“Zijn jullie niet bang om Me opdrachten te geven?”

“Nee. Het geeft juist veel voldoening om Jou opdrachten te geven. En als Je die opdrachten uitvoert, zijn we in verrukking.”

“Vertel Me dan maar, wat ik moet doen. Hoe kan Ik jullie ten dienste zijn?”

“Het eerste, dat Je kunt doen, is ons Jouw lotusgezicht (*jāla-ruhānanam*) tonen.” *Jāla-ruha* betekent ‘lotus’ en *ānanam* betekent ‘gezicht’. “Eerst kom Je naar ons toe en daarna geven we Jou opdracht om specifieke diensten te verlenen.”

Een *rasika* en *bhāvuka* toegewijde schouwt dit spel in stilte – Kṛṣṇa die de *gopīs* dient, het plezier, dat Hij ervaart door dat te doen en tegelijkertijd het plezier, dat de *gopīs* ervaren. De *gopīs* glimlachen en dit is precies, wat Śrī Kṛṣṇa wil zien. Hij wil in feite liever hun lachende gezichtjes zien dan dat Hijzelf wil glimlachen.

Er staat in dit verband een passage in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Ādi-līlā* 4.187-194), “De *gopīs* proeven plezier, dat tienmiljoen keer groter is dan het plezier, dat Śrī Kṛṣṇa ontleent aan het zien van hen. De *gopīs* hebben niet de neiging om voor hun eigen genoeg op te treden en toch neemt hun plezier toe; het plezier van de *gopīs* ligt in het plezier van hun geliefde Kṛṣṇa. Wanneer Śrī Kṛṣṇa de *gopīs* ziet, neemt Zijn vreugde toe en daarmee neemt ook Zijn ongeëvenaarde bekoring toe. De *gopīs* denken, ‘Kṛṣṇa heeft zoveel plezier gekregen door me te zien’. Die gedachte verhoogt de volheid en schoonheid van hun gezicht en lichaam, die op hun beurt de schoonheid van Kṛṣṇa verder verhogen. En hoe meer de *gopīs* Kṛṣṇa’s schoonheid zien, hoe meer hun eigen schoonheid toeneemt. Op die manier heeft er een liefdevolle competitie tussen hen plaats, waarin geen van hen zijn nederlaag toegeeft.”

Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī heeft op deze manier de competitie tussen Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* beschreven, die uitmondde in een spelletje touwtrekken. Śrīla Kavirāja Gosvāmī ‘flood af’ en oordeelde, dat geen van beide zijden had gewonnen. Wij, Gauḍīya Vaiṣṇava’s, willen dit eigenlijk niet. Wij willen, dat de fluit wordt afgeblazen om de overwinning van Śrīmatī Rādhikā aan te geven. Dan is Rādhikā zo gelukkig en wij applaudiseren en vieren feest.

Dit is het ware gevoel van Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī, Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī en Śrīla Rūpa Gosvāmī. Als Śrīmatī Lalitā-devī als scheidsrechter bij een wedstrijd optreedt, blaast ze de fluit om te zeggen, dat het gelijk spel is, dat niemand is verslagen. Maar Śrī Rūpa Mañjarī zal fluiten om aan te kondigen, dat Kṛṣṇa door Śrīmatī Rādhikā is verslagen.

Śrī Kṛṣṇa Zelf is degene, die het grootste plezier heeft, wanneer Hij wordt verslagen, hoewel Zijn vrienden, zoals Madhumāṅgala en anderen, daar helemaal niet blij mee zijn. Kundalata-gopī zal ook spijt hebben, dat Kṛṣṇa heeft verloren, en Dhaniṣṭhā-gopī kan zelfs flauwvallen. De nederlaag van Kṛṣṇa geeft dergelijke vrienden veel verdriet en Zijn overwinning overlaadt hen met blijdschap.

Śrīla Jīva Gosvāmī past in zijn commentaar, *Vaiṣṇava-toṣaṇī*, op dit zesde vers een regel van de Sanskriete grammatica toe. Als een woord, dat begint met een ‘a’ wordt voorafgegaan door een woord, dat eindigt met een ‘e’, komt de ‘a’ te vervallen en wordt vervangen door een apostrof. In dit vers kan dan het woord *bhavat*, hetgeen betekent ‘jouw’, worden gelezen als *abhavat*, ‘niet van jou’, waardoor de zin wordt, *abhavat kiṅkariḥ naḥ*. Zo kan deze regel worden gelezen als *sakhe bhavat* of als *sakhe abhavat*. Als we de laatste interpretatie toepassen, zeggen de *gopīs*, “We zeggen niet, dat Je ons moet dienen. Je kunt degenen dienen, die niet Jouw *kiṅkarīs* zijn, zoals Kubja en anderen. Wij zijn Jouw *kiṅkarīs* en dat zijn zij niet, dus Je kunt naar hen toegaan en hen van dienst zijn.”

Śrīla Jīva Gosvāmī geeft een alternatieve betekenis aan de woorden *naḥ jala-ruhānanam cāru darśaya*. In dit geval zeggen de *gopīs*, “We willen Jouw lotusgezicht niet zien. Je laat ons telkens in afzondering lijden, niet één of twee keer, maar constant. Dus Je hoeft Jouw lotusgezicht niet aan ons te tonen; we hebben nu de gelofte afgelegd om te sterven.”

Met de uitleg van deze alternatieve betekenissen besluit Śrīla Jīva Gosvāmī zijn commentaar op het zesde gebed van de *gopīs*.

Vers Leven

W E ZIEN, DAT JOUW LOTUSVOETEN DE koeien volgen, wanneer ze over de bergen rennen om te grazen. Ze lopen waar gras-scheuten staan, waar harde uitgedroogde granen en kleine scherpe stenen liggen, toch voelen Jouw lotusvoeten zich daar heel gelukkig. Waarom kun Je dan niet die lotusvoeten op onze borsten plaatsen, die lang niet zo ruw en hard zijn als die stenen?

प्रणतदेहिनां पापकर्षणं
तृणचरानुगं श्रीनिकेतनम्
फणिफणार्पितं ते पदाम्बुजं
कृणु कुचेषु नः कृन्धि हृच्छयम्

praṇata-dehinām pāpa-karṣaṇam
trṇa-carānugam śrī-niketanam
phaṇi-phaṇārpitaṁ te padāmbujam
kṛṇu kuceṣu naḥ kṛndhi hṛc-chayam

praṇata – die zich aan Jou hebben overgegeven; *dehinām* – van de belichaamde levende wezens; *pāpa* – de zonden; *karṣaṇam* – die verwijderen; *trṇa* – gras; *cara* – die grazen (de koeien); *anugam* – volgen; *śrī* – van de geluksgodin; *niketanam* – de woonplaats; *phaṇi* – van de slang (Kāliya); *phaṇa* – op de kappen; *arpitam* – plaatste; *te* – Jouw; *pada-ambujam* – lotusvoeten; *kṛṇu* – zet alsjeblieft; *kuceṣu* – op de borsten; *naḥ* – onze; *kṛndhi* – wegsnijden; *hṛt-śayam* – de lust in ons hart.

Vertaling

Jouw lotusvoeten verdrijven alle zonden uit het verleden van belichaamde wezens, die zich eraan overgeven, en ze rennen achter de koeien en kalveren aan, die in de weiden grazen. Die lotusvoeten zijn de woonplaats van Lakṣmī-devī, de godin van rijkdom en schoonheid, en Je zette ze zelfs op de kappen van een slang (Kāliya). Zet alsjeblieft diezelfde lotusvoeten op onze borsten en onderdruk ons lijden, dat is voortgekomen uit lust in ons hart.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Praṇata-dehinām pāpa-karṣaṇam – *Praṇata* betekent ‘overgegeven’, *dehinām* verwijst naar levende wezens in materiële lichamen en *pāpa-karṣaṇam* betkekent ‘opheffing van zondige reacties’. De *gopīs* zegen tegen Śrī Kṛṣṇa, “Jouw lotusvoeten verdrijven allerlei soorten zondige reacties van belichaamde wezens, die zich eraan hebben overgegeven.” Keer op keer verheerlijken ze de deugden van Zijn lotusvoeten.

Tṛṇa-carānugam – *Tṛṇa-cara* wijst op koeien en alle andere grazers, en *anuga* betekent ‘volgen’. De *gopīs* zeggen, “Jouw voeten volgen altijd de koeien.”

Śrī-niketanam – *Śrī* betekent ‘schoonheid’ en verwijst ook naar Lakṣmī, de geluksgodin. Op die manier heeft de uitspraak van de *gopīs* twee betekenissen: “Jouw voeten zijn uitermate mooi,” en “Jouw voeten zijn de woonplaats (*niketana*) van Śrī of Lakṣmī. Ze woont onafgebroken aan Jouw voeten en verlaat ze nooit.”

Phaṇi-phaṇārpitaṁ te padāmbujam – *Phaṇi* wijst op schepsels met een kap of capuchon (*phāṇa*). Hier verwijst *phaṇi* in het bijzonder naar de slang Kāliya. *Arpitam* betekent ‘geplaatst’ en *te padāmbujam* verwijst naar Śrī Kṛṣṇa’s lotusvoeten. De *gopīs* zeggen, “Je zette Jouw lotusvoeten op de kappen van die slang.”

Kṛṇu kuceṣu naḥ kṛndhi hṛc-chayam – *Kṛṇu* betekent ‘houden’, *kṛndhi* betekent ‘afsnijden’, *kuceṣu* betekent ‘borsten’ en *naḥ hṛc-chayam* verwijst naar de aandoening van *kāma* in het hart van de *gopīs*. De *gopīs* bidden, “Zet alsjeblief Jouw lotusvoeten op onze borsten en verdrijf de aandoening van *kāma* uit ons hart.”

Gewone mensen beelden zich in, dat de smeebede van de *gopīs* uit wereldse lust voortkomt. Om die reden prijst Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura de goddelijke natuur van hun smetteloze liefde. Zelfs een *sādhaka*, die het platform van een *madhyama-uttama-adhikārī* heeft bereikt, heeft dergelijke lust niet, laat staan iemand, die *svarūpa-siddhi* heeft bereikt en daarmee de realisatie van zijn eeuwige spirituele gedaante. Als iemand *vastu-siddhi* (zijn eigen spirituele gedaante) heeft

bereikt en daarmee zijn bevrijding van de materie heeft voltooid, wordt in hem niet langer het geringste spoor van lust aangetroffen.

Lust is het verlangen naar persoonlijk geluk en de *gopīs* hebben geen spoor van dergelijk verlangen. Hun gehechtheid aan Kṛṣṇa wordt *samartha-rati* genoemd, hetgeen betekent, dat deze *rati* vanwege de volkomen onzelfzuchtigheid ten volle in staat is Hem te beheersen.

Rati, gehechtheid aan Śrī Kṛṣṇa, bestaat in drie soorten: *sādhāraṇī*, *sāmañjasā* en *samarthā*. *Sādhāraṇī-rati* is gehechtheid aan Kṛṣṇa voor het eigen plezier en Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft de gebochelde Kubjā aangemerkt als het enige voorbeeld van deze *rati*. Op het moment, dat Kubjā Kṛṣṇa zag, kwam *sādhāraṇī-rati* in haar hart. Ze wilde van Kṛṣṇa genieten, ze wilde Hem geen plezier geven en dit was het gebrek van haar *rati*. Niettemin was haar lust alleen voor Kṛṣṇa, niet voor Koning Kāṁsa of iemand anders.

Samañjasa-rati wordt agetroffen in de koninginnen van Dvārakā, zoals Satyabhāma en Rukmiṇī. Degenen met *samañjasa-rati* kunnen bij gelegenheid hun eigen geluk verlangen, maar dit is zeldzaam; er overheerst een gevoel van dienstverlening aan Kṛṣṇa. [Hun verlangen naar hun eigen geluk houdt geen verband met materieel geluk.] Soms is hun gehechtheid alleen aan Kṛṣṇa en soms is het onder velen verdeeld. De koninginnen hebben genegenheid voor Kṛṣṇa en ook voor hun kinderen. Iedere koningin heeft tien zonen en één dochter, dus hun liefde is verdeeld over twaalf personen. Hun liefde wordt verder nog verdeeld, omdat ze ook genegenheid koesteren voor de leden van hun huishouding, inclusief hun

dienstmeisjes. Kṛṣṇa kan door deze vorm van *rati* worden beheerst, of niet; het is afhankelijk van de omstandigheden. Uiteindelijk wordt Hij er echter niet door beheerst.

De *prema* van de *gopīs* is *samarthā-rati* en deze *rati* wordt alleen in Vraja aangetroffen. *Samarthā* betekent ‘krachtig’ en ‘bekwaam’, hetgeen erop wijst, dat deze *rati* Kṛṣṇa zeker in ieder opzicht beheerst. De *gopīs* zijn in de hoogste mate onzelfzuchtig en beschikken over deze zuivere *prema*. Ze denken er nooit aan, hoe ze van hun eigen verdriet kunnen worden verlost, noch maken ze zich zorgen om hun persoonlijke geluk. Ze wensen alleen Kṛṣṇa’s geluk en dat is de reden, dat Hij door hen volkomen wordt beheerst.

De *gopīs* zijn *mahā-premavatī*, hetgeen betekent, dat ze zich in de hoogste stadia van *mahābhāva*¹ bevinden. Dit geldt vooral voor Śrīmatī Rādhikā, die Zich eeuwigdurend bevindt in *madanākhya-mahābhāva*, het summum van onzelfzuchtige, extatische *prema*, en die een van de *gopīs* is, die dit verspreekt. Wat valt er te zeggen van de *gopīs*, zelfs de *svarūpa-siddhi* toegewijde, die zich op het niveau van *bhāva-bhakti*

¹ *Mahābhāva* is het hoogste stadium van *prema*. Het volgt na de stadia van *sneha*, *māna*, *praṇaya*, *rāga* en *anurāga* en manifesteert zich, wanneer *anurāga* een bepaalde staat van intensiteit bereikt.

“Wanneer *anurāga* zijn hoogste grens bereikt en in het lichaam waarneembaar wordt, heet het *bhāva*. Als de lichamelijke symptomen echter niet goed kunnen worden onderscheiden, wordt de emotionele staat toch *anurāga* genoemd, niet *bhāva*. Wanneer de extase van *bhāva* wordt geïntensiveerd, wordt het *mahābhāva* genoemd. De symptomen van *mahābhāva* zijn alleen zichtbaar in het lichaam van eeuwige metgezellen, zoals de *gopīs*” (Śrī Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā 6.13, Purport door Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja).

bevindt en die realisatie heeft van zijn eeuwige gedaante, kent geen lust. Hoewel hij niet het intense eigendomsgevoel voor Kṛṣṇa heeft, waarover de *gopīs* beschikken, heeft hij zelfs geen spoor van lustgevoel.

De meeste toegewijden in deze wereld praktiseren *bhakti*, omdat ze het in het diepst van hun hart zien als een middel om hun eigen geluk te bewerkstelligen en verdriet te ontlopen. Het is zeldzaam om iemand te vinden, die alleen Śrī Kṛṣṇa's geluk wenst. Alleen de *uttama-adhikārī*, zoals Śrī Prahlāda Mahārāja, beschikt over liefde van dit kaliber. Prahlāda's vader, Hiranyakaśipu, folterde hem vanwege zijn devotie. En toch bad hij nooit, "God, neem alsjeblieft mijn verdriet weg. Maak me alsjeblieft gelukkig." Als Prahlāda dit niet deed, laat staan de *gopīs*, die niet het geringste spoor van verlangen naar vrijheid van verdriet hebben of het verlangen koesteren om persoonlijk van hun liefdevolle relatie met Kṛṣṇa te genieten.

In het achtste vers van *Śrī Śikṣāṣṭaka* staat geschreven,

*āśliṣya vā pāda-ratām pinaṣtu mām
adarsanān marma-hatām karotu vā
yathā tathā vā vidadhātu lampaṭo
mat-prāṇa-nāthas tu sa eva nāparaḥ*

Laat Kṛṣṇa zijn dienstmeisjes, die aan Zijn lotusvoeten zijn gevallen, stevig omarmen, of laat Hij Me onder de voet lopen of Mijn hart breken door nooit zichtbaar aan Me te zijn. Hij is uiteindelijk een schooier en Hij kan doen, wat Hij wil. En toch is Hij alleen en niemand anders de vererenswaardige heer van Mijn hart.

Śrīmatī Rādhikā denkt op deze manier, “Ik weet, dat Kṛṣṇa een schooier is en dat Hij soms andere *gopīs* wil ontmoeten. Desondanks wil Ik alleen Zijn plezier; Ik wil niet Mijn eigen plezier. Als Hij hunkert om bij Zijn vriendinnen in Mathurā of Dvāraka te wonen, is Hij volkomen vrij om dat te doen. Als Ik erachter kom, dat Hij met een bepaalde *sakhī* plezier wil maken, zal Ik naar haar toegaan, haar dienen en haar verzoecken Hem te ontmoeten. Als Hij Mij onder Zijn voeten verplettert, zal Ik Hem niet vragen, waarom Hij dat doet, en als Hij blij is Me te omhelzen, zal Ik ook blij zijn. Iedereen zegt, dat Hij een schooier en een bedrieger is; niettemin zal Ik altijd alleen Zijn geluk zoeken.”

Śrīmatī Rādhikā en de *gopīs* bevinden zich zelfs voorbij het niveau van de *uttama-bhakta*, wiens kwaliteiten in de volgende twee verzen worden gedefinieerd.

anya-vāñchā, anya-pūjā chādī ‘jñāna’, ‘karma’
ānukūlye sarvendriye kṛṣṇānuśilana

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Madhya-līlā 19.168)

Een zuivere toegewijde mag geen ander verlangen koesteren dan het dienen van Kṛṣṇa. Hij dient geen verering aan halfgoden of wereldse persoonlijkheden te bieden. Hij dient geen kunstmatige kennis te cultiveren, die verstoken is van Kṛṣṇabewustzijn en hij mag zich met niets anders bezighouden dan met Kṛṣṇabewuste activiteiten. Hij dient al zijn gezuiverde zintuigen te betrekken in de dienst van Bhagavān. Dit is de positieve uitvoering van Kṛṣṇabewuste activiteiten.

Śrī Caitanya-caritāmṛta stelt, “*Anukūlye sarvendriye kṛṣṇānuśilana* – als men Kṛṣṇa met al zijn zintuigen positief dient, wordt die dienstverlening *bhakti* genoemd.”

*anyābhilāṣitā-sūnyam jñāna-karmādy-anāvṛtam
ānakūlyena kṛṣṇānu-śīlanam bhaktir uttamā*

Bhakti-rasāmṛta-sindhu (1.1.11)

Uttama-bhakti wordt gedefinieerd door het woord *anūsīlanam*, hetgeen betekent dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa met lichaam, geest, zintuigen, woorden, intelligentie en alle sentimenten van de ziel. Een gevorderde toegewijde houdt niets in stand, dat schadelijk is voor de ontwikkeling van zijn *bhakti*. Integendeel, zijn bezigheden zijn uitsluitend gunstig. Verder is zijn *bhakti* ononderbroken, zonder interruptie, en wordt uitgevoerd onder leiding van een gekwalificeerde *guru* en *rasika* Vaiṣṇava (*ānakūlyena kṛṣṇānūsīlana*). Het is niet besmet met onpersoonlijke kennis (*jñāna*) of vruchtdragende activiteit (*karma*) en het is verstoken van ieder verlangen behalve Śrī Kṛṣṇa een plezier te doen (*anyābhilāṣitā-sūnyam*). Als al deze kenmerken aanwezig zijn, is het *uttama-bhakti*.

Zoals hierboven gezegd, de *gopīs* worden niet geclassificeerd als *uttama-bhaktas*, zelfs al beschikken ze over alle kwaliteiten van een *uttama-bhakta*. Ze zijn de lichamelijke expansies (*kāya-vyūha-rūpa*) van Śrīmatī Rādhikā, die de personificatie is van Kṛṣṇa's pleziergevend vermogen, *hlādinī-śakti*.

De meisjes van Vraja, die *Gopī-gīta* zeer deskundig zingen, onthullen hun jeugdige schoonheid en de pijn van hun afzondering van Kṛṣṇa in de hoop Zijn verlangen te prikkelen om de zegen van *surata* te proeven. Omdat ze weten, wat Hij verlangt, willen ze de inspiratie hiervoor met alle activiteiten van hun lichaam, geest en woord in Zijn hart leggen. Alleen om deze reden zingen ze *Gopī-gīta*.

Hoe kennen ze Zijn verlangens? Ze hebben Zijn fluitspel gehoord,

*bhagavān api tā rātrīḥ
śāradotphulla-mallikāḥ
vikṣya rantuṁ manaś cakre
yoga-māyām upāśritaḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.29.1)

Śrī Kṛṣṇa, de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, is compleet in al Zijn vermogens. Bij het zien van die herfstnachten met de geurende bloei van jasmijnbloemen richtte Hij desondanks Zijn gedachten op liefdesaffaires. Om Zijn intentie te vervullen nam Hij Zijn toevlucht tot Zijn innerlijke vermogen.

In het tweede vers van *Gopī-gīta* richtten de *gopīs* zich tot Śrī Kṛṣṇa als *surata-nātha*, omdat Hij bij hen om de schat van amoureux spel en vermaak had gebedeld. Hij had een smaak voor *surata* en om die smaak te proeven besloot Hij van een zoet spel met hen te genieten. Hij wil dit, omdat Hij denkt, dat de *gopīs* het willen. En de *gopīs* willen het, omdat Hij het wil. Kṛṣṇa en de *gopīs* proberen elkaar een plezier te doen. De *gopīs* verlangen ernaar de wens voor het geluk van *surata* in het hart van Śrī Kṛṣṇa te wekken, zodat Hij met hen kan genieten.

Hoe kende Kṛṣṇa de verlangens van de *gopīs*? In het voorgaande jaar hadden de ongehuwde *gopīs* soberheden uitgevoerd en de godin Kātyāyanī-devī vereerd in een poging Hem als hun echtgenoot te krijgen en de gehuwde *gopīs*, zoals Śrīmatī Rādhikā en Haar *sakhīs*, hadden zich op de laatste dag van hun verering bij hen aangesloten. Op dat moment toonde

Kṛṣṇa Zijn gretigheid en beloofde, dat Hij in het volgende jaar aan hun verlangens zou voldoen.

Een jaar later hoorden de *gopīs* aan de melodie van Zijn fluitspel, dat Kṛṣṇa hen bij Zich riep. Voordat ze hun huis verlieten, maakten ze zich nog mooier met het verlangen, dat Hij door hun schoonheid zou worden beheerst. Dit is een symptoom van hun *rati*. Ieder aspect van hun wezen, hun gedaante, jeugd, schoonheid, kwaliteiten en verlangens, bestaat alleen om in Kṛṣṇa's hart de inspiratie voor *surata* te wekken. Ze maakten zich doelbewust mooier in de wetenschap, dat Kṛṣṇa door hun verbluffend aantrekkelijke verschijning zou worden beheerst. Ze hingen een oorring in één van hun oren, maar niet in het andere en ze zetten één oog aan met *kajjala* in plaats van twee ogen, omdat ze wisten, dat het pikanter stond. Dit is een symptoom van hun *rati*.

De *gopīs*, die zich volkomen bewust waren van Kṛṣṇa's specifieke verlangens, verhoogden op deze manier hun betoverende schoonheid. Ze kenden de kunst om Zijn verlangens te begrijpen en in vervulling te brengen en Śrīla Rūpa Gosvāmī kent deze kunst ook. Neofiete toegewijden, die geen idee hebben van de realiteit van dit onderwerp, zijn alleen in staat het als papegaaien te repeteren.

Welnu, in dit vers van *Gopī-gīta* spreiden de *gopīs* wederom hun vermogen tentoon om Kṛṣṇa's verlangens te realiseren en in vervulling te brengen. Ze smeken Hem openlijk, "Plaats alsjeblief Jouw lotusvoeten op onze borsten."

Liefdesgevoelens en verlangens mogen niet rechtstreeks worden uitgesproken en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura illustreert dit met een voorbeeld. Stel je voor, dat een man

een bezoek van zijn vriend krijgt en in de vreugde van de verwelkoming zegt, “O mijn vriend, nu je hier naartoe bent gekomen, ga ik een paar boodschappen doen om voor jou een heerlijke maaltijd van *rāsa-malai*, *malpura* en andere delicatessen klaar te maken.” “Nee, nee,” antwoordt zijn vriend, “dat hoeft je niet te doen.” Het blijk van genegenheid van de gastheer dient op deze manier alleen om de liefde voor zijn vriend te reduceren.²

Dus als de *gopīs* zouden zeggen, “We weten, dat Jij Je met ons wilt amuseren en wij willen Jouw dorst naar dit plezier lessen,” zou hun *prema* afnemen. Ze verwoorden echter hun gevoelens niet en daarom wordt hun *prema* nooit gereduceerd. Omdat hun liefde volstrekt onzelfzuchtig is, zou hun *prema* zelfs niet afnemen, al zouden ze hun gevoelens op een dergelijke manier wel verbaliseren. De *gopīs* zijn in *prema* zo slim, dat ze Kṛṣṇa kunnen verslaan. Hij kan Zich de gevoelens niet voorstellen, die in hun hart verscholen liggen en dat is de reden, dat Hij de *rāsa-līlā* verliet en hen achtervolgde, toen ze naar Hem liepen te zoeken. Hij had hen achtergelaten alleen om hen te horen huilen en hun gevoelens tot uitdrukking te horen brengen.

² Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt dit principe uit in *Prema-samputa*, “*premā dvayo rasikayor api dipa eva / hṛd-veśma bhāsayti niścalam eva bhāti / dvarād ayaṁ vadanatas tu bahiṣkṛtaś cen / nirvāti śīghram athavā laghutām upaiti* – Zuivere *prema* is als een lamp, die gestaag brandt in het huis van twee geliefden, die weten hoe ze vertrouwelijke liefde moeten proeven. Als die lamp door de deur van de mond naar buiten wordt gebracht – met andere woorden, als de geliefden erover gaan spreken – zal de vlam van de lamp snel worden gereduceerd en kan zelfs uitdoven.”

Als een toegewijde het verlangen heeft om Kṛṣṇa te dienen, krijgt Kṛṣṇa het verlangen om die dienst in ontvangst te nemen. Eerst verlangen de *gopīs* Hem een dienst te bewijzen en daaruit komt Zijn graagte voort om te worden gediend. De grondoorzaak van hun wederzijdse uitwisselingen is de tendens van de *gopīs* om diensten te willen verlenen. Er komt een idee in hun hoofd; dan, zoals een spruit uit een zaadje tevoorschijn komt, komen Kṛṣṇa en de *gopīs* elkaars verlangen te weten en willen elkaar een dienst bewijzen.

Śrīla Rūpa Gosvāmī legt dit onderwerp uit in *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura vermeldt het ook in zijn commentaar. Het verlangen om te dienen verschijnt eerst in het hart van de heldin, maar ze drukt zich niet openlijk uit. Kṛṣṇa, de held, kent haar verlangen aan de hand van haar gedrag, haar stemming, of door middel van een aanwijzing of een teken. Hij kan dan openlijk spreken, hetgeen het verlangen in de heldin verhoogt.

In dit vers van *Gopī-gīta* lijkt het, alsof de *gopīs* openlijk spreken, maar in feite blijven hun diepe gevoelens verborgen. Śrīmatī Rādhikā is de volkomen vertegenwoordigster van *hlādinī-śakti* en de *gopīs* zijn de lichamelijke manifestaties van *hlādinī-śakti*. Dus ze zijn uitermate slim in liefdesaffaires. Kṛṣṇa is ook uiterst bedreven in liefdesaangelegenheden, maar de *gopīs*, en vooral Śrīmatī Rādhikā, zijn veel deskundiger dan Hij is.

In *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (Ādi-līlā 4.124) heeft Kṛṣṇa toegegeven, dat Rādhikā Zijn *prema-guru* is,

*rādhikāra prema-guru, āmi śiṣya naṭa
sadā āmā nānā nṛtye nācāya udbhaṭa*

De liefde van Rādhikā is Mijn leraar en Ik ben Haar dansende leerling. Haar *prema* maakt, dat Ik allerlei nieuwe dansen uitvoer.

In dit verband hebben Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 4.125) en Govinda-līlāmṛta (8.77) de volgende conversatie vastgelegd, die plaats had tussen Śrīmatī Rādhikā en Haar vriendin Vṛndā,

*kasmād vṛnde priya-sakhi hareḥ pāda-mūlāt kuto 'sau
kuṇḍārāṇye kim iha kurute nṛtya-sikṣāṁ guruḥ kaḥ
tvaṁ tvan-mūrtiḥ prati-taru-latām dig-vidikṣu sphurantī
śailūṣīva bhramati parito nartayantī sva-paścāt*

“O Mijn geliefde vriendin Vṛndā, waar kom je vandaan?”

“Ik kom van de voeten van Śrī Hari.”

“Waar is Hij?”

“In het bos aan de oever van Rādhā-kuṇḍa.”

“Wat doet Hij daar?”

“Hij is aan het leren dansen.”

“Wie is Zijn dansmeester?”

“Jouw beeltenis, Rādhā, die zich in iedere boom en struik in iedere richting openbaart, die rondwaart als een behendige danseres en maakt, dat Hij er achteraan danst.”

Śrīmatī Rādhikā en de *gopīs* zijn veel begaafder en slimmer in de uitdrukking van hun *prema* dan Śrī Kṛṣṇa en ze gebruiken vele trucjes en vaardigheden om Zijn graagte naar liefdesuitwisselingen te bevredigen. Dus wanneer ze Hem zeggen, “Plaats alsjeblieft Jouw lotusvoeten op onze borsten,” neemt hun *prema* niet af.

We hebben voorheen de uitspraak van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura uitgelegd, die zegt, dat iemand, die zijn

gevoelens rechtstreeks uitdrukt door bijvoorbeeld te zeggen, “Ik hou van jou,” laat zien, dat zijn liefde van een inferieure kwaliteit is. Wereldse mensen kunnen zich openlijk uitspreken, maar degenen, die verzonken zijn in transcendente liefde spreken nooit op deze manier. De minnaar dient van nature te weten, dat Zijn minnares vol liefde voor Hem is.

Kṛṣṇa weet, dat de *gopīs* van Hem houden. Dit wordt op het eind van *Gopī-gīta* onthuld, wanneer Hij opnieuw aan hen verschijnt en zegt,

*na pārāye 'haṁ niravadya-saṁyujām
sva-sādhū-kṛtyaṁ vibudhāyusāpi vaḥ
yā mābhajan durjara-geha-śṛṅkhalāḥ
saṁvṛścyā tad vaḥ pratiyātu sādhunā*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.32.22)

Ik kan Mijn schuld voor jullie smetteloze dienstverlening niet vereffenen, zelfs niet in een leven van Brahmā. Jullie omgang met Mij is onberispelijk. Jullie hebben Me vereerd, waarbij jullie alle huiselijke banden hebben afgesneden, die moeilijk te verbreken zijn. Laat daarom jullie eigen glorieuze daden jullie compensatie zijn.

Als de *gopīs* dit van Kṛṣṇa te horen krijgen, zullen ze Hem vragen, “Waarom blijf je ons verschuldigd? Geef ons hetgeen we willen hebben en Jouw schuld is vereffend. Toen Pūtānā Jou probeerde te doden door vergif op haar borst aan te brengen, heb Je haar bevrijding en een positie gegeven, zoals die van Jouw moeder. Je kunt ons op dezelfde manier belonen.” Kṛṣṇa zal echter antwoorden, dat dit niet mogelijk is.

Waarom is het voor Hem niet mogelijk de *gopīs* terug te betalen? In sommige gevallen is *prema* verdeeld over velen in

in andere gevallen is het alleen op één object gericht. Hier bedoelt Kṛṣṇa te zeggen, “Mijn *prema* is verdeeld, niet over miljoenen delen, maar over ontelbaar veel delen. Ik heb vele soorten toegewijden: *jñānī-bhaktas*, *suddha-bhaktas*, *rasika-bhaktas*, *premi-bhaktas*, vaders, moeders, *sakhās* en *sakhīs*. Geen van hen kan ik verwaarlozen, zelfs niet voor Śrīmatī Rādhikā, die superieur is aan hen allemaal. Ik moet de strijd-wagen van Arjuna mensen en Mijn associatie aan Bhīṣma-pitāmaha en Prahāda geven. Mijn liefde is verdeeld over vele fracties, maar jullie liefde voor Mij is eenpuntig. Jullie geven al jullie liefde aan Mij en er blijft niets over voor jullie kinderen en echtgenoten, laat staan voor anderen. Omdat jullie niemand anders liefhebben dan Mij, zal Ik jullie altijd verschuldigd blijven. Zelfs al zou Ik jullie een gunst geven, weet Ik, dat jullie alleen zouden vragen om meer dienst aan Me te verlenen en dit zou alleen maar Mijn schuld aan jullie vergroten. Om die reden, kan Ik jullie in miljoenen levens niet vergoeden.” Men dient te proberen om Kṛṣṇa lief te hebben, zoals de *gopīs* doen, zonder iets voor zichzelf terug te verlangen.

We hebben zojuist een vertrouwelijk gesprek uitgelegd, dat tussen de *gopīs* en Kṛṣṇa plaatsvindt in het volgende hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam*, wanneer Kṛṣṇa opnieuw aan hen verschijnt, maar nu keren we terug naar dit hoofdstuk.

Nadat Kṛṣṇa de *gopīs* had achtergelaten, zodat Hij hun uitspraken van zuivere liefde in afzondering van Hem kon afluisteren, converseert Hij nu met hen in hun hart. Er zijn in hun liefdevolle woorden veel verborgen betekenissen aanwezig en ze zullen geleidelijk worden uitgelegd.

De slimme *gopīs* zeggen, “Zet alsjeblieft Jouw lotusvoeten op onze borsten.” Kṛṣṇa antwoordt, “Dit zou zondig zijn. Niemand zou zoiets moeten doen. Het principe van religie (*dharma*) komt uit Mij voort en volgt Me. *Satyasya yonim nihitam ca satye* – Alle waarheid komt rechtstreeks uit Mij voort en leeft in Me. Bovendien ben Ik de presiderende Godheid en personificatie van waarheid, dus Ik kan onmogelijk een zondige daad verrichten. Als Ik op een onreligieuze manier zou handelen, zouden anderen hetzelfde doen.”

*yad yad ācarati śreṣṭhas
tat tad evetaro janaḥ
sa yat pramāṇam kurute
lokaś tad anuvartate*

Bhāgavad-gītā (3.21)

Welke actie een groot man ook uitvoert, de gewone man zal dit volgen. En iedere standaard, die hij met voorbeeldige daden vestigt, zal de hele wereld nastreven.

Vooruitlopend op Kṛṣṇa’s uitspraak antwoorden de *gopīs* met de woorden *praṇata-dehinām pāpa-karṣaṇam*. Ze zeggen, “Iedereen, die zich Jou herinnert door zijn toevlucht te nemen tot Jouw naam en spel, zal heel gemakkelijk vrij worden van alle zonden.”

In *Śrīmad-Bhāgavatam* is diverse keren gezegd, dat iemand vrij wordt van de reactie op iedere vorm van overtreding door eenvoudig Kṛṣṇa’s naam te chanten en dit kunnen we zien in de geschiedenissen van Ajāmila en Jagāi en Mādhāi. De *gopīs* vervolgen, “Men wordt vrij van zonde door eenvoudig Jouw naam te chanten, dus welk voordeel wacht iemand, die zijn toevlucht neemt aan Jouw lotusvoeten? Als iemand Jouw

lotusvoeten aanraakt, kan er geen spoor van ondeugd in hem achterblijven. Omdat wij ons hebben overgegeven aan die lotusvoeten, zijn we zonder enig spoor van zonde.”

“Die zonde komt over Mij,” zegt Kṛṣṇa.

De *gopīs* antwoorden, “Als Jij een of ander corrupt figuur met Jouw lotusvoeten aanraakt, wordt hij volkomen vrij van alle zonde; dus hoe is het mogelijk, dat onze zonde in Jou binnengaat?”

Soms wordt gezegd, dat een bonafide *guru* de reacties van de zonden van zijn leerlingen moet ondergaan. Wat gebeurt er dan, als hij honderdduizend leerlingen heeft? Gaat hij dan ten onder in een oceaan van zonden? Als die *guru* over de kwalificaties van een ware *guru* beschikt, zou dit eigenlijk niet kunnen gebeuren. Zelfs geen spoor van zonde kan in de nabijheid komen van een zuivere, zelfgerealiseerde *guru*. In tegendeel, als een leerling eenvoudig de lotusvoeten van zijn *gurudeva* herinnert, worden alle zonden en de reacties op die zonden verbrand. Er blijft geen spoor van zonde in hem achter en alle goede kwaliteiten manifesteren zich in hem. Zelfs als de leerling zijn *gurudeva* niet herinnert en hem niet perfect volgt, lossen zijn zonden op, indien zijn *gurudeva* eenvoudig wil dat ze worden uitgewist. Maar dit is alleen mogelijk, als zijn *guru* volkomen gekwalificeerd is.

Zoals geen enkele zonde Kṛṣṇa’s zuivere vertegenwoordiger kan raken, zo kan geen zonde Kṛṣṇa raken. Welnu, bij het horen van het antwoord van de *gopīs* – dat het niet mogelijk is, dat een zonde of onzuiverheid Hem raakt – schuift Hij op speelse wijze een ander argument naar voren, “Jullie borsten

zijn zo hard,” zegt Hij. “Ik aarzel om Mijn zachte lotusvoeten daar neer te zetten.”

De *gopīs* antwoorden met de woorden *tṛṇa-carānugam*. *Tṛṇa-cara* verwijst naar grazers. In deze context wijst het specifiek op koeien, die grazen op berggras en waar de aarde hard is en vol stenen en andere scherpe objecten ligt. “Je hebt gelijk,” antwoorden de *gopīs*. “In vergelijking met Jouw lotusvoeten zijn onze borsten zeker hard. Maar we zien, dat Jouw lotusvoeten de koeien volgen, als ze over de bergen lopen om te grazen. Ze lopen, waar grasscheuten en harde droge granen staan en waar kleine scherpe stenen liggen, toch voelen Jouw lotusvoeten zich daar heel gelukkig. Waarom kun Je dan niet Jouw lotusvoeten op onze borsten zetten, die lang niet zo hard en ruw zijn als die stenen? We vermoeden, dat Je iets pretendeert.”

Kṛṣṇa kan dan met een ander argument komen, “Jullie hart bevat vele zondige kwaliteiten, zoals arglist, het verlangen naar zinnelijk plezier, enzovoort. Als Ik jullie lichaam aanraak, worden die fouten onmiddellijk op Mij overgebracht.”

Kṛṣṇa’s argumenten zijn louter een voorwendsel om meer charmerende woorden van de lotuslippen van de *gopīs* te horen. Maar het is in deze wereld zeker waar, dat men door fysiek in de nabijheid van zondige personen te komen met hun kwaliteiten besmet kan raken. Evenals deugden worden overgebracht door goede associatie (*sat-saṅga*), zo worden immoraliteit en corruptie overgebracht door slechte associatie (*ku-saṅga*). Ziekten bijvoorbeeld worden overgebracht via lucht en water. Als we naast iemand zitten met een besmettelijke ziekte, zoals cholera, kunnen we deze ziekte overnemen van

zijn adem. Men kan ook met ziekten besmet raken door op dezelfde plek te baden, waar een besmet persoon heeft gebaad. Op dezelfde manier nemen alle kwaliteiten, die gunstig zijn voor *bhakti*, automatisch toe in iemand, die associatie neemt van heilige toegewijden (*sādhū-saṅga*) en alles, dat schadelijk is voor *bhakti*, neemt automatisch toe door ongunstige associatie.

Als in deze wereld iemand de voeten van iemand anders aanraakt, worden de ondeugden overgenomen van de persoon, die hij aanraakt. Een tweede- of derdeklasse Vaiṣṇava, wiens *bhakti* niet bijster gevorderd is, zal de fouten en zondige reacties ontvangen van de persoon, die zijn hoofd aan zijn voeten legt of zijn voeten aanraakt. Anderzijds, zoals we eerder zeiden, als de Vaiṣṇava een *uttama-bhakta* is, zal dit niet gebeuren. Integendeel, die perfecte Vaiṣṇava zal de persoon, die zijn voeten aanraakt, hervormen. Als een gewoon persoon de restanten van de *prasādam* van een neofiete Vaiṣṇava neemt, zal die persoon de kwaliteiten van de Vaiṣṇava absorberen en de neofiete Vaiṣṇava zal de slechte kwaliteiten van die gewone persoon absorberen. Nogmaals, dit geldt niet voor de zuivere Vaiṣṇava.

In dit verband heeft Śrīla Bhaktisiddhānta Sarasvatī Thakura Prabhupāda een verhaal verteld over een man, die in een diepe rivier verdronk. De man riep, “Red me! Red me!” maar er was geen boot in zicht. Een andere man, die op de oever stond, zag hem en dacht, “Ik kan niet zwemmen. Als ik hem probeer te redden, pakt hij me vast en ben ik al verdronken, voordat hij verdrinkt.” De betekenis is, dat de neofiete toegewijde, die zich in rol van *guru* bevindt, genadevol dient te

zijn jegens zintuiglijke levensgenieters en te proberen hen aan te trekken tot het pad van *bhakti*, maar wel heel voorzichtig. Als hij niet voorzichtig is, zullen zowel *guru* als leerling verdrinken. Eerst gaat de *guru* verdrinken en dan de leerling. Men kan aanvoeren, dat een leerling reeds de ontvanger is van de genade van zijn *guru*, dus waarom zou de *guru* worden aangegrepen, als de leerling zijn restanten neemt? Toch hebben Śrīla Rūpa Gosvāmī, Śrīla Sanātana Gosvāmī en al onze *ācāryas* gezegd, dat het geven van *dikṣā* inwijding aan ongekwalificeerde personen *nāma-aparādha* betreft. De geschriften zeggen, “Aanvaard geen ongekwalificeerde discipelen.”³

Nu kan Śrī Kṛṣṇa in Zijn liefdevolle conversatie met de *gopīs* met het argument komen, “Jullie zijn niet wijs, niet intelligent en hebben geen onderscheidingsvermogen, dus Ik kan Mijn voeten niet op jullie borsten zetten. Het is voor Mij zelfs ongepast om met jullie, onwetende meisjes, te associëren.”

In dit verband voegt Śrīla Jīva Gosvāmī nog een betekenis toe aan de woorden *tr̥ṇa-carānugam*. *Tr̥ṇa-cara* wijst op koei-

³ “Het maken van veel discipelen om rijkdom op te hopen en zijn trots en prestige te vergroten is een van de belangrijkste hindernissen op het pad van *bhakti*. Śrīla Jīva Gosvāmī heeft in zijn commentaar op *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.2.113) geschreven, dat men niet veel ongekwalificeerde personen als discipelen moet aanvaarden, zelfs niet met het doel om de *sampradāya* uit te breiden: *sva-sva-sampradāya vṛddhy-artham anad-hikāriṇo ‘pi na saṅgrhñyāt*. Om veel leerlingen te maken zal men veel ongekwalificeerde personen moeten aanvaarden, wier hart verstoken is van *śraddhā*. Het is een overtreding om van ongelovige personen discipelen te maken, hetgeen hinderissen oplegt in de praktijk van zijn *bhājana* en uiteindelijk zal men in de hel terecht komen” (*Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu-bindu*, Verse Four, *Śrī Bindu-vikāśinī-vṛtti*).

en en andere dieren, die over weinig of geen wijsheid beschikken. Als koeien hoge kwaliteit snoepgoed, zoals *rasagullā* en *rabrī*, wordt gegeven, ruiken ze eraan en laten het liggen. Maar ze houden er altijd van om gras te eten, zelfs als het kurkdroog is. Als koeien of andere dieren op weg naar het slachthuis een beetje gras wordt gegeven, maken ze er onderling ruzie over. Zonder besef van hun aanstaande slachting kiftten ze met elkaar over een beetje onbeduidend gras zonder iets te doen om zichzelf te redden.

Dus wanneer de *gopīs* de woorden *ṛṇa-carānugam* uitspreken, heeft hun repliek ook deze betekenis, “We weten, dat we dwaas zijn,” zeggen ze, “maar we zijn niet zo dom als de koeien, die het verschil niet kennen tussen gras en smakelijke voeding. We kunnen tot op zekere hoogte wel onwetend zijn, maar we zijn hoger gekwalificeerd dan zij. Jij volgt wel de koeien, dus hoe schadelijk kan het voor Jou zijn om ons te volgen en Jouw lotusvoeten op onze borsten te plaatsen?”

Het gevoel van de *gopīs* is zo diep, dat ze huilen bij het spreken, terwijl wij hun woorden horen en eenvoudig glimlachen. We zijn niet in staat om hun pijn in afzondering van Kṛṣṇa te bevatten. We kunnen hun logica en argumenten in geringe mate intellectueel begrijpen, maar het ontbreekt ons aan de spirituele gevoeligheid om de diepte van hun emoties waar te nemen. We kunnen de uitwisseling van gevoelens tussen de *gopīs* en Kṛṣṇa, als ze converseren, eigenlijk niet bevatten. Niettemin, zelfs al ontbreekt het ons aan realisatie, als we *anusīlanā* (lezen en horen onder leiding van een gekwalifi-

ceerde *tattva-jñā-rasika-guru*⁴) blijven uitvoeren, zullen we op zekere dag zeker smaak en transcendente gretigheid krijgen. Tegen die tijd zullen we in staat zijn om werkelijk de diepte van hun woorden te bevatten en zullen we hun gevoel van afgescheidenheid van Kṛṣṇa kunnen ervaren.

Verzonken in de herhaaldelijke smeekbede van de *gopīs* om Zijn lotusvoeten op hun borsten te zetten argumenteert Kṛṣṇa vervolgens, “Ik kan Mijn lotusvoeten niet op jullie borsten zetten, want jullie borsten zijn gedecoreerd met zoveel waardevolle, gouden ornamenten.”

Hierop antwoorden de *gopīs* met de woorden *śrī-niketanam*, hetgeen twee betekenissen heeft. Als de nadruk wordt gelegd op *niketanam*, verwijst de zinsnede *śrī-niketanam* naar de voeten van Śrī Kṛṣṇa als de woonplaats (*niketanam*) van schoonheid (*śrī*). In die betekenis zeggen de *gopīs*, “Ja, we geven toe, dat onze borsten zijn gedecoreerd met vele schitterende ornamenten, maar we weten, dat Jouw lotusvoeten zelf juist de woonplaats zijn van allerlei soorten schoonheid, zachtheid en andere plezierige eigenschappen; ze zijn de woonplaats van alle zes heilzame kwaliteiten. We geloven, dat onze schoonheid ook van Jouw lotusvoeten afkomstig is, dus we willen, dat Jouw voeten het grootste ornament van onze borsten worden.”

Als de nadruk wordt gelegd op *śrī*, wijst de zinsnede *śrī-niketanam* op het feit, dat Śrī of Lakṣmī de woonplaats (*niketana*) van Kṛṣṇa's lotusvoeten is. In dit verband zouden de

⁴ *Tattva-jñā* betekent iemand met volkomen kennis van *tattva* of de essentiële filosofische principes, realiteit en waarheid. *Rasika* betekent iemand die bekwaam is om *rāsa* te proeven.

gopīs hebben geïmpliceerd, “Als Je niet bereid bent om Jouw lotusvoeten op ons lichaam te zetten, waarom zet Je ze dan wel op het hart van Śrī Lakṣmī? Zij houdt ze altijd op Haar hart in de geest van dienstverlening aan Jou. Als Je ze op Haar hart kan houden, waarom dan niet op het onze?”

Kṛṣṇa antwoordt, “Waarom zou Ik ze op dat van jullie houden?”

“Omdat wij *gopīs* zijn en Jij een *gopa* bent. Lakṣmī is geen *gopī* en toch houd Je Jouw voeten daar. Aangezien we in de dynastie van *gopas* zijn geboren, beschikken we over dat geboorterecht.”

Het is een feit, dat Śrīmatī Lakṣmī-devī de lotusvoeten van Śrī Nārāyaṇa niet loslaat, zelfs geen moment en daar is een reden voor. Eens, in de gedaante van Vāmanadeva bezocht Śrī Nārāyaṇa het paleis van Bali Mahārāja om hem met een list zijn koninkrijk te laten opgeven. Het koninkrijk van Bali Mahārāja bestond uit het hele universum van veertien werelden: de hogere planetaire stelsels van Bhūr, Bhuvar, Svar, Mahar, Janas, Tapas en Satya en de zeven lagere planetaire stelsels. Śrī Nārāyaṇa kreeg dat hele koninkrijk terug.

In aanwezigheid van Śrī Brahmā en Prahlāda Mahārāja gaf Śrī Nārāyaṇa de planeet Sutala aan Bali Mahārāja en nodigde Śrī Prahlāda uit om enige tijd in het paleis van Bali Mahārāja te vertoeven. Toen Prahlāda dit vernam, fluisterde hij iets in het oor van Bali Mahārāja, dat hem kennelijk plezier deed. Toen wendde Bali Mahārāja zich tot Śrī Nārāyaṇa en zei, “U hebt me Sutala als residentie gegeven en ik zal Uw order gehoorzamen, maar ik wil U nog om iets anders verzoeken. Blijft U daar alstublieft bij me. Het paleis daar heeft vijftig

deuren en ik verzoek U nederig om bij iedere deur te zijn, waar ik doorheen loop, hetzij binnengaand of uitgaand. Op die manier zal ik U altijd kunnen zien.” Śrī Nārāyaṇa stemde hierin toe en zodoende bleef Hij in het paleis van Bali Maharaja aanwezig.

De tijd verstreek en Lakṣmī ging zich afvragen, waarom haar echtgenoot nog niet was teruggekeerd. “Mijn Prabhu is enige tijd geleden vertrokken om Bali in de luren te leggen,” dacht ze, “maar Hij is nog steeds niet naar huis teruggekeerd. Waar zou Hij kunnen zijn?” Plotseling verscheen Śrī Nārada Muni aan haar en ze informeerde bij hem over het reilen en zeilen van haar echtgenoot.

Nārada vertelde, wat er was gebeurd. Hij legde uit, hoe Śrī Nārāyaṇa Bali Mahārāja in de luren had gelegd en hoe Bali op zijn beurt Śrī Nārāyaṇa een ‘foefje’ had geleverd, zodat Hij het paleis van Bali niet meer kon verlaten.

“Zeg me alsjeblieft, wat ik moet doen,” zei Lakṣmī. Toen nam Lakṣmī volgens de instructie van Nārada de gedaante van een arme, oude, maar zeer knappe *brāhmaṇa* dame aan en ging naar het paleis van Bali Mahārāja, toen hij met charitatieve werken bezig was. Temidden van het tumult van de gelegenheid zag Bali Mahārāja, dat een oudere dame het paleis was binnengekomen en stilletjes en geduldig achter het gezelschap op een bank zat.

Terwijl alle anderen zich naar voren drongen en elkaar opzij duwden om zoveel mogelijk liefdadigheid van hem te pakken te krijgen, bleef die *brāhmaṇa* dame eenvoudig stilletjes zitten. Bali Mahārāja dacht, “die *brāhmaṇī* kan geen gewone dame zijn, want ze zit daar zo geduldig te wachten. Een ge-

woon mens doet dit niet; ze moet een buitengewoon persoon zijn.”

Hij kwam van zijn troon af en benaderde de dame en bood zijn eerbetuigingen aan. “O Moeder,” zei hij. “Wie bent u en waarvoor komt u hier naartoe? Het ziet ernaar uit, dat u iets verlangt, maar u geeft er om een of andere reden geen uitdrukking aan. Het schijnt me toe, dat u een gelegenheid zoekt om me te zien, nadat iedereen is vertrokken. Zegt u me alstublieft, wat u wilt.”

“Ja,” zei ze. “Ik ben hier naartoe gekomen om iets te vragen, maar ik vrees, dat u het me niet wilt geven.”

“Ik geef u alles, waar u om vraagt.”

“Is dat zeker?”

“Ja, ik geef u zeker datgene, dat u vraagt.”

“Geeft u uw woord, dat u dat zal doen?”

“Ja, ik geef mijn woord.”

Toen Bali Maharaj drie keer had beloofd datgene te geven, dat ze zou vragen, ging Lakṣmī verder, “U moet de gelofte afleggen, dat u me hetgeen geeft, dat ik vraag. Doet u dit?” Bij het horen van deze woorden herinnerde Bali Mahārāja, hoe Śrī Nārāyaṇa in de gedaante van Vāmanadeva hetzelfde verzoek aan hem had gericht.

“Wie bent u?” vroeg hij.

Ze bleef zwijgen en gaf geen antwoord. Uiteindelijk zei hij, “Goed dan, zeg me alstublieft, wat u van me wilt.”

Zonder een woord te zeggen wees die *brāhmaṇī* eenvoudig naar Śrī Vāmanadeva en op hetzelfde moment herkende Bali Mahārāja haar als Lakṣmī. Hij werd overgelukkig en tegelij-

kertijd verdrietig in het vooruitzicht, dat hij nu zijn Heer zou kwijtraken.

Bali bad, “O Śrī Nārāyaṇa, Lakṣmī-devī is gekomen om U mee te nemen,” zei hij. “Maar ik kan de gedachte niet verdragen, dat U me verlaat. Maakt U alstublieft een of andere regeling, zodat U tegelijkertijd hier kunt wonen en bij Lakṣmī kunt zijn.”

Śrī Nārāyaṇa manifesteerde een tweede gedaante, die bij Bali Mahārāja zou blijven en in Zijn oorspronkelijke gedaante keerde Hij toen terug naar Vaikuṇṭha. Vanaf die tijd is Lakṣmī bang geweest, dat Hij haar opnieuw zou kunnen verlaten en daarom houdt ze altijd Zijn voeten op haar schoot en op haar hart.

Welnu, met de woorden *śrī-niketanam* leggen de *gopīs* nadruk op het woord *śrī*, dat op Lakṣmī wijst. In dit geval betekent *śrī-niketanam*, “Lakṣmī’s schoot is de woonplaats van Jouw lotusvoeten.” Ze vragen Kṛṣṇa, “Aangezien Jouw lotusvoeten de ornamenten zijn van Lakṣmī’s borsten, waarom kunnen ze die van ons niet ornamenteren? Ze zouden de ornamenten van ons hart moeten worden.”

Kṛṣṇa antwoordt, “Jullie smeken Me dit te doen, maar Ik kan dat niet doen. Jullie hart brandt met teveel hitte en als Ik Mijn voeten erop zet, gaat die hitte Mijn voeten binnen en verbranden ze.”

De *gopīs* antwoorden met de woorden *phaṇi-phaṇārpitam*. Ze zeggen, “Maar Je zette Jouw zachte, mooie lotusvoeten op de kappen van de slang Kāliya, zelfs al beet hij in Jouw borst, voeten en andere weke lichaamsdelen. Toen ervoer Je ook geen brandend gevoel. Je hebt zelfs Jouw voeten stoutmoedig

op zijn kappen gezet en daar een wonderbaarlijke dans uitgevoerd, dus waarom zet Je Jouw voeten niet op onze borsten?”

Hoewel de *gopīs* alle argumenten van Kṛṣṇa hebben verslagen, gaat Hij nu verder met Zijn eigen redenering en zegt tegen hen, “Ik kan dat niet doen; Ik ben bang voor jullie echtgenoten.”

“Je was niet bang voor Kāliya, dus we weten, dat Je onmogelijk bang kunt zijn voor onze echtgenoten. En al zouden ze Jou lastigvallen, Je zal hen straffen, zoals Je Kāliya hebt afgestraft.”

Te padāmbujam betekent ‘Jouw lotusvoeten’. De *gopīs* vervolgen, “Jouw lotusvoeten hebben zoveel mooie kwaliteiten.” “*Kṛṇu kuceṣu naḥ kṛndhi hṛc-chayam* – plaats ze alsjeblief op onze borsten en doof het vuur van *kāma* in ons hart. Het vuur van afgescheidenheid en het verlangen in ons hart zullen alleen afnemen, als we Jou ontmoeten en als Je het gekoesterde spel en vermaak met ons uitvoert.” Een ziek persoon brengt soms een medicinale zalf of balsem uitwendig aan om een inwendige ziekte te genezen. Op dezelfde manier smeken de *gopīs* Kṛṣṇa in dit vers om het vuur van afgescheidenheid in hun hart te verzachten met de balsem van de aanraking van Zijn lotusvoeten.

De diepe betekenis is hier, dat de intense hitte van *kāma* eigenlijk in Śrī Kṛṣṇa’s hart ligt en dat de *gopīs* ernaar verlangen, dat het wordt verlicht. Maar dit zal niet gebeuren, tenzij ze Hem rechtstreeks ontmoeten en dit is de ware motivatie van hun voorstel. Wanneer Kṛṣṇa hen tenslotte ontmoet, verlaat de hitte van *kāma* Zijn hart, waardoor de mentale staat

van de *gopīs*, zoals hier tot uitdrukking is gebracht, automatisch verbeterd.

Vers Acht

 NZE TOTALE VERDWAZING IS EEN ERNSTIGE ziekte, die Jij alleen kan behandelen. Jij bent de enige dokter om ons van deze kritische conditie te genezen en de nectar van Jouw lotuslippen is het enige medicijn.

मधुरया गिरा वल्गुवाक्यया
बुधमनोज्ञया पुष्करेक्ष्ण
विधिकरीरिमा वीर मुह्यतीर्
अधरसीधुनाप्याययस्व नः

*madhurayā girā valgu-vākyayā
budha-manojñayā puṣkarekṣana
vidhi-karīr imā vīra muhyatīr
adhara-sīdhunāpyāyayasva naḥ*

madhurayā – zoet; *girā* – met Jouw stem; *valgu* – betoverend; *vākyayā* – door Jouw woorden; *budha* – tegen de intelligente; *manojñayā* – aantrekkelijk; *puṣkara* – lotus; *ikṣaṇa* – Jij wiens ogen; *vidhi-karīḥ* – dienstmaagden; *imāḥ* – deze; *vīra* – O held; *muhyatīḥ* – wor-

den gek; *adhara* – van Jouw lippen; *sīdhunā* – met de nectar; *apyāy-ayasva* – herstel alsjeblieft tot leven; *naḥ* – ons.

Vertaling

lotusoog, we raken in de war van Jouw zoete stem vol betoverende woorden, die zelfs het verstand boeien van geleerden, die deskundig zijn in *rasa*. O held, wij *gopīs* zijn Jouw dienstmaagden, die iedere opdracht van Jou uitvoeren. Breng ons alsjeblieft terug tot leven met de goddelijke nectar van Jouw lippen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Met de woorden *madhurayā girā* zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Alles, dat Je zegt, is uitermate zoet.” Door de woorden *valgu-vākyayā* uit te spreken zeggen ze tegen Hem, “Jouw woorden zijn betoverend.” *Vidhi* betekent ‘opdracht’ en *vidhi-kariḥ* betekent ‘gehoorzaam dienstmeisje’. Met deze woorden zeggen de *gopīs*, “We doen alles, dat Je ons zegt te doen.”

Muhyatīḥ heeft dezelfde stam als het woord *moha*, hetgeen betekent ‘illusie’. Zodra iemand zich in illusie bevindt, kan hij geen onderscheid meer maken tussen goed en slecht en soms kan hij zelfs niet meer goed functioneren. Arjuna bijvoorbeeld raakte in de war op het slagveld van Kurukṣetra, toen zijn strijdswagen tussen de twee legers stond. “Wat moet ik doen?” vroeg hij zich af, “en wat moet ik niet doen?” *Muhyatīḥ* impliceert transcendente verwarring, die in zijn tiende sta-

dium (*daśama-daśā*)¹ is zoals de dood. *Muhyatīḥ* kan ook betekenen ‘bewusteloos, zoals bij flauwvallen’.

Als we de twee zinsneden, *madhurayā girā*, ‘Jouw zoete woorden’ en *adhara-sīdhunā*, ‘de nectar van Jouw lippen’ overdenken, kunnen we ons afvragen, “Dragen ze dezelfde betekenis of bestaat er een verschil tussen beide?” De *gopīs* zijn betoverd door Kṛṣṇa’s zoete woorden en dorsten nu naar de nectar van Zijn lippen. Maar Kṛṣṇa’s woorden zijn ook als nectar. Wat willen de *gopīs* nu werkelijk? Smeken ze Kṛṣṇa om verder te spreken?

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat alleen iemand, die de genade van de *gopīs* krijgt, hun gedachten en woorden kan begrijpen. Dus men kan dieper in deze onderwerpen doordringen, indien men de associatie heeft van een *rasika* Vaiṣṇava, die het hart van de *gopīs* heeft gerealiseerd.

Śrīla Jiva Gosvāmī legt uit, dat de *gopīs* de nectar van Kṛṣṇa’s woorden hebben gedronken, die zoet en melodieus zijn en overlopen van literaire ornamenten (*alaṅkāra*) en uitzonderlijke inhoud. Ze zeggen tegen Kṛṣṇa, “Onze totale verdwazing is een ernstige ziekte, die Jij alleen kunt behandelen. Jij bent de enige dokter om ons van deze kritieke conditie te

¹ “*Pūrva-rāga* is geheel rijp, wanneer het verschijnt in degenen, die bevangen zijn door *samarthā-rati*. Op dit niveau van *pūrva-rāga* kunnen zich de tien *daśās* (staten) manifesteren vanaf intens verlangen tot het verlangen naar de dood. Aangezien deze *pūrva-rāga* volkomen rijp is, zijn de staten, die zich erin manifesteren, ook volkomen rijp” (*Jaiva-dharma*, Hoofdstuk 37).

“De tien staten zijn intens verlangen, bezorgdheid, slapeloosheid, vermagering, onbeweeglijkheid, ongeduld, ziekte, waanzin, begoocheling en verlangen naar de dood” (*Ujjvala-nīlamaṇi*, *Pūrva-rāga* division, 9).

genezen en de nectar van Jouw lotuslippen is het enige medicijn.” Met deze woorden impliceren ze, dat hun verdwaasheid zo zoet is, dat ze er nog meer van willen ervaren.

In het voorgaande vers hebben de *gopīs* aan Kṛṣṇa gebeden om Zijn lotusvoeten als een balsem op hun borsten te plaatsen. Ze wilden, dat deze balsem de behekste en koortsachtige conditie zou behandelen, die had geresulteerd uit het proeven van de nectar van Kṛṣṇa’s woorden, maar alleen al bij de gedachte aan die behandeling nam hun ziekte snel toe. Nu bidden ze, “Balsem, die uitwendig wordt aangebracht, zal niet helpen. We moeten de remedie kunnen drinken om ons te genezen. Als Je de nectar van Jouw lippen niet geeft, gaan we echt dood.”

Ze anticiperen op de vraag van Kṛṣṇa, die daarop kan volgen, “Waarom gaan jullie dan dood?” en daarom beginnen ze hun antwoord met, “We herinneren Jouw zachte woorden vol zoetheid en diverse intenties,” zeggen ze.

De toon, waarop iemand spreekt, onthult de inhoud van zijn intentie. Bijvoorbeeld, de woorden ‘Je bent geen dief’ heeft een duidelijke betekenis, maar dezelfde woorden gesproken op een sarcastische toon kunnen dan betekenen ‘Jij bent zeker een dief’. Op die manier kan het gesproken woord verscheidene betekenissen uitdrukken.

Śrīmad-Bhāgavatam en andere transcendente literatuur werden geschreven in een bepaalde toonaard en met de intentie om een bepaalde betekenis over te brengen. Die betekenis kan alleen worden gekend, als de auteur het zelf uitlegt, of het aan ons openbaart. Toen Kṛṣṇa bijvoorbeeld Vṛndāvana verliet om in Mathurā te gaan wonen, stuurde Hij Uddhava naar

Vṛndāvana met een boodschap voor de *gopīs*. De woorden in die boodschap droegen zoveel betekenissen, dat het voor Uddhava niet mogelijk was om Kṛṣṇa's bedoelde betekenis te onderscheiden. Hij heeft het misschien tot op zekere hoogte kunnen begrijpen, maar er bestaat een wijde kloof tussen zijn begrip en dat van de *gopīs*.

Een ander voorbeeld hiervan is de manier, waarop Śrī Caitanya Mahāprabhu de vierenzestig verschillende betekenissen uitlegde van het volgende vers uit *Śrīmad-Bhāgavatam*,

*ātmārāmās ca munayo
nirgranthā apy urukrame
kurvanty ahaitukīṇ bhaktim
itham-bhūta-guṇo hariḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (1.7.10)

Alle verschillende typen *ātmārāmas* (degenen, die genoeg scheppen in *ātmā*, of het spirituele zelf), vooral zij, die op het pad van zelfrealisatie zijn gevestigd, wensen – ofschoon ze van allerlei vormen van materiële gehechtheid zijn bevrijd - onvermengde toegewijde dienst aan de Persoonlijkheid Gods te verlenen. Dit betekent, dat God over transcendentale kwaliteiten beschikt en daardoor iedereen kan aantrekken, inclusief bevrijde zielen.

Śrī Caitanya Mahāprabhu heeft dit vers uitgelegd aan Sārva-bhauma Bhaṭṭācārya, die in die tijd een van de beste geleerden ter wereld was, maar die niet verder kwam dan negen verschillende manieren. Door met een verscheidenheid aan stemmingen en toonaarden te spreken heeft Mahāprabhu hem met talloze andere betekenissen van het vers op de hoogte gebracht.

Vanwege Kṛṣṇa's deskundige spraakgebruik richten de *gopīs* zich nu tot Hem met de woorden *madhurayā-girā valgu-vakhyayā*, die betekenen, dat Zijn zoete woorden allerlei uiteenlopende, betoverende en diepgaande betekenissen bevatten.

Een ander voorval van Zijn zoete en betoverende toespraak had eerder op dezelfde avond plaats gehad, nadat Hij de *gopīs* met de melodie van Zijn fluitspel had geroepen. Bij het horen van Zijn verleidelijke fluitspel verlieten de *gopīs* onmiddellijk hun huishoudelijke taken en plichten en renden in de staat, waarin ze zich op dat moment bevonden, het bos in. Toen ze voor de eerste keer arriveerden, zei Kṛṣṇa tegen hen,

*svāgataṁ vo mahā-bhāgāḥ
priyaṁ kiṁ karavāṇi vaḥ
vrajasyānāmayaṁ kaccid
brūtāgamana-kāraṇam*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.29.18)

O meest fortuinlijke dames, welkom. Wat mag Ik doen om jullie een plezier te bezorgen? Gaat alles goed in Vraja? Vertel Me alsjeblieft de reden, waarom jullie hier naartoe zijn gekomen.

De woorden *mahā-bhāgāḥ* betekenen 'hoogst fortuinlijk'. Waarom gebruikte Kṛṣṇa deze woorden om de *gopīs* te beschrijven? Laten we in ogenschouw nemen, wat eerder had plaats gehad. Śrī Kṛṣṇa had de *gopīs* met Zijn fluitspel uit hun huis geroepen voor hetgeen daarna ging gebeuren, namelijk *rāsa-līlā*. Nadat Kṛṣṇa Zich tot hen had gericht als hoogst fortuinlijk, zei Hij tegen hen, "Treuzel niet, O kuise dames; ga

meteen naar jullie echtgenoot terug. De plicht van een deugdzame vrouw is haar echtgenoot onder alle omstandigheden te dienen, ongeacht of hij een goed of slecht karakter heeft. Hij kan rijk of arm, knap en hoog gekwalificeerd zijn, of lamlendig en lelijk, maar toch moet ze hem dienen. Het is haar religieuze plicht (*dharma*) om dat te doen.”

Waarom verwelkomde Kṛṣṇa de *gopīs* eerst en zei hen daarna te gaan? Wat was de verborgen intentie achter Zijn woorden. Ons begrip van de woorden *mahā-bhāgāḥ* (hoogst fortuinlijk) door Kṛṣṇa tegen de *gopīs* gesproken is afhankelijk van ons niveau van realisatie en daaruit volgt, dat onze uitleg ermee in overeenstemming is.

Śrīmad-Bhāgavatam (10.8.46) refereert aan Śrīmatī Yaśodā-devī en Nanda Bābā ook als *mahā-bhāgā*,

*nandaḥ kim akarod brahman
śreya evaṁ mahodayam
yaśodā ca mahā-bhāgā
papau yasyāḥ stanaṁ hariḥ*

Gehoord hebbend van het grote geluk van moeder Yaśodā, informeerde Parīkṣit Mahārāja bij Śukadeva Gosvāmī: O geleerde *brāhmaṇa*, de borstvoeding van moeder Yaśodā werd gedronken door de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Welke heilzame activiteiten hebben zij en Nanda Mahārāja in het verleden uitgevoerd om een dergelijke perfectie in extatische liefde te bereiken?

Hoewel Kṛṣṇa de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods is, gaf Yaśodā-devī Hem regelmatig borstvoeding, die Hij dronk zonder verzadigd te raken. “Kṛṣṇa is een hopeloze baby,” dacht Moeder Yaśodā, “en in alle opzichten heel onwetend.

Als ik Hem niet steun en voed, kan Hij sterven.” Vanwege dit sentiment werd Moeder Yaśodā *mahā-bhāgā* genoemd.

Waarom richt Kṛṣṇa zich tot de *gopīs* als *mahā-bhāgā*? De *gopīs* zijn het kroonjuweel van de inwoners van Vraja. Ze stellen Hem eeuwigdurend op iedere manier tevreden. Niemand kan Hem dienen, zoals zij dat doen, en Hij realiseert Zich dit. Zoals een professor zijn studenten examineert, zo examineerde Śrī Kṛṣṇa de *gopīs*. Toen deze ‘professor’ echter de antwoorden van Zijn ‘studenten’ vernam, was Hij verbijsterd. Hij realiseerde Zich, dat zij hoger verheven waren dan Hijzelf en dat Hij hun niveau nooit zou kunnen bereiken. Zijn intentie was om hun liefde op de proef te stellen, maar in plaats daarvan was Hij stomverbaasd en raakte in de war. De *gopīs* hadden omwille van Hem hun huis en alle materiële overwegingen achterwege gelaten; niemand anders kon zoiets doen. Hij was hierdoor verbijsterd en daarom noemde Hij hen *mahā-bhāgāḥ*.

Svāgatam (*su-āgatam*) betekent ‘jouw komst is gunstig’, dus het wordt over het algemeen vertaald als ‘welkom’. In dit geval echter betekent het niet ‘welkom’. Kṛṣṇa was de *gopīs* aan het ondervragen, “Is jullie komst hier vanwege een of ander gunstig of ongunstig voorval? Zijn jullie hier naartoe gekomen vanwege een vreselijk incident bij jullie thuis? Of heeft er misschien een ongeluk plaats gehad? Is er een rampzalige storm, overstroming of brand geweest? Of heeft Bakāsura, Aghāsura of een andere demoon jullie vader, moeder of andere verwanten aangevallen? Is dit de reden, waarom jullie huilend en helemaal van streek hier naartoe zijn gekomen?”

Het woord *svāgatam* refereert indirect naar Kṛṣṇa's hunkering. Zowel Hijzelf als de *gopīs* verlangden ernaar om amoureuus spel (*vilāsa*) met elkaar uit te voeren en allen wilden, dat de ander de eerste zou zijn, die erover zou spreken. Dit was de reden voor Zijn ambigüiteit hier. Zoals het geval is met wereldse minnaars, wilde Hij, dat de *gopīs* de eersten waren, die zouden zeggen, "Dit is wat we willen." Hij stond te wachten, totdat hun hart zich in hun woord tot uitdrukking zou brengen, maar de *gopīs* hadden hetzelfde verlangen. Hun gevoel was, "Kṛṣṇa heeft ons hier naartoe geroepen, dus Hij moet de eerste zijn, die er openlijk over spreekt."

Beide zijden keken en wachtten, maar de aard van *prema* is zo diep, dat het niet openlijk kan worden uitgesproken. Als *prema* openlijk tot uitdrukking zou worden gebracht door te zeggen, "Ik houd van jou, ik kan zonder jou niet leven," zou het worden uitgedoofd, want het brandt in het hart van de held en de heldin als een boterlamp. Als die lamp binen het huis van hun hart blijft, brandt hij zonder vlakkeren en geeft een uitmuntend licht af. Als hij daarentegen bij een open deur wordt gezet, zal een bries hem waarschijnlijk uitdoven.

Dit geldt ook voor een toegewijde, zelfs een toegewijde in het stadium van beoefening. In *Prema-bhakti-candrikā* (Song 9, Verse 19²) waarschuwt Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura de *sādhakas* van alle niveau's, dat ze niet hun *bhajana* mogen ontsluiten. *Bhakti* is als kamfer in die zin, dat het in de open

² "Ik zal niet snel hier en daar zonder onderscheid over onderwerpen van mijn innerlijke dienst spreken. Wees uiterst voorzichtig, wat dit betreft. Word niet kwaad. Wijs niet op fouten van anderen. Bied eerbetuigingen aan de voeten van de toegewijden."

lucht vervliegt. Als een toegewijde anderen openlijk vertelt, “Ik chant zoveel rondjes. Ik houd van Kṛṣṇa. Ik heb zoveel *bhakti*,” verdwijnt zijn *bhakti* terstond. Als iemand bij een *sādhaka*, die echt gevorderd is, over zijn realisaties informeert, zal hij zeggen, “Oh, ik heb zelfs geen spoor van *prema*.”

Śrī Caitanya Mahāprabhu heeft het voorbeeld hiervan gevestigd door te zeggen,

na prema-gandho 'sti darāpi me harau

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Madhya-līlā 2.45)

Mijn dierbare vrienden, Ik heb niet het minste sprankje liefde voor God in Mijn hart.

Een ware toegewijde zal zeggen, “Als ik in mijn hart kijk, zie ik geen spoor van *bhakti*, zelfs geen sprankje *sādhana-bhakti*. Geen enkele heilige naam, die ik chant, is in feite de zuivere heilige naam (*suddha-nāma*).” In *Śrī Caitanya-caritāmṛta* wordt gezegd, dat een toegewijde, die de heilige naam chant zonder tranen in zijn ogen en zonder smeltend hart, overtredingen heeft begaan,

'kṛṣṇa-nāma' kare aparādhera vicāra

kṛṣṇa balile aparādhīra na haya vikāra

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 8.24)

Men dient bij het chanten van de Hare Kṛṣṇa *mantra* rekening te houden met het begaan van overtredingen. Daarom wordt men door alleen Hare Kṛṣṇa te chanten niet extatisch.

We kunnen over dit vers nadenken en onderzoeken, of we al of niet *suddha-nāma* chanten. Als *nāma* (de heilige naam) zuiver is, is hij kwalitatief één met *nāmī* (de eigenaar van de

naam). Śrī Caitanya Mahāprabhu zei eens, “Mijn Gurudeva heeft Me verteld, ‘Jij weet van niets en daarom ben Je niet gekwalificeerd om Vedānta te lezen. Jij mag alleen *hari-nāma* chanten’. Toen liet hij Me dit vers horen,

*harer nāma harer nāma
harer nāmaiva kevalam
kalau nāsty eva nāsty eva
nāsty eva gatir anyathā*

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 17.21)

In dit Tijdperk van Kali bestaat er geen andere methode, geen andere methode, geen andere methode voor zelfrealisatie dan het chanten van de heilige naam, het chanten van de heilige naam, het chanten van de heilige naam van Śrī Hari.

“Toen gaf hij Me een *mantra*, de *gopāla-mantra*,” ging Mahāprabhu verder, “en hij zei tegen Me, ‘Aanvaard deze *mantra* als niet-verschillend van Kṛṣṇa. Het is Kṛṣṇa Zelf; heb hierover geen twijfel.’ Ik ging doen, wat Mijn Gurudeva Me had gezegd en er kwam snel een knappe, jonge koeherdersjongen in Mijn gezichtsveld. Ik rende om Hem te pakken te krijgen, maar Hij verstopte Zich. Ik rende weer naar Hem toe en toen Ik Hem bijna te pakken had, verdween Hij plotseling. Ik viel op de grond en huilde bitter en toen Hij opnieuw aan Me verscheen, begon Ik te lachen. Wanneer Ik deze *mantra* chant, hebben diverse incidenten, zoals deze, plaats en er verschijnen in Mijn lichaam en hart allerlei transformaties.”

Dit is de standaard van het chanten van ware *hari-nāma*.

Een ware *sādhaka* denkt op deze manier, “Hoewel ik vele jaren aan het chanten ben, verschijnen er in mijn hart geen spirituele symptomen. Ik zeg tegen mezelf en anderen, dat ik

een Vaiṣṇava ben, maar eigenlijk ben ik dat niet. Ik doe alles uit eigenbelang, zodat anderen me prijzen. Hoewel ik veel slechte kwaliteiten heb, wil ik niet, dat iemand erover spreekt en ik word woedend, als iemand erop wijst en ze bespreekt. Als ik al deze feiten onder ogen zie, kan ik begrijpen, welke soort toegewijde ik ben.” Dit is het gevoel, dat ons wordt onderwezen door Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura en Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura, wier nederigheid duidelijk wordt uit hun geschreven werk. Zij waren perfect in zelfrealisatie en toch beoordeelden zij het niveau van hun *bhakti* op deze manier.

Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura heeft een prachtig lied geschreven, dat dit gevoel goed beschrijft, en de eerste en laatste verzen ervan gaan als volgt,

*gorā pahuṁ nā bhajiyā mainu
prema-ratana-dhana helāya hārānu*

Prārthanā, Ākṣepa (Song 42, Verse 1)

Alas! Omdat ik naliet Śrī Gaurasundara te vereren, heb ik die uiterst kostbare schat van *prema* verwaarloost en ben hem kwijtgeraakt.

*kena vā āchaye prāṇa ki sukha pāiyā
narottama dāsa kena nā gela mariyā*

Prārthanā, Ākṣepa (Song 42, Verse 5)

Waarom leeft ik eigenlijk nog? Wat is de standaard van mijn geluk? Narottama dāsa zegt, “Waarom heb ik niet lang geleden de geest gegeven?”

In deze *kīrtana* brengt Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura in een diep bezielde gemoedsgesteldheid een hartverscheurende scène tot uitdrukking. Wanneer we echter deze *kīrtana* zingen,

kunnen we er niet om huilen en er verschijnt ook geen spijt in ons hart. Dit is ons probleem.

In zijn nederigheid heeft Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura geschreven, “*He gopinātha, āmi to’ kāmera dāsa* – O Gopinātha, geliefde van de *gopīs*, ik ben de meest trouwe dienaar van lust.” Heeft hij een onwaarheid verteld, of heeft hij eerlijk over zijn gevoelens gesproken? Het antwoord is, wanneer *bhakti* verschijnt, dienen deze oprechte gevoelens van nederigheid zich eveneens aan. Hoewel hij is verzonken in zuivere toewijding, voelt Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura echt, dat er geen *bhakti* in zijn hart aanwezig is. Dergelijke grote toegewijden vergelijken hun eigen *bhakti* met de *mahābhāva* van Śrīmatī Rādhikā en de *gopīs* en denken, “Waar is mijn *prema*? Ik heb geen *prema*, helemaal niets.” Ze voelen en handelen, alsof ze zich op het niveau bevinden, waar ze de beoefening van *sādhana-bhakti* nodig hebben, maar in feite zijn ze spiritueel perfect.

Śrī Caitanya Mahāprabhu schreef eens een commentaar op *nyāya* (de theorie van logica). In diezelfde tijd had Raghunandana ook een commentaar geschreven, dat hij beter dan alle andere achtte. Op zekere dag waren hij en Caitanya Mahāprabhu met een boot op reis en bespraken de commentaren, die ze hadden geschreven.

Raghunandana was heel benieuwd naar het commentaar van Caitanya Mahāprabhu en vroeg het te mogen inzien. Śrī Caitanya Mahāprabhu gaf het hem en terwijl hij zat te lezen, begon Raghunandana te huilen. Mahāprabhu vroeg, waarom hij hilde en Raghunandana antwoordde, dat niemand zijn eigen commentaar zou waarderen, na het lezen van het com-

mentaar van Mahāprabhu. Raghunandana werd ontgoocheld, omdat hij zichzelf als een groot logicus had beschouwd.

Mahāprabhu is niet naar deze wereld gekomen om iedereen Zijn persoonlijke scholing als een groot logicus te tonen. Verder wilde Hij Raghunandana niet storen. Om deze redenen gooide Hij zijn eigen commentaar in de Gaṅga. Hij beschouwde Zijn eigen commentaar als niet zo belangrijk, maar Raghunandana had begrepen, “Zijn commentaar is veel beter dan het mijne.”

En als we onszelf vergelijken met een zuivere toegewijde, zullen we op dezelfde manier onze lage positie inzien. Of schoon we kunnen chanten en vele aspecten van *kṛṣṇa-bhajana* kunnen uitvoeren, wanneer we onszelf op een eerlijke wijze vergelijken met Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī, Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī, Śrīla Rūpa Gosvāmī en met onze eigen Gurudeva, zullen we inzien, dat we zelfs niet over een sprankje *bhakti* beschikken. Als we onszelf eerlijk vergelijken met verheven toegewijden, worden we nederig. Zolang we dat niet doen, zullen we denken, “Ik ben een geweldig goede toegewijde. Ik kan zo goed prediken; ik predik in feite meer dan mijn Gurudeva.”

Eigenlijk kan alleen een *madhyama-adhikārī* denken, “Ik ben niets waard in vergelijking met deze verheven toegewijden.” De *kaniṣṭha-adhikārī* (derdeklasse toegewijde) kan op deze manier niet denken, noch kan hij zich dit voorstellen. De *uttama-adhikārī* denkt, “Iedereen in deze wereld is een grotere toegewijde dan ik. Iedereen is mijn *guru*.” Als de *uttama-adhikārī* initiatie geeft en discipelen maakt, wordt begrepen,

dat hij de rol van een *madhyama-adhikārī* speelt en dat hij iedereen ziet vanuit het perspectief van *madhyama*.

Samenvattend, een ware toegewijde zal zijn *bhajana* niet aan anderen prijsgeven. De zuivere toegewijde zal dit van nature niet doen en het is voor de *sādhaka* van essentieel belang om dat ook niet te doen. Als iemand aan anderen mededeelt, “Ik houd van Kṛṣṇa; mijn *bhajana* is zo sterk,” zal zijn *bhakti* verdampen, zoals kamfer in de open lucht vervliegt.

We hebben dit onderwerp besproken vanwege de relevantie voor het thema van de uitwisselingen tussen Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* – de indirecte bedoelingen achter hun liefdevolle woorden. Als de woorden, “Ik houd van jou; ik kan zonder jou niet leven” worden uitgesproken, zal de schoonheid van dat sentiment in mist opgaan. Dergelijke liefde is derdeklasse.

Śrī Kṛṣṇa, de *nāyaka* (held), wil evenwel de eerste zijn om de *gopīs*, de *nāyikās* (heldinnen), deze charmerende woorden als een elixer te horen spreken. En de *gopīs* willen ook de eersten zijn om die nectar te drinken. De gevoelens van zowel de *nāyaka* als de *nāyikā* zijn zeer diepgaand.

Nadat Śrī Kṛṣṇa de *gopīs* in Vamśī-vaṭa heeft verwelkomd, richt Hij Zich tot hen als hoogst fortuinlijke dames en vraagt hen, “*Priyaṁ kiṁ karavāṇī vaḥ* – Wat kan Ik doen om jullie een plezier te doen?” Zijn houding hier scheen te contrasteren met de woorden, die Hij daarna sprak,

*rajany eṣā ghora-rūpā
ghora-sattva-niṣevitā
pratiyāta vrajaṁ neha
stheyam śtribhiḥ su-madhyamāḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.29.19)

Deze nacht is doodeng en er lopen gevaardlijke schepselen rond. Keer terug naar Vraja, meisjes met jullie ranke tailles. Dit is geen geschikte plek voor vrouwen.

De externe betekenis van Zijn woorden is als volgt, “Jullie moeten gaan. De nacht is angstwekkend (*ghora*) en er lopen vele wilde schepselen (*ghora-sattva*) rond.” Volgens de regels van het samenvoegen van letters in de Sanskriete grammatica kan deze uitspraak ook een tegenovergestelde betekenis hebben, “De nacht is helemaal niet angstwekkend (*aghora*) en de dieren zijn zelfs niet in het minst wild (*aghora-sattva*).” De geleerde *gopīs* begrepen, dat Kṛṣṇa’s woorden twee betekenissen bevatten, “Jullie moeten gaan” en “Jullie moeten niet gaan.”

De stemming van de spreker bepaalt de betekenis van zijn woorden en om die reden nam Kṛṣṇa een ernstige houding aan om te laten zien, dat Hij het serieus meende. De *gopīs* begrepen evenwel, dat Hij wilde, dat ze bleven. Ze hadden het gevoel, “Indirect smeekt Hij ons iets af; Hij spreekt in ons voordeel.” Ze stonden daar te wachten en dachten, “Hij is degene, die ons rechtstreeks zal moet zeggen, wat Hij wil.”

In *Śrī Vidagdha-Mādhava* (5.31) citeert Śrīla Rūpa Gosvāmī een voorbeeld van een uitspraak van Śrī Kṛṣṇa, waarin Hij openlijk Zijn wens te kennen geeft. Kṛṣṇa zei tegen Śrīmatī Rādhikā, “*Kaṭhorā bhāva mṛdvī vā prāṇās tvam asi rādhike asti nānya cakorasya candra-lekhāṁ vinā gatih* – O Rādhikā, Je kunt hard zijn of lief zijn. Jouw gezicht kan uitdrukking geven aan een zachte bui of een boze bui. In Jouw verontwaardigde woede luister Je niet naar Mij, zelfs niet als Ik Mijn hoofd aan Jouw lotusvoeten leg en Jou smee hier te blijven.

Dan maak Je juist aanstalten om te vertrekken. Wat Je ook doet, O Rādhikā, Je bent altijd Mijn leven en ziel.”

Er is een vogel, de *cakora*, die alleen de stralen van de maan drinkt. Als hij de manenstralen niet kan drinken, gaat deze vogel dood, want de maan is zijn leven en ziel. In dit gebed aan Śrīmatī Rādhikā vergeleek Kṛṣṇa Zich met die vogel.

In zijn *Stava-mālā* geeft Śrīla Rūpa Gosvāmī uiting aan een overeenkomstige gevoelsuitdrukking,

*viracaya mayi daṇḍaṁ dīna-bandho dayāṁ vā
gatir iha na bhavataḥ kācid anyā mamāsti
nipatatu śata-koṭīr nirmalaṁ vā navāmbhas
tad api kila payodaḥ stūyate cātakena*

O Heer van de armen, U kunt met me doen, wat U wilt. U kunt me genade schenken of U kunt me straffen. In ieder geval heb ik niemand anders in deze wereld dan Uw Heerschappij. Ik ben zoals de *cātaka*-vogel, die altijd bidt aan de wolk, ongeacht of de wolk regen schenkt of bliksem schiet.

De betekenis, die hierin tot uitdrukking komt, is als volgt, “Hoewel ik oneerlijk ben en mijn gedrag perfide is, heb ik geen ander doel dan U te bereiken. Ik ben als de *cātaka*-vogel, die verlangend uitkijkt naar de wolken aan de hemel, ongeacht de dreiging van een gevaarlijke bliksemslag of de belofte van zoete, dorstlessende druppels *rohiṇī-nakṣatra*³ regen.”

In dezelfde stemming zou Kṛṣṇa tegen Śrīmatī Rādhikā kunnen zeggen, “Of Je nu dwarsligt of meegeeft, Je bent Mijn eigen leven en ziel.” Hij sprak dergelijke charmerende woor-

³ *Rohiṇī-nakṣatra* – De sterrenconstellatie genaamd Rohiṇī in de vedische astronomie.

den tegen de *gopīs* en nu, terwijl ze overal naar Hem lopen te zoeken, herinneren ze zich, “Wat heeft Hij toen vriendelijk, zachtjes en lief tegen ons gesproken.”

In een voorgaand hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam* staat geschreven,

*gatyānurāga-smīta-vibhramekṣitair
mano-ramālāpa-vihāra-vibhramaiḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.30.2)

Toen de koehedersvrouwen zich Śrī Kṛṣṇa herinnerden, werd hun hart overweldigd door Zijn bewegingen en lieve glimlach, Zijn steelse blikken en innemende gesprekken en door het vele andere tijdverdrijf, dat ze met Hem hadden genoten.

*gati-smīta-prekṣaṇa-bhāṣaṇādiṣu
priyāḥ priyasya pratirūḍha-mūrtayah
asāv ahaṁ tv ity abalās tad-ātmikā
nyavediṣuḥ kṛṣṇa-vihāra-vibhramāḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.30.3)

Omdat de dierbare *gopīs* verzonken waren in gedachten aan hun geliefde Kṛṣṇa, bootste hun lichaam Zijn manier van bewegen en glimlachen na, de manier, waarop Hij naar hen keek, Zijn spraak en Zijn andere onderscheidende trekken. Diep ondergedompeld in gedachten aan Hem en stapelgek van de herinnering aan Zijn spel, verklaarden ze elkaar, “Ik ben Kṛṣṇa!”

Deze verzen beschrijven enkele symptomen van de *gopīs*. De ware *sādhaka* doet *anusaṛaṇa* van hun gemoedsgesteldheden, hetgeen betekent, dat hij Śrī Kṛṣṇa onder hun leiding dient. Er zijn twee woorden in dit verband: *anusaṛaṇa*, hetgeen betekent ‘volgen’ en *anukaraṇa*, hetgeen betekent ‘imiteren’. We willen volgen, niet imiteren. Volgens ons vermogen en ons

niveau van spirituele kwalificate willen we degenen kunnen volgen, die aan ons in *bhakti* superieur zijn; we willen hen niet louter imiteren.

We moeten bijvoorbeeld niet de manier imiteren, waarop onze *gurudeva* een tulband draagt, of de manier, waarop hij loopt, of de manier, waarop hij met een stok loopt. We moeten niet het type auto hebben, dat hij heeft, of nabootsen zoals hij een auto in Vṛndāvana heeft, een in Mayāpura en andere automobielen in het Westen. Er bestaat geen voordeel in de imitatie van hem door een bril te dragen met hetzelfde gouden montuur, dat hij draagt. We moeten daarentegen de aspiratie hebben om de lessen van onze *guru* in overeenstemming met onze kwalificatie te volgen.

De twee verzen hierboven beschrijven de herinnering van de *gopīs* aan hun geliefde Kṛṣṇa. Het woord *gati* wijst op hun herinnering van Zijn aantrekkelijke manier van lopen. De *gopīs* hadden Zijn onweerstaanbare, drievoudig gebogen gedaante gezien, toen Hij in de schaduw met Zijn rug tegen een *kadamba*-boom geleund stond en nu herinneren ze zich hoe Hij glimlachte, toen Hij hen riep door een ambrozijnen melodie op Zijn fluit te spelen. Met Zijn ogen gaf Hij alles prijs, dat Hij op dat moment van hen verlangde.

“We zagen Jou,” zeggen de *gopīs*, “en we waren ontsteld. Nu weten we niet, wat we wel en niet moeten doen.”

Als geconditioneerde zielen kunnen we spreken over Kṛṣṇa's glimlach, maar een *gopī*, die deze glimlach werkelijk heeft gezien, vooral wanneer Kṛṣṇa een blik op haar werpt, kan de nectar, die daarin verborgen ligt, realiseren. De *gopīs* zagen met hun eigen ogen, hoe Hij liep en hoe mooi Hij eruit

zag en op dat moment dachten ze, “Kṛṣṇa wil, dat we Hem ons hele lichaam, geest en hart geven en alles, dat we bezitten.”

Ze waren bereid Hem te geven, wat Hij wilde en dat is de reden, dat ze in het tweede vers van *Gopī-gīta* naar zichzelf verwijzen – niet alleen als dienaressen, maar als onbezoldigde dienaressen (*aśulka-dāsika*). Kṛṣṇa had hen zonder betaling verworven.

Zoals hierboven genoemd refereren de *gopīs* in *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.30.2) aan Kṛṣṇa’s conversaties met hen als *mano-ramālāpa*, hetgeen betekent ‘converstaties, die de geest charmeren’. Hier in hun *Gopī-gīta* herinneren ze zich, hoe ze Hem hadden beantwoord, toen ze voor het eerst een paar uren eerder in Vamśi-vaṭa waren aangekomen. Toen had Kṛṣṇa aangedrongen, “Verlaat deze plek. Ga terug naar huis en ga jullie echtgenoot dienen.” Zij hadden geantwoord, “We beschouwen Jou als onze *guru* en wel als de meest excellente. Er is geen *guru* in de wereld, die ons de instructies kan geven, die Jij hebt gegeven. Je hebt ons gezegd, dat we onze echtgenoot moesten dienen en Je hebt een grondige uitleg gegeven, waarom een kuise echtgenote haar echtgenoot moet dienen, zelfs al is hij lam, blind, arm of verstoken van goede kwaliteiten. Deze lessen zijn zo prachtig en geweldig, dat we in ons hart hebben besloten om Jou onze *guru* te maken; dus eerst moeten we Jou vereren.”

“Ze hebben Me verslagen,” concludeerde Kṛṣṇa. “Ik moet iets anders bedenken, dat Ik kan zeggen.”

De *gopīs* herinneren zich deze boeiende conversaties nu pas. Op het moment zelf konden ze niet waarderen, hoe ver-

rukkelijk deze uitwisselingen waren, maar nadat Kṛṣṇa uit hun gezichtsveld was verdwenen, gingen ze Hem op steeds nieuwere manieren herinneren. Nu herinneren ze zich Zijn spel met hen en al het andere van Hem. Die gesprekken komen in de gedachten van de *gopīs* op dezelfde manier, waarop een scène als een innerlijk visioen in het hoofd van een kunstenaar verschijnt, die dan een afbeelding maakt van hetgeen hij heeft gezien.

Het voorgaande hoofdstuk beschrijft, hoe de *gopīs* zo diep in Śrī Kṛṣṇa verzonken raken, dat ze gaan denken, dat ze Hem waren. Terwijl ze Hem nabootsen, roepen ze uit, “Oh, kijk, Ik ben Kṛṣṇa! Kijk, hoe Ik op Zijn onweerstaanbare manier loop en kijk, hoe Ik Mijn liefde voor jou tot uitdrukking breng. Kijk eens, hoe Ik glimlach en Mijn fluit speel. Kijk eens; kijk, hoe Ik Pūtana vermoord.” Ze werden door deze emoties volkomen geabsorbeerd en na enige tijd vielen ze flauw.

Welnu, in dit achtste vers van *Gopī-gīta* gaan ze verder met hun herinneringen aan Kṛṣṇa's betoverende woorden. Terwijl ze spreken, worden ze zodanig overweldigd door zegen, dat ze een poosje gedesoriënteerd raken en niets meer kunnen zeggen. Wanneer ze weer bij hun positieven komen, vervolgen ze, “Oh, wat was dat prachtig, toen we werden gemagnetiseerd door Kṛṣṇa's woorden.

“Waar zijn deze woorden vandaan gekomen? Water komt via de wolken uit de oceaan. Omdat de oceaan het vermogen heeft om alle ambrozijnen wateren te genereren, die verfrissing geven en het leven in stand houden, bevat de oceaan zeker een bijzonder nectarisch vermogen. Zo zijn ook alle

woorden uit Kṛṣṇa's lotusmond uitmuntend, fascinerend en geheel doordrenkt met nectar. We zijn reeds geboeid en betoverd door het horen van de woorden van Zijn lippen, dus wat zou er gebeuren, als we rechtstreeks de nectar van het reservoir van die woorden zouden drinken – Zijn lippen? Dan zouden we gek worden tot het punt van bezwijken. Hier hunkeren we naar.”

Waarom geeft een dronkaard de gewoonte van het consumeren van alcohol niet op, maar gaat hij steeds meer drinken? In deze dronken conditie valt hij in de goot en het riool langs de weg en beeldt zich in, “Ik ben keizer van de hele wereld,” of “Ik word op zegenrijke wijze ondergedompeld in het water van de hemelse Gaṅga.” Ook al komen honden zijn gezicht likken, hij blijft verzonken in zijn illusoire wereld. Hij drinkt, omdat hij opnieuw een conditie van opperste ontsteltenis wil ervaren. Op dezelfde manier hunkeren de *gopīs* ernaar om opnieuw te worden verbijsterd.

Volgens de *gopīs* zijn Kṛṣṇa's woorden zo diep doordrenkt van elixer, dat alle levende wezens van de wereld erdoor worden gehypnotiseerd. Slangen, herten, vogels en alle andere soorten luisteren naar Zijn woorden en raken in trance. Wanneer Hij Zijn fluit speelt of woorden uitspreekt, stoppen de koekoeks met zingen om te luisteren en alle mannelijke en vrouwelijke papegaaien worden betoverd. Zoals de wijzen in meditatie hun ogen sluiten, zo sluiten zij ook hun ogen en luisteren, evenals de koeien en ieder ander.

Wat betreft Kṛṣṇa, Hij is blij om de woorden van Zijn geliefden te horen, vooral de woorden van Śrīmatī Rādhikā. Haar zang is ambrozijn en Haar spraak zelfs nog meer. Met

ieder woord, dat Ze zegt, raakt Kṛṣṇa overweldigd en ontsteld en kan niet langer op Zijn fluit spelen. Hoe bekoorlijk zijn Rādhikā en Haar metgezellen!

Kṛṣṇa verlangt ernaar hen te horen zeggen, “We hunkeren ernaar om de nectar van Jouw lippen te drinken. De woorden van Jouw lippen zijn onweerstaanbaar, dus hoe ontstellend prachtig is de nectar, die rechtstreeks van Jouw lippen vloeit.”

In de loftuigingen en gebeden ter meerdere glorie van Rādhā en Kṛṣṇa, vooral die, welke worden aangetroffen in de *Gīta-Govinda* van Śrīla Jayadeva Gosvāmī, vinden we voorbeelden van alliteratie⁴ (*anuprāsa-alaṅkāra*). Bijvoorbeeld, in de zin “*dhīra-samīre yamunā-tīre vasati vane vana-mālī*,” beginnen de woorden *vasat*, *vane* en *vana-mālī* allemaal met de lettergreep ‘va’. Er zijn ook voorbeelden van alliteratie in *Śrīmad-Bhāgavatam*. Eén ervan staat in het eerste vers van *Gopī-gītā*, waarin de eerste en zevende lettergreep van iedere regel dezelfde zijn. Deze poëtische stijlform verfijnt de cadans van het lied en maakt het melodieuzer. Dit klinkt zo mooi,

jayati te 'dhikaṁ janmanā vrajaḥ
śrayata indirā śaśvad atra hi
dayita dṛśyatām dikṣu tāvakāś
tvayi dhṛtāsavas tvāṁ vicinvate

Śrī Śiva heeft een formidabel couplet voor Śrīmatī Rādhikā gecomponeerd in zijn *Śrī Rādhā-kṛpā-katākṣa-stava-rāja* (Vers 12), dat is vastgelegd in *Urdhvāmnaya-tantra*,

⁴ Een alliteratie is de herhaling van een eerste klank, meestal een medeklinker of een groep letters in twee of meer woorden, zinsneden, of dichtregels, enzovoort. Het wordt ook initieel rijm genoemd.

*makheśvari kriyeśvari svadheśvari sureśvari
tri-veda-bhāratīśvari pramāṇa-śāsaneśvari
rameśvari kṣameśvari pramoda-kānaneśvari
vrajeśvari vrajādhipe śrī-rādhike namo 'stu te*

Je bent de meesteres van allerlei soorten offers (vooral van het hoogste *yugala-milana-yajña*), van alle acties (aangezien Je de wortel bent van alle vermogens – *mūla-śakti-tattva*) en van de *mantras* uitgesproken bij *yajñas*. Je bent niet alleen de meesteres van de offers gepresenteerd aan de halfgoden, maar zowaar ook van de halfgoden zelf, van de woorden van de drie Veda's en van de bekrachtiging van schriftuurlijke principes. Je bent de meesteres van Śrī Rāmā-devī (geluksgodin), van Śrī Kṣama-devī (godin van vergeving) en vooral van de verrukkelijke *kuñjas* in Vṛndāvana. Wanneer ga Je me op genadevolle wijze Jouw *dāsī* maken en me de kwalificatie geven om diensten te verlenen in Jouw romantische tijdverdrijf met de Prins van Vraja? O Śrīmatī Rādhikā, eigenares en instandhoudster van Vraja, ik bied Jou keer op keer mijn eerbetuigingen aan.

Dit schitterende gebed bevat alle literaire ornamenten, inclusief alliteratie. Als Śrīmatī Rādhikā iemand met hart en ziel dit gebed hoort zingen, is Ze zo verheugd, dat Ze aan die persoon Haar genade schenkt.

Een ander voorbeeld van prachtige ornamentatie wordt aangetroffen in de verheerlijking van de Gaṅga door Śrī Śaṅkarācārya,

*devi sureśvari bhagavati gāṅge
tri-bhuvana-tāriṇi tarala-taraṅge
śaṅkara-mauli-vihāriṇi vimale
mama matir āstām tava pāda-kamale*

De poëzie van Śrīla Rūpa Gosvāmī is nog betoverender dan die van Śrī Śaṅkarācārya. Hoe prachtig is dan de poëzie van *Śrīmad-Bhāgavatam*, waarin Śrī Kṛṣṇa's eigen woorden zijn voortgekomen uit de lotusmond van Śrī Śukadeva Gosvāmī.

In dit achtste vers van *Gopī-gītā* zeggen de *gopīs*, “Jouw woorden trekken degenen aan, die intelligent en geleerd (*budha-manojñayā*) zijn.” Veel Sanskriet geleerden kennen de complexiteiten van de Sanskriete grammatica, de talloze uiteenlopende betekenissen van letters, woorden, zinsneden en diverse ingewikkelde metra en ze kunnen alle vedische hymnen zingen, maar ze kunnen Śrī Kṛṣṇa's sublieme spel niet begrijpen. Wanneer de *gopīs* het woord *budha* spreken, dat ‘intelligent’ betekent, verwijzen ze naar degenen, die *rasi-ka* en *bhāvuka* zijn, degenen die de temperamenten van *rāsa* proeven. Iemand, die de innerlijke gevoelens van Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* begrijpt, is werkelijk intelligent.

Het zijn dus de *gopīs* zelf, die intelligent zijn. Ze zijn het meest begripvol en geleerd van alle levende wezens in alle universa. Niemand is aan hen gelijk.

De *gopīs* zeggen, dat samen met de literaire ornamentatie Kṛṣṇa's spraak veel rechtstreekse en indirecte betekenissen bevat. Het woord *abhidha* geeft de directe betekenis van een uitspraak aan, terwijl het woord *vyañjanā* de indirecte betekenis aangeeft. Het Engelse idioom, “Benares is on the Gaṅgā” (letterlijk: “Benares ligt op de Gaṅgā”) is een voorbeeld van *vyañjanā*. Benares ligt in werkelijkheid niet *op* [on] het water van de rivier; de stad ligt *aan* de rivier. Anderzijds is de uitspraak, “Ze waren aan het baden in de Gaṅgā” *abhidhā*, de

directe betekenis, want om te kunnen baden gaan mensen het water in.

Op dezelfde manier bevat ieder woord van Kṛṣṇa vele prachtige betekenissen. Zijn woorden zijn zoet, de betekenissen van Zijn woorden zijn zoet en het horen van Zijn woorden is zoet. Alles aan Hem is zo zoet.

De *gopīs* spreken Hem aan als *vīra*, held. *Vīra* wordt over het algemeen geïnterpreteerd als ‘iemand met lichamelijke kracht’, maar dit is niet hetgeen de *gopīs* bedoelen. Ze zeggen, “Jij bent *virā*, omdat Je volkomen op de hoogte bent van *rāsa*⁵ en Je kunt op die manier al ons verlangen naar *rāsa* vervullen. Door Jouw verrukkelijke, melodieuze woorden te horen zijn we Jouw gehoorzame dienstmeisjes geworden. We hunkeren ernaar om ze opnieuw te horen, maar ons meest intense verlangen is de nectar van Jouw lippen te proeven, waar Jouw zoete woorden vandaan zijn gekomen.”

⁵ “*Raso vai saḥ, rasaṁ hy evāyaṁ labdhvānandī bhavati* – Hij (Śrī Kṛṣṇa) Zelf is *rasa*, de geïntegreerde gedaante van alle met zoetheid doordrenkte relaties. En iemand, die deze *rasa* bereikt, wordt zeker volop gezegend” (*Taittirīya Upaniṣad* 2.7.1).

Vers Negen

ALS JE DEZE VERRUKKELIJKE WOORDEN rechtstreeks tegen ons spreekt, zijn ze zoeter dan hemelse nectar. Maar als we in Jouw afwezigheid iemand anders dezelfde woorden horen herhalen, is het voor ons als de dood.

तव कथामृतं तप्तजीवनं
कविभिरीडितं कल्मषापहम्
श्रवणमङ्गलं श्रीमदाततं
भुवि गृणन्ति ये भूरिदा जनाः

*tava kathāmṛtaṁ tapta-jīvanam
kavibhir īḍitaṁ kalmaṣāpaham
śravaṇa-maṅgalaṁ śrīmad ātataṁ
bhuvī gṛṇanti ye bhūri-dā janāḥ*

tava – Jouw; *kathā-amṛtaṁ* – de nectar van speelonderwerpen; *tapta-jīvanam* – het hart verlevendigen van degenen gegriefd door de drievoudige materiële ellende; *kavibhiḥ* – door verlichte wijzen; *īḍitaṁ* – geprezen; *kalmaṣa-apaham* – verdrijft de onwetendheid van

zondig leven; *śravaṇa-maṅgalam* – is heilzaam eenvoudig door horen; *śrīmat* – verzadigd van spirituele vermogens; *ātatam* – uitzenden in de hele wereld; *bhuvī* – op Aarde; *grṇanti* – chant en verkondig; *ye* – degenen die; *bhūri-dāḥ* – edelmoedig; *janāḥ* – personen.

Vertaling

Ambrozijsen discussies over Jou zijn leven en ziel van degenen, die worden gekweld door afzondering van Jou en hoog geleerde persoonlijkheden, zoals Brahmā, Śiva en de vier Kumāra's bezingen ze. Die vertellingen verslaan het verdriet van voorgaande zonden (*prārabdha* en *aprārabdha*¹). Bij het horen ervan schenken ze onmiddellijk de allerhoogste voorspoed en in het bijzonder de rijkdom van *prema*. De nectar van Jouw vertellingen wordt uitgebreid door degenen, die Jouw spel verheerlijken, en daarom zijn dergelijke vertellingen zowaar de meest genereuze weldoeners in de wereld.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

In het voorgaande vers zeiden de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “We denken altijd aan Jouw conversaties met Śrīmatī Rādhikā en ons in de *kuñjās* en op andere eenzame plekken. Toen Je ons riep met de melodie van Jouw fluit, zijn we vanuit ons huis naar Jou toegekomen en lieten alles achter. Op dat moment

¹ *Aprārabdha-karma* is de opeenhoping van reacties op activiteiten, die zich in een sluimerende conditie bevinden en liggen te wachten om op zeker moment vrucht te dragen. *Prārabdha-karma* is het gevolg van voorgaande activiteiten, die reeds zijn begonnen vrucht te dragen.

zei Je tegen ons, ‘*Svāgatam vo mahā-bhāgāḥ, priyam kiṁ karavāṇi vaḥ* – O hoogst fortuinlijke dames, welkom. Hoe kan ik jullie een plezier doen?’ ”

Toen Śrī Kṛṣṇa deze woorden sprak, stond Zijn gezicht ernstig; het leek, alsof Hij de hele waarheid vertelde en datgene openbaarde, dat Hij echt in Zijn hoofd had zonder iets te verbergen. “Waarom zijn jullie hier naartoe gekomen?” vroeg Hij. “Zijn jullie gekomen vanwege een of ander ongeluk bij jullie thuis? Jullie zijn niet eens goed aangekleed. Is alles nog in orde bij jullie thuis en in jullie hart?”

De *gopīs* herinneren zich ook, dat Kṛṣṇa tegen Rādhikā zei, “Of Je nu dwarsligt of meewerkt, Je bent het leven van Mijn leven. Soms kom Je naar Me toe en zodra Je Me ziet, keer Je om en loop Je weg. Soms word Je zonder reden boos. Op die momenten verzoek Ik Je keer op keer om met Me tevreden te zijn, maar dan luister Je niet en ben Je het oneens met alles, dat Ik zeg. Op andere momenten, kom Ik Jou gretig tegen en voer je het liefdesspel met Me uit. En toch, of Je nu dwars bent of meegaand, Je bent Mijn leven en ziel. Zonder Jou, zou Ik sterven. Je staat op een bepaalde manier en werpt Me blikken toe uit de hoek van Jouw ogen en die blikken gaan Mijn hart binnen als bloemenpijlen.”

De *gopīs* beschreven deze gesprekken als betoverend voor de geest. Alles aan Kṛṣṇa – Zijn manier van kijken, Zijn activiteiten, Zijn fluitspel enzovoort – is uitzonderlijk bekoorlijk en aantrekkelijk.

In het huidige vers zeggen de *gopīs*, “*Tava kathā amṛtam* – Als Je deze verrukkelijke woorden rechtstreeks tegen ons spreekt, zijn ze zoeter dan hemelse nectar. Maar als we in

Jouw afwezigheid iemand anders dezelfde woorden horen herhalen, is het voor ons als *mṛtyu*, de dood; *tava kathā mṛtam*.”

Eerst zullen we de betekenis van dit vers uitleggen volgens de *gopīs* met een meegaande houding (*dakṣiṇa-bhāva*), die zich rechtstreeks uitdrukken. Ze kunnen dezelfde woorden spreken als de *gopīs* met een tegendraadse houding (*vāmya-bhāva*), die zich indirect uitdrukken, maar de betekenis van hun woorden is volkomen verschillend.

Als Śrī Kṛṣṇa de *gopīs* vraagt, waarom ze Zijn *kathā* vergelijken met nectar (*amṛta*), antwoorden ze, “Als we naar de twee andere soorten nectar kijken, is Jouw *kathā* het beste.”

Er zijn drie soorten *amṛta*. Hoewel deze drie enorm veel verschillen in de resultaten door ze te drinken, worden ze alledrie *amṛta* genoemd. Eén soort *amṛta* wordt aangetroffen in Svarga, de hemelse planeten. Er wordt gezegd, dat de halfgoden vrij van de dood worden door die nectar te drinken, maar dat is niet waar. Ze leven gedurende de periode van slechts één *manvantara*² (306.720.000 jaar) en moeten daarna sterven. Niettemin wordt dat drankje *amṛta* genoemd.

De *amṛta* van Svarga kan optreden als een medicijn om een ziekte te genezen, maar het kan niet iemand troosten, die ongelukkig is. Toen Bali Mahārāja de tuinen van Nandana-kānana in beslag had genomen, dronk hij *amṛta*, maar toch was hij bedroefd, want hij had zijn vrouw, kinderen en koninkrijk zo lang niet meer gezien.

² De duur van een *manvāntara* is eenenzeventig *catur-yugas* en ieder *catur-yuga* duurt 4.320.000 jaar.

Bovendien, als iemand deze *amṛta* van de hemel drinkt, wordt hij uiterst wellustig. Nadat Indra en Candra het hadden gedronken, gingen ze naar de vrouw van Gautama Ṛṣi om hun wellustige verlangens te bevredigen en werden toen door Gautama Ṛṣi vervloekt. Omdat die *amṛta* het verlangen verhoogt om lustbevrediging in deze materiële wereld te proeven, is het eigenlijk een minderwaardig ding.

De tweede soort *amṛta* is de nectar van bevrijding (*mokṣā-mṛta*)³. In *Śrīmad-Bhāgavatam* (6.11.25) bidt Vṛtrāsura,

*na nāka-pṛeṣṭhaṁ na ca pārameṣṭhyaṁ
na sārva-bhaumaṁ na rasādhipatyam
na yoga-siddhīr apunar-bhavaṁ vā
samañjasa tvā virahayya kāṅkṣe*

O mijn Heer, bron van alle mogelijkheden, ik heb niet het verlangen om in Dhruvaloka, de hemelse planeten of de planeet van Śrī Brahmā plezier te maken, noch wil ik de hoogste bestuurder van de aardse planeten of de lagere planetaire stelsels zijn. Ik heb niet het verlangen om de krachten van mystieke *yoga* meester te zijn, noch wil ik bevrijding, als ik Jouw lotusvoeten moet opgeven.

De woorden *na punar bhavaṁ* in het bovenstaande vers betekenen ‘stoppen van herhaalde geboorte en dood’. In dit verband zeggen de geopenbaarde geschriften, dat van iemand, die *mokṣā-mṛta*, de nectar van bevrijding, bereikt, alle latente reacties op zijn materiële activiteiten (*aprārabdha-karma*) worden beëindigd, maar dat hij toch nog de reacties moet ondergaan, die bezig zijn vrucht te dragen (*prārabdha-karma*).

³ *Mokṣa* betekent bevrijding van het materiële bestaan.

Anderzijds worden zelfs de vruchtdragende reacties vernietigd van iemand, die *hari-kathā*, de derde soort nectar, hoort. Iemand, die *hari-kathā* diepgaand hoort, hoeft niets anders meer te doen om perfectie te krijgen. Hij hoeft zelfs de andere acht onderdelen van *bhakti* niet meer te praktiseren.

De negen onderdelen van *bhakti* zijn als volgt,

*śravaṇaṁ kīrtanaṁ viṣṇoḥ
smaraṇaṁ pāda-sevanam
arcanaṁ vandanaṁ dāsyam
sakhyam ātma-nivedanam*

Śrīmad-Bhāgavatam (7.5.23)

Horen en chanten over de transcendente heilige naam, gedaante, kwaliteiten, toebehoren en spel van Śrī Viṣṇu; ze herinneren; de lotusvoeten van Bhagavān dienen; Hem eerbiedig vereeren met zestien soorten toebehoren; Hem gebeden opzenden; Zijn dienaar worden; Hem als beste vriend beschouwen; alles aan Hem overgeven (met andere woorden, Hem dienen met lichaam, geest en woord).

De toegewijde van Śrī Kṛṣṇa wordt geschikt, dat Kṛṣṇa onmiddellijk zijn hart binnengaat eenvoudig door over Hem te horen. De toegewijde wordt bevrijd van Kṛṣṇa's begoochelende vermogen genaamd *māyā* en hij kan Kṛṣṇa persoonlijk zien. Het gevolg is, dat *hari-kathā* in ieder opzicht superieur is aan de nectar van de hemel en de nectar van bevrijding.

De nectar van *hari-kathā* is *tapta-jīvanam*, hetgeen betekent, dat hij leven geeft aan degenen, die in een pijnlijke situatie te lijden hebben. De nectar geeft leven aan degenen, die ziek zijn en aan degenen, die in deze wereld op allerlei manieren ongelukkig zijn. De nectar van *hari-kathā* geeft ook leven

aan een ieder, die afgescheidenheid volgt van Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa, en het verdrijft de pijn van die afgescheidenheid op alle manieren. De persoon, die *hari-kathā* hoort, wordt rustig en vredig.

Kavibhir īditam – *Kavi* betekent over het algemeen ‘een dichter of een groot denker’, maar hier verwijst het naar toegewijden. Omdat de nectar van *hari-kathā* ver boven de twee andere soorten nectar uitgaat, wordt het verheerlijkt (*īditam*) door toegewijden, zoals Śrī Brahmā, Śrī Śiva, Śrī Nārada Ṛṣi, Śrīla Śukadeva Gosvāmī, Dhruva Mahārāja en Prahlāda Mahārāja, die deze superieure nectar altijd proeven. Ze zeggen, dat het leven geeft.

Door Dhruva Mahārāja (*Śrīmad-Bhāgavatam* 4.9.10) wordt gezegd, “*Yā nirvṛttis tanu-bhṛtām* – Als belichaamde zielen *hari-kathā* horen, krijgen ze het hoogste geluk.” Dit spirituele geluk is superieur aan het plezier van het idee, dat men in alle opzichten één is met *brahma*, de onpersoonlijke Absolute Waarheid. Het plezier van impersonalisme, laat staan van het tijdelijke geluk ontleend aan de nectar van Svarga, lijkt op een klein atoom geluk in vergelijking met het plezier, dat resulteert uit het horen van *hari-kathā*. Er is eigenlijk geen vergelijking mogelijk.

Śrī Kṛṣṇa zegt in *Bhāgavad-gītā*, dat degenen, die naar Svarga gaan, uiteindelijk naar deze wereld terugkeren. Ze kunnen er keer op keer naartoe gaan, maar ze keren altijd terug,

*te taṁ bhuktvā svarga-lokaṁ viśālaṁ
kṣīṇe puṇye martya-lokaṁ viśanti*

*evaṁ trayī-dharmam anuprapannā
gatāgataṁ kāma-kāmā labhante*

Bhāgavad-gītā (9.21)

Zodra ze uitgebreid van hemelse lustbevrediging hebben genoten en de resultaten van hun vrome activiteiten zijn uitgeput, keren ze weer terug naar deze sterfelijke planeet. Dus degenen, die zintuiglijk plezier zoeken door zich aan de principes van de drie Veda's te houden, bereiken niets anders dan herhaaldelijke geboorte en dood.

De heerlijkheid, die in de hemel wordt gezocht, kan niet worden vergeleken met die van het horen van *hari-kathā*, dat iedere soort materieel verlangen en onwetendheid teniet kan doen.

Als we Kṛṣṇa vergeten, worden we door *māyā* bevangen en die stimuleert onze materiële verlangens. *Māyā* heeft eigenlijk twee functies, waarmee ze dit bewerkstelligt; haar vermogen genaamd *vikṣepātmikā*, dat een soort materiële kennis genereert en de *jīva* in onwetendheid werpt, en haar vermogen genaamd *āvarānātmikā*, dat de natuurlijke kennis van de *jīva* over zijn eeuwige relatie met Śrī Kṛṣṇa afdekt. Lust veroorzaakt, dat we Kṛṣṇa vergeten en dat is de reden, dat het ook onwetendheid wordt genoemd. Alleen *hari-kathā* heeft het vermogen om deze lust te ontwortelen.

Māyāvādī sannyaśīs lijken soms sensuele verlangens te hebben opgegeven, maar dit is slechts een vertoon, want de nectar van bevrijding kan het verlangen naar materieel plezier niet ontwortelen. Er zijn twee soorten monisten (*avaita-vādis*) of impersonalisten. In de ene categorie zitten de *māyāvādis*, die Śaṅkarācārya volgen en die, evenals Rāvaṇa en vergelijk-

bare demonen, schoffeerders zijn van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. In de tweede categorie zitten persoonlijkheden, zoals Sanaka, Sanandana, Sanātana, Sanat Kumāra, Śrīla Śukadeva Gosvāmī, die aanvankelijk *brahmavādīs* of *nirguṇya-vādīs* waren, die aspiraties hadden voor *nirguṇā* Kṛṣṇa. Zij waren geen schoffeerders. *Nirguṇā* Kṛṣṇa betekent Kṛṣṇa zonder eigenschappen. De *brahmavādīs* aanvaardden het bestaan van God (*brahma*), maar ze hebben geen informatie over het beminnelijke spel van Zijn superieur persoonlijke aspect en dat is de reden, waarom ze Hem zonder eigenschappen vereren. Dit is geen overtreding, want zodra ze horen over de buitengewone kwaliteiten van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Śrī Kṛṣṇa, worden ze onmiddellijk Zijn toegewijden en geven ze hun verering van Zijn onpersoonlijke aspect op. In de Veda's wordt uitgelegd, dat *brahmavādīs*, of *nirguṇya-vādīs*, één willen worden met de Allerhoogste, maar ze proberen niet het bestaan van Zijn persoonlijke aspect te ontkennen, zoals Śaṅkarācārya en zijn volgelingen dat wel doen. Als ze een toegewijde tegenkomen, gaan ze gemakkelijk over op het proces van *bhakti*.

Zoals eerder gezegd, wanneer *hari-kathā* iemands oor binnenkomt, is het voor hem niet nodig om enig ander onderdeel van *bhakti* uit te voeren. Hij hoeft zelfs niet te chanten en de heilige namen van Bhagavān te herinneren, zich met verering bezig te houden en Hem *stavas* (gebeden) en *stutis* (lofprijzingen) aan te bieden. *Hari-kathā* brengt hem rechtstreeks naar Śrī Kṛṣṇa, zoals in het eerste hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam* (1.1.2) staat,

*dharmam projjhita-kaitavo 'tra paramo nirmatsarāṇām satām
vedyam vāstavam atra vastu śivadam tāpa-trayonmūlanam
śrīmad-bhāgavate mahā-muni-kṛte kim vā parair īśvaraḥ
sadyo hr̥dy avarudhyate 'tra kṛtibhiḥ śuśrūṣubhis tat-kṣaṇāt*

Met het compleet afwijzen van alle religieuze activiteiten, die materieel gemotiveerd zijn, biedt deze *Bhāgavata Purāṇa* de hoogste waarheid, die kan worden begrepen door toegewijden, die volkomen zuiver van hart zijn. De hoogste waarheid is realiteit onderscheiden van illusie voor het welzijn van iedereen. Dergelijke waarheid ontwortelt de drievoudige ellende. Deze prachtige *Bhāgavatam*, samengebracht door de grote wijze, Vyāsadeva (in zijn rijpe stadium), is op zichzelf voldoende voor Godrealisatie. Wat is de noodzaak van een ander geschrift? Zodra men aandachtig en met overgave de boodschap van *Bhāgavatam* hoort, wordt door deze kenniscultuur de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods in zijn hart gevestigd.

Dit vers legt uit, dat *hari-kathā* bij iemand, die het hoort, zodanig indrukken (*saṁskāras*) in zijn hart maakt, dat Śrī Kṛṣṇa Zich persoonlijk in zijn hart vestigt en daar voor altijd blijft. Dit gebeurt onmiddellijk, zonder uitstel (*tat-kṣaṇāt*)⁴, zoals op

⁴ “*Tat-kṣaṇāt* betekent ‘onmiddellijk’. Wat is hiervan de diepere betekenis? Stel iemand voor, die vol *anarthas* zit en *hari-kathā* van *Śrīmad-Bhāgavatam* begint te horen. Hij is een onbepaalde tijd in deze wereld geweest en hij bevindt zich nu op het pad naar perfectie. In vergelijking met onbepaalde tijd kan een jaar, of twee jaar, of twee levens om gezuiverd te worden als *tat-kṣaṇāt*, onmiddellijk, worden beschouwd.

Er wordt ook het voorbeeld gegeven van een ventilator, die nog even doordraaid, voordat hij stopt, nadat de stekker uit het stopcontact is gehaald. Als men ophoudt op de pedalen van een fiets te trappen, draaien de pedalen nog even door, voordat ze tot stilstand komen. De conducteur van een trein zet de remmen aan en toch blijft de trein nog twee,

diverse plaatsen in de geschriften staat. *Hari-kathā* geeft *prema*.

Met kan het argument geven, dat een geconditioneerde ziel een smaak kan hebben voor *hari-kathā* op het moment dat hij het hoort, maar dat *māyā* hem weer te pakken neemt, wanneer hij het niet hoort. In dit verband stelt het bovengenoemde vers van *Śrīmad-Bhāgavatam*, *kṛtibhiḥ śuśruṣubhiḥ*, hetgeen betekent, ‘degenen, die een intense gretigheid hebben ontwikkeld om te horen’. Regelmatig horen creëert *śraddhā* (vertrouwen) gevolgd door *anartha-nivṛtti* (vrijheid van ongewenste gewoonten en gedachten) en dan *niṣṭhā* (standvastigheid), *ruci* (smaak), *āśakti* (gehechtheid aan Kṛṣṇa), *bhāva* (spirituele emoties) en *prema* (zuivere liefde).

In het zaad bevindt zich het potentieel van een boom. Het zaad ontkiemt en er komen twee blaadjes, dan vier blaadjes, dan stengels en takken, dan bloemen en uiteindelijk de vruchten. Dit vraagt enige tijd om te ontwikkelen. Zo kan een ziel ontelbaar veel levens door de materiële wereld hebben gezworven, toch is *hari-kathā* zo krachtig, dat het zelfs in één leven het resultaat van *prema* kan geven. Dit wordt bedoeld met ‘onmiddellijk’.

Na het horen van *hari-kathā* voor slechts zeven dagen ging Parikṣit Mahārāja het spel van Śrī Kṛṣṇa in Vṛndāvana binnen. Hij is niet gestorven door de slang, die hem beet, zoals sommigen beweren. Degenen, die op dat moment aanwezig

drie of vier kilometer doorrijden. Toch wordt de trein beschouwd te zijn ‘gestopt’. Op die manier is het niet verkeerd om het woord *tat-kṣaṇāt* te gebruiken” (Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja. Lezing in Cessnock, Australië, februari 2002).

waren, konden niet zien, dat zijn ziel in feite zijn lichaam al had verlaten, voordat de slang hem had gebeten. Parikṣit was verder gevorderd dan Dhruva Mahārāja, Ajāmila en zelfs Nārada Ṛṣi.

Het woord *kalmaṣāpaham* in dit vers van *Gopī-gītā* betekent, dat *hari-kathā* alle zondige reacties verdrijft. De woorden *śrīmad-ātataṁ* betekenen, “Jouw *kathā* wordt door de wereld verspreid door degenen, die het spreken.” En de zin, *bhuvi gr̥ṇanti ye bhūri-dā janāḥ* impliceert, dat degenen, die *hari-kathā* horen altijd verschuldigd zullen blijven aan de spreker, ongeacht hoeveel waardering ze hem geven. Daarom worden zulke sprekers *bhūri-dāḥ* genoemd. *Bhūri* betekent ‘in extremo’ en *dāḥ* betekent ‘degenen die geven’. We zijn verschuldigd aan degenen, die *hari-kathā* geven, want hun gift is zo groot, dat we deze niet kunnen vereffenen.

Dit is de directe betekenis van dit negende vers, zoals het door de *gopīs* werd gesproken, wier houding onderdanig (*da-kṣiṇa-bhāva*) is. De betekenis van de *gopīs* met een tegendraadse houding (*vāmya-bhāva*), die zich indirect uitdrukken, is als volgt, “Wanneer we de *kathā*, die Je spreekt, rechtstreeks horen, is het zo wonderbaarlijk, dat alle verdriet en rampspoed uit ons leven verdwijnt. Op dat moment is het veel hoger dan de *amṛta* van de hemel en bevrijding. Aan de andere kant, als Je niet aanwezig bent, wordt die *kathā* dodelijk.”

De lotus op het meer bloeit in de zon en verspreidt zijn geur, terwijl een lotus buiten het water zal verwelken en ver-

welken. Op dezelfde manier zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Als Je ons *hari-kathā* persoonlijk vertelt, smaakt het zoeter dan nectar. Als we het daarentegen van iemand anders horen, doet het ons eenvoudig pijn. Het doet ons aan Jou herinneren en daarom is het *mṛta*, of dodelijk, want het vergroot het laaiende vuur van afgescheidenheid. Dan lijkt het, alsof er een paar druppels water in een pan met hete olie wordt gegoooid, waardoor de vlam uit de pan slaat.”

Kavibhir iḍitam – Waarom zeggen de Purāṇa’s dan, dat *hari-kathā* lijkt op *amṛta*? Volgens deze *gopīs* is het de aard van *kavis*, of geleerde dichters, om op deze manier iets te verfraaien. In plaats van te zeggen, “Het paard rent,” zou een dichter zeggen, “Het paart vliegt door de lucht.” Met zijn poëtische toespraak schrijft hij een zekere deugd toe aan iemand, die het niet heeft, “Hij is zo een groot geleerde, hij is als Bṛhaspati (de priester van de halfgoden) of “Hij is zo sterk als Hanumān.”

De *gopīs* argumenteren, “Wij hebben het altijd over *hari-kathā*, dus als het werkelijk over de kwaliteiten van *amṛta* beschikt, waarom hebben we dan intense zielsangst zonder respijt in onze afzondering van Jou? We hebben voor Jou ons huis verlaten, onze echtgenoot en al onze bezittingen en nu dwalen we als bedelaars rond en lopen constant te huilen. En er is niemand om onze tranen te drogen.

“*Kalmaṣāpaham* – de dichters hebben gezegd, dat *hari-kathā* allerlei soorten zondige reacties en onheil (*kalmaṣa*) verdrijft (*apaham*), inclusief onwetendheid; maar wij zijn het bewijs van het tegendeel. Wij moeten wel extreem zondige activiteiten hebben uitgevoerd om zo zwaar te worden be-

proefd, maar die beproeving wordt door Jouw *hari-kathā* niet weggenomen. We lopen vanavond hier en daar hartgrondig te snikken, want Je hebt ons achtergelaten en Je bent uit ons gezichtsveld verdwenen. We kunnen dus aannemen, dat de nectar van Jouw *kathā* geen *kalmāsāpaham* is; integendeel, het geeft juist *kalmaṣa*.

“Iedereen zegt, dat de nectar van Jouw *kathā* is *śravana-maṅgalam*, hetgeen betekent, dat het heel zoet is om te horen (*śravaṇa*) en dat het alle heil en voorspoed (*maṅgala*) brengt. Maar wij hebben dat gevoel niet. Wij hebben geen ervaring gehad, dat het heil en voorspoed brengt. We hebben het altijd over Jouw doen en laten, Jouw dansen, Jouw schoonheid en Jouw kwaliteiten. We hebben zoveel *kṛṣṇa-kathā* gehoord en gesproken, en toch is ons leven verstoken van heil en voorspoed. Als *hari-kathā* zo gunstig zou zijn, zou Jij hier gekomen zijn om ons te ontmoeten.”

Bhūri-dāḥ – *Dāḥ* betekent ‘geven’, maar het kan ook ‘gegiend’ betekenen. Vandaar dat *bhūri-dāḥ* betekent ‘groot fortuin geven’ en ook ‘afstoten van groot fortuin’. De bezorgde *gopīs* zeggen, “We hebben gezien, wat er gebeurt met degenen, die Jouw *kathā* horen – Jouw *kṛṣṇa-kathā*. We hebben hierover diep nagedacht en zijn tot de conclusie gekomen, dat degenen, die *hari-kathā* spreken, hebben veroorzaakt, dat al ons grote fortuin werd afgestoten. Ze hebben ons hele leven verstoord en verpest.”

De *gopīs* leggen vervolgens aan Kṛṣṇa uit, hoe dit is gebeurd, “*Śrīmad-Bhāgavatam* – degenen, die *hari-kathā* over de wereld verspreiden, zijn *śrī-māda*.” Dit woord is samengesteld uit twee lettergrepen: *śrī* en *mada*. [De laatste ‘a’ in *mada* valt

samen met de eerste ‘a’ in *ātataṁ*.] *Śrī* betekent ‘rijkdom en weelde’ en *mada* betekent ‘bedwelming, vergiftiging’. De *gopīs* zeggen, “De rijken (*śrī*) raken bedwelmd (*mada*), alsof ze dronken zijn van de alcohol en dan worden het boeven en schurken, die zonder enige reden iedereen in de wereld vermoorden. Ze handelen op deze manier, zelfs al schieten ze er niets mee op.

“Met het doel om zonder eigenbelang iedereen willekeurig te vermoorden, nodigen deze schurken en boeven sprekers van *Śrīmad-Bhāgavatam* uit en beloven hen zoveel rijkdom te geven, als ze willen. ‘Propageer gewoon de lessen van *Śrīmad-Bhāgavatam*’, zeggen ze. ‘Ga van dorp naar dorp, van deur naar deur. Vertel de mensen zulke onderwerpen, dat ze alles achterlaten, dat ze bezitten – hun partners, hun vaders en moeders, hun kinderen, hun rijkdom en al het andere materiële geluk. Laat hen bedelaars op straat worden en op miserabele manier aan hun eind komen.’

“Deze sprekers reizen de hele wereld rond. Ze gaan overal naartoe van stad naar stad en zeggen, ‘We hebben niets van je nodig, maar chant Hare Kṛṣṇa en hoor Zijn *hari-kathā*’. Op die manier verknallen ze ieders leven. Dit zijn jagers en moordenaars van de mensheid en ze zijn zeker *bhūri-dāh*, hetgeen betekent, dat ze de dood veroorzaken van degene, die het hoort, door hun geluk te vernietigen en hun leven te ruïneren.”

In de toekomst gaat Kṛṣṇa Vṛndāvana verlaten om zich in Dvārakā te vestigen. Tegen die tijd zal Śrīmatī Rādhikā wederom als volgt spreken,

*yad-anucarita-līlā-karṇa-pīyūṣa-vipruṭ-
sakṛd-adana-vidhūta-dvandva-dharmā vinaṣṭāḥ
sapadi gr̥ha-kuṭumbāṁ dīnam utsr̥jya dīnā
bahava iha vihaṅgā bhikṣu-caryāṁ caranti*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.47.18)

Horen over het spel en vermaak, dat Kṛṣṇa regelmatig uitvoert, is nectar voor de oren. Degenen, die één keer slechts één enkele druppel van die nectar hebben geproefd, zien hun toewijding aan de materiële dualiteit geruïneerd worden. Veel van die personen hebben plotseling hun verdorven huis en familie opgegeven en nadat ze zelf verdorven waren geraakt, kwamen ze hier naar Vṛndāvana om als vogels rond te zwerven en voor hun kostwinning te lopen bedelen.

Het is een feit, dat degenen, die *kṛṣṇa-kathā* van de juiste bron horen, uiteindelijk hun huis, familie en al hun bezittingen achterlaten. Ze worden als vogels, die in de schaduw leven en iedere dag onder een andere boom zitten. Ze zwerven rond in Vṛndāvana als straatzwervers zonder bezittingen en lopen te huilen. Ze drinken water van de Yamūnā Rivier uit hun handen, want ze hebben geen waterkan. Ze chanten, “Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa” en huilen. Ze gebruiken niet op vaste tijden voedsel, dus ze worden mager en zwak. Ze worden tot deze conditie gereduceerd, nadat ze *hari-kathā* hebben gehoord, ongeacht welke positie ze eerder in de maatschappij hebben gehad, zij het prins of wat dan ook.

De *gopīs* trekken de conclusie, “Niemand zou *kṛṣṇa-kathā* moeten horen. De enige reden, dat we erover spreken, is omdat we er niet mee kunnen ophouden.”

Ze spreken op deze manier om Kṛṣṇa te smeken naar hen terug te komen. “Kom alsjeblieft direct naar ons toe,” bidden

ze. “Als Je niet komt, gaan we dood en als we dood gaan, zal iedereen kritiek op Jou hebben. Dan zeggen ze, ‘Kṛṣṇa is wreed. Hij is zelfs niet een beetje hartelijk. Die arme *gopīs* zaten te huilen en zelfs toen ging Hij niet naar hen toe.’ ”

Alleen de *gopīs* durven op deze manier te spreken, of zelfs te denken, en hun volgelingen kunnen hun woorden appreciëren. Het lijkt, alsof ze heiligschennis plegen van *hari-kathā* en van degenen, die het prediken, maar dit is niet het geval. Integendeel, hun toespraak gebruikt een literair gereedschap genaamd *vyāja-stuti*, of lof incognito, en dit literaire ornament werd later ook door Śrīla Rūpa Gosvāmī in zijn werken gebruikt. Op deze manier zijn ze eigenlijk niet kritisch, hun ironische woorden dragen meer nectar in zich mee dan rechtstreekse lofprijzing.

Kṛṣṇa is onmetelijk blij met hun woorden en denkt, “Als Ik Mezelf niet aan hen vertoon, zal het een belediging van Mijn kant zijn.”

Dit is de uitleg van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura en Śrīla Jiva Gosvāmī heeft dit vers op vergelijkbare manier verheldert in zijn *Vaiṣṇava-toṣaṇī*.

Tijdens het Ratha-yātrā festival in Jagannātha Purī geciteerde Koning Pratāparudra *Gopī-gīta* voor Śrī Caitanya Mahāprabhu. Toen hij dit vers sprak, dat *hari-kathā* verheerlijkt, herinnerde Mahāprabhu Zich onmiddellijk *rāsa-līlā* en werd helemaal extatisch. Mahāprabhu herinnerde Zich zowel de bovenstaande betekenissen als ieder ander aspect van dit vers.

We kunnen deze verkaringen alleen mentaal overdenken, maar Śrī Caitanya Mahāprabhu, die over de sentimenten van Śrīmatī Rādhikā beschikt, kon ze werkelijk ervaren. Hij zag echt Kṛṣṇa in Zijn hart en voelde afzondering van Hem en Kṛṣṇa gaf Mahāprabhu ook Zijn *darśana*. Mahāprabhu omarmde de koning, die toen een ontvanger van Zijn genade werd.

Vers Tien

BEMINDE GELIEFDE, IN AFZONDERING
van Jou, vult de herinnering aan Jouw glimlach,
Jouw zachte blik, Jouw intieme spel met ons en
Jouw heerlijke gesprekken met ons op afgelegen plekken ons hart met pijn.

प्रहसितं प्रिय प्रेमवीक्षणं
विहरणञ्च ते ध्यानमङ्गलम्
रहसि संविदो या हृदि स्पृशः
कुहक नो मनः क्षोभयन्ति हि

*prahasitaṁ priya prema-vikṣaṇaṁ
viharaṇaṁ ca te dhyāna-maṅgalaṁ
rahasi saṁvido yā hṛdi sprśaḥ
kuhaka no manaḥ kṣobhayanti hi*

prahasitam – het glimlachen en lachen; *priyā* – O geliefde meester;
prema – met liefde; *vikṣaṇam* – blikken; *viharaṇam* – intiem spel en
vermaak; *ca* – en; *te* – Jouw; *dhyāna* – door comtemplatie; *maṅgalaṁ*
– geeft gunstig voordeel; *rahasi* – op eenzame plaatsen; *saṁvidaḥ* –

conversaties; *yāh* – hetgeen; *hṛdi* – het hart; *spṛśaḥ* – aanraken; *kuhaka* – O bedrieger; *nāh* – ons; *manaḥ* – verstand; *kṣobhayanti* – aansporen; *hi* – zowaar.

Vertaling

geliefde meester, nadat we Jou hadden gezien, toen Je met ons op geheime plaatsen intiem in gesprek was – met Jouw glimlachende gezicht, dat optreedt als een stimulans voor onze amoureuze verlangens, Jouw liefdevolle blikken naar ons en Jouw brede borst, de eeuwige rustplaats van de godin van het geluk – is onze hunkering naar een ontmoeting met Jou meervoudig toegenomen en daarom is ons verstand herhaaldelijk op de loop.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Zoals ik eerder heb uitgelegd, Vers Negen heeft een bepaalde betekenis, wanneer het wordt geciteerd door *gopīs* met een meegaande aard en het heeft een andere betekenis, wanneer het wordt gesproken door *gopīs* met een averechtse aard. Wanneer het wordt gesproken met een averechtse houding, betekent het, “We herinneren ons, dat Jouw liefdevolle spel met ons, vooral Jouw aardige woorden, helemaal verrukkelijk waren. Maar als we in afzondering van Jou iemand Jouw woorden horen herhalen of Jouw spel horen vertellen, veroorzaakt het ons veel pijn. Ons spel en vermaak met Jou zijn een bron van oneindig plezier, maar als herinnering eraan in Jouw afwezigheid is dat zeker niet het geval.”

Bijvoorbeeld, Kṛṣṇa kan tegen Śrīmatī Rādhikā zeggen, “O Rādhikā, Je bent het enige leven van Mijn leven; zonder Jou kan Ik niet leven.” Hoewel deze woorden Rādhikā tot vreugde stemmen, wordt Ze overweldigd door diep verdriet, wanneer Ze aan dezelfde woorden wordt herinnerd in Kṛṣṇa’s afwezigheid. Een ander voorbeeld is, dat Rādhikā’s vriendin Haar kan vertellen, “Kṛṣṇa laat alle andere *gopīs* voor Jou in de steek.” Als Rādhikā deze woorden hoort, wanneer Zij en Kṛṣṇa uit elkaar zijn, roepen ze het geheugen van Hun spel op en veroorzaken ze Haar ondraaglijk verdriet.

Nu, in het tiende vers, vervolgen de *gopīs* deze gedachtenlijn. Ze spreken vier zinnen, die ieder een van Kṛṣṇa’s boeiende trekken beschrijft, “O gekoesterde minnaar, gescheiden van Jou vult de herinnering aan Jouw glimlach naar ons (*prahasitam*), Jouw zachte blik (*prema-vikṣaṇam*), Jouw intieme spel met ons (*vihaṇam*) en Jouw liefdevolle gesprekken met ons op eenzame plekken (*rahasi samvidah*) ons hart met pijn.”

Iedere *gopī* heeft Kṛṣṇa eerder ontmoet en beleeft dat nu opnieuw, ze vangt Zijn zijdelingse, smachtende blik op, staart naar de schoonheid van Zijn glimlach en wordt in Zijn armen gesloten. In haar herinnering ervaart ze diepe afgescheidenheid van Hem.

De *gopīs* herinneren zich, dat Baladeva, wanneer Śrī Kṛṣṇa met Zijn talloze vrienden de koeien hoedt, aan de kop van de kudde loopt, terwijl Kṛṣṇa een eindje achter Hem volgt. Hij speelt op Zijn fluit en glimlacht naar hen vanuit zijn ooghoeken; en als antwoord vereren ze Hem met hun ogen. Zijn blik brengt het verlangen van Zijn hart ten volle tot uitdrukking,

“We zien elkaar in Sāṅketa.” Ze lazen Zijn blik en begrepen Zijn boodschap.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt uit, dat in dit vers het woord *samvidah* betekent ‘vriendschappelijke grappenmakerij’ (*narma-samlāpa*). Zoals we eerder hebben besproken, *narma* betekent ‘sympathiek schertsen’ en *samlāpa* betekent ‘conversatie’. *Narma* kan ook impliceren, dat de conversatie een verborgen betekenis bevat, die helemaal het tegenovergestelde is van de externe betekenis.

De *gopīs* herinneren zich dit voorbeeld van schertsende conversatie met een diepe, verborgen inhoud: met Zijn fluitspel riep Śrī Kṛṣṇa hen naar het bos en toen ze daar verscheenen, zei Hij hen doodleuk terug naar huis te gaan. Dit wordt *narma-samlāpa* genoemd, speelse, schertsende taal, die een totaal andere betekenis impliceert, dan hetgeen wordt gesproken of gesuggereerd. Indirect smeekte Kṛṣṇa de *gopīs*, “Ga niet terug naar huis.”

*rajany eṣā ghora-rupā
ghora-sattva-niṣevitā
pratiyāta vrajaṁ neha
stheyam śrībhiḥ su-madhyamāḥ
Śrīmad-Bhāgavatam (10..29.19)*

Deze nacht is heel beangstigend en er lopen hier wilde schepselen rond. Keer terug naar Vraja, meisjes met jullie ranke taille.

Dit is geen geschikte plek voor vrouwen.

Kṛṣṇa scheen te zeggen, “De nacht is donker en bewolkt en het dichte bos zit vol wilde dieren. Jullie moeten naar huis teruggaan en jullie echtgenoot dienen.” Maar later, toen Hij Vṛndāvana verliet en in Mathurā ging wonen, verhelderde Hij

de betekenis van deze woorden. Hij stuurde Uddhava met een boodschap naar de *gopīs*, die luidde, “Die nacht, nadat Ik jullie naar het bos had geroepen, dachten jullie, dat Ik jullie had gezegd naar huis terug te keren. Jullie moeten weten, dat Ik dat helemaal niet heb gezegd. Ik zei eigenlijk, ‘Ga niet weg. Het is volle maan, dus de nacht is totaal niet donker en gevaarlijk. Maar de hemel is bewolkt en het kan gaan regenen; en als het gaat regenen, waar moeten jullie dan schuilen? Als Jullie bij Mij blijven, zijn jullie veilig.’ “

Kṛṣṇa had de woorden gesproken *rajany eṣa ghora-rūpa*, dat schijnbaar betekent ‘de nacht (*rajany eṣā*) is duister (*ghora*).’ Er staat echter nog een ‘a’ verborgen tussen de woorden *eṣā* en *ghora*, dus dat wordt *eṣā aghora* – de nacht is niet donker. Op dezelfde manier wordt “*rūpa ghora-sattva-niṣevitā* – het bos wordt bewoond door wilde dieren” vervolgens “*rūpā aghora-sattva-niṣevitā* – de dieren in het bos zijn totaal niet gevaarlijk.”

In dat vers kan het woord *na*, dat betekent ‘niet’, worden toegepast op het eerste deel van de regel of op het laatste deel van de regel en worden er twee optionele betekenissen uit afgeleid. Op deze manier wordt, “*pratiyāta vrajam* – ga terug naar Vraja” vervolgens “*na pratiyāta vrajam* – ga niet terug naar Vraja.” En “*na iha stheyam* – blijf niet hier” wordt vervolgens “*iha stheyam* - jullie moeten hier blijven.”

De *gopīs* aan de oever van de Yamunā refereren nu aan hun conversatie met Kṛṣṇa op die maanverlichte nacht. Ze zeggen, “In ons hart hadden we het gevoel te weten, wat Je eigenlijk wilde en dat Je te verlegen was om Jouw ware gevoelens prijs te geven. Wij waren eveneens te verlegen op onze

gevoelens openlijk te tonen. Ons hart bevat zoete herinneringen aan dergelijke liefdevolle gesprekken en aangenaam tijdverdrijf; maar nu, in afzondering van Jou, veroorzaken deze herinneringen pijnlijk verdriet.”

Als iemand sterft, hebben al zijn vrienden en verwanten verdriet. Een vrouw in de rouw huilt om haar geliefde, “Hij hield zoveel van me, maar nu is hij er niet meer.” Op dezelfde manier worden de *gopīs* overweldigd door de pijn van afscheidenheid van Kṛṣṇa bij de herinnering aan Zijn glimlach, Zijn manier van doen, dat het hart raakt, en ook Zijn scherpe grappen vol dubbelzinnige betekenissen, die er bijvoorbeeld op wezen, dat ze Hem in een *sāṅketa-kuñja*¹ in het geheim moesten ontmoeten.

De *gopīs* zeggen nu, “We zouden die herinneringen willen vergeten, maar dat kunnen we niet. We zijn verzonken in gedachten aan Jouw prachtige glimlach (*prahasitam*), Jouw zachte blik (*prema-vikṣaṇam*), Jouw intieme spel met ons (*vi-haraṇam*) en Jouw romantische gesprekken met ons op eenzame plekken (*rahasi saṁvidah*). Op die manier worden we constant aan Jou herinnerd. Deze vier prachtige trekken brengen zegen in het hart (*dhyāna-maṅgalam*), maar zijn ook de oorzaak, dat het hart wordt geagiteerd (*kṣobhayanti hi*). O bedrieger, de herinnering aan deze vier aspecten alleen al veroorzaakt grote verstoring in ons hart.

¹ Het woord *sāṅketa* wijst op iedere toegewezen ontmoetingsplaats voor het Goddelijk Paar. Het is niet noodzakelijkerwijs een specifieke plek. Hoewel er ook een specifiek dorp is, dat Sāṅketa heet, dat tussen Nandagrāma en Varṣāṇā ligt, liggen er meer van die *sāṅketas* over Vraja verspreid.

“Je bedriegt met Jouw glimlach, Je bedriegt met Jouw lieve woordjes en Je bedriegt met Jouw intieme spel. Je bedriegt bij alles, wat Je doet. De binnenkomst van Jou in ons hart geeft ons aanvankelijk enige vreugde, maar later wordt Jouw aanwezigheid daar als vergif ervaren en vermoord Je ons.”

Śrīla Jīva Gosvāmī becommentarieert dit vers als volgt. Kṛṣṇa zegt, “O *gopīs*, Jullie weten, dat Ik moeilijk te vangen ben, waarom geven jullie dan uitdrukking aan verlangens om met Mij intiem plezier te maken? Soms zeggen jullie, ‘Leg alsjeblieft Jouw handen op mijn hoofd’, soms zeggen jullie, ‘Zet alsjeblieft Jouw lotusvoeten op onze borsten’ en dan zeggen jullie weer, ‘Jouw glimlach en al het andere aan Jou is zo verleidelijk.’ Waarom zeggen jullie dat? Als jullie genegenheid voor Me hebben, luister dan gewoon naar Mijn *hari-kathā* en weest daarmee tevreden. Waarom willen jullie Me persoonlijk zien?”

In antwoord hierop zeggen de *gopīs*, “Jijzelf bent de reden, dat we niet eenvoudig tevreden zijn met alleen het horen van Jouw spel. Het probleem ligt in Jouw voorgaande liefdesonderhandelingen, in *pūrva-rāga*.”

Waar verwijzen de *gopīs* naar? Als Kṛṣṇa de koeien gaat hoeden, gebeurt dat met de enige bedoeling om de *gopīs* te ontmoeten. Waar Hij ook in Vraja gaat, Hij loopt er met de intentie om hen daar te ontmoeten. Bijvoorbeeld, ’s morgens vroeg gaat Hij naar de Yamunā Rivier en zegt, dat Hij daar een bad gaat nemen. Maar Hij gaat niet baden. Hij staat eenvoudig onder een *kadamba*-boom op de oever van Yamunā om de *gopīs* op te wachten, omdat Hij weet, dat ze er dagelijks langs komen om hun waterpotten te vullen. Onder voorwend-

sels, zoals deze, regelt Hij alles zodanig, dat Hij kan gaan en staan, waar zij gaan en staan. Als Hij weet, dat ze naar Girirāja Govardhana gaan om een eredienst te houden, vindt Hij ook weer een excuus om er naartoe te gaan. Dit is de aard van *pūrva-rāga*, bezorgde anticipatie op ontmoetingen met de geliefde.

De *gopīs* willen Kṛṣṇa ook heel graag ontmoeten en ze vinden eindeloze excuses uit om dat voor elkaar te krijgen. Ze zeggen tegen hun superieuren, dat ze een eredienst voor Gauṛī (de metgezellin van Śrī Śiva) of Sūrya (de Zongod) gaan uitvoeren. Maar soms, als ze juist op het punt staan Kṛṣṇa te ontmoeten, komt een van hun superieuren langs, zoals Jaṭilā of Candravali's echtgenoot, Govardhana-malla – en al hun plannen worden getorpedeerd.

De *gopīs* weten, dat Kṛṣṇa met opzet zorgt, dat ze naar Hem kijken. Ze weten, dat Hij Zijn fluit speelt om hen aan te trekken en dan glimlacht Hij, ook al heeft Hij geen enkele reden om te glimlachen. “Door dit te doen”, zeggen ze nu, “heb Je ons sterke verlangen om bij Jou te zijn en Jou lief te hebben doen toenemen.

“Maar nu ben Je verdwenen en datgene, dat je liet toenemen, veroorzaakt ons nu zoveel pijn, dat we niet langer in leven kunnen blijven. Misschien gaan we wel dood.”

Het voorvoegsel *pra-* in *prahasitam* betekent ‘op een uitmuntende manier’ en *prahasitam* betekent ‘de beeldschone glimlach of lach’. Bij iedere gelegenheid glimlacht Kṛṣṇa hen op charmante wijze toe en werpt Zijn vluchtige blik over de *gopīs*, soms van achter een boom en soms vanuit een *kuñja*. Op de een of andere manier past Hij de kunstgreep toe om

hen de pijlen van Zijn speerachtige blikken uit Zijn mooie lotusgezicht toe te werpen, die de diepe boodschap van zijn hart dragen; dit spel wordt *prema-vikṣaṇam* genoemd.

De *gopīs* gaan door met het geven van een voorbeeld van het derde aspect van Kṛṣṇa's onweerstaanbare trekken, namelijk Zijn vertrouwelijke spel (*viharaṇam*), "De manier, waarop Je ons voorbij liep, met één hand op de schouder van Jouw vriend en in de andere hand een lotus, waarmee Je ronddraaide, kan met niets anders worden vergeleken."

Hij legt Zijn hand op de schouder van een vriend als teken aan de *gopīs*, "Ik wil bij jullie zijn en Mijn hand op jullie schouder leggen." Zo spint hij ook een lotus om aan hen over te brengen, "Mijn hoofd en hart tollende van verlangen rond om bij jullie te zijn. Als Ik jullie niet snel zie, ga Ik dood." Hij stuurt de *gopīs* dergelijke signalen, als Hij met Zijn koeherdsvrienden op stap is en de *gopīs* hen van een afstand observeren en Zijn signalen ontsluiten.

In dit vers betekent het woord *viharaṇam* 'een speciaal soort diefstal'. Het Sanskriete werkwoord *hr̥* betekent 'stelen'. Volgens deze bepaalde definitie wijst *viharaṇam* niet op het stelen van geld, maar het stelen van een hart. In dit verband betekent *viharaṇam* ook 'met vrienden lopen' en 'met een dame lopen'. Wanneer de *gopīs* *viharaṇam* uitspreken om op hun aantrekkingskracht voor Kṛṣṇa in *pūrva-rāga* te wijzen, nog voordat ze een intieme ontmoeting met Hem hebben gehad, kan het niet betekenen 'met een dame lopen'. In dit geval loopt Kṛṣṇa ontspannen met Zijn vrienden rond en de reden, dat Hij op die manier loopt, is om Zijn verlangen naar een ontmoeting met de *gopīs* kenbaar te maken. Hij slentert

wat rond en legt op nonchalante wijze één hand op de schouder van een vriend en draait met de andere hand een lotus in de rondte. Op deze manier trekt Hij intentioneel aan hun hart. Bij het zien hiervan raken ze verloren en worden ze gek. Deze scène is veruit superieur aan de scène van hun ontmoeting – veruit, veruit superieur.

Venu-gīta wordt in *pūrva-rāga* gezongen, maar *Gopī-gīta* wordt gezongen in de afzondering, die plaats heeft na de eerste ontmoeting. En toch, zelfs in die afzondering kunnen de *gopīs* denken, “We hebben Kṛṣṇa nooit ontmoet.” De eerste betekenis van *viharaṇam*, ‘met vrienden lopen’, wijst op *pūrva-rāga*. Maar als de *gopīs* spreken over het spel, dat plaats had, nadat ze Kṛṣṇa hadden ontmoet, zoals Zijn wandeling met Rādhikā, Lalitā, Viśākhā, Citrā enzovoort, dan is de tweede betekenis, ‘lopen met een dame’ van toepassing.

Soms, wanneer Rādhā en Kṛṣṇa zij aan zij lopen te wandelen, legt Kṛṣṇa Zijn hand op Haar schouder, of op de schouder van een andere *gopī*. Dan bespeuren de *gopīs* een kruipende klimplant, die zich rond een *tamala*-boom omhoog slingerd. Ze zien de bloesems, waarmee die klimmer volhangt, en de bloemen, die de boom verfraaien, zijn in verrukking van elkaars gezelschap en lachen vrolijk. En als er *mañjarīs* in die kruipende klimplant zitten, doen ze vrolijk mee met lachen.

De *gopīs* herinneren zich dit incident nu, evenals een conversatie, die op dat moment plaats had, “Kijk eens! Wat een uitstraling heeft die klimplant!” merkte Kṛṣṇa op, waarmee Hij erop wees, dat het geluk van de klimplant te danken was aan zijn stevige omarming van de boom. Met deze woorden informeerde Hij de *gopīs* over Zijn verlangen hen op over-

eenkomstige wijze te ontmoeten, waarvan ze op zegenrijke wijze bedwemeld raakten, terwijl hun diepe gevoelens van liefde voor Hem zich steeds verder intensiveerden.

Maar nu is Kṛṣṇa niet langer in hun gezichtsveld en herinneren ze zich hun confidentiële spel met Hem, namelijk de manier, waarop Hij glimlachte, Zijn liefdevolle blik, Zijn amoureuze spel en Zijn intieme gesprekken met hen.

De *gopīs* zeggen, “Keer op keer heb Je de aandrang in Jouw hart om bij ons te zijn tot uitdrukking gebracht. Als we ons dit herinneren, krijgen we grote hoop, dat we Jou weer heel snel ontmoeten.”

Ieder van de vier aspecten – *prahasitam*, *prema-vikṣanam*, *viharaṇam* en *rahasi saṁvidah* – is superieur aan het voorgaande, zodat het vierde aspect het allerbeste is. Zoals gezegd betekent *prahasitam* ‘glimlachen’ of ‘lachen’. Wanneer er met dat glimlachen ook nog blikken met een toenemende liefde en genegenheid worden geworpen, wordt het *prema-vikṣanam* genoemd. Het amoureuze spel van de *gopīs* met Hem (*viharaṇam*) is superieur; zoals de goddelijke geliefden in elkaars ogen staren en vol zegen glimlachen, lopen zij arm in arm door het bos. Hieraan superieur zijn hun geheime conversaties (*rahasi saṁvidah*), waarin alle andere drie elementen zijn ingesloten en waarbij ze elkaars hart raken door de onpeilbare gevoelens, die zich daarin afspelen, tot uitdrukking te brengen. Op die manier zijn er gradaties op het gebied van perfectie – goed, beter, best.

De zinsnede *rahasi saṁvidah* heeft ook zijn eigen specialiteit. Kṛṣṇa’s liefdevolle gesprekken met de *gopīs* raken hun hart zo diep, dat ze erin worden ingebed. Het gevolg is, dat de

gopīs de herinnering aan die intieme gesprekken nooit meer kunnen uitwissen, zelfs niet al zouden ze het uit wanhoop wensen.

Ze komen tot de conclusie, “Wij hadden het idee, dat deze interacties waren gebaseerd op ware liefde, maar nu zien we in, dat Je niets anders dan een bedrieger en een hypocriet bent. Je hebt tegen ons nooit uit de grond van Jouw hart gesproken; Je praatte alleen om ons erin te laten lopen. Als Je liefde en genegenheid voor ons zou hebben, zou Je aan ons verschijnen, maar dat doe Je niet.”

Vers Elf

WANNEER JE MET JOUW VRIENDEN DE koeien gaat hoeden, zwerf Je door het bos, dat bedekt is met scheuten van rijst, tarwe en gras, die scherper zijn dan naalden. Maar Jouw lotusvoeten zijn teer en zijn zachter dan een delicate lotusbloem; deze scherpe scheuten geven Jou zeker pijn. Alleen al het idee verstoort onze gedachten en maakt ons ongerust.

चलसि यद्वज्राच्चारयन् पशून्
नलिनसुन्दरं नाथ ते पदम्
शिलतृणाङ्कुरैः सीदतीति नः
कलिलतां मनः कान्त गच्छति

*calasi yad vrajāc cārayan paśūn
nalina-sundaram nātha te padam
śila-trṇāṅkuraiḥ sīdatīti naḥ
kalilatām manah kānta gacchati*

calasi – Je gaat; *yat* – wanneer; *vrajāt* – vanuit het koeherdersdorp; *cārayan* – hoeden; *paśūn* – de dieren; *nalina* – dan een lotusbloem; *sundaram* – mooier; *nātha* – O meester; *te* – Jouw; *padam* – voeten; *śila* – door scherpe randen van graan; *tṛṇa* – gras; *aṅkuraiḥ* – spruitende planten; *sīdati* – ervaren pijn; *iti* – aldus denkend; *naḥ* – ons; *kalilatām* – misverstand; *manaḥ* – ons verstand; *kānta* – O liefste; *gacchati* – voelen.

Vertaling

meester, O liefste, wanneer Je Vraja verlaat om de koeien en andere dieren mee uit grazen te nemen, moeten Jouw voetzolen, die zachter zijn dan een lotus, grote pijn ondergaan op scherpe steentjes, grassen en randen van droge granen. Als we hieraan denken, maken we ons grote zorgen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De *gopīs* zeggen, “Je geeft niet alleen pijn aan anderen, Je geeft Jezelf ook pijn en hierom maken we ons grote zorgen.”

Hier impliceren ze, dat Kṛṣṇa zo een groot verlangen heeft om hen pijn te doen, dat Hij Zichzelf pijnigt in de wetenschap, dat zij het zullen voelen. Ze zeggen, “Als Je met Jouw vrienden de koeien gaat hoeden, zwerf Je door het bos, dat bezaaid ligt met spruiten van rijst, tarwe en gras, die scherper zijn dan naalden. Toch zijn Jouw lotusvoeten zachter dan een tere lotusbloem; het is zeker, dat die scherpe scheuten Jou pijn doen. Deze ene gedachte brengt ons hoofd in de war en maakt ons onrustig.”

Het woord *kalila* betekent ‘verwarring leidend tot verdriet’ en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft de speciale betekenis van kibbelen onthuld. Hij zegt, dat de woorden van de *gopīs* op een andere manier kunnen worden geïnterpreteerd, in welk geval ze zeggen, “*Kalilatām* – Ons verstand lokt (*la*) argumenten (*kali*) uit en daardoor worden we in beslag genomen door het gevecht met ons eigen verstand.” Hij beschrijft hoe de *gopīs* met hun verstand overhoop liggen en hoe hun verstand vergelding zoekt.

De *gopīs* zeggen, “O verstand, als de voeten van Kṛṣṇa echt pijn zouden hebben, wanneer Hij de koeien hoedt, waarom gaat Hij dan iedere dag naar buiten? Als Hem dit werkelijk pijn zou doen, zou Hij niet naar buiten gaan. Waarom maak jij jezelf onnodig zorgen om Hem?”

Hun hoofd en hart antwoorden, “O verdwaasde koehersmeisjes, jullie kunnen jezelf niet indenken, hoeveel zachter Kṛṣṇa’s voeten zijn dan de lotusbloemen, maar jullie moeten weten, dat ze uiterst teer zijn. Natuurlijk doorboren kiezels, stenen splinters en scherpe plantenscheuten Zijn tere lotusvoeten en voelt Hij pijn. Als ik hierover nadenk, word ik in smart ondergedompeld.”

De *gopīs* zeggen, “O verstand, O hart, Kṛṣṇa zet Zijn voeten niet op deze zaken neer. Hij heeft een paar ogen, dus Hij vermijdt alle scherpe voorwerpen, die pijn kunnen veroorzaken; Hij loopt over het hele zachte zand.”

“Zo is het niet,” werpt het verstand tegen. “De koeien hebben niet het benul om alleen op zacht zand en gras te lopen.

“Ze rennen hier en daar naartoe,” vervolgt het verstand, “ze betreden velden, waar die scherpe stenen liggen, en Kṛṣṇa volgt ze op de voet.”

De *gopīs* zeggen, “Het is waar, dat die koeien niet intelligent zijn, maar Kṛṣṇa heeft een paar ogen, dus waarom zou Hij over stenen en scherpe scheuten rennen, die Zijn voeten beschadigen?”

Hun verstand antwoordt, “Jullie beschikken niet over het minste spoor van liefde. Als jullie dat wel zouden doen, hadden jullie kunnen weten, dat Kṛṣṇa, die achter de koeien aanholt, geen tijd heeft om na te denken, waar Hij naartoe rent. Hij rent eenvoudig door heel Vṛndāvana heen en ziet die scherpe stenen helemaal niet liggen. Ze doorboren zeker Zijn voeten en ik kan die gedachte niet verdragen.”

Nu ze toegeven, dat hun hoofd en hart de waarheid vertellen, zeggen de *gopīs*, “Misschien heeft Brahmā ons deze geboorte als *gopī* gegeven alleen om al deze ellende te ondergaan.”

Hierop antwoordt hun verstand, “O ongelukkige *gopīs*, ja, misschien heeft hij dat gedaan; en in dat geval moeten jullie lijden. Jullie kunnen in leven blijven om te lijden, of jullie kunnen hier blijven en Kṛṣṇa’s pijn verdragen. Wat mijzelf betreft, aangezien ik word vergezeld door jullie levensadem, ga ik jullie lichaam verlaten en wanneer ik dat doe, gaan jullie dood.”

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Je foltert ons onafgebroken met een hoeveelheid lijden, zowel bij ontmoeting (*samīyoga*) als in afzondering (*viyoga*). Als Je het bos inloopt om Jouw koeien te hoeden, voelen we ons door afgescheidenheid van

Jou oneindig bedroefd. Veel koeien lopen alle richtingen uit en om ze van hun zwerftochten af te houden, moet Je ze achterna rennen en met grote moeite proberen ze bij elkaar te houden. Je rent over ruwe, oneffen paden zonder een moment te stoppen en terwijl Je dat doet, doorboren ruwe granen en andere scherpe objecten Jouw lotusvoeten. Als we hieraan denken, verdrinken we in treurnis en zijn we niet langer in staat ons geduld te bewaren.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura openbaart een diepe invoer van de woorden van de *gopīs*. Ze bedoelen te zeggen, “Koeien zijn slechts dieren. Ze hebben geen wijsheid, noch het vermogen om te denken, ‘Kṛṣṇa zal ons altijd volgen, ongeacht waar we naartoe gaan. Zijn voeten zullen worden beschadigd en Hij zal niet kunnen stoppen om te rusten.’ Als ze dit zouden begrijpen, zouden ze niet hier en daar naartoe rennen over ruwe, oneffen paden. Het zijn louter dieren zonder intelligentie en onderscheidingsvermogen.”

Nu zeggen de *gopīs*, “Deze stenen, scherpe grassen en uit-schietende sprietten kunnen Jouw voeten binnendringen, maar ze dringen niet Jouw hart binnen; ze dringen ons hart binnen. Wij voelen de pijn, omdat Jij onze *nātha* en *kānta* bent.” *Kānta* betekent geliefde – maar nog veel meer dan geliefde. *Nātha* wijst doorgaans op een minnaar, maar in dit geval betekent het ‘schenker van pijn’. Dus wanneer de *gopīs* zeggen, “O *nātha*,” zeggen ze eigenlijk, “O Jij, die ons altijd pijn geeft.”

Kṛṣṇa zegt, “Maken jullie je geen zorgen om Mijn voeten. Vergeet gewoon ieder ongemak, waarvan jullie denken, dat Ik het kan voelen.”

De *gopīs* antwoorden, “Maar Je bent onze geliefde; we kunnen niet ophouden eraan te denken.”

Als een echtgenoot of een minnaar niet op het verwachte tijdstip van een plaats terugkeert, kan zijn dierbare vrouw of lieveling er niet aan ontkomen zich zorgen te maken over een mogelijke calamiteit, die is voorgevallen, waardoor ze hem nooit meer te zien krijgt. Ze maakt zich grote zorgen en komt later te weten, dat alles goed is. Op dezelfde wijze drukken de *gopīs* hun gevoel uit, “Je bent onze geliefde, dus we zijn eraan gebonden dit te voelen. Indien ons hart geen liefde voor Jou zou hebben, zouden we totaal geen pijn ervaren. Onze gehechtheid aan Jou is de wortel van al ons verdriet, maar het is tegelijkertijd onze natuurlijke neiging.”

De woorden van de *gopīs* zijn volkomen waar. Alleen vanwege gehechtheid voelt men pijn en verdriet. Ze vervolgen, “Onze gehechtheid aan Jou is de schuldige partij. We weten, dat we voor Jou geen liefde en genegenheid zouden moeten hebben, maar het feit is, dat we het wel hebben; dus wat moeten we doen? Ons gebed is nu, dat we Jou in alle ernst verzoeken, om deze gehechtheid uit ons hart te verwijderen.”

Kṛṣṇa kan van repiek dienen, “Het is jullie hoofd en hart; jullie kunnen het er zelf uit verwijderen. Ik ben niet verantwoordelijk voor jullie verstand en hart.”

Hierop antwoorden de *gopīs*, “Onze gehechtheid aan Jou is niet onze schuld; dat is Jouw schuld, want Je bent onze beminde geliefde en Je bent zo onwaarschijnlijk aantrekkelijk. Als Jij niet zo toegenegen en aantrekkelijk zou zijn geweest, zouden wij voor Jou geen liefde hebben gekoesterd en alles zou goed zijn geweest. Jij hebt Jezelf zo mooi en zo’n verleide-

lijke minnaar gemaakt, dat ons verstand ons heeft verlaten en naar Jou is toegegaan. Waarom heb Je dat gedaan? Jij alleen kunt onze gehechtheid verdrijven, want Jij hebt nu de beschikking over ons hoofd en hart.

“Als Je ons een plezier wilt doen, zwerf dan niet door het bos. Kom hier en blijf bij ons. Dat is de remedie.” In ieder vers van *Gopī-gīta* bidden de *gopīs*, “Verschijn alsjeblieft aan ons.”

In het voorgaande vers hebben ze de woorden *dhyāna-maṅgalam* uitgesproken. Het woord *dhyāna* betekent over het algemeen ‘meditatie’, maar in het geval van de *gopīs* betekent het eenvoudig, dat ze zich Kṛṣṇa herinneren. De herinnering van de *gopīs* is niet zoals die van de meditatie van een *yogī*. Wanneer de *gopīs* zich Kṛṣṇa herinneren, vergeten ze de rest. Wat ze ook aan het doen zijn, of ze nu wandelen, praten, of koken, ze zijn altijd ondergedompeld in *sahaja-samādhi*, een natuurlijke, diepe verzonkenheid in Śrī Kṛṣṇa. Het woord *sahajāyate* betekent ‘van nature, aangeboren’. Hun complete absorptie in alles, dat met Kṛṣṇa te maken heeft, dient zich automatisch en van nature aan.

Śrīla Vyāsadeva moest enige moeite doen om *bhakti-yoga* te praktiseren en op die manier bereikte hij *samādhi*. De *gopīs* daarentegen hoeven geen *sādhana-bhakti* te praktiseren, omdat hun hart is verzadigd van een *prema*, die zich op de hoogste niveau’s van *mahābhāva* bevindt. Ze komen nimmer uit *samādhi*; ze gaan er eenvoudig steeds dieper in. Hun *samādhi* verdiept zich, wanneer ze Kṛṣṇa zien, en verdiept en verdicht zich in hun herinnering, wanneer Hij uit het zicht is.

Sommige mensen vinden dit raar; ze vragen zich af, wat nu eigenlijk hoger is, Kṛṣṇa ontmoeten of van Hem afgescheiden zijn. We zullen deze onderwerpen begrijpen, wanneer we er enige realisatie van hebben, maar voor nu kunnen we aan de *gopīs* bidden, zoals Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura en Śrīla Jīva Gosvāmī hebben gebeden, “Brahmā, noch iemand anders kan deze onderwerpen uitleggen zonder jouw genade. Men kan ze alleen door jouw genade begrijpen.” Als de *gopīs* ons hun genade geven, worden we gekwalificeerd om de ware aard van hun spel te bevatten, die niet kan worden begrepen op basis van intellectuele analyse. Op dit moment moeten we deze onderwerpen aanhoren, zodat we een gretigheid voor *rāgānuga-bhakti* gaan ontwikkelen. De vrucht van het horen van deze onderwerpen is, dat we er tenslotte achter komen, dat we er niet buiten kunnen. Op dat moment schenken de *gopīs* ons hun genade en zijn wij in staat iets van hun ongeli-miteerde glorie te appreciëren.

In de praktijk van *vaidhī-bhakti* voert men op het altaar in de tempel voor het Godsbeeld van Kṛṣṇa een *ārati* ceremonie uit. Śrī Kṛṣṇa heeft reeds artikelen, die miljoenen keren superieur zijn aan alles, dat de aspirerende toegewijde kan offeren; maar toch biedt de toegewijde Hem uit plichtsbesef artikelen aan ter verering. Hij offert een boterlamp, water in een schelp en een doek en daarna biedt hij voedsel aan; maar hij heeft er geen gevoel bij. De vedische geschriften stellen, dat zelfs al voert men *arcana* miljoenen levens lang uit, het niet zeker is, dat men een smaak ontwikkelt voor *rāgānuga-bhakti*. Als iemand echter onderwerpen hoort en bespreekt, zoals die uit *Gopī-gīta* in gezelschap van een Vaiṣṇava, die aan hem supe-

rieur is, en hij praktiseert *bhakti* onder leiding van die Vaiṣṇava, zal hij zeker smaak en gretigheid voor *rāgānuga-bhakti* gaan ontwikkelen. Dit wordt zelfs nog effectiever, als hij associeert met een Vaiṣṇava, die *rasika* en *bhāvuka* is en die deze ontwerpen heeft gerealiseerd. We kunnen ons het gevolg van dergelijke associatie niet voorstellen. Op die manier zullen we de onderwerpen van ontmoeting en scheiding leren begrijpen.

Het volgende spel onthult, hoe in de ontmoeting afgescheidenheid kan bestaan. Ooit had in Prema-sarovara een voorval plaats, dat Śrī Kṛṣṇa dwong Vṛndāvana te verlaten. Śrīmatī Rādhikā zat in Zijn armen bij Hem op schoot te luisteren naar Zijn heerlijke woorden. Er kwam een hommel bij Haar brommen en Ze werd bang. Kṛṣṇa's koeherdersvriend, Madhumaṅgala, joeg de hommel met zijn stok weg en toen hij terugkwam, schepte hij op, "Ik heb *madhusūdana* verjaagd en hij komt nooit meer terug." *Madhusūdana* betekent 'hommel', maar is ook een benaming voor Kṛṣṇa. Śrīmatī Rādhikā hoorde deze woorden en nam aan, dat Madhumaṅgala had gezegd, "Kṛṣṇa komt nooit meer terug." Zelfs al zat Ze bij Kṛṣṇa op schoot, Ze werd onmiddellijk in een oceaan van pijnlijke gevoelens van afgescheidenheid geworpen en begon te huilen, "Waar is Kṛṣṇa? Waar is Kṛṣṇa? Waar is Kṛṣṇa?" Haar zielsangst werd zo groot, dat Ze flauwviel.

Dit stadium van liefde voor Kṛṣṇa – gevoelens van afgescheidenheid tijdens de ontmoeting – wordt *prema-vaicittya* genoemd. *Prema-vaicittya* wordt ervaren op het moment van ontmoeten, terwijl *divyonmāda* en *citra-jalpa*¹ plaats vinden

¹ Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt in zijn commentaar op *Bhrama-ra-gīta* uit, dat er tien fasen van goddelijke waanzin (*divyonmāda*) zijn,

op momenten van afzondering. Geluk en verdriet worden tijdens de ontmoeting tegelijkertijd gevoeld en in afzondering eveneens. In *prema-vaicittya* is Rādhikā extern bij Kṛṣṇa, maar innerlijk heeft Ze het gevoel, dat Ze van Hem is afgescheiden. In *divyonmāda* en *citra-jalpa*, wanneer Ze extern van Hem is afgescheiden, denkt Ze, “Nu ben Ik bij Kṛṣṇa.” Innerlijk ontmoet Ze Hem ten volle en dit geeft Haar hart vreugde.

Śrī Kṛṣṇa merkte de gevoelens van Śrīmatī Rādhikā op in Haar afzondering en ontmoeting met Hem en dacht, “Rādhikā en de *gopīs* voelen juist Mijn aanwezigheid, wanneer we uit elkaar zijn. En soms voelen ze zich van Mij afgescheiden, terwijl Ik bij hen ben. Op die momenten is er niets, dat Ik kan doen om hen te helpen. Hun gevoelens van afgescheidenheid tijdens een ontmoeting geeft hen groot verdriet. Het beste zou zijn, dat Ik ver genoeg wegga, zodat ze Me innerlijk kunnen ontmoeten. Ik moet Vṛndāvana voor altijd verlaten, want het is beter, dat Ik de pijn voel, zodat zij enigszins gelukkiger kunnen zijn.”

De *gopīs* hebben dezelfde gevoelens over Kṛṣṇa. “Zolang Kṛṣṇa het leuk vindt, maakt het niet uit, hoeveel pijn en verdriet we ervaren.” Ze vinden enige troost, nadat Kṛṣṇa naar Mathurā en Dvārakā is gegaan en ze zitten in Vṛndāvana te denken, “Kṛṣṇa is gelukkig met Zijn koninginnen, Zijn zonen en al Zijn andere metgezellen en Hij vindt het ook leuk om Kubjā te ontmoeten. Laat Hem maar gelukkig zijn; we zullen Hem niet storen.”

die tot uitdrukking worden gebracht door de tien onderdelen van *citra-jalpa*, of gevarieerd gestoord emotioneel gepraat.

Op dezelfde manier vindt Kṛṣṇa enige troost, wanneer Hij in Mathurā en Dvārakā zit, “De *gopīs* zijn enigszins verlicht van hun gevoelens van afgescheidenheid. Ik wil, dat ze gelukkig zijn, en zij vinden dat geluk in die gevoelens en sentimenten. Als Ik in Vṛndāvana zou blijven, zou het mogelijk kunnen zijn, dat ze zoveel afgescheidenheid van Me ervaren, dat ze dood zouden gaan.” Die sublieme sentimenten gelden vooral voor Śrīmatī Rādhikā, die de gevoelens van afgescheidenheid in *divyomāda* en *pralāpa* proeft. Haar liefdesgevoelens zijn beschreven geworden in de commentaren van onze *ācāryas* op *Bhramara-gīta*.

De reden, dat de *gopīs* in hun zielsangst van afzondering van Kṛṣṇa niet dood gaan, is, dat ze denken, “Kṛṣṇa zou enorm veel verdriet hebben, als wij zouden sterven. Om deze reden moeten we blijven leven.” En Kṛṣṇa denkt hetzelfde, “Als Ik dood zou gaan, zouden de *gopīs* onbeschrijflijk veel pijn hebben.” Hij en de *gopīs* willen niets anders dan elkaars geluk, dit wordt zuivere liefde genoemd.

We horen, dat Kṛṣṇa vertrok uit Vṛndāvana om Kāṁsa te vermoorden en om bij Vasudeva en Devakī te zijn, maar dit waren slechts externe redenen. De meest essentiële en voorname reden was om de *gopīs* een plezier te doen. Bovendien moeten we ons afvragen, of Hij werkelijk uit Vṛndāvana vertrok. Dat vertrek naar Mathurā en de moord op Kāṁsa worden als volgt in *Śrīmad-Bhāgavatam*, Hoofdstuk Vierenveertig en Vijfenveertig beschreven, waar het de achtereenvolgende gebeurtenissen betreft.

Toen Kṛṣṇa en Balarama vertrokken uit Vṛndāvana en met Akrūra naar Mathurā gingen, ging Nanda Bābā ook naar Ma-

thurā. De dag na hun aankomst bracht Kṛṣṇa Kāṁsa om. Kāṁsa's broers vochten met Kṛṣṇa en Balarāma, en Balarāma heeft hen allemaal omgebracht. Later op dezelfde dag herinstalleerde Kṛṣṇa Ugrasena als koning van Mathurā met een grote viering met bloemenoffers en veel kostbare toebehoren. Ugrasena was voorheen koning geweest, maar Kāṁsa had zich zijn positie toegeëigend. Na de dood van Kāṁsa voerde Kṛṣṇa de *abhiṣeka* ceremonie uit (een bad met heilzame ingrediënten) om hem wederom als koning te inaugureren.

Nadat Ugrasena was geïnstalleerd, hadden belangrijke leden van de Yadufamilie, zoals Vasudeva, Devakī, Ugrasena en Akrūra, een lange ontmoeting met elkaar, waarin ze besloten, “We moeten goed op Kṛṣṇa letten, want nu Hij Kāṁsa uit de weg heeft geruimd, zal Hij proberen naar Vṛndāvana terug te keren. Nanda Bābā zit te wachten in een tuin in de buitenwijken van de stad. We moeten ons best doen er zeker van te zijn, dat Kṛṣṇa en Baladeva niet met hem naar Vṛndāvana teruggaan. We zullen hen op hun hart drukken, dat Ze de zonen van Vasudeva en Devakī zijn, niet van Yaśodā en Nanda.”

De leden van de Yadufamilie waren Kṛṣṇa die dag zeer erkentelijk. “Je bent de zoon van Devakī en Vasudeva,” zeiden ze tegen Hem, “en wij zijn Jouw verwanten en familieleden. Denk niet, dat Yaśodā en Nanda Jouw moeder en vader zijn en denk niet, dat Jouw ware thuis Vṛndāvana is. Eigenlijk behoort Jij tot Mathurā en zijn wij Jouw natuurlijke aanverwanten.”

In die tussentijd zat Nanda Bābā in zijn kamp buiten Mathurā op Śrī Kṛṣṇa en Balarāma Prabhu te wachten. Op de

avond van de tweede dag, toen het donker was geworden, benaderden Kṛṣṇa en Baladeva hem. Ze gingen bij hem op schoot zitten, ieder aan een kant. “Waarom bent u aan het huilen?” vroegen Ze hem, maar Nanda Bābā kon geen woord geven. Kṛṣṇa begreep zijn gedachten en zei, “Bābā, u bent Mijn vader, waarom zeggen ze dan, dat Devakī en Vasudeva Onze moeder en vader zijn? Alle Mathurāvāsī’s proberen Ons ervan te overtuigen, dat We dit moeten aanvaarden.” Tijdens die conversatie hebben Kṛṣṇa en Baladeva en Nanda Bābā nog vele gerelateerde onderwerpen besproken.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt in zijn commentaar uit, dat iedereen op die plek wil wonen, waar hij de meeste liefde en genegenheid krijgt. Kṛṣṇa krijgt zoveel liefde van Nanda en Yaśodā, wier *prema* veruit superieur is aan die van Vasudeva, Devakī en alle andere Mathurāvāsī’s. Waarom bleef Hij dan in Mathurā en ging Hij niet met Nanda Bābā terug naar Vraja? Volgens de regels van *prema* had Hij met hem moeten meegaan, maar volgens *Śrīmad-Bhāgavatam* heeft Hij dat niet gedaan. Wat is de *siddhānta* of de samenvattende filosofische waarheid in dit verband?

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat *prema* twee kamers (*prakoṣṭas*) heeft: in de eerste wordt het manifeste spel (*prakaṣa-līlā*) uitgevoerd en in de tweede heeft het onge-manifesteerde spel (*aprakaṣa-līlā*) plaats. In *prakaṣa-līlā* gingen Kṛṣṇa en Baladeva niet terug naar Vṛndāvana, maar in *aprakaṣa-līlā* gingen Ze wel terug.

“*Vṛndāvanam parityajya padam ekaṁ na gacchati* – Kṛṣṇa zet nimmer een voet buiten Vṛndāvana; geen voet.” Deze uitspraak wijst op *aprakaṣa-līlā*, waar Hij Zich altijd in Vṛndā-

vana bevindt. In *prakaṭa-līlā* daarentegen verlaat Hij Vṛndāvana soms en soms gaat Hij er naar binnen. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft gezegd, dat het tegengesteld zou zijn aan *bhakti-rāsa*, indien Kṛṣṇa in *aprakaṭa-līlā* niet altijd bij degenen zou zijn, die Hem het meest liefhebben.

Vers Twaalf

 E MAAN IS SCHITTEREND MET ZIJN DIF-
fuse stralen en Jouw gelaat heeft dezelfde,
beeldschone verschijning. Jouw gezicht is in
feite mooier, wanneer het deels schuil gaat achter het
stof, dat opwaait van de hoeven van de koeien, en achter
Jouw haarkrullen.

दिनपरिक्षये नीलकुन्तलैर्
वनरुहाननं बिभ्रदावृतम्
धनरजस्वलं दर्शयन् मुहुर्
मनसि नः स्मरं वीर यच्छसि

dina-parikṣaye nīla-kuntalair
vana-ruhānanam bibhrad āvṛtam
dhana-rajasvalam darśayan muhur
manasi naḥ smaram vīra yacchasi

dina – van de dag; *parikṣaye* – bij de eindstreep; *nīla* – donkerblauw;
kuntalaiḥ – met lokken haar; *vana-ruha* – lotus; *ānanam* – gezicht;
bibhrat – uitstallen; *āvṛtam* – bedekt; *dhana* – opgewaaid door het

veelvoud van Jouw koeien; *rajaḥ-valam* – vol stof gesmeerd; *darśayan* – tonen; *muhuḥ* – herhaaldelijk; *manasi* – in het hoofd; *naḥ* – onze; *smaram* – Cupido; *vīra* – O held; *yacchasi* – Je plaatst.

Vertaling

geliefde held, op het eind van de dag kom Je terug uit het bos met Jouw lotusgezicht deels bedekt door Jouw blauwzwarte lokken krullend haar en licht gesluierd achter een zeer dunne laag stof, die opwaait van de hoeven van de menigte koeien. Op momenten, dat Je ons herhaaldelijk Jouw beeldschone lotusgezicht toont, dat zo smaakvol is geornamenteerd, wek Je amoureuze verlangens in ons op.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Dina-parikṣaye – *Dina* betekent ‘dag’ en *kṣaya* betekent ‘eind’. *Dina-parikṣaye* betekent, dat het eind van de dag is aangebroken. Het is avond. De zon beweegt zich naar de horizon, maar is nog niet ondergegaan. Enige tijd eerder, rond drie uur, hadden de koeien naar tevredenheid gegrazen en riep Kṛṣṇa ze bij elkaar, “*Dhiri, dhiri* (kom bij Me)” en “*niri, niri* (kom naar het water)” en “*chu, chu* (ga water drinken)” en “*tiri, tiri* (kom uit het water naar de oever)” en “*hio, hio* (kom we gaan).” De koeien hebben gedronken en gegeten en ze zijn gereed om naar huis terug te keren. Ze herinneren zich hun kalveren en roepen, “*Hamba! Hamba! Hamba!* (ik kom).” Dan gaat Śrī Kṛṣṇa op Zijn fluit spelen, verzamelt Zijn

vrienden en de koeien en bereidt Zich voor om naar huis terug te keren.

Nila-kuntalaiḥ – *Nila* betekent ‘donkerblauw of zwart’ en *kuntalaiḥ* betekent ‘door krullend haar’. *Vana-ruhānanam bibhrad āvṛtam* – *Ānanam* betekent ‘gezicht’ en *āvṛtam* betekent ‘bedekt’. Śrī Kṛṣṇa’s prachtig krullende, blauwzwarte haar reikt tot op Zijn schouders en bedekt deels Zijn gezicht, dat op een lotusbloem lijkt, die wordt bedolven onder de bijen. Het woord *bibhrad* verwijst naar Kṛṣṇa’s exhibitie van de uitgelezen bekoring van Zijn gezicht, dat lijkt op de prachtig schijnende maan.

Dhana-rajasvalam – *Raja* verwijst naar het pollenachtige stof van de aarde. Die *raja* is *dhana*, rijkdom, en hier verwijst het naar *go-dhana*, de rijkdom van koeien. De koeien rennen en keren terug naar hun stal en hun kalf. Kṛṣṇa had hun namen geroepen door bekoorlijk op Zijn fluit te spelen en ze haastten zich om bij Hem te komen, waarbij ze dachten, “Kṛṣṇa roept me.” Als ze rennen, waait het stof van hun hoeven op in de lucht en dwarrelt neer op de bladeren van de bomen in de omgeving. Dit pollenachtige stof valt ook op Śrī Kṛṣṇa en vormt een fijne sluier over Zijn gezicht, lichaam en kleding.

Als Kṛṣṇa met de koeien terugkeert, neemt Hij ze in Zijn armen en omhelst ze. Zijn innerlijke motief om dit te doen is alleen om Zijn geliefde *gopīs* Zijn lotusgezicht te laten zien, dat door dit stof wordt verfraaid, en om aan hen over te brengen, dat Hij ernaar verlangt hen te omarmen. En de ware reden, waarom Hij op Zijn fluit speelt is niet om de koeien te verzamelen, maar om de *gopīs* te roepen. Bij het horen van

het diepe geluid van Zijn fluit staan de *gopīs* op de weg, in de *kuñjās* en op de daken van het paleis alleen om Hem te zien terugkeren.

Kṛṣṇa's gedrag kan worden vergeleken met dat van iemand, die poseert voor het maken van een portret. Die persoon glimlacht of gaat op een bepaalde manier staan om een goede foto te waarborgen. Op dezelfde manier denkt Kṛṣṇa, dat de *gopīs* moeten komen om Zijn lotusgezicht te zien. Daarom lacht Hij, omarmt de koeien en praat tegen Zijn vrienden niet één keer, maar keer op keer met het motief Zich aan de *gopīs* te tonen. Als Hij ziet, dat de *gopīs* niet naar Hem kijken, denkt Hij, “Ze moeten Mijn gezicht zien. Hun verliefdheid zal alleen maar toenemen en zal hen bij Me brengen.”

Smaraṁ vīra yacchasi – Wanneer de *gopīs* zich tot Kṛṣṇa richten met de woorden, “O held (*vīra*),” bedoelen ze ‘held in *mādhurya-rāsa*’. “Jij bent in staat ons te geven, wat we willen,” zeggen ze tegen Hem. “Jij hebt het vermogen om *smara* te geven, dus Jij bent onze held.” In deze context refereert *smara* aan het Sanskriete werkwoord *smṛ* met het achtervoegsel *ṇi*, dat betekent ‘zich herinneren’. Het heeft te maken met een ervaring van iets, dat iets anders in gedachten brengt. Bijvoorbeeld, de *gopīs* zien Kṛṣṇa keer op keer Zijn gezicht tonen, dat is verfraaid met het stof van de aarde, dat opwaait van de rennende koeien, en die schoonheid wekt *kāma* in hun hart.

Iets dat normaal gesproken zou worden beschouwd als een karakterfout, dient ervoor om Kṛṣṇa of Śrīmatī Rādhikā onmetelijk veel mooier te maken. Als er modder op Kṛṣṇa's gezicht spat, of als het stof van de aarde erop valt, neemt Zijn

schoonheid miljoenen keren toe. Het stof van de koeien, die door het land van Vraja rennen, maakt van Hem zo een prachtige verschijning, dat de *gopīs* vol *kāma* zijn, wanneer ze ook maar aan Hem denken. In het spel van Kṛṣṇa en de *gopīs* betekent *kāma* niet ‘lust’, het betekent *prema*. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “We willen niet door Jou worden agetrokken. We willen onverschillig blijven, maar hoe kunnen we onverschillig blijven, wanneer Jij ons telkens Jouw gezicht laat zien?”

Laten we nu naar *Sārārtha-darsīni* van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura gaan en naar *Vaiṣṇava-toṣaṇī* van Śrīla Jīva Gosvāmī. In hun commentaar op Vers Elf hebben beide *ācāryas* de ruzie van de *gopīs* met hun verstand besproken, met de *gopīs* aan de ene zijde en hun hart en verstand aan de andere zijde. Zoals eerder gezegd zeiden de *gopīs* tegen hun verstand, “Waarom ben je zo onrustig, geprikkeld en bezorgd, wanneer Kṛṣṇa de koeien gaat hoeden? Er is geen reden voor jouw rusteloosheid. Wat heeft het voor zin om zo verstoord te zijn?”

Hun verstand antwoordde, “Jullie zijn totaal niet *rasika*; jullie beschikken zelfs niet over een druppel *rasa*. O *gopīs*, door jullie onwetendheid zijn jullie verstoken van gevoel. Kṛṣṇa wil naar het bos gaan en ik wil, dat Hij gaat, maar ik wil niet, dat hij moeilijkheden ervaart. Hij moet in het bos gaan spelen, maar Hij mag niet te lijden hebben.”

“Waarom ben je dan zo bezorgd?”

“Ik ben bezorgd, omdat Hij achter de koeien aanloopt. Die koeien dwalen naar plekken, die vol liggen met scherpe gras-

scheuten, randen van droog graan, stenen scherven en andere dingen, die Hem pijn doen.”

Hierop antwoordden de *gopīs*, “Jij wordt eenvoudig verblind door *prema*. Dit is helemaal niet waar. Kṛṣṇa heeft een stel ogen. Hij ziet, waar het veilig is om te lopen en zet alleen Zijn voeten neer, waar het gras als zijde aanvoelt en waar het zand zacht is.”

Hun verstand gaf van replek, “O *gopīs*, jullie denken dit, omdat jullie noch intelligent, noch *rasika* zijn. Koeien kennen geen wijsheid of discriminatie. Ze blijven niet op vereffende paden lopen. Ze dwalen af en Kṛṣṇa gaat ze achterna om ze op het pad terug te brengen.”

De *gopīs* zeiden, “Ja, we zijn het ermee eens, dat Kṛṣṇa naar die plekken gaat; maar Brahmā heeft ons gemaakt om te lijden, dus lijden we.”

Hun verstand zei hen toen, “Het is voor jullie goed om hier te blijven en te lijden, maar ik doe dat niet. Ik ga jullie lichaam samen met jullie levensadem verlaten. Ik moet vertrekken. Jullie moeten hier achterblijven en in jullie eentje zitten lijden.”

Nu zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Door niet bij ons te zijn, laat Je ons lijden. Wanneer Je de koeien hoedt, voelen we ons van Jou afgescheiden en worden we geteisterd door verdriet. Maar we voelen niet alleen pijn op dat moment; we voelen hetzelfde verdriet, wanneer we bij Jou zijn. Hoe kan dit? Tegen de avond keer Je met Jouw koeien en vrienden terug naar de koestal in het dorp Vṛndāvana. Op dat moment is Jouw gezicht licht versluierd achter het stof van de koeienhoeven en achter Jouw prachtige, blauwzwarte haarlokken. Waarom laat

Je dat stof Jou gezicht bedekken? Dit moet Je niet toelaten, want dan kunnen we het niet in zijn geheel zien.”

De *gopīs* willen Kṛṣṇa's gezicht duidelijk zien, maar tegelijkertijd raken ze er volkomen door gefascineerd, wanneer het wordt bedekt met een dunne laag stof en het eruit ziet zoals de maan, die opkomt uit de duisternis. Ze zeggen, “De maan is schitterend met zijn diffuse lichtstralen en Jouw gezicht heeft dezelfde beeldschone verschijning. Jouw gezicht is in feite mooier, wanneer het deels is verscholen achter het stof opwaaiend van de koeienhoeven en door Jouw krullende haar.”

Wanneer ze zeggen, dat het stof van de hoeven een rijkdom is, wijzen ze erop, dat het van immense waarde is, zoals het door Śrī Kṛṣṇa wordt aangewend om de schoonheid van Zijn lotusgezicht te vergroten. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft dit ook aangetoond onder verwijzing naar het Sanskriete woordenboek, *Viśva-prakaśa*, waar *dhana* (rijkdom) verwijst naar *go-dhana* (de rijkdom van koeien).

Śrī Kṛṣṇa wordt blij van hun woorden en denkt, “Ik ben uitermate fortuinlijk. Het hoeden van deze koeien in het bos van Vṛndāvana heeft Me de gelegenheid gegeven om jullie, *gopīs*, te ontmoeten. Alleen via het medium van de koeien, kan Ik ongestoord bij jullie zijn.” Kṛṣṇa voelt Zich schuldig aan de koeien en is blij, wanneer het stof van hun hoeven zich aan Zijn gezicht hecht. Dit is Zijn innerlijke gevoel.

Hij heeft ook een innerlijke reden om een pauwenveer te dragen. Het fraaie dansen van de pauwenhaan en pauwenhen met elkaar zet Hem aan om ook te dansen. De pauwenveer stimuleert Zijn liefde voor de *gopīs*, want pauwenveer verleidt

Hem met hen te dansen. *Rasa-līlā* werd in feite geïnspireerd door het dansen van de pauwen. Om deze reden heeft Kṛṣṇa hun veren op Zijn hoofd gezet en om die reden vormen ze tevens een rijkdom.

De *gopīs* zijn eraan gewend om Kṛṣṇa gade te slaan, wanneer Hij met de koeien terugkomt van de weidegronden met Zijn armen in een omhelzing om de kop van de koeien. Ze observeren Hem ook, wanneer Hij naar Zijn koeherdersvrienden aan het zoeken lijkt te zijn. Voor gewone mensen lijkt het, alsof Hij eenvoudig de koeherdersjongens en de koeien zoekt. Hij wil Zijn ware motivatie niet openlijk prijs geven, maar het gaat Hem er alleen om naar de *gopīs* uit te kijken. Bovendien zoekt Hij onder miljoenen *gopīs* naar één *gopī* in het bijzonder. Nu zeggen de *gopīs* in hun lied van afscheidenheid, “Wanneer we Jou op die manier zien zoeken, worden we rusteloos en voelen, dat we zonder Jou geen moment langer kunnen leven. Als we zien, dat Je de koeien en de koeherdersjongens omhelst, wensen we, dat Je met ons hetzelfde doet.” Dit wordt *smara* genoemd.

“In afzondering van Jou lijden we verschrikkelijk,” vervolgen de *gopīs*, “vanaf de ochtend, totdat we Jou weer zien. Maar dan, als we Jou zien, lijden we nog meer dan voorheen, omdat ons verlangen om Jou te zien is toegenomen. Tegen die tijd kunnen we doorgaan voor een dorstig persoon, die op de oever van de Gaṅgā staat en denkt, ‘Gaṅgā is hier. Ik ben van heel ver gekomen om dit water te drinken en ik ben door zoveel moeilijkheden heengegaan om hier te komen. Het water is prachtig en zoet, maar er is geen toegangspunt (*ghāṭa*), waar ik het water kan bereiken.’ Het is heel moeilijk. We hebben

dorst en ‘stromend water’ is in grote hoeveelheden beschikbaar, maar we kunnen het niet drinken. Jouw gezicht is uitermate aantrekkelijk vanwege het stof, dat het deels verbergt; maar de koeherdersjongens en de koeien zijn aanwezig, wanneer Je van het hoeden terugkomt en ook onze vaders en moeders. De *smara*, die Je ons op dat moment geeft, stelt ons niet tevreden; het doet ons juist alleen pijn.

“Jij gaat ervan uit, ‘Wie Mijn gezicht ziet, zal verdrinken in een oceaan van geluk’ en dit geldt vooral voor ons; *smara* zal zeker in ons hart verschijnen. Je weet dit en dat is de reden, waarom Jij Jouw gezicht telkens laat zien. Je wilt onze *smara* vergroten, maar omdat Je ons niet kunt geven, wat we willen, vergroot die *smara* juist ons verdriet.”

Volgens de *gopīs* roept Śrī Kṛṣṇa hen met de belofte, dat Hij hen alles zal geven, dat ze verlangen. “Kom, pak aan,” kondigt Hij aan. Maar wanneer ze komen, bedriegt Hij hen en geeft hen alleen verdriet, rampspoed en zielsangst. Ze willen vermijden om Hem te zien, maar Hij roept hen op en ze kunnen niet wegblijven. De melodie van Zijn fluit trekt hen met kracht naar Zich toe en ze zijn gedwongen Hem te zien; maar wanneer ze arriveren, heeft er geen ontmoeting plaats.

Ze zeggen tegen Hem, “Je hebt ons gek gemaakt met de melodie van Jouw fluit. Je hebt ons midden in de nacht naar dit afgelegen bos gesleept en nu lopen we te huilen en hier en daar te zwerven, zonder dat we Jou kunnen zien. We zijn tot de conclusie gekomen, dat Je zeker een held bent, want Je bent een expert in het geven van ellende aan anderen; Je bent hierin inderdaad uiterst vrijgevig. Je toont Jouw courage in het vermoorden van miljoenen *gopīs*, maar Je moet wel be-

grijpen, dat de zielsangst, die Je bij ons hebt veroorzaakt, op Jouw hoofd zal neerkomen. Hiervoor zal Je verantwoordelijk worden gehouden.

“Je hebt *dharma* van ons afgenomen, de religieuze principes van het nakomen van plichten en verantwoordelijkheden jegens familie en dynastie; en Je hebt onze verlegenheid, geduld, kuisheid en andere vrouwelijke deugden ontvreemd. Hoewel Je alles van ons hebt afgenomen, kunnen we nog steeds niet doen, wat Jij ons wilt laten doen: doodvallen. Op hetzelfde moment wil Je niet dat we sterven, omdat – als we sterven – Jij niet in staat bent iemand anders te vinden, die zoveel kan lijden als wij hebben gedaan zonder te sterven. Je ziet ons creperen en dat stemt Jou tevreden. O Kṛṣṇa, Je bent zeker een held.”

Er valt een punt op te merken in *Vaiṣṇava-toṣaṇī* – Hoewel *dina-parikṣaye* over het algemeen ‘het eind van de dag’ betekent, bedoelen de *gopīs* in deze context te zeggen, dat ze aan het eind van hun leven zijn aangekomen. Ze brengen hun tragische stemming aldus tot uitdrukking, “We hebben onze tolerantie verloren en staan op het punt te sterven, dus kom alsjeblieft direct hier naartoe om ons te ontmoeten.” Dit punt is heel belangrijk. Het is niet moeilijk om de standaard betekenis van *dina-parikṣaye* te begrijpen, maar het is wel moeilijk om de innerlijke roerselen en de bezieling van de *gopīs* te bevatten.

We zeiden eerder, dat *nīla-kuntalaiḥ* ‘door lokken krullend zwart haar’ betekent. Schoonheid woont eigenlijk in zwartheid. Ongeacht hoe groot jouw ogen zijn, ze zijn niet mooi, als er geen zwarte stip in het midden staat. Jouw gezicht kan

mooi zijn, maar het is niet zo mooi, als het haar wit is in plaats van zwart. Wat zou er gebeuren, als het zwarte haar van de *gopīs* werd afgeknipt? Dat kun je niet voorstellen. Op dezelfde manier is de beminnelijkheid van de *gopīs* grandioos, maar als de zwarte Kṛṣṇa niet bij hen zou zijn, zou alles anders zijn. Wanneer Kṛṣṇa's gezicht gedecoreerd is en deels wordt verborgen onder Zijn zwarte haar, wordt het nog mooier en dan is er *smara*.

In een van zijn commentaren legt Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura een specifiek punt uit met betrekking tot het unieke fortuin van de familielijn van de koehedersgemeenschap – de jonge *gopas* en de jonge *gopīs*, de vaderlijke *gopas* en de moederlijke *gopīs*. Het zien van Kṛṣṇa's prachtige gedaante is bedoeld voor *gopas* en *gopīs* alleen. Niemand behalve zij kunnen het volkomen zien en proeven. Vasudeva noch Devakī, noch de Dvārakavāsī's kunnen het zien. Bovendien zou de *smara* niet op precies dezelfde wijze in het hart van de *gopīs* verschijnen, als ze Kṛṣṇa zouden zien, wanneer Hij Zijn gouden kroon draagt met rijke koninklijke toebehoren. De enige wens van de *gopas* en *gopīs* is deze, “Mag ik altijd Kṛṣṇa's bekoorlijke gezicht blijven zien.” Ze willen niet Dvārakādhiśa Kṛṣṇa, Mathureśa Kṛṣṇa of een andere gedaante van Kṛṣṇa zien. Ze willen Hem alleen zien in Zijn gedaante van koehedersjongen.

In hun *Veṇu-gīta*, waar ze de schoonheid van Śrī Kṛṣṇa bespreken, terwijl Hij de koeien hoedt, zeggen de *gopīs*, dat Hij van nature op een wonderbaarlijke wijze is gedecoreerd. Hij draagt twee soorten touw om koeien vast te binden: een op Zijn tulband en de andere over Zijn schouder. Opgerold op

Zijn tulband ligt een type touw om bij het melken de achterpoten van de koe vast te binden en over Zijn schouders draagt Hij het touw om een kalf bij een koe te zetten om de melkproductie op gang te brengen. Deze zijn geen gewone touwen – ze verbinden het verstand en het hart van de *gopīs* met Kṛṣṇa. De *gopīs* hebben op dat moment zoveel *smara*, niet alleen door het zien van het prachtige visioen van Zijn gezicht, maar ook door de manier te zien, waarop Hij de touwen draagt.

Nu zeggen ze, “Je hebt ons *smara* gegeven en tevens zoveel pijn door ons Jouw gezicht te tonen. We wilden het niet zien. We zaten op onze kamer in huis achter gesloten deuren en er kwam iemand aan en opende die deuren. Hij ging ons hart binnen, stal het en sleurde ons met kracht hier naartoe.” *Muhur manasi naḥ smarāṁ vīra yacchasi*. Hier verwijst *manasi* naar Kāmadeva, de presiderende godheid van het verstand, en het is de geest, die *smara* manifesteert. De *gopīs* zeggen, “Je sleept ons naar Jou toe en dan stop Je die *smara* in ons hoofd door ons Jouw gezicht te tonen. Waarom laat Je Jouw gezicht herhaaldelijk zien? We willen een remedie voor onze *smara*, maar in plaats daarvan neemt de *smara* toe. We weten, dat Jij een held bent, maar Jouw heldhaftigheid strekt zich alleen uit tot het geven van *smara* en het vermoorden van *gopīs*.”

Vers Dertien

WE ERVAREN ZOVEEL ZIELSANGST EN bevinden ons in een tragedie, die tragischer is dan iedere andere. Neem alsjeblieft deze zielsangst weg.

प्रणतकामदं पद्मजार्चितं
धरणिमण्डनं ध्येयमापदि
चरणपङ्कजं शन्तमं च ते
रमण नः स्तनेष्वर्पयाधिहन्

*praṇata-kāma-dam padma-jārcitaṁ
dharaṇi-maṇḍanaṁ dhyeyam āpadi
caraṇa-paṅka-jaṁ śantamaṁ ca te
ramaṇa naḥ staneṣv arpayādhi-han*

praṇata – degenen die zich hebben overgegeven; *kāma* – de verlangens; *dam* – vervullen; *padma-ja* – door Śrī Brahmā; *arcitaṁ* – vereerd; *dharaṇi* – van de aarde; *maṇḍanam* – het ornament; *dhyeyam* – het juiste object van meditatie; *āpadi* – gedurende de tijd van verdriet; *caraṇa-paṅkajam* – de lotusvoeten; *śantamam* – grenzeloze

zegen geven; *ca* – en; *te* – Jouw; *ramaṇa* – O minnaar; *naḥ* – onze; *staneṣu* – op de borsten; *arpaya* – zet alsjeblieft; *adhi-han* – O vernietiger van alle soorten verdriet.

Vertaling

dierbaarste geliefde, O vernietiger van alle verdriet, Jouw lotusvoeten, die alle verlangens van Jouw overgegeven toegewijden vervullen, worden vereerd door Brahmā, die uit de lotus werd geboren, en zijn de ornamenten, die de aarde verfraaien. Door erop te mediteren verdwijnt alle rampspoed en wanneer ze dienstverlening aanvaarden, schenken ze de hoogste zegen. Wees zo goed om zulke lotusvoeten op onze borsten te plaatsen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De woorden *praṇata-kāma-dam* hebben hier twee betekenissen: “Je vervult onmiddellijk alle verlangens van degenen, die zich aan Jou hebben overgegeven (*praṇata*)” en “Je schenkt niets minder dan *kāma* in het hart van degenen, die zich aan Jou hebben overgegeven.”

Kāma is de overtreffende uitdrukking van Kṛṣṇa’s genade. Hier betekent *kāma* echter *prema*, bovenzinnelijke liefde, de verheven liefde van de *kāmātmika-bhakti*¹ van de *gopīs*. Als

¹ “*Kāmātmika-bhakti* en *kāmānuga-bhakti* – Men kan zijn inherent constitutionele natuur in onvermengde *prema* bereiken door hetzij de gevoelens van de *gopīs* (*kāmātmika*) te ontwikkelen, of de liefde van Kṛṣṇa’s ouders, vrienden en dienaren (*sambandhātmika*). Deze twee gemoedsgesteldheden zijn de toevlucht van Kṛṣṇa’s eeuwig perfecte metgezellen.

men Śrī Kṛṣṇa benadert onder leiding van een *kāmātmika-bhakta*, geeft Kṛṣṇa hem *kāmānuga-bhakti*¹.

Padmajārcitaṁ dharaṇi-maṇḍanam – *Padmajarcitam* betekent ‘vereerd door Brahmā’ en *dharaṇi-maṇḍanam* betekent ‘ornament van de aarde’. Beide termen zijn bijvoeglijk naamwoorden om de loetusvoeten (*caraṇa-paṅkajam*) van Śrī Kṛṣṇa te beschrijven. “Jouw lotusvoeten, die de ornamenten van de aarde vormen, worden constant vereerd door Brahmā.” Hier zeggen de *gopīs*, “Zoals Jouw lotusvoeten de ornamenten van het hart van de aarde zijn, zo zijn ze ook het ornament van ons hart.”

Dhyeyam āpadi – *Āpadi* betekent ‘ten tijde van verdriet’. Als iemand de lotusvoeten van Kṛṣṇa herinnert, wordt hij of zij van alle vormen van hindernissen, ellende en rampspoed bevrijd. Een geval hiervan is Kṛṣṇa’s verschijning aan de *gopīs*, toen ze het zingen van *Gopī-gīta* hadden voltooid. Op dat moment ging een *gopī* naar Hem toe en hield Zijn beide handen in de hare. Een andere *gopī* legde Zijn armen op haar schouders. Een ander kwam naar Hem toe met *tāmbūla-beṭīkā* (betelnoot) in haar handen en weer een ander zette Zijn lotusvoeten op haar borsten. Een andere *gopī* had een dermate boze bui, dat Ze Hem op een afstand vanuit de hoeken van Haar ogen stond aan te staren en terwijl ze op Haar lippen beet, wilde die *gopī* Hem pijnigen door Hem te beschieten met de pijlen van Haar ogen. Een andere *gopī* keek naar Hem, alsof ze Hem in haar hart wilde sluiten, waar ze Hem stevig omarmde, waarbij ze dacht, dat ze zich met Hem

Een *kāmānugā-bhakta* is iemand, die gretig is om te volgen in het kielzog van *kāmātmika-bhakti*” (*Jīva-dharma*, Hoofdstuk 21).

alleen op een eenzame plek bevond. Eenvoudig door haar absorbtie in Hem raakte die *gopī* zo vol spirituele vreugde, dat haar haar in extase overeind ging staan en al haar ellende op slag was verdwenen.

De *gopīs* ervaren geen materiële ellende, dus wat is dan wel hun ellende? De enige rampspoed, die hen treft, is afgescheidenheid van Kṛṣṇa en die pijn van afgescheidenheid verdwijnt alleen, wanneer ze Hem ontmoeten. Ze bidden in dit vers van *Gopī-gīta*, “O *ramaṇa* (verrukkelijke minnaar), zet alsjeblieft Jouw lotusvoeten op ons hart, zodat ons lijden in afzondering van Jou en onze aandoening van *kāma* kan stoppen.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft de woorden van Kṛṣṇa en de *gopīs* in het voorgaande vers geopenbaard, “Jij geeft ons altijd ellende en rampspoed,” zeiden de *gopīs*, “ongeacht of we Jou ontmoeten of van Jou zijn afgescheiden.”

“Waarom hebben Jullie Me dan nodig?” antwoordde Kṛṣṇa. “Jullie moeten Me verlaten en ver uit de buurt blijven. Kom niet meer naar Me toe en roep Me niet meer aan.”

Bij het horen hiervan werden de *gopīs* bang en dachten, “Nu hebben we Kṛṣṇa boos gemaakt.” Nu proberen ze Hem gerust te stellen en spreken dit dertiende vers om Zijn gedeprimeerde bui (*māna*) te kalmeren.

Śantanam ca te – Eén betekenis ervan is ‘altijd plezierig’. De *gopīs* zeggen, “Tegen ons ben Je altijd vriendelijk. Het is waar, dat die scherpe woorden uit onze mond kwamen, maar we meenden echt niet, wat ze zeiden. Het was een vergissing. We hebben Jou nodig, alleen Jou en niemand anders.”

Praṇata-kāma-dam – Hier zeggen ze, “Jij vervult ieder verlangen van Jouw overgegeven zielen. Zelfs een schoffeerder,

die zich aan Jou overgeeft, verwaarloos Je niet; integendeel, Je vergeeft hem. In feite vergeef Je hem niet alleen, Je zegent hem zelfs.”

Kṛṣṇa's spel, waarin Hij de slang Kāliya onderwerpt, is hiervan een voorbeeld. Kāliya was gekeerd tegen zowel de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods als Zijn vogeldraagdier, de grote toegewijde, Garuḍa. Kāliya was ook boos op zijn vrouwen, omdat ze hem hadden gezegd, “Stel je niet teweer tegen Kṛṣṇa.” Toen Kṛṣṇa in de Yamunā Rivier sprong om met hem te vechten, beet hij Kṛṣṇa in alle weke delen van Zijn lichaam, waar Zijn vitale organen liggen, inclusief Zijn hart. Normaliter zou iemand sterven, die op die plaatsen zou worden gebeten.

Kāliya werd louter door de interventie van zijn vrouwen gered. Toen ze Kṛṣṇa voor het eerst met hem zagen vechten, bleven zijn vrouwen zwijgen. Ze baden niet, dat Kṛṣṇa hem Zijn genade schonk, want ze beschouwden hun echtgenoot als een idioot. Toen Kṛṣṇa echter op zijn kappen sprong en ze een voor een verbrijzelde, namen zijn vrouwen een verandering in zijn verstand en zijn hart waar.

Toen Kāliya bloed begon op te geven, dacht hij, “Deze jongen is sterker dan Garuḍa. Ik kreeg het voor elkaar om aan Garuḍa te ontsnappen en op de vlucht te slaan, maar ik kan dat nu niet doen en ik sta op het punt van sterven. Ik had nooit gedacht, dat iemand zoveel macht kon hebben. Nu realiseer ik me, dat de woorden van mijn vrouwen juist waren. Hij is geen gewoon persoon. Misschien is Hij God Zelf; daarom is Hij misschien zo sterk. Wie Hij ook is, hetzij God of iemand

anders, Hij is onoverwinnelijk.” Op dat punt gaf Kāliya zich over aan Śrī Kṛṣṇa, “Nu geef ik me aan Jou over.”

De vrouwen van Kāliya hadden eerst gedacht, “We willen geen echtgenoot hebben, die grof is en zich teweer stelt tegen Kṛṣṇa. Hij moet sterven.” Toen hij echter enigszins onderdanig werd, waren ze tevreden. Kṛṣṇa had Zijn voeten op de kappen van Kāliya gezet, dus een verandering in zijn hart was onvermijdelijk voor hem. Toen die transformatie plaats had, gebeurde het plotseling en de vrouwen van Kāliya begonnen meteen te bidden, “Nu hij Jouw toegewijde is geworden en Jou bidt om genadig te zijn, wil Je hem alsjeblieft Jouw genade geven. We willen niet langer tot weduwen worden gemaakt.”

Aanvankelijk luisterde Kṛṣṇa niet naar de pleidooien van de slang, ook al had Kāliya zich aan Hem overgegeven, maar toen de vrouwen van Kāliya hun gebeden begonnen aan te bieden, luisterde Kṛṣṇa wel. “Kāliya heeft zich aan Me overgegeven,” overwoog Hij, “dus Ik moet hem Mijn genade geven.” Hij zei tegen Kāliya, “Ik kan je niet toelaten hier te blijven, want alle Vrajavāsi’s zijn bang voor jou. Ik weet, dat je hen niet zal bijten of andere moeilijkheden zal veroorzaken, want je bent nu een toegewijde. Toch is het beter, dat je gaat. Ga onmiddellijk naar Ramaṇaka-dvīpa.”

Kāliya aanvaardde deze instructie en Kṛṣṇa verzekerde hem, “Mijn voetafdrukken zullen altijd op jouw kappen blijven staan en daarom staat Garuḍa vanaf nu op vriendelijke voet met jou.” Kāliya verliet toen de Yamunā en Vraja met de voetafdrukken van Śrī Kṛṣṇa op zijn kop en mediteerde erop. Dit spel toont aan, dat zelfs al komt een schoffeerder naar

Kṛṣṇa en Hem smeekt om genade, Kṛṣṇa hem zal vergeven en hem Zijn genade zal schenken.

Padma-jārcitam – *Padma-ja* verwijst naar Brahmā, die voorheen vele overtredingen tegen Śrī Kṛṣṇa had begaan. Hij had geschenken gegeven aan Hiranyakaśipu, Kirāṇyākṣa, Rāvaṇa en andere demonen en met dergelijke gunsten werden die demonen machtig en vochten met Kṛṣṇa en met Zijn incarnaties, zoals Śrī Rāmacandra.

Toen Kṛṣṇa de demon Aghāsura vermoordde, zag Brahmā, dat er een licht zo helder al bliksem uit de kop van Aghāsura losbarstte en in de lucht bleef hangen. Toen Kṛṣṇa en Zijn koeherdsvrienden en kalveren uit de maag van de demon kwamen lopen, ging dat licht de lotusvoeten van Kṛṣṇa binnen.

Brahmā begreep, dat deze koeherdersjongen niemand anders was dan de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods. Toen wilde hij meer spel van Bhagavān zien, maar hij wilde, dat zijn eigen macht de oorzaak zou zijn van de aanzet ervan. Hij dacht, “Ik wil wel eens zien, wat er gebeurt, als ik Kṛṣṇa’s macht afdek met mijn begoochelende vermogen (*māyā*).” Hij ontvoerde de kalveren en de koeherdersjongens en bracht ze naar een grot, waar hij ging zitten wachten om te zien, wat Kṛṣṇa zou gaan doen. Toen vertrok hij naar zijn planeet, Satyaloka, voor de duur van een moment op zijn planeet, hetgeen een compleet jaar was volgens de tijdschaal op aarde. Toen hij terugkeerde, zag hij echter, dat Kṛṣṇa met de kalveren en de koeherdersjongens aan het spelen was evenals voorheen.

“Wie zijn die kalveren en jongens?” vroeg Brahmā zich af. “Ik heb ze zojuist in een grot gezet.” Met de vier ogen op twee van zijn hoofden keek hij vooruit naar de grot en met zijn andere vier ogen keek hij achteruit naar Kṛṣṇa. Nu kon hij beide groepen kalveren en koehedersjongens tegelijkertijd zien en hij kon niet bepalen, welke groep de echte was.

Tenslotte begreep hij, “Dit is niet het werk van mijn *māyā*. Het is Kṛṣṇa’s *māyā*.” Op dat moment sloot hij zijn ogen, viel plat op de aarde en huilde. Toen hij zijn ogen opende, zag hij geen kalveren of jongens meer. Hij zag alleen Kṛṣṇa en hij zag, dat ieder kalf en iedere jongen met zijn fluit en andere toebehoren nu verschenen als Kṛṣṇa in Zijn vierarmige aspect van Śrī Nārāyaṇa. Waarom zag hij Kṛṣṇa in deze gedaante? Zijn vererenswaardige Heer is Garbhodakaśāyī Viṣṇu (een expansie van Nārāyaṇa, die een expansie is van Kṛṣṇa), niet de oorspronkelijke Allerhoogste Śrī Vrajendra-nandana Śyāmasundara van Vraja.

Brahmā riep nu uit, “Oh, Hij is mijn eerbiedwaardige Godheid!”

Hij sloot zijn ogen weer en toen hij ze opende, zag hij Kṛṣṇa alleen, die er precies hetzelfde uitzag als voorheen en ook dezelfde kleding droeg. Kṛṣṇa hield wat rijst en yochurt in Zijn hand en zocht bezorgd naar Zijn kalveren en vrienden. Hij keek, alsof Hij geen idee had, wat er aan de hand was.

Op die manier had Brahmā een overtreding aan de lotusvoeten van Kṛṣṇa begaan. Hij had Bhagavān en Zijn koeien en kalveren moeilijkheden bezorgd en hij had nog vele andere overtredingen begaan. Nu hij zich dit realiseerde, viel hij aan Kṛṣṇa’s lotusvoeten en bood Hem allerlei gebeden aan. Deze

gebeden zijn vastgelegd in *Śrīmad-Bhāgavatam*, Canto Tien,
Hoofdstuk Veertien,

*tad astu me nātha sa bhūri-bhāgo
bhava 'tra vānyatra tu vā tiraścām
yenāham eko 'pi bhavaj-janānām
bhūtvā niṣeve tava pāda-pallavam*

Śrīmad-Bhāgavatam (19.14.30)

Mijn lieve Heer, ik bid daarom om zo fortuinlijk te zijn, dat ik in dit leven als Brahmā of in een volgend leven, waar ik ook geboren mag worden, onder een van Jouw toegewijden kan worden gerekend. Ik bid, dat waar ik me ook mag bevinden, zelfs onder de dierlijke levenssoorten, ik me aan toegewijde dienst aan Jouw lotusvoeten kan wijden.

*tad bhūri-bhāgyam iha janma kim apy aṭavyām
yad gokule 'pi katamāṅghri-rajo-'bhiṣekam
yaj-jīvitam tu nikhilam bhagavān mukundas
tv adyāpi yat-pada-rajah śruti-mṛgyam eva*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.14.34)

Mijn grootst mogelijke goede fortuin zou zijn om welke geboorte in dit bos van Gokula ook te nemen en mijn hoofd gebaad te krijgen in het stof, dat van de lotusvoeten van welke inwoner ook afvalt. Hun hele leven en ziel is de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Mukunda, naar het stof van wiens lotusvoeten in de vedische *mantras* nog steeds wordt gezocht.

Brahmā bad, “Jij bent de Allerhoogste God van al degenen, die de hoogsten zijn. Niemand kan Jouw onbevattelijke kwaliteiten tellen. Zelfs al zou het mogelijk zijn de atomen te tellen, nadat de Aarde tot poeder was geslagen, is het nog niet

mogelijk de onpeilbare transcendente kwaliteiten van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods in te schatten.”

Wie zou kleine poederdeeltjes kunnen tellen? Baladeva Prabhu kan ze tellen en Nityānanda Prabhu kan ze ook tellen, maar zelfs Zij kunnen Kṛṣṇa's transcendente eigenschappen niet inschatten. Baladeva Zelf kon de ware betekenis van dit spel niet inzien. Toen Kṛṣṇa Zich uitbreidde om de kalveren en koeherdersjongen te worden, was Baladeva zich niet bewust, wat er gaande was en Hij bleef er een heel jaar onkundig van. Zelfs nadat Hij te weten was gekomen, wat had plaats gehad, kon Hij het nog alleen met Kṛṣṇa's zegen begrijpen.

Baladeva Prabhu kan de arena van de *rasa*-dans niet binnengaan in een mannelijke gedaante. Hij is zich dus niet bewust, dat Śrī Kṛṣṇa speelt en danst met de *gopīs*. Omdat Hij een zeer sterk verlangen heeft om het spel van *mādhurya-rasa* binnen te gaan, heeft Hij nog een andere gedaante als Anaṅga Mañjarī om die zoete relatie te proeven.

Daarmee zeggen de *gopīs*, dat zowel Kāliya als Brahmā overtredingen tegen Kṛṣṇa's lotusvoeten hadden begaan, maar dat Kṛṣṇa hen Zijn genade schonk, toen ze naar Hem toekwamen en zich overgaven.

Dharaṇi-maṇḍanam – *Maṇḍanam* verwijst naar decoraties, die de schoonheid versterken. Bijvoorbeeld, onze *tilaka* is *maṇḍanam*. We versieren ons lichaam met ornamenten (*ābharana*) en decoraties (*maṇḍanam*). Halskralen en ringen zijn ornamenten, omdat ze niet aan het lichaam gehecht zitten, terwijl versieringen gemaakt van zalven en pasta's, die zich direct op het lichaam hechten, decoraties zijn.

De *gopīs* versieren hun wangen met afbeeldingen van *ma-karī* (de vrouwelijke *makara*). *Makara* betekent ‘krokodil’, maar in dit verband verwijst het naar een bepaald type zeeschepsel. Het kan niet wijzen op een krokodil, want krokodillen zijn zeer gevaarlijk en gevaarlijke zaken kunnen *kṛṣṇa-līlā* niet binnengaan. Kāmadeva is gevierd, omdat hij op een *makara* rijdt en zijn vlag ook het embleem van een *makara* draagt. De *makara* wordt altijd geassocieerd met armoureuze liefde.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Jouw voeten zijn het ornament van de aarde.” Wanneer ze het woord ‘aarde’ gebruiken, bedoelen ze niet de aarde, waarop we lopen. Integendeel, ze wijzen op de personificatie van deze planeet aarde, Dharaṇī-devī, of Bhū-devī, die de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa altijd als een ornament op haar borst houdt. De innerlijke betekenis van de *gopīs* is als volgt, “Als Jouw lotusvoeten een ornament zijn voor de borsten van Bhū-devī, waarom maak Je ze dan ook geen ornament voor de onze?”

Dharani-mandanam heeft hier nog een andere betekenis. De *gopīs* denken, dat hun borsten de ornamenten van Kṛṣṇa’s voeten moeten zijn. Om Hem een plezier te doen, willen ze dat alle delen van hun lichaam een ornament zijn van Zijn voeten, handen en hele lichaam. Hij ziet er het mooiste uit, wanneer Hij bij de *gopīs* is. Wanneer ze niet bij Hem zijn, kan Hij Zijn hoogste uitstraling niet manifesteren. Op deze manier worden er twee betekenissen gegeven: ze willen Hem als ornament op hun borsten hebben en zij willen het ornament van Zijn lotusvoeten zijn.

Ze vervolgen, “Als iemand zich Jouw lotusvoeten herinnert, verdwijnt alle ellende. Wat is hiervan het bewijs? Toen Gargācārya Jouw horscoop beschreef, zei hij tegen Jouw moeder en vader, ‘Om de transcendente zegen van de koeherders van Gokula te vergroten, zal dit kind altijd ten gunste van jullie optreden. Alleen met Zijn genade zullen jullie alle moeilijkheden overwinnen.’ Gargācārya is vermaard als kenner van verleden, heden en toekomst en hij heeft gezegd, dat alle onheil iemand onmiddellijk verlaat, als hij zijn toevlucht tot Jou neemt en zich Jouw lotusvoeten herinnert. Maar wij ervaren zoveel zielsangst en wij bevinden ons in een ramp, die erger is dan iedere andere ramp. Neem alsjeblieft deze doodstrijd weg. We nemen geen genoegen met eenvoudig herinneringen aan Jou. We moeten Jouw lotusvoeten op ons hoofd en ons lichaam voelen. Dat betekent, dat Je ons zal moeten ontmoeten.”

Als we alle ellende van de wereld, inclusief het lijden in de hel, op de ene schaal van de weegschaal leggen en de gevoelens van afgescheidenheid van de *gopīs* op de andere schaal, zouden we kunnen zien, dat de ellende in het hart van de *gopīs* veel groter is. Ze zeggen tegen Kṛṣṇa, “Onze ondraaglijke bedruktheid kan alleen worden verlicht, als ons hart met Jouw lotusvoeten in aanraking komt. Dat zal voor ons de bron van alle geluk zijn. *Santamaṁ ca te* – het zal ons onpeilbare zegen geven.”

Arpaya ādhi-han – *Ādhi* betekent ‘ellende’ en *han* betekent ‘iemand die verwijdt’. *Arpaya ādhi-han* wijst op iemand, die allerlei soorten ellende verwijdt, ziekten en alles dat ongunstig is. Omdat de ellende van de *gopīs* hun *kāma* is, bidden ze

alsvolgt, “De *kāma*, die in ons hart woont, kan door Jou op magische wijze worden verwijderd. Als Jij Jouw lotusvoeten op ons hart plaatst, zullen al onze kwellingen stoppen.

“Door dit te doen zal Jij geen enkel ongemak ervaren. Integendeel, het zal heel gemakkelijk en plezierig voor Jou zijn. Het zal Jou gelukkig maken, want Jij bent onze minnaar (*ra-maṇa*). O liefste, luister alsjeblief naar ons gebed en word blij om hier met ons te spelen.”

Over het algemeen betekent *santamam* ‘geluk’, maar het betekent ook ‘alom heilzaam’. Een toegewijde, die *sādhana-bhakti* uitvoert, wordt verlicht van allerlei soorten ongunstigheden: (1) *aprārabdha*, de opeenstapeling van zondige reacties, die zich in een sluimerende staat bevinden; (2) *kūṭa*, zonden die de neiging hebben om zaden te produceren, hetgeen betekent, dat ze als zondige verlangens beginnen vorm te krijgen; (3) *bīja*, zaden die zich reeds als zondige verlangens hebben genesteld (de verlangens om zondige activiteiten uit te voeren, die zich in het hart van het levend wezen bevinden, worden *pāpa-bīja* genoemd, zaden der zonden); (4) *prārabdha*, vruchtdragende zonden; en (5) *avidyā*², onwetendheid of

² *Avidyā* betekent spirituele onwetendheid, illusie. Onwetendheid bestaat in vier soorten: datgene, dat niet-permanent is, aanzien als permanent; hetgeen vol ellende is, aanzien als zegenrijk; hetgeen onzuiver is, aanzien als zuiver; en hetgeen niet het zelf is, aanzien als het zelf. *Avidyā* is een van de vijf soorten ellende, die door *bhakti* wordt vernietigd.

“Er zijn vier stadia van reacties op zondige activiteiten. Zondige reacties kunnen in dit leven worden ervaren, ze kunnen latent blijven voor toekomstige levens, de reacties kunnen zich als verlangens in een zaadvorm bevinden, of de neiging hebben om zaden van verlangen te worden. In ieder geval worden alle soorten zondige reacties één voor één versla-

illusie. Waarom laat de ellende ons niet in de steek? Komt het, omdat we ons niet volkomen hebben overgegeven?

De ellende van oprechte toegewijden zal zeker verdwijnen, maar Kṛṣṇa denkt, “Om *prema* voor Mij te krijgen, moeten ze doorgaan met hun beoefening van *bhakti*. De effecten van hun voorgaande *karma* zijn reeds tot niets teruggebracht, dus deze oprechte toegewijden zijn niet langer onderhevig aan geboorte en dood. Maar als ze niet meer worden geboren, hoe kunnen ze dan *bhakti* beoefenen en *prema* bereiken?” Het zal voor dergelijke toegewijden niet mogelijk zijn om naar Vraja te gaan, want men kan daar niet naartoe gaan, tenzij het hart is doordrenkt van *kṛṣṇa-prema*. Śrī Kṛṣṇa creëert vervolgens omstandigheden, waarin zulke toegewijden een volgende geboorte nemen en kunnen doorgaan met hun beoefening van *sādhana-bhakti*.

Als men oprecht *hari-nāma* chant en Kṛṣṇa's spel hoort, wordt al zijn *karma* verbrand. Zulke toegewijden hebben niet langer *prārabdha-karma* – geen materieel lichaam en geen plaats in de materiële wereld – dus hoe gaan ze *bhakti* beoefenen? Kṛṣṇa houdt dit in Zijn hoofd en maakt op genadevolle wijze een paar regelingen, zodat ze naar deze wereld kunnen terugkeren, een materieel lichaam kunnen aanvaarden en de associatie van een zuivere toegewijde kunnen ontvangen; dit is essentieel. In dergelijke associatie kunnen ze vooruitgang maken door de stadia van *niṣṭhā*, *ruci*, *āsakti* en *bhāva* te doorlopen en dan *prema* te bereiken.

gen, indien een persoon zich bezighoudt met toegewijde dienst aan Śrī Viṣṇu” (*Pādma Purāṇa*).

Zoals hierboven gezegd, om deze associatie te krijgen moet men een geboorte nemen, maar men zal zeker niet worden geboren, als reeds alle *prārabdha-karma* en *aprārabdha-karma* zijn verbrand. Er zijn dus een paar mensen in deze wereld, die geen zondige of vrome reacties hoeven te incasseren, wier hart een paar indrukken (*saṁskāras*) draagt als gevolg van hun associatie met een zuivere toegewijde in het verleden en die een schijn (*ābhāsa*)³ van de Hare Kṛṣṇa *mantra* chanten. Door Kṛṣṇa's zegen proeven deze toegewijden geluk en verdriet, dat overeenkomstig is met *prārabdha-karma*.

Waarom moet er zowel geluk als verdriet zijn? Als er geen verdriet zou zijn, zou er geen gevoel van afgescheidenheid van Kṛṣṇa bestaan. Zonder gevoel van afgescheidenheid kan de toegewijde het chanten van *hari-nāma* niet praktiseren, “Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa,” waarbij hij huilt en tranen plengt. Zonder deze gemoedsgesteldheid, is de heilige naam niet de zuivere naam (*śuddha-nāma*). Men dient zeker te proberen op deze manier te chanten, maar alleen proberen zal niet voldoende zijn. Dit is de reden, waarom Kṛṣṇa de toegewijden te lijden geeft; zodat ze met tranen in hun ogen *hari-nāma* gaan chanten en in hun hart het diepe gevoel ervaren, “O Kṛṣṇa, red ons, red ons!”

³ *Nāma-ābhāsa* is de schijn van de heilige naam. Het is het stadium van chanten, waarin men wordt gereinigd van zonden en overtredingen, maar waarin men nog niet het zuivere chanten heeft bereikt.

Vers Veertien

DE NECTAR VAN JOUW LIPPEN VER-
groot het plezier van de romantische ont-
moeting en verdrijft alle verdriet van afzon-
dering van Jou.

सुरतवर्धनं शोकनाशन
स्वरितवेणुना सुष्ठु चुम्बितम्
इतररागविस्मरणं नृणां
वितर वीर नस्तेऽधरामृतम्

surata-vardhanam śoka-nāśana
svarita-veṇunā suṣṭhu cumbitam
itara-rāga-vismāraṇam nṛṇām
vitara vīra nas te 'dharāmṛtam

surata – het plezier van amoreuze ontmoeting; *vardhanam* – dat toeneemt; *śoka* – alle verdriet; *nāśanam* – dat verdrijft; *svarita* - vi-
breerde; *veṇunā* – met Jouw fluit; *suṣṭhu* – overvloedig; *cumbitam* –
kuste; *itara* – andere; *rāga* – gehechtheden; *vismāraṇam* - vergetel-

heid veroorzaken; *nṛṇām* – mensen; *vitara* – verspreid alsjeblijft; *adhara* – van de lippen; *amṛtam* – de nectar.

Vertaling

held, de nectar van Jouw lippen vergroot het plezier van de amoureuze ontmoeting en verdrijft alle verdriet van afzondering van Jou. Jouw ambrozijnen lippen worden door Jouw zingende fluit hartstochtelijk gekust en ze maken, dat ieder menselijk wezen, die deze nectar drinkt, zelfs maar voor één keer, al zijn andere gehechtheden vergeet. O held, maak alsjeblijft, dat we de nectar van Jouw lippen drinken.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Alle woorden in dit vers hebben een diepe inhoud met twee specifieke betekenissen van het woord *adharāṁṛtam* – ‘Jouw lippen (*adhara*) nemen de dood weg (*a-mṛta*)’ en ‘de nectar (*āṁṛta*) van Jouw lippen’. “Jouw lippen hebben vele wonderbaarlijke kwaliteiten,” zeggen de *gopīs* tegen Śrī Kṛṣṇa. “Ze zijn nectarisch en hun sap is ook als nectar. Geef ons alsjeblijft die nectar. Hoewel Je ons hier achterliet en wij hier zitten dood te gaan, neemt ons verlangen naar *surata* toe, wanneer we aan de nectar van Jouw lippen denken.”

Surata wijst op een bijzonder verheven staat van *prema*, waarin de *gopīs* Kṛṣṇa intiem willen ontmoeten (*prema viśeṣa-maya sambhoga-icchā*); ze willen een ontmoeting vol *kāma*. Zoals eerder uitgelegd, *su* betekent ‘op een speciale manier’ en *rata* betekent ‘met elkaar mengen’. *Surata* verwijst naar

Kṛṣṇa en de *gopīs*, die elkaar op een speciale manier ontmoeten en groot plezier beleven, waarbij de *adharāmṛta* van Śrī Kṛṣṇa deze vreugde in de overtreffende trap vergroot. Wat betreft het woord *surata* kan ik niet meer uitleggen dan dit. Ik heb praktisch alles verborgen gehouden.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura zegt, dat de *gopīs* zich tot Kṛṣṇa richten als Dhanvantari, de incarnatie van Kṛṣṇa, die de medische tak van de Veda's, genaamd *Āyur-veda*, naar de wereld bracht. “O Dhanvantari,” zeggen ze, “we zoeken het medicijn, dat de aandoening van *kāma*, waaraan we sterven, kan genezen en we zijn naar U toegekomen, omdat we weten, dat U het kroonjuweel van geneesheren bent. Geef U ons alstublieft dat bepaalde medicijn, dat ons kan redden.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura legt uit, dat *surata-vardhana* betekent ‘datgene, dat *surata* doet toenemen’. Stel je iemand voor met een ziekte en zijn huisarts verbiedt hem bepaalde voedingsstoffen te gebruiken. De dokter kan hebben gezegd, “Eet geen tamarinde.” Wanneer die zieke persoon echter tamarinde ziet, kan hij het niet weerstaan en als gevolg hiervan verergert zijn ziekte. Op dezelfde manier smeken de *gopīs* Kṛṣṇa om hen enig medicijn te geven om hun aandoening van *kāma* te genezen, terwijl ze tegelijkertijd erkennen, dat het medicijn hun aandoening zal verergeren.

Śoka-nāśanam betekent ‘datgene, dat ellende vernietigt’. De *gopīs* zeggen, dat al hun ongeluk door Kṛṣṇa's *adharāmṛta* zal worden vernietigd. Hoezo? De smaak van Zijn *adharāmṛtam* is zo ambrozijn, dat ze al het andere vergeten.

Wanneer een patiënt zoveel te lijden heeft, dat een pijnlijke operatie moet worden uitgevoerd, kan zijn dokter hem een

morfineinjectie als anaestheticum geven. Onder invloed van dit anaestheticum raakt de patiënt bewusteloos en kan geen pijn meer voelen. Op dezelfde manier zeggen de *gopīs*, “Het drinken van de nectar van Jouw lippen laat ons al het andere vergeten, inclusief ons lichaam en alle gewaarzijn van de wereld om ons heen; en op die manier verdwijnt al ons lijden.”

“Maar hoe kunnen jullie je deze nectar van Mij veroorloven?” vraagt Kṛṣṇa. “Deze nectar is zeer kostbaar. Ik kan hem alleen aan jullie geven, indien jullie bereid zijn een hele hoge prijs te betalen.”

“Er bestaat voor Jou geen rechtvaardiging om dit te zeggen,” antwoorden de *gopīs*. “Jij bent heldhaftig, als het aankomt op liefdadigheid. Er kan iemand bij een stervend persoon staan kijken, die weet hoe hij die persoon kan redden en niets voor zijn hulp wil ontvangen. Jij bent zoals die persoon, die ernaar staat te kijken; Je staat te kijken hoe wij sterven, Je beschikt over het medicijn, dat ons kan redden en je kunt het ons zomaar geven.”

Svarita-veṇuna – Kṛṣṇa vult Zijn fluit (*veṇu*) met Zijn *adharaṁṛta*. Hij maakt *svara* (*nāda*, of geluidsvibratie) en daarom wordt het geluid van de fluit *veṇu-nāda* genoemd. Ieder woord bevat een geluidsvibratie en het woord *klīm*¹ is hetzelfde

¹ “De definitie van *klīm* wordt als volgt door dit vers in *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.29.3) begrepen, ‘*vanam ca tat-komala-gobhī rañjitaṁ, jagau kalaṁ vāma-dṛśaṁ manoharam* – Śrī Kṛṣṇa zag de ongebroken schijf van de volle maan gloeien met de rode uitstraling van pas aangebrachte vermiljoen, alsof het ’t gezicht was van de geluksgodin. Hij zag ook de *kamuda* lotussen opengaan in antwoord op de aanwezigheid van de maan en het bos werd zacht door zijn stralen verlicht. Zo begon God lieflijk op

de geluid, dat van Kṛṣṇa's lotuslippen afvloeit en in Zijn fluitspel doorklinkt. Dit geluid is niet-verschillend van Kṛṣṇa's *adharāmṛta* en wanneer het uit Zijn fluit voortvloeit, stroomt de nectar van Zijn lippen door de fluit heen en wordt gehoord als *veṇu-nāda*.

Daarom zeggen de *gopīs*, “*Svarita-veṇuna* – De nectar van Jouw lippen stroomt in het geluid van Jouw bamboefluit. De fluit is mannelijk, waaruit blijkt, dat zelfs mannelijke zielen deze smaak niet willen missen, laat staan de dames. Die fluit is gewoon een stuk bamboe, hij is mannelijk en heeft geen bewustzijn. Toch probeert hij altijd Jouw lippen te kussen en wil ze nooit loslaten.”

Kṛṣṇa kan de *gopīs* vertellen, “Als een dame de aandoening van *kāma* heeft opgelopen, moet ze een dieet vermijden, dat ongunstig voor haar toestand is: haar gehechtheid aan rijkdom, echtgenoot, zonen, zusters, dochters en andere verwanten. Geef ze allemaal op, zodat Ik jullie kan geven, wat jullie zoeken.”

Zijn fluit te spelen en trok de geest aan van de *gopīs* met hun prachtige ogen.’

“Het was avond. De maan was goud en vol en rees op aan de complete rode, oostelijke horizon. De oostelijke richting is de geliefde van de maan. Het leek, alsof de maan met zijn stralen, die als zijn handen zijn, een grote hoeveelheid rode kleurstof had gepakt en het gezicht van de oostelijke horizon aan het decoreren was. Toen Kṛṣṇa dit zag, zette Hij meteen Zijn fluit aan Zijn lippen en speelde een hele zoete melodie (*ja-gau kalaṁ*). Die zoete melodie ligt besloten in de zaad-mantra, *klūṁ*. Bij het horen hiervan dachten Rādhā, Lalitā en de andere *gopīs*, ‘Hij roept alleen mij; niemand anders’.

De *gopīs* antwoorden, “Geef ons eerst Jouw *adharāmṛta*, want dat stelt ons in staat om al die gehechtheden op te geven. De nectar van Jouw lippen heeft zulke buitengewone kwaliteiten, dat alle gehechtheden verdwijnen van iemand, die het drinkt.”

Itara-rāga-vismāraṇaṁ nṛṇām – Nṛṇām betekent ‘van de mensheid’ of ‘van menselijke wezens’. De *gopīs* zeggen, “Al degenen, die deze nectar hebben geproefd, zowel mannen als vrouwen, vergeten al hun materiële gehechtheden en denken, ‘Ik moet altijd de nectar van Kṛṣṇa’s lippen drinken’; dus Je hoeft Je geen zorgen te maken over ons slechte dieet. Deze *adharāmṛta* is niet alleen een wondermedicijn, het verdrijft ook de neiging om een slecht dieet te gebruiken. We realiseren ons, dat we onze aandoening opnieuw hebben opgelopen en om deze reden zijn we opnieuw naar Jou toegekomen om het medicijn in ontvangst te nemen. Aangezien Je uiterst vrijgevig bent in het weggeven van giften als liefdadigheid, zijn we van mening, dat Je ons deze nectar zal geven gewoon om ons te beschermen.”

Het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī is praktisch hetzelfde als dat van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura. Er is echter wel een bijzonderheid in de manier, waarop Jīva Gosvāmī de woorden *itara-rāga-vismāraṇaṁ* uitlegt met betrekking tot de smaak voor zintuigobjecten in deze wereld.

In dit verband treffen we een verwijzing naar het gebed van Vṛtrāsura in *Śrīmad-Bhāgavatam* aan,

*na nāka-prṣṭhaṁ na ca pārameṣṭhyaṁ
na sārva-bhaumaṁ na rasādhipatyam*

*na yoga-siddhīr apunar-bhavaṁ vā
samañjasa tvā virahayya kāṅkṣe*

Śrīmad-Bhāgavatam (6.11.25)

Vṛtrāsura bidt, “Ik heb geen verlangen naar Svarga, noch wens ik Dhruva’s planeet of zijn positie. Ik wens ook Brahmā’s post niet, ook al beschikt Brahmā over een enorm grote macht; en afgezien daarvan, ik ben niet geïnteresseerd in het stoppen van geboorte en dood (bevrijding). Ik wil niets anders dan dienst aan Jou verlenen met mijn lichaam, mijn verstand in herinnering aan Jou en met mijn woorden bij het uitvoeren van Jouw *kīrtana*.”

De *gopīs* hanteren hetzelfde idee, “Degenen, die het medicijn van de nectar van Jouw lippen innemen, kunnen hun vader en moeder, lieve vrouw of man en al het andere van deze wereld zonder moeite vergeten. Ze kunnen Svarga-loka en Brahma-loka en al het andere tot en met onpersoonlijke bevrijding (*mukti*) rustig vergeten.”

De nectar van Kṛṣṇa’s lippen komt voort door Zijn fluit en gaat dan het oor van de toehoorder binnen. Het oor wordt dan als een tong, die de nectar proeft, en de luisteraar kan alle wereldse gedachten vergeten. Hoeveel meer is iemand gezegend, die de nectar van Kṛṣṇa’s lippen rechtstreeks proeft? Iemand, die niet over dit extreem grote fortuin beschikt, maar gewoon die nectar aanhoort, is toch zeer fortuinlijk. Verder, als men het geluid van Kṛṣṇa’s fluit niet kan horen, kan men wel over Zijn spel en vermaak horen. Die persoon is ook fortuinlijk. De *gopīs* horen Kṛṣṇa’s fluitmelodie en anderen, zoals de herten en de koekoeks, kunnen het ook horen. Wanneer de pauwen de fluit horen, staken ze al hun activiteiten en

beginnen te dansen. En degenen, die dit spel zien, kunnen ook vrij worden van hun smaak voor al het andere.

De herten en de koekoeks zijn inderdaad fortuinlijk, maar het grootste geluk hebben de *gopīs*, die rechtstreeks Kṛṣṇa's originele *adharāmṛta* kunnen proeven. De herten en de koekoeks kunnen deze *adharāmṛta* niet rechtstreeks proeven, maar ze kunnen naar Kṛṣṇa's fluitspel luisteren. En er zijn anderen, die over Kṛṣṇa's spel kunnen horen. Ze horen, dat Kṛṣṇa op Zijn fluit speelt en dat alle menselijke wezens, dieren, vogels en andere schepselen in Vṛndāvana Zijn fluitspel horen. Als gevolg van het luisteren naar vertellingen over Zijn spel en vermaak ontwikkelen ook deze personen de ambitie om Zijn fluit te horen. Ze zullen zeker al hun verlangen opgeven om van de vormen en kwaliteiten van deze wereld te genieten. Ze zullen nooit Svarga willen, of zelfs bevrijding van geboorte en dood.

De *gopīs* zeggen, “De nectar van Jouw lippen is zo smake-lijk, dat niemand ons kan kwalijk nemen, dat we ernaar verlangen deze te proeven. Niet alleen de dames van Vraja worden door die nectar aangetrokken; zelfs een droog, mannelijk stuk bamboe genaamd *veṇu* wil het hebben. Als een droge bamboefluit dit verlangen niet kan opgeven, laat staan dat wij dat kunnen.”

De nectar van Kṛṣṇa's lippen is niet gemakkelijk te verwer-ven. Gewone toegewijden kunnen het niet hebben, terwijl Kṛṣṇa's metgezellen het kunnen krijgen door Zijn *mahā-prasāda*, zoals de restanten van Zijn betelnoot (*tāmbūla*). Hij proeft de betel en dan geeft Hij hen Zijn *adharāmṛta* in de vorm van Zijn restanten. Hij proeft *purīs*, rijst, *dhal*, *pakorās*

en andere toebereidingen en Zijn restanten worden als *mahā-prasāda* uitgedeeld. Deze restanten worden ook *adharāmṛta* genoemd.

Alleen een gevorderde, *rasika* toegewijde realiseert zich, dat *mahā-prasāda* Kṛṣṇa's *adharāmṛta* is. Een gewone toegewijde kan zeker denken op deze manier, maar hij kan het niet realiseren. Hij kan zich bewust zijn, dat het *mahā-prasāda* is, maar in feite kan alleen een gevorderde toegewijde het als zodanig proeven. Het tiende canto van *Śrīmad-Bhāgavatam* is *rasa* zelf. Het is rechtstreeks *mahābhāva* en *rasarāja*, dat wil zeggen, het is direct Śrīmatī Rādhikā en Śrī Kṛṣṇa. Als we na het eren van *mahā-prasāda Śrīmad-Bhāgavatam* willen pakken, dat het hart van Kṛṣṇa is, wassen we eerst onze handen. Maar deze regel geldt alleen voor degenen, die *bhakti* in deze wereld praktiseren. Het is niet van toepassing op Kṛṣṇa's metgezellen in Goloka-Vṇḍāvana. Śrī Kṛṣṇa's boek, dat verhaalt over Zijn ambrozijnen spel en vermaak en Zijn *mahā-prasāda* zijn Hijzelf.

Zoals *mahā-prasāda* Śrī Kṛṣṇa's *adharāmṛta* is, zo is Zijn zingen of spreken tegen iemand ook Zijn *adharāmṛta*. Echter niemand behalve de *gopīs* kan Zijn oorspronkelijke *adharāmṛta* proeven. De *gopīs* huilen er nu om en ze zeggen tegen Hem, "We gaan dood en we krijgen het niet."

Wij kunnen tevreden zijn met het horen van de nectar van Kṛṣṇa's spel, want er is aan ons geen andere soort *adharāmṛtam* beschikbaar, maar de *gopīs* willen alleen het origineel. Anders dan anderen nemen zij geen genoegen met eenvoudig de restanten van betelblad en andere toebereidingen geproefd

door Kṛṣṇa. Wat hen betreft, zijn Zijn lippen (*adhara*) het *amṛtam*; niets anders.

Śrīla Jīva Gosvāmī legt uit, dat de drie zinsneden: *surata-varadhanam*, *śoka-nāśanam* en *itara-rāga-vismāraṇam* alle drie bijvoeglijk naamwoorden zijn, die het zelfstandig naamwoord, *adharāmṛtam* kwalificeren.

Surata-varadhanam – Dit ambrosium vergroot het verlangen om het te drinken; het laat iemand hunkeren om telkens opnieuw te proeven.

Śoka-nāśanam – Als deze nectar wordt ontvangen, wordt al het lijden vernietigd. Het lijden betreft het niet zien van Kṛṣṇa. Als Kṛṣṇa de *gopīs* ontmoet, proeven de *gopīs* nectar en verdwijnt onmiddellijk hun lijden.

Itara-rāga-vismāraṇam – Niet alleen wordt het lijden vernietigd, maar alle soorten wereldse gehechtheden verdwijnen eveneens onmiddellijk.

Śrīla Jīva Gosvāmī legt verder uit, dat deze *adharāmṛtam* het hoogste doel van het menselijk leven is. Er zijn vier algemene doelstellingen van het leven: religiositeit, rijkdom, lustbevredestiging en bevrijding. Het vijfde doel is *kṛṣṇa-prema* (*pañcama-puruṣārtha*) en het bereiken van deze *adharāmṛtam* is zelfs hieraan bovengeschild. Met andere woorden, dit vormt het laatste objectief van degenen, die hunkeren naar *kṛṣṇa-prema*.

Hij geeft de volgende analogie. Als op één plek veel bloemen staan, bestaat de gecombineerde geur van die bloemen uit het aroma van iedere bloem afzonderlijk; maar we kunnen niet de ene geur van de andere onderscheiden. Op dezelfde wijze is Śrī Kṛṣṇa's originele *adharāmṛta* zeer aromatisch, zo-

als het aroma van de fluitmelodie, de *adharāmṛta*, die door de fluit stroomt. Beide aroma's worden zo intens met elkaar vermengd, dat het zeer moeilijk is de ene van de andere te onderscheiden; alleen een *rasika* Vaiṣṇava kan dat.

Er kan nog een ander voorbeeld worden gegeven. We kunnen een mengsel van melk en water niet scheiden. We proeven beide tegelijk als een enkele, gecombineerde substantie, maar een zwaan kan ze wel onderscheiden. De zwaan zal de melk drinken en het water laten staan. Op dezelfde manier hebben *rasika* Vaiṣṇava's het vermogen om onderscheid te maken tussen de nectar van Kṛṣṇa's lippen (*adharāmṛtam*) en de klank van Zijn fluit (*veṇu-nāda*). Als ze beide kunnen proeven, verdubbelt hun plezier.

Svara betekent 'melodie' of specifieker 'trillende toon'. De melodieën uit Kṛṣṇa's fluit klinken, alsof ze trillen, vibreren, en van de hoge tonen langzaam naar de lage tonen golven en weer van de lage naar de hoge tonen gaan. Iedereen, die deze klanken hoort, valt flauw.

Waarom klinkt de fluit op die manier? De fluit heeft eigenlijk geen beheersing over de manier, waarop hij klinkt. Hij wordt gek door het proeven van de nectar van Kṛṣṇa's lippen en gaat ervan beven.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, "Jouw fluitspel vergiftigt de hele wereld. Als die fluit zo gek wordt bij de aanraking van de nectar van Jouw lippen, wat komt er dan van ons terecht, als we proeven? We hebben het reeds geproefd, hetgeen de reden is, waarom we helemaal gek zijn. Nu moet Je komen om ons leven te herstellen, want we gaan dood zonder die nectar."

Vers Vijftien

ALS JE ONS WILT REDDEN, MOET JE ONS
meteen komen bezoeken; anders gaan we
dood.

अटति यद्भवान् अहि काननं
त्रुटिर्युगायते त्वामपश्यताम्
कुटिलकुन्तलं श्रीमुखञ्च ते
ऽजड उदीक्षतां पक्ष्मकृद्दृशाम्

***aṭati yad bhavān ahni kānanam
truṭir yugāyate tvām apaśyatām
kuṭila-kuntalam śrī-mukhañ ca te
'jaḍa udikṣatām pakṣma-kṛd dṛśām***

aṭati – reizen; *yat* – wanneer; *bhavān* – Jij; *ahni* – tijdens de dag; *kānanam* – naar het bos; *truṭih* – ongeveer 1/2700 van een seconde; *yugāyate* – wordt als een heel millennium; *tvām* – Jou; *apaśyatām* – voor degenen die niet zien; *kuṭila* – krullen; *kuntalam* – met haarlokken; *śrī* – mooi; *mukham* – gezicht; *ca* – en; *te* – Jouw; *jaḍaḥ* –

dwaas; *udikṣatām* – voor degenen die gretig kijken; *pakṣma* – van oogleden; *kṛt* – de schepper; *dṛśām* – van de ogen.

Vertaling

liefste, zonder dat we Jou kunnen zien, wanneer Je overdag door het bos zwerft en speelt, ervaren we ieder moment als duizend jaar. Dan tegen de avond na Jouw terugkeer uit het bos, wanneer we gulzig naar Jouw verbluffend mooie lotusgezicht met krullende lokken staren, worden we helemaal verstoord door het af en toe knipperen van de ogen. Op dat moment komt de schepper van oogleden ons voor als een dwaas.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De algemene betekenis van dit vers wordt gegeven in de vertaling. *Aṭati* betekent ‘loopt’ of ‘gaat’. *Bhavān* betekent ‘Jij’ onder verwijzing naar Śrī Kṛṣṇa, omdat de *gopīs* hier spreken. *Ahni* betekent ‘overdag’ en specifiek ‘in de ochtend’. En *kānanam* wijst op *vṛndā-kānanam*, de bossen en tuinen van Vṛndāvana.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Je ziet er ’s morgens ontzettend mooi uit, wanneer je omringd door vele vrienden naar de weidegronden van Vṛndāvana loopt, zodat Jouw koeien kunnen grazen. Op dat moment laat Je ons lijden aan de hartziekte van *kāma*.”

Truṭi yugāyate tvām apaśyatām – Een *truṭi* is een hele kleine tijdseenheid – een fractie van een seconde – en een *yuga*¹ heeft een duur van miljarden jaren. De *gopīs* vervolgen, “Wanneer Je de koeien meeneemt om in Vṛndāvana te grazen, voelen we zoveel afzondering, dat het korste ogenblik, een deel van een seconde, voor ons lijkt op miljoenen millennia.”

Kuṭīla-kuntalam śrī-mikhaṇ ca te – *Kuntalam* betekent ‘haar’ en *kuṭīla-kuntalam* betekent ‘golvend haar’. De *gopīs* zeggen, “Je ziet er ook uitstekend uit, wanneer Je in de avond terugkeert met Jouw golvende haar, dat hier en daar over een deel van Jouw lotusgezicht valt. Ook op dat moment geef Je ons een intense beklemming en folter Je ons met de aandoe-ning van *kāma*.”

Jāda udikṣatām – *Udikṣatām* betekent ‘van degenen die zorgvuldig met grote gretigheid rondkijken om te kunnen zien’. “We zijn verschrikkelijk gretig om Jouw lotusgezicht te zien,” zeggen de *gopīs*. “Iedereen in Vṛndāvana, wie het ook zijn – vader, moeder, man, vrouw of kind – zegt, dat Brahmā, de schepper van oogleden, eigenlijk dom en dwaas (*jāda*) is. Hij heeft ons maar twee ogen gegeven en zelfs die twee ogen hebben een ooglid, dat ons uitzicht onderbreekt. Als wij op de plek van Brahmā zouden zitten en hij op de onze, zouden wij hem miljoenen ogen zonder oogleden hebben gegeven.”

¹ De Veda's leggen uit, dat er vier *yugas* of tijdperken zijn: Satya-yuga, Tretā-yuga, Dvāpara-yuga en Kali-yuga. Deze vier *yugas* roteren als kalendermaanden. De duur van iedere *yuga* is verschillend. Men zegt, dat ze een duur hebben van respectievelijk 1.728.000; 1.296.000; 864.000 en 432.000 jaar.

Dit is de algemene betekenis van deze zinsnede en er is nog een andere. *Kṛt* betekent ‘de schepper’, maar het betekent ook ‘hij die kapt’. *Te jaḍa* kan ook op twee manieren worden begrepen, want als in het Sanskriet een woord eindigt op een ‘e’ en het gaat vooraf aan een woord, dat begint met een ‘a’, wordt de ‘a’ weggelaten. Op die manier kan *te jaḍa* ook worden begrepen als *te ‘jaḍa* met andere woorden *te ajaḍa*. In dat geval zeggen de *gopīs*, “Iedereen, die zijn eigen oogleden kan wegsnijden en zich daarmee in staat stelt om altijd zonder obstakel te kunnen zien, is zeker zeer wijs (*ajaḍa*). Wij zijn niet bij machte om dat te doen, maar als iemand zo intelligent en deskundig is om dat wel te doen, is die persoon zeker *rasi-ka* en *bhāvuka*.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura onthult de woorden van de *gopīs* nader. Huilend en zoekend naar Kṛṣṇa zeggen ze, “Het is niet Jouw fout, dat wij in zielsangst verkeren door afzondering van Jou. Het is ons eigen ongeluk. We lijden in Jouw afwezigheid aan ondraaglijke gevoelens van afgescheidenheid en hetzelfde gebeurt, wanneer we Jou ’s avonds terugzien. Wanneer Je met de koeien en koeherdersjongens van de weidegronden naar huis terugkomt, zien we Jou slechts een ogenblik. We willen naar Jouw schoonheid kijken, maar dat kunnen we niet. We hebben nooit genoeg tijd om Jou tot onze volle tevredenheid te bekijken, want zodra we Jou in het zicht krijgen, ga Je naar het huis van Moeder Yaśodā. Afgezien daarvan, wanneer we naar Jou kijken belemmeren onze oogleden ons uitzicht en soms staan onze ogen vol tranen. Soms stuiven de hoeven van de koeien zoveel stof op, dat we Jou niet kunnen zien en tegelijkertijd komen Nanda Bābā, Moe-

der Yaśodā en alle andere ouderen eraan om Jou te begroeten. Verder, als Jaṭilā, Kuṭilā of onze echtgenoten zouden zien, dat we naar Jou stonden te kijken, zouden we een berg torment over ons heen krijgen. We zijn dus niet vrij om naar Jou te staan kijken. Er zijn talloze problemen en we begrijpen, dat ze allemaal door ons eigen ongeluk worden veroorzaakt. Dit ongeluk maakt, dat we onder alle omstandigheden lijden, zowel in afzondering van Jou als in een ontmoeting met Jou.”

Tvām apaśyatām betekent ‘voor degenen, die Jou niet zien’. De *gopīs* zeggen, “Om negen uur ’s morgens neem Je de koeien naar de weidegronden mee uit grazen en op dat moment zijn wij niet de enigen, die zich van Jou afgezonderd voelen. Iedereen in Vrndavan lijdt, omdat niemand Jou meer kan zien. Alle Vrajavāsī’s lijden, inclusief Nanda Bābā, Yaśodā en zelfs de kalveren kunnen niet met Jou meegaan. Dus wij niet alleen, maar alle Vrajavāsī’s lijden, want de tijd wil voor ons niet verstrijken. Het lijkt, alsof de tijd stil staat. Als we Jou niet zien, staat de tijd stil en daarom kom Je niet naar ons toe. Zoveel *yugas* verstrijken en toch kom Je niet.”

Stel voor, dat iemand erg ziek is en gilt van de pijn. ’s Nachts kan hij niet slapen. Hij staart naar de klok, die het trage verstrijken van de tijd aangeeft: een uur, twee uur, drie uur, vier uur. De patiënt kijkt constant op de klok en vraagt zich af, “Wanneer is het ochtend? Wanneer is het ochtend?” Voor die persoon lijkt een minuut of een seconde op een maand of meer.

Op dezelfde manier voelen volgens de *gopīs* alle Vrajavāsī’s, dat een ogenblik in Kṛṣṇa’s afwezigheid lijkt op een *yuga*.

Waarom denken de *gopīs* op deze manier over de Vrajavāsī's? De oorzaak is hun *mahābhāva* voor Kṛṣṇa, hun aanhankelijkheid aan Hem. Niemand anders kan daadwerkelijk voelen, wat zij voelen. Hun *prema* is zo verheven, dat voor hen een moment van afzondering aanvoelt als een *yuga*; en omgekeerd, in een *yuga* van een ontmoeting verstrijkt de tijd voor hen heel snel.

Dat is het niet voor ons. Deze ervaring is alleen voor degenen, die de diverse stadia van *prema* hebben doorlopen. Niemand anders kan voelen, wat zij voelen, die niet alleen *prema* hebben bereikt, maar ook *sneha*, *māna*, *praṇaya*, *rāga*, *anurāga* enzovoort. Dit gevorderde stadium van afgescheidenheid komt alleen, wanneer men al deze stadia heeft doorlopen. Hoewel alleen de *gopīs* op deze manier voelen, denken ze, "Iedereen voelt meer afgescheidenheid dan wij en iedereen is verder gevorderd dan wij." Hun idee is, wanneer de koekoeks ophouden met zingen, komt dat, omdat ze in dezelfde stemming zitten te huilen als zichzelf. Dit is een symptoom van *mahābhāva*.

Truṭi yugāyate – Een *kṣana* is 32/25 seconde en een *truṭi* is een 2.700^{ste} deel van een *kṣana*. Een *truṭi* is een fractie van een seconde, maar wanneer de *gopīs* Kṛṣṇa niet zien, duurt het zo lang als een *yuga*. Kṛṣṇa hoedt de koeien gedurende drie *praharas*² van de dag, die de andere Vrajavāsī's ervaren als drie maanden en die voor de *gopīs* aanvoelen als miljoenen *yugas*. Alleen de *gopīs* kunnen dit voelen vanwege hun unieke aanhankelijkheid aan Kṛṣṇa. Hun liefde reikt in de stadia van

² Een *prahara* is een periode van ongeveer drie uur. Ieder etmaal bestaat uit acht *praharas*.

modana en Śrīmatī Rādhikā proeft *madana-bhāva* jegens Hem.³

Als een man overlijdt, zullen zijn vader, moeder en vrouw allemaal verdriet om hem hebben, maar de persoon, die het meest aan hem gehecht is, zal het meeste huilen. Het kan zijn vrouw zijn, maar als ze een of andere relatie heeft met een andere man, kan ze heel blij zijn met de dood van haar echtgenoot. Als een zoon bij zijn vader en moeder veel lijden heeft veroorzaakt, zullen ze verdriet hebben bij zijn overlijden, maar misschien niet zoveel. Als hij hen echter zeer gehoorzaam is geweest, zullen ze onafgebroken om hem huilen. De mate van afgescheidenheid, die een persoon voelt, is afhankelijk van de omvang van zijn liefde.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “In de avond staan we gretig op het pad te wachten en denken, ‘Wanneer komt Kṛṣṇa? Wanneer komt Kṛṣṇa?’ Als Je dan terugkeert, beschouwen we Brahmā, die onze oogleden heeft geschapen, als een dwaas zonder wijsheid en intelligentie. Hij had alleen aan gewone mensen oogleden moeten geven. Waarom heeft hij ze aan ons

³ *Modana* is het eerste stadium van *adhirūḍha-mahābhāva*, waarvan sommige symptomen het hart beroeren van degenen, die zich in aanwezigheid van een getroffen bevinden, en er ontstaat een aanname, dat Śrī Kṛṣṇa ongemak ervaart, wanneer Hij in feite volmaakt tevreden is. Wanneer *mahābhāva* nog verder toeneemt, krijgt het een uiterst vergevorderde conditie. De overspelige emotie, waarin *mahābhāva* triomfeert wegens de gelijktijdige manifestatie van alle typen transcendente emoties, wordt *madana* genoemd. Deze *madana-bhāva* is eeuwigdurend en stralend manifest alleen in Śrī Rādhā en doet zich alleen voor op het moment van ontmoeting. Het wordt ook *madanākya-mahābhāva* genoemd.

gopīs gegeven? Om deze reden zeggen we, dat Je ons zoveel lijden geeft, of het nu in afzondering is, of wanneer we Jou ontmoeten.”

De uitleg van het woord *pakṣma-kṛta* van Śrīla Jīva Gosvāmī is overeenkomstig met die van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, die zegt, dat *kṛt* betekent ‘snijden’ of ‘onderbreken’. De *gopīs* zeggen, “Degenen, die deskundig genoeg zijn om hun oogleden af te snijden, zijn in tegenstelling tot Brahmā intelligent en heel *rasika*. Wij kunnen dit niet doen, dus wij zijn ook niet intelligent. We willen Kṛṣṇa zien, wanneer Hij ’s avonds terugkeert, maar we kunnen het niet. We hebben geen kans Hem lang genoeg te zien, hetzij in de ochtend, overdag, of ’s nachts.”

De *gopīs* zingen hun lied in de nacht, “Als Je ons wilt red- den, moet Je meteen komen om ons te ontmoeten; anders gaan we dood.”

Vers Zestien

WAAROM HEB JE ONS IN HET BEGIN GE-
roepen? Het sloeg eenvoudig nergens op.
We begrijpen, dat we door Jou zijn bedro-
gen, maar door ons te bedriegen ben Jij ook bedrogen
geworden.

पतिसुतान्वयभ्रातृबान्धवान्
अतिविलङ्घ्य तेऽन्त्यच्युतागताः
गतिविदस्तवोद्गीतमोहिताः
कितव योषितः कस्त्यजेन् निशि

*pati-sutānvaya-bhrāṭṛ-bāndhavān
ativilaṅghya te 'nty acyutāgatāḥ
gati-vidas tavodgīta-mohitāḥ
kitava yoṣitaḥ kas tyajen niśi*

pati – echtgenoten; *suta* – kinderen; *nvaya* – lijn (familie van echte-
genoot); *bhrāṭṛ* – broers; *bandhavān* – verwanten (van *gopīs*); *ativi-
laṅghya* – volkomen verwaarlozen; *te* – Jouw; *anti* – in de aanwezig-
heid; *acyuta* – O onoverwinnelijke; *āgatāḥ* – gekomen zijn; *gati* – van

onze bewegingen; *vidaḥ* – die de bedoeling begrijpen; *tava* – Jouw; *udgīta* – door het luide fluitspel; *mohitāḥ* – verbijsterd; *kitava* – O bedrieger; *yoṣitaḥ* – jongedames; *kaḥ* – die; *tyajet* – zou verlaten; *niśi* – in de nacht.

Vertaling

Acyuta, Je weet heel goed, dat wij – behekst door het luide lied van Jouw fluit – onze echtgenoot, onze zonen, broers, vrienden en onze hele familie hebben afgewezen. Doordat we hun wensen negeerden, hebben we geen orders gehoorzaamd en kwamen we naar Jou toe. O bedrieger, wie anders dan Jij laat jongedames, zoals ons, in de steek, die op deze manier midden in de nacht naar Jou zijn toegekomen.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De algemene betekenis van de woorden in dit vers is als volgt. *Pati* betekent ‘echtgenoot’, *suta* betekent ‘zoon’ en *anvaya* verwijst naar de schoonfamilie van de *gopīs*. De vader van de echtgenoot wordt de schoonvader van de bruid, zijn moeder wordt haar schoonmoeder, zijn zuster wordt zijn schoonzuster enzovoort. Al deze relaties hebben betrekking op relaties van de echtgenoot.

Bhrāṭṛ-bāndhavan – *Bhrāṭṛ* betekent ‘broers’ en *bandhavan* verwijst naar zijn eigen vader, moeder, broers, zusters en alle andere verwanten. Zij zijn allemaal *bandhu*, terwijl de verwanten van de echtgenoot, met andere woorden, de schoon-

familie van de *gopīs*, in dit vers worden aangemerkt als *an-vaya*.

De *gopīs*, wier familieleden hen hadden voorkomen het huis te verlaten, toen Kṛṣṇa hen voor het eerst riep met Zijn fluitmelodie, zingen dit vers ook. Sommigen bevonden zich in het huis van hun echtgenoot en werden door hun echtgenoot voorkomen hun man en zijn familie achter te laten. Anderen waren in hun ouderlijk huis en zij werden door hun eigen familieleden tegengehouden. Die *gopīs* hadden kamerarrest gekregen, maar het vuur van afgescheidenheid in hun hart verbrandde ieder achtergebleven obstakel voor hun ontmoeting met Kṛṣṇa.¹

¹ “Śrīla Śukadeva Gosvāmī verbergt het confidentieel gewenste doel van de *gopīs* voor materialistische mensen. Met de woorden *duḥsaha* enz. drukt hij de externe reden uit, evenals de diepe innerlijke betekenis, die dierbaar is aan toegewijden met kennis van confidentiële toegewijde dienst.

“Eerst spreekt hij voor materialistische mensen – ‘Śrī Kṛṣṇa stond bevrijding toe aan de *gopīs*.’ Dit betekent, dat het onheil (*aśubha*) in hun wezen verdween, toen de *gopīs* de acute pijn van afgescheidenheid van hun meest dierbare geliefde ervoeren. Het resultaat van hun gunstige activiteiten werd daarmee ook verbrand, omdat ze in hun meditatie de zegen van de omhelzing van Acyuta (Kṛṣṇa) hadden ervaren. Daarom was de gebondenheid aan activiteiten uit het verleden verbrand, ze bereikten de Superziel door Hem te zien als hun buitenechtelijke minnaar (paramour) en ze gaven hun lichaam op gemaakt van drie geaardheden van de natuur.

“Nu spreekt hij voor toegewijden – Op het moment van intense meditatie ervoeren de *gopīs* extreem verdriet vanwege het vuur van afgescheidenheid van hun geliefde en ze kregen tevens het ongeëvenaarde geluk van een ontmoeting met Hem. Op die manier werd hun verlangen vervuld. Verder vernederde het immense lijden van de afzondering van

Hij ging hun hart binnen, waar ze Hem stevig omhelsden, en gingen toen met Hem naar *rasa-līlā*.

Ativilaṅghya betekent ‘volkomen negeren’. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Hoewel het over het algemeen wordt beschouwd als zeer oneerbaar om zijn superieuren ongehoorzaam te zijn, hebben we de orders van onze superieuren veronachtzaamd en zijn hier naartoe gekomen om Jou te zien. Ze wilden ons bij de polsen vastbinden, maar toch zijn we als dove of gekke personen gekomen.”

Te ‘nty acyutāgatāḥ – De *gopīs* zeggen, “O Acyuta (onfeilbare), Je bent uit ons gezichtsveld verdwenen (*cyut*). Je hebt gefaald (*cyut*) in het vertonen van Jezelf aan ons. Is daarom de naam Acyuta niet tegengesteld aan Jouw daden?”

Kṛṣṇa kan vragen, “Waarom zijn jullie dan naar Me gekomen?”

hun meest dierbare geliefde alle onheil. Het ondraaglijke vuur van afgescheidenheid van een geliefde overschrijdt de kracht van alle dingen, die de dood teweegbrengen, te beginnen met de bosbrand en om te eindigen met het *kāla-kūṭa* vergif (het zware, verse vergif van een slang). In dit vuur zag alle onheil af van de trots op zijn ernst en begon te beven, toen het zijn nederlaag toegaf.

“Zodra Śrī Acyuta in de meditatie van de *gopīs* kwam, manifesteerde zich hun transcendente lichaam gemaakt van *prema* met de beschikking over een juist begrip van zelf en Hij omhelsde hen. De opluchting, die de *gopīs* op dat moment kregen, versloeg alles, dat materieel en spiritueel gunstig is. Dat wil zeggen, in vergelijking met de zegenrijke omhelzing van hun geliefde, die in hun meditatie verscheen, bleken het materiële geluk van miljoenen universa en de spirituele zegen van duizenden realisaties van Brahman zeer inferieur te zijn” (*Bhāvanuvāda* van *Sārāthadarsinī*, Chapter 29, Verse 10).

“Jij was degene, die ons heeft opgeroepen,” antwoorden de *gopīs*. “We zijn hier niet uit onszelf gekomen; we hadden geen verlangen om te komen. Jij bent de oorzaak, dat we hier naartoe zijn gekomen.”

Śrī Kṛṣṇa zegt, “Nee, nee, Ik heb jullie niet geroepen.”

“Ja, Je riep ons wel. Ontken het niet. *Gati-vidas tavodgīta-mohitāḥ* – Je speelde niet op Jouw fluit omwille van de voorzienigheid. Je deed het bij vol bewustzijn in de wetenschap van alle consequenties. Je wist, dat we door Jouw fluitmelodie onweerstaanbaar zouden worden aangetrokken en dat we zeker onmachtig waren onszelf in te houden om niet naar Jou toe te rennen.”

Kṛṣṇa vraagt, “Als jullie Mijn intenties en Mijn aard kennen, waarom zijn jullie dan gekomen?”

“Je hebt ons met Jouw fluitspel geroepen,” herhaalden de *gopīs*. “‘Kom! Kom! Kom!’ en we konden onszelf niet inhouden. We weten alles over Jouw aard, maar Jouw fluitspel lijkt op een machtige betovering; het verbijsterde ons en we kwamen naar Jou toe.

“*Kitava yoṣitaḥ* – Je bent een bedrieger. Nog erger, Jij bedriegt alleen omwille van het bedrog. Men bedriegt een ander om er iets uit te halen, maar Jij haalt er niets uit. Dergelijk gedrag is dwaas. Je had iets uit de ontmoeting met ons kunnen halen, maar in plaats daarvan ben Je verdwenen zonder er iets uit te halen. Je hebt ons met Jouw fluitmelodie bedrogen. Waarom heb Je ons eigenlijk geroepen? Het sloeg kant noch wal. We begrijpen nu, dat we door Jou zijn bedrogen, maar door ons te bedriegen ben Jijzelf ook bedrogen.”

Dit is een heel belangrijk vers. Er zijn hierin zoveel gevoelens verborgen, die niet openlijk kunnen worden besproken.

In *Sarārtha-darsana* legt Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura de woorden uit van de *gopīs*, die probeerden uit huis weg te gaan om Kṛṣṇa te ontmoeten, maar die aanvankelijk door hun verwanten werden voorkomen dat te doen. “We waren heel blij om thuis te zijn met onze vader, moeder, echtgenoot en andere verwanten. Waarom heb Je ons hier naartoe geroepen? Om hier te komen moesten we de orders van onze ouders en superieuren negeren en nu zijn we gereed voor onze laatste ademtocht. We staan op het punt te sterven, dus wat hebben we ermee gewonnen door hen te negeren?”

Acyuta betekent ‘onfeilbaar’ of ‘iemand die nooit faalt’. Hier zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Jij bent zeker onfeilbaar in Jouw grote eigengerechtigheid.” Stel voor een jongen, die bitter huilt om een bepaald speeltje, maar om een of andere reden geven zijn vader en moeder het hem niet. Ze geven hem een verscheidenheid aan snoepjes en allerlei ander speelgoed, maar hij accepteert hetgeen ze hem aanbieden niet en houdt dezelfde koppige houding dagenlang vol.

De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, dat Hij ook zo is. “O Kṛṣṇa,” zeggen ze, “Jouw verstand is eenpuntig gericht op eigenzinnigheid. We hebben constant liggen huilen, omdat we Jou wilden zien en riepen Jou vanwege onze onpeilbare smart. Toch ben Je vastbesloten ons niet te ontmoeten. Jouw vastbeslotenheid om ons te laten lijden is medogenloos en daarom ben Je *Acyuta*; Je faalt ons nimmer in het geven van pijn.

“Voorheen hadden we de indruk, dat Je *Acyuta* werd genoemd, omdat Je nimmer faalt Jouw vele verfijnde kwalitei-

ten uit te stallen. Maar nu begrijpen we, dat Je Acyuta bent, omdat Je nimmer faalt Jouw bedrog te etaleren.”

Kṛṣṇa kan zeggen, “O *gopīs*, jullie zeggen te weten, dat Ik deze gewoonte van Me niet kan opgeven. Waarom zijn jullie dan op deze manier in de nacht gekomen?”

Getergd antwoorden de *gopīs*, “We zijn hier niet uit onszelf gekomen; Jij hebt ons hier naartoe gehaald.”

“Hoe heb Ik jullie gehaald?”

“We werden beheerst door het geluid van Jouw fluit. De melodie van Jouw fluit riep gretig onze naam. Hij vertelde ons, dat Jij bitter zat te huilen en op het punt stond te bezwijken. Hij vertelde ons ook, dat Je zonder ons niet kunt leven. Toen we dit begrepen, werden we een stel gekke vrouwen en kwamen hier naartoe rennen. We gehoorzaamden onze superieuren niet en maakten ons niet druk om toekomstige consequenties van onze acties. We konden ons op dat moment totaal niet met deze zaken bezighouden.”

Śrī Kṛṣṇa zegt, “Als jullie woorden waar zijn, als dit echt de manier was, waarop jullie hier kwamen, zijn jullie niet wijs. O onwetende koeherdersmeisjes, jullie zullen ervoor moeten lijden.”

De *gopīs* antwoorden, “O bedrieger, we zijn op eigen gelegenheid naar Jou toegekomen. Toch waardeer Je ons niet. Iemand moet een aanzienlijke poging doen om aan goud te komen, dus hoeveel meer moeite is vereist om *cintāmaṇi* (een wensvervullende edelsteen) te verkrijgen, die zo zeldzaam is? Jij bent iemand, die zich met buitengewoon geluk van een *cintāmaṇi* voorziet en hem vervolgens weggooit. Zo iemand is compleet gestoord.

“Wij zijn als die *cintāmaṇi*. Geen man krijgt het voor elkaar om onze associatie te krijgen. Het is zelfs niet mogelijk voor Nārāyaṇa, laat staan voor anderen. Maar toch zijn we hier naartoe gekomen vanwege Jouw goede fortuin. Jij verkreeg *cintāmaṇi* automatisch zonder er afzonderlijk moeite voor te doen. Verder heb Je niet slechts één *cintāmaṇi* verkregen; er zijn miljoenen *cintāmaṇi*-stenen naar Jou toegekomen. Je zou Jouw goede fortuin eens moeten begrijpen, maar Je bent Acyuta. Jij houdt koppig vast aan Jouw gewoonte om te bedriegen.

“Verder ben Je een lafaard. Je bent bang voor de gemeenschap; Je bent bang voor onze echtgenoot en verwanten. En verder ben Je wreed en hardvochtig, want nu heb Je ons verlaten. Jij kent totaal geen genade. Je bent als een jager, die veel mooie, lieve herten bejaagt. Je hebt geen idee, hoe kostbaar we zijn en daarin kom Je bedrogen uit. Jij hebt ons bedrogen, maar Jij hebt ook Jezelf bedrogen.”

Kāmadeva (Cupido) spreekt over grote heilige verzakers, zoals Śrīla Śukadeva Gosvāmī, die hun haar niet knippen, geen kleding dragen, niet voor zichzelf koken, geen rijk voedsel aanvaarden of er bezittingen op na houden. Kāmadeva zegt, “Kijk eens naar al deze bedelaars! Ze haten me en daarom heb ik hen zo gemaakt. Ze lopen zonder kleren of bezittingen hier en daar te bedelen. Ik heb er gevangenen van gemaakt en ik laat hen lijden.”

Kāmadeva denkt, dat dergelijke personen door zijn regelingen worden gedwongen om zonder bezittingen te leven. In werkelijkheid echter is het de genade van Śrī Kṛṣṇa, die het mogelijk maakt, dat heilige personen geen belangstelling heb-

ben in wereldse aantrekkelijkheden. Kāmadeva denkt, dat hij de heiligen in het ootje heeft genomen, maar hij wordt in werkelijkheid door hen in het ootje genomen. Op dezelfde manier zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, dat Hij in het proces van Zijn bedrog in werkelijkheid Zichzelf had bedrogen.

In *Vaiṣṇava-toṣani* legt Śrīla Jīva Gosvāmī de woorden *gati-vidah* op een speciale manier uit. *Gati-vidah* betekent ‘iemand die de bewegingen en stemmingen van een ander begrijpt’ en het geldt voor zowel Kṛṣṇa als de *gopīs*. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “We begrijpen Jouw motivaties. Als we de melodie van Jouw fluitspel horen, begrijpen we onmiddellijk, dat Je ons roept en dat Je zonder ons niet kunt leven. We weten, dat Je erg wellustig bent.”

Het woord *gat-vidah* heeft een andere betekenis, wanneer het op Kṛṣṇa wordt toegepast. De *gopīs* vervolgen, “Jij bent ook *gati-vidah*, want Je weet, dat we niet langer in ons huis kunnen blijven, als de klanken van Jouw fluit onze oren binnendringen. Je weet, zoals herten naar de jager komen, wanneer ze de fluit van de jager horen, zo komen wij naar Jou toe. Jij bent zo bedreven in het bespelen van Jouw fluit, dat alle soorten klanken en melodieën zich in zijn lied mengen. Zijn melodie trilt en vibreert, wanneer het oprijst van de lagere tonen naar de hogere tonen en dan weer naar beneden valt. Jij kent zoveel *rāgas* en *rāgiṇīs*, die zo mooi zijn, dat iedereen ertoe wordt aangetrokken. En Je weet ook, welke klank en melodie geschikt zijn om verschillende mensen en schepselen aan te trekken. Daarom zijn we naar Jou toe gekomen, als herten.”

Kṛṣṇa vraagt, “Ik weet, dat jullie erg stevig in jullie kuisheid staan en dat jullie niet tegen jullie eigen strikte aard in handelen. Dus waarom zijn jullie gekomen?”

“Jij bent Je volkomen bewust van de invloed van de muzikale arrangementen in de liederen, die Je fluit,” zeggen de *gopīs*. “Zelfs Indra, Śaṅkara en Brahmā worden aangetrokken, wanneer ze die liederen horen. Waarom zouden wij dan niet reageren? En trouwens, Jij bent ontzettend knap en wij zijn jongedames, die tot Jou worden aangetrokken, dus waarom zouden we niet worden aangetrokken? We werden gek gemaakt en we kwamen.”

Kitava yoṣitaḥ kas tyajen nīsi – *Kitava* betekent ‘bedrieger’. De *gopīs* zeggen, “Niemand behalve Jij kon zulke prachtige, lieve jongedames op de oever van de Yamunā op een dergelijke, koele, betoverende nacht achterlaten. O fraudeur, geen bedrieger in de wereld bedriegt zoals Jij – datgene achterlaten, dat Je met bedrog verwerft en zo Jezelf bedriegt. Jouw bedrog is weerzinwekkend zelfs in de gemeenschap van bedriegers. Je bent waarlijk Acyuta, want Je kunt niet leven zonder bedrog. Bedriegen is Jouw favoriete eigenschap en daarmee is Jouw naam gerechtvaardigd.”

Dit vers houdt nog veel meer betekenissen verborgen, maar ik heb ze met rust gelaten. Jullie zullen in staat zijn ze te begrijpen door *bhajana* uit te voeren.

Er zijn vier soorten *gopīs*: *svapakṣa* – Śrī Rādhā's persoonlijke groep; *vipakṣa* – Haar rivalen; *taṭastha* – degenen die jegens Haar neutraal zijn; en *suhṛd* – degenen die vriendelijk tegen Haar zijn. Ieder vers kan door een van deze vier groepen worden gesproken en ieder vers heeft vier verschillende betekenissen, die overeenkomen met de respectievelijke stemmingen van de verschillende groepen. Onze *ācāryas* hebben geen vier verschillende explicaties voor ieder vers gegeven. De uitleg, die ze niet hebben gegeven en de uitleg, die ze wel hebben gegeven, moeten door de lezers zelf worden gerealiseerd.

De *svapakṣa gopīs* zijn linker vleugel en behoren tot de groep van Śrīmatī Rādhikā. Ze hebben een averechtse houding en drukken dat uit in de manier, waarop ze spreken. De *gopīs* in de *vipakṣa* groep zijn rechter vleugel en behoren tot de groep van Candrāvalī. Ze hebben een meegaande houding en drukken zich uit in gebeden aan Kṛṣṇa. De *suhṛd* en *taṭastha gopīs* zitten tussen de *svapakṣa* en de *vipakṣa* groepen in, waarbij de *suhṛd gopīs*, zoals Śyāmalā, dichterbij de *svapakṣa* gevoelstemming zitten en de *taṭastha gopīs*, zoals Bhadrā, dichterbij de *vipakṣa* gevoelstemming.

We moeten begrijpen, dat een *gopī*, die met een tegendraadse houding in *māna* spreekt, zoals Rādhikā, Lalitā, Viśākhā, of een andere *sakhī*, zich in de groep van Rādhikā bevindt. Andere keren spreekt Candrāvalī, soms Śyāmalā en soms Bhadrā. Soms kan de stemming van een *gopī* ook veranderen, omdat ze bij het zingen van het ene vers na het andere veel conflicterende gedachten en gevoelens ervaart. Soms voelen de *gopīs* extreem geluk en soms intens verdriet. Hun

buien veranderen als golven in de zee; soms zijn die golven erg hoog en soms rollen ze in een of andere richting.

Ik hoop, dat jullie enige smaak voor deze onderwerpen ontwikkelen, die zeer diepgaand zijn en moeilijk zijn binnen te dringen. Wees altijd voorzichtig, vermijd wellustige gedachten en beschouw de bovenzinnelijke sentimenten van de *gopīs* niet als aardse lust.

Bid tot dit boek en bid aan deze verzen. Deze verzen zijn *mantras*, die de woorden bevatten, die werden uitgesproken door Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs* en die ons worden gegeven, opdat we ze kunnen begrijpen en kunnen volgen. In hun commentaren hebben Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura aan de *gopīs* om hun genade gebeden. Zelfs Śrīla Śukadeva Gosvāmī kan al deze onderwerpen niet helemaal begrijpen, maar door hun gratie en genade heeft hij er iets van geproefd. En wij bidden ook aan hun lotusvoeten, dat we iets kunnen begrijpen. Wat we ook spreken, wat we ook denken en wat we ook proeven, is alleen te danken aan hun goedheid. Zonder hun liefdadige mededogen kan niemand deze onderwerpen realiseren.

Vers Zeventien

AN DIE CONVERSATIES HEB JE ONS IETS afgesmeekt, dat we onwillig zijn openlijk uit te drukken.

रहसि संविदं हृच्छयोदयं
प्रहसिताननं प्रेमवीक्षणम्
बृहदुरःश्रियो वीक्ष्य धाम ते
मुहुरतिस्पृहा मुह्यते मनः

*rahasi saṁvidam hṛc-chayodayam
prahasitānanam prema-vikṣaṇam
br̥had-uraḥ-śriyo vikṣya dhāma te
muhur ati-spr̥hā muhyate manah*

rahasi – privé; *saṁvidam* – vertrouwelijke gesprekken; *hṛt-śaya* – van amoureuze verlangens in het hart; *udayam* – de opkomst; *prahasita* – glimlachen en lachen; *ananam* – gezicht; *prema* – liefhebben; *vikṣaṇam* – vluchtige blikken; *br̥hat* – breed; *uraḥ* – borstkas; *śriyaḥ* – van de geluksgodin; *vikṣya* – zien; *dhāma* – de woonplaats; *te* –

Jouw; *muhuh* – herhaaldelijk; *ati* – buitensporig; *sprha* - hunkeringen; *muhyate* – verbijstert; *manah* – het verstand.

Vertaling

geliefde meester, doordat we Jou op intieme wijze met ons op geheime plekken hebben zien converse- ren – Jouw glimlachende gezicht, dat optreedt als een impuls voor onze amoureuze verlangens, Jouw vluchtige, liefdevolle blikken naar ons en Jouw brede borstkas, de eeu- wige rustplaats van de gelucksgodin – is onze hunkering om Jou te ontmoeten meervoudig toegenomen en gaat ons ver- stand herhaaldelijk op de loop.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

De meest voor de hand liggende en algemeen gebruikte bete- kenis van dit vers wordt in zijn vertaling gegeven, maar de diepere betekenis wordt in de commentaren van de *ācāryas* gegeven. In zijn commentaar op het voorgaande vers citeert Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura de *gopīs*, die tegen Śrī Kṛṣṇa zeggen, “Je bent een oplichter en Je bent ook Zelf op- gelicht. Waar in de wereld is een jongen te vinden, die zo wreed en genadeloos is als Jij?

“Wij, tiener *gopīs*, zijn gekwalificeerd, mooi en lief. We zijn op onze eigen gelegenheid naar Jou gekomen en toch heb Je ons genegeerd. Voorheen dachten we, dat Je zachtmoedig en vrijgevig was, maar nu zien we, dat Je geen van deze goede kwaliteiten hebt. Je bent gewoon een oplichter.

“We raakten betoverd door het lied van Jouw fluit en toen zijn we hier naartoe gekomen. Je moet al Jouw slechte kwaliteiten op ons hebben overgebracht en daarom hebben we nu geen onderscheidingsvermogen en intelligentie meer. Je beschikt in het bijzonder over vijf trekken, de vijf pijlen van Kāmadeva, en deze pijlen heb Je gebruikt om ons hart te doorboren. Als gevolg zijn we ons verstand kwijt, onze herinneringen en onze intelligentie en nu bevinden we ons hier. Die vijf pijlen kwamen door onze ogen ons hart binnen en hebben ons verwond. Nu staat ons hart in brand en dat is de reden, waarom we hier naartoe zijn komen hollen. Je moet ons van deze pijn afhelpen.

“Jouw eerste pijl,” leggen de *gopīs* uit, “betreft de conversaties, die we voorheen met Jou op eenzame plekken (*rahasi samīdam*) hadden. In die conversaties heb Je ons iets afgesmeekt, dat we onwillig zijn om openlijk te zeggen. Eigenlijk heb Je ons om *prema* gebedeld. Soms smeekte Je met het lied van Jouw fluit en soms drukte Jij Jouw gebed rechtstreeks in woorden uit.

“Jouw tweede pijl is de *kāma* in Jouw hart (*hṛc-chayodayam*). Bij het zien van ons raakte Je vol *kāma* en gaf ons aanwijzingen om Jou te ontmoeten, waarbij Je ons met Jouw verlokkingen hebt overgehaald. Je hebt ons Jouw hart getoond en we zagen, dat het vol van verlangen was om ons te ontmoeten.

“Toen we Jouw hart op deze manier zagen branden, kregen we groot medelijden met Jou en kwamen we hier naartoe rennen om Jou te redden; en door het zien van het verlangen in Jouw hart raakte ons hart vol met dergelijke verlangens.

We bevinden ons nu in dezelfde conditie als Jij. Je moet echter wel begrijpen, dat we hier niet zijn gekomen vanwege onze eigen conditie, maar vanwege die van Jou.”

Met het woord *prahasitānanam* verwijzen de *gopīs* naar het lachen en glimlachen van Śrī Kṛṣṇa. Hij wilde, dat de *gopīs* Hem zouden ontmoeten en met Zijn lachen en glimlachen heeft Hij hen de inspiratie voor Zijn verlangen naar *kāma* gegeven. De *gopīs* zeggen, “Jouw derde pijl is Jouw glimlachende gezicht. Een bloem kan glimlachen, maar kan niet spreken. Jouw gezicht daarentegen glimlacht niet alleen, maar het vertelt ons iets. Met zijdelingse blikken en gelach smeekt het ergens om en dat is Jouw vierde pijl.” *Vikṣaṇam* betekent ‘zijdelingse blikken’ en *prema-vikṣaṇam* verwijst naar vol hunkering blikken naar de *gopīs* vanuit de hoeken van Zijn ogen. Hij wil iets van hen hebben en smeekt erom met Zijn blik.

De *gopīs* vervolgen, “En de vijfde pijl is Jouw brede borstkas.” Wanneer ze over Kṛṣṇa’s borstkas spreken, bedoelen ze hier werkelijk te zeggen, “We realiseren ons, dat Jouw borst brandde van verlangen om ons te zien. Jouw hart bonsde en Je overwoog, hoe Je ons zou ontmoeten. We weten dit van Lakṣmī, die op Jouw borst zit in de vorm van een pluk gouden haar. Door dit allemaal te zien en te realiseren, dat ieder deel van Jouw hart vol zit met verlangen om met ons te associëren, werden we betoverd en werden we gek van verlangen om Jou te beschermen en Jou te geven, wat Je wilde hebben.”

Deze houding wordt *susakhya-praṇaya-bhāva* genoemd en is alleen in Śrīmatī Rādhikā aanwezig, die niet kan bidden op de manier, waarop dit vers doorgaans wordt vertaald. Can-

drāvalī deelt het gevoel van Rādhikā totaal niet; integendeel, haar woorden en gevoelens worden in de algemene betekenis in de vertaling aangetroffen. Terwijl de algemene betekenis van het vers ook juist is, heeft Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura het vers op deze bijzondere manier uitgelegd. Dit komt, omdat hij in zijn *siddha* gedaante als *gopī* een metgezel is van Śrī Rūpa Mañjarī, de leidster van de intieme dienaressen van Śrīmatī Rādhikā, die Haar altijd dient en Haar goedsgesteldheden verheerlijkt. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura is niet alleen zeer dierbaar aan Rūpa Mañjarī, maar men zegt, dat hij een incarnatie van Śrīla Rūpa Gosvami is, wiens *gopī* gedaante Śrī Rūpa Mañjarī is. Dus in zijn commentaar geeft hij uitdrukking aan de stemming van Rādhikā.

Śrīla Jīva Gosvāmī, die in zijn *siddha* gedaante als *gopī* Śrī Vilāsa Mañjarī is, een andere assistente van Śrī Rūpa Mañjarī, openbaart dezelfde sentimenten als Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura maar met een specialiteit. Hij zegt, dat de *gopīs* met de woorden *hṛc-chayodayaṁ* en *muhyate manaḥ* tegen Śrī Kṛṣṇa zeggen, “Jouw blikken (*vikṣaṇam*) vertellen ons, dat de aandoening van *kāma* in Jouw hart is uitgebroken en dat Je daarom niet rustig kan blijven zitten. Daarom heb Je ons geroepen. We hebben ons dit gerealiseerd en omdat we in de war zijn, kwamen we hier naartoe om Jou verlichting van Jouw ziekte te geven.” *Hṛt* betekent ‘hart’, *saya* betekent ‘ziekte van de liefde’ en *udayaṁ* betekent ‘oprijzen’.

Kṛṣṇa vraagt, “Hoe weten jullie, dat Mijn hart vol *kāma* is?”

De *gopīs* antwoorden met de woorden, ‘*rahasi saṁvidāṁ* – solitaire conversaties’, waarbij ze verwijzen naar hun ontmoet-

ting met Hem, voordat Hij verdween, toen Hij hen op een eenzame plek iets vertrouwelijks had medegedeeld. Er zijn zoveel manieren om ideeën uit te drukken: met aanwijzingen en suggesties (*vyañjana*), met tekenen en symptomen (*lakṣa-ea*) en door rechtstreekse uitspraken (*abhidhā*). Degenen, die deskundig zijn in *prema* drukken hun intenties niet rechtstreeks uit, maar met hinten en suggesties. Bijvoorbeeld, wanneer Vṛnda-devī ziet, dat Kṛṣṇa een bloemenslinger gemaakt van gele *campaka*-bloemen om Zijn hals legt, vertelt ze tegen Śrīmatī Rādhikā, “Kṛṣṇa zei tegen me, dat ik Jou naar Hem moest brengen. Hij wil de bloemenslinger om Jouw hals zijn, dus ga alsjeblieft meteen naar Hem toe.” Een ander voorbeeld is van Kṛṣṇa, die een koe omarmt, waarvan iedereen begrijpt, dat Hij een andere intentie heeft.

De *gopīs* hadden de met liefde geladen blikken van Kṛṣṇa gezien. Ze hadden Hem met dorstige ogen naar hen zien kijken en nu zeggen ze tegen Hem, “Je bent dorstig. Je wilde nectar drinken en Je keek naar ons om dat verlangen te vervullen, hoewel we er geen behoefte aan hadden. Je hebt ons ook Jouw borstkas getoond, de woonplaats van alle vormen van schoonheid, omdat Śrī Lakṣmī-devī daar woont. Het zien van Jouw borstkas heeft ons veroorzaakt ook vol verlangen te raken.”

Er hebben in dit vers twee acties plaats: nadat ze Kṛṣṇa hebben gezien (*vikṣya*) ervaren de *gopīs* een verlangen (*sphr-ha*). De woorden *bṛhad uraḥ śrīyo vikṣya* en *ati-sphr-ha* wijzen op iets, dat zeer diep gaat. *Bṛhad* wijst erop, dat Kṛṣṇa's gevoel uiterst diep is, en met de woorden *uraḥ śrīyo* impliceren de *gopīs*, “We kunnen zien wat in Jouw hart speelt; we voelen

het en Jouw gezicht bevestigt het. Als Jouw hart vol verdriet is, drukt Jouw gezicht het uit; als Je grote *prema* in Jouw hart hebt, openbaart Jouw gezicht het; en als Je boos bent, toont Jouw gezicht het ook. Het zegt alles. We keken naar Jouw gezicht en zagen, dat Je een intens verlangen (*ati-sprhā*) had naar onze associatie. Door diep in Jouw hart dit verlangen te zien, hunkeren (*ati-sprhā*) we ernaar het te vervullen.”

Het schijnt, dat de *gopīs* hun eigen verlangen tot uitdrukking brengen en smeken om het vervuld te krijgen, maar dit is de externe betekenis. Volgens de algemene betekenis geven de *gopīs* uitdrukking aan hun intense verlangen, “We willen tegen Jouw borst worden aangedrukt.” Maar eigenlijk zien ze Kṛṣṇa’s *ati-sprha*, Zijn hunkering naar hen, en zij denken, “Hoe komt het, dat Kṛṣṇa zo gefascineerd is, hoewel Hij een man is? Hij kan Zijn gevoelens niet beheersen. Hij probeert ons met Zijn vijf pijlen van Cupido aan te trekken, maar Hij faalt. We willen Hem een remedie geven voor het vuur van Zijn verlangen, maar we raken totaal overstuurd, als we proberen uit te denken, wat we moeten doen.”

De algemene betekenis van dit vers is, dat Kṛṣṇa’s brede borst zeer betoverend is en een van Zijn pijlen van Cupido is. Volgens deze betekenis wijst het woord *śrīyo* erop, dat Zijn borst het centrum is van allerlei soorten beminlijkheid en schoonheid, en in dit geval zeggen de *gopīs* tegen Hem, “We zagen Jouw borst en het gevolg was, dat we in de war raakten.” Ik heb ook de innerlijke betekenis van de woorden van de *gopīs* uitgelegd, “Kṛṣṇa heeft een diep verlangen (*ati-sprha*). Nu we dit hebben gezien, hebben we een grote gretig-

heid (*ati-spr̥ha*) om Hem te beschermen en om dat verlangen te vervullen.”

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura en Śrīla Jīva Gosvāmī leggen beiden uit, dat *muhyate manaḥ* nog een andere betekenis heeft. In het voorgaande vers hebben de *gopīs* tegen Kṛṣṇa gezegd, “Eerst riep Je ons en toen kwamen we naar Jou toe, waarvoor we de orders van onze ouders, echtgenoot en andere verwanten (*pati-sutānvaya-bhrātr-bandhavan*) moesten negeren. Op dat moment zagen we de vijf pijlen van Kāmadeva in Jouw bezit en we zagen, hoe die vijf pijlen eigenlijk Jouzelf zijn.

“Maar nu zien we, dat die vijf pijlen Jou praktisch op het punt van de dood hebben gebracht. Vanwege Jouw *kāma* ben Je in het tiende en laatste stadium aangekomen – de dood. Daarom zijn we hier naartoe komen hollen en zijn we gek van bezorgdheid over de vraag, hoe we Jou moeten beschermen.”

De *gopīs* willen Kṛṣṇa op alle manieren ten dienste zijn.

Al dit spel heeft verscheidene betekenissen en diepe gevoelens. Er zijn veel betekenissen van dit vers, die in de commentaren niet zijn besproken, maar die kunnen niet worden onthuld. Het ontsluiten van vertrouwelijke onderwerpen in aanwezigheid van vele personen wordt toepasselijk omschreven als, het “breken van aarden potten midden op een marktplein, waar honderdenduizenden mensen aanwezig zijn.” Als vertrouwelijke onderwerpen in een ongekwificeerd gehoor worden besproken, wordt de kiem van *bhakti* in het hart van het publiek beschadigd en het gevolg is chaos.

Na verloop van tijd, nadat jullie *sādhana* en *bhajana* rijp zijn geworden, manifesteren zich alle details automatisch in

jullie hart. Ik heb jullie ogen gegeven om het pad te zien, dat nodig is om dit spel te realiseren. Gebruik ze en denk erover na en wees gezegend door het chanten van “Hare Kṛṣṇa Hare Kṛṣṇa Kṛṣṇa Hare Hare / Hare Rāma Hare Rāma Rāma Rāma Hare Hare.

Vers Achtlien

WE LIJDEN AAN EEN HARTKWAAL. JIJ bent een zeer deskundig geneesheer, dus geef ons alsjeblieft een remedie om de kwaal te bestrijden en te verdrijven.

व्रजवनौकसां व्यक्तिरङ्ग ते
वृजिनहन्त्र्यलं विश्वमङ्गलम्
त्यज मनाक् च नस्त्वत्स्पृहात्मनां
स्वजनहृदुजां यन् निषूदनम्

*vraja-vanaukasām vyaktir aṅga te
vṛjina-hantry alam viśva-maṅgalam
tyaja manāk ca naś tvat-sprhātmanām
sva-jana-hṛd-rujām yan niṣūdanam*

vraja-vana – in de bossen van Vraja; *okasām* – voor degenen die verblijven; *vyaktiḥ* – de verschijning; *aṅga* – O liefste; *te* – Jouw; *vṛjina* – van verdriet; *hantri* – de moordenaar; *alam* – genoeg; *viśva-*

maṅgalam – voor iedereen gunstig; *tyaja* – laat alsjeblieft gaan; *ma-nāk* – een beetje; *ca* – en; *naḥ* – naar ons; *tvat* – voor Jou; *spṛhā* – met hunkering; *ātmanām* – wier hoofd vol is; *sva* – Jouw eigen; *jana* – toegewijden; *hṛt-rujām* – van de hartkwaal; *yat* – hetgeen; *niṣūda-nam* – vernietigt.

Vertaling

Kṛṣṇa, Jouw verschijning verdrijft de zorgen van de inwoners van Vraja en biedt in ieder opzicht voor-spoed aan de wereld. Ons hart, dat alleen naar Jou verlangt, wordt gekweld door onze hartkwaal. Wil Je door alle gierigheid op te geven zo goed zijn om ons een beetje liefdadigheid te geven in de vorm van dat medicijn, dat Jouw dierbaren kan genezen?

Bhāva-prakāśika Vṛtti

In het voorgaande vers heeft Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura uitgelegd, dat de vijf pijlen van Kāmadeva de ver-trouwelijke gesprekken van de *gopīs* met Kṛṣṇa op eenzame plekken (*rahasi samvidam*) zijn en het aanzwellen van transcendent verlangen in het hart van Kṛṣṇa (*hṛc-chayodayam*), Zijn lotusgezicht, wanneer Hij op een hele bijzondere manier glimlacht (*prahasitānanam*), Zijn liefdevolle blikken (*prema-vikṣaṇam*) en Zijn brede borstkas, de woonplaats van de ge-luksgodin (*bṛhad-urāḥ śriyo vikṣya*).

In dat vers zeiden de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “We hebben die vijf symptomen in Jou gezien, dus we weten, dat er een ver-langen in Jouw hart woedt.”

Śrī Kṛṣṇa vroeg, “Hoe weten jullie dat?”

De *gopīs* antwoordden, “We weten dit uit onze confidentiële gesprekken met Jou op afgelegen plekken (*rahasi sarividaṁ*); van Jouw gezicht, dat een bepaalde glimlach vertoont (*prahasiṭānanam*); en door Jouw liefdevolle blikken (*prema-vikṣaṇam*) naar ons. Daarom zijn we hier naartoe gekomen – om Jou verlichting van Jouw *kāma* te geven. We zijn in de war van onze bezorgdheid en wensen Jou te kalmeren en verlichting te geven.”

De *gopīs* blijven deze stemming houden in het huidige vers, waarvan de algemene betekenis in de Vertaling staat. Om de diepere betekenis te onderzoeken, zal ik de punten uit *Śrī Vaiṣṇava-toṣaṇi* bespreken.

Vraja-vanaukasām vyaktir aṅga te – Een van de vele betekenissen van het woord *vyakti* is als volgt, “Jouw innerlijke conditie is door deze vijf symptomen manifest (*vyakta*), dus we weten, dat Je overloopt van *kāma* om ons te ontmoeten. Wanneer we Jouw verlangen zien, geeft dit tevens inspiratie voor *kāma* in ons hart. Bijvoorbeeld, als er in de hoofdrivier een overstroming is, stromen alle zijarmen ook over; de vloed verspreidt zich overal. Op dezelfde manier is deze bosbrand van *kāma* Jouw hart binnengekomen en heeft het in brand gezet en toen we dit herkenden door de vele symptomen ervan te zien, kwam deze bosbrand ook ons hart binnen. Nu hebben we altijd een brandend gevoel in ons hart en denken we, ‘Alas, hoe kunnen we een manier vinden om Jouw constant ontstekende *kāma* tot bedaren te brengen?’ Onze onafgebroken gedachten hierover dompelen ons in Jouw gevoel onder.”

De *gopīs* leggen verder uit, “Men wordt beïnvloed door de deugden van de mensen met wie men leeft en men wordt ook geïnfecteerd met hun slechte kwaliteiten. Op dezelfde manier heeft de *kāma* in Jouw hart ons hart geïnfecteerd, dat nu constant in brand staat, zoals het Jouwe. Jouw hart brandt met verlangen, ‘Hoe krijg Ik de associatie van de *gopīs*?’ en nu brandt ons hart met verlangen naar Jou. Ieder van ons brandt voor de ander en nu Je niet hier bent, lopen we Jou te zoeken om Jou onze associatie te geven. Onze liefde en genegenheid stroomt automatisch naar Jou toe.

“Het is onze natuur om van Jou te houden en daarom hebben we geen rust, totdat we een manier hebben gevonden om ieder lijden, dat Jou treft, te verdrijven. Als we naar Jou lopen te zoeken, denken we, ‘Hoe kunnen we het branden van Jouw *kāma* reduceren?’ We zijn in deze gedachte excessief verzonken geraakt en daardoor is onze genegenheid tot zulke hoogten toegenomen, dat ons hart in stukken is gebroken.”

Dit vers en het volgende leggen uit, waarom het hart van de *gopīs* breekt van verdriet en tegelijkertijd breekt uit liefde. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “We kunnen niets doen om Jou te helpen, want Je bent niet hier om ons te ontmoeten,” en ze smeken Hem aan hen te verschijnen.

“O *aṅga*! O liefste!” Deze aanspreekvorm is vol liefde en genegenheid. De *gopīs* ervaren een intens gevoel van afscheidenheid en tegelijkertijd een diepe nederigheid en om deze redenen spreken ze Kṛṣṇa niet aan met Zijn eigennaam. Andere keren en op andere plaatsen noemen ze Hem Mukunda en Kṛṣṇa, of ze geven Hem namen, zoals Devakī-suta, Yaśodā-suta, Vrajendra-nandana en Vrajendra-suta. En soms

noemen ze Hem Kamsāri of Aghāri. Maar hier richten ze zich tot Hem als hun geliefde *aṅga*. Het woord *aṅga* verwijst eigenlijk naar de eigen hand of eigen ander lichaamsdeel, dus ze zeggen, “Jij bent een onderdeel van ons lichaam.” Als een lichaamsdeel pijn doet, houden we het dicht bij ons lichaam. Met dit gevoel zeggen de *gopīs*, “Jij bent onze *aṅga*, dus we willen Jou dicht bij ons houden.”

Ze vervolgen, “Jouw verschijning in deze wereld is alleen voor de Vrajavāsī’s, de koehedersgemeenschap; en voor de *vanavāsīs*, degenen die in het bos leven.” De woorden *vraja-vanaukasām* wijzen niet alleen op mannen en vrouwen, maar ook op koeien, buffels, pauwen, apen; alle schepselen immers ingesloten. Kṛṣṇa’s verschijning is er niet alleen om het verdriet van de Vrajavāsī’s en de bosbewoners te verdrijven. Hij is de gedaante van alle voorspoed, want Hij is verschenen met het doel Zich bezig te houden met sportief tijdverdrijf onder de Vrajavāsī’s en de bosbewoners van Vraja door met hen te lachen en hen in ieder opzicht een plezier te doen. Op die manier heeft Zijn verschijning twee doelstellingen: om verdriet te verlichten en om de *gopīs* en alle anderen gelukkig te maken.

De *gopīs* zeggen, “Jouw verschijning is gunstig voor het hele universum (*viśva-maṅgalam*). Het is waar, dat Je bent verschenen om ieders angst weg te nemen en iedereen geluk te brengen. Maar dit is speciaal voor degenen, die in het bos leven, meer speciaal voor de Vrajavāsī’s en meest speciaal voor ons, die hier naar Jou zitten te hunkeren. We verlangen ernaar om Jou van de aandoening van *kāma* in Jouw hart verlichting te geven. We willen Jou een plezier doen met zingen

en dansen, door Jou bloemen en slingers te geven en door alles te doen om Jou gelukkig te maken. Als we Jou deze diensten verlenen, zijn wij ook gelukkig.”

Vṛjina-hantry alam viśva-maṅgalam – Het woord *alam*, dat ‘genoeg’ betekent, wordt als een bijwoord gebruikt om zowel *vṛjina-hantri* als *viśva-maṅgalam* te kwalificeren. Dus Kṛṣṇa’s verschijning is voldoende om verdriet te verdrijven (*vṛjina-hantri*) en om de hele wereld voorspoed te brengen (*viśva-maṅgalam*). In dat geval is de betekenis, “Van de hele wereld zijn de Vrajavāsī’s bijzonder en van de Vrajavāsī’s zijn wij, *gopīs*, bijzonder. Nu zijn we hier naartoe gekomen, dus wees zo goed om ons hartzeer, onze zielsangst te verdrijven en het brullende vuur van onze *kāma* te blussen.”

Tyaja-manāk ca naś tvat-sprhātmanām – De *gopīs* zeggen, “Geef ons alsjeblieft iets, dat ons verdriet en de brand in ons hart kan verlichten.” Ze verwijzen naar ‘iets’, maar ze specificeren niet, wat dat ‘iets’ is.

Śrī Kṛṣṇa kan zeggen, “Jullie wonen in Vṛndāvana, in Vraja, en wanneer de demonen calamiteiten creëren, vermoord Ik ze en geef alle Vrajavāsī’s rust en vrede. Dat sluit jullie van nature in, dus waarom richten jullie een aparte zaak voor jullie zelf op? Er wordt reeds voor jullie gezorgd, dus waarom spreken jullie op deze manier?” Kṛṣṇa drukt Zijn verlangen uit: “Jullie moeten duidelijk en openlijk zeggen, wat jullie willen.” De woorden ‘duidelijk en openlijk’ staan niet ge-

schreven in de commentaren van de *ācāryas*, maar ik leg hun woorden uit. Ik haal heel goed water uit de bron.¹

Nas tvat-spr̥hatmanām – Naḥ betekent ‘wij allemaal, *gopīs*’ en *spr̥hā* betekent ‘hunkeren’.

Kṛṣṇa vraagt aan de *gopīs*, “Waar hunkeren jullie naar?”

De *gopīs* antwoorden, “Jij bent ons zo dierbaar – tot in de hoogste mate en daarom denken we altijd aan Jou en hoe we Jou gelukkig kunnen maken. Dit is ons zielsverlangen. We kunnen niet rustig zijn, tenzij we Jou kunnen zien. We willen Jou altijd dicht bij ons houden, want anders kunnen we Jou geen plezier doen. We willen Jou alleen; Jou alleen. Niets anders kan ons verlichting geven. Onze enige onvrede is, dat we Jou niet tevreden stellen.”

De *gopīs* veronderstellen, dat Kṛṣṇa kan zeggen, “Alle Vrajavāsī’s hebben liefde en genegenheid voor Mij. Ze bidden constant tot Bhagavān en aan alle andere grote persoonlijkheden, ‘Maak alstublieft Kṛṣṇa gelukkig’. Wat is het verschil tussen jullie en alle andere Vrajavāsī’s? Ze willen Me allemaal bij zich hebben en ze willen Me allemaal een plezier doen, dus wat is het verschil tussen jullie en de Vrajavāsī’s? Wat willen jullie nog meer?”

De *gopīs* hebben hun verlangen in hun hart verborgen gehouden. Kṛṣṇa wil het openlijk horen, maar het kan niet openlijk worden gezegd. De *gopīs* zeggen, “Het punt is, dat wij niet alleen Vrajavāsī’s zijn.”

“Wat zijn jullie dan?” vraagt Kṛṣṇa.

¹ De voorgaande *ācāryas* openbaren hun gevoelens en ideeën aan de commentator en de commentator openbaart ze aan ons.

Sva-jana-hṛd-rujām – *Sva* betekent ‘zijn eigen’. De *gopīs* zeggen, “Jij bent een *gopa* en wij zijn *gopīs*. Jij bent de zoon van Nanda Bābā en wij zijn de dochters van Vṛṣabhānu Bābā en alle andere *gopas*. Wij liggen Jou zo na aan Jouw hart, dat andere Vrajavāsī’s niet met ons kunnen worden vergeleken. Wij zijn de Jouwe en Jij bent de onze. Jij bent ons leven (*ja-na*). We kunnen zonder Jou niet leven, zoals een lichaam zonder bewustzijn niet kan leven.”

Dit geldt niet voor alle Vrajavāsī’s. Toen Śrī Kṛṣṇa naar Mathurā en Dvārakā ging, liepen alle Vrajavāsī’s in afgescheidenheid te huilen, maar ze konden niet ervaren, wat de *gopīs* doormaakten. Ze kwamen niet op het punt van de dood, zoals de *gopīs* deden. Toen Kṛṣṇa Uddhava naar Vraja stuurde, was het speciaal voor deze *gopīs* bedoeld.

Śrī Kṛṣṇa prest hen nu hun specifieke verlangen te onthullen. Daarom geven ze het tot op zekere hoogte prijs, maar dekken het dan weer af zonder het nader te ontsluiten. Ze jammeren, “We hebben een hartkwaal (*hṛd-ruj*). Jij bent een zeer deskundig heelmeeester, dus geef ons alsjeblieft een of andere remedie om hem te bestrijden en te verdrijven (*yan nisūdanam*).”

Als een ziek mens bij een dokter komt en zegt, “Ik heb hier ontzettende pijn,” moet hij de dokter niet gaan vertellen, welk medicijn hij moet voorschrijven. De dokter dient het medicijn te selecteren volgens zijn eigen diagnose. Als de patiënt een bepaalde medicatie eist, zal de dokter vanwege zijn arrogantie boos worden, want de patiënt is niet opgeleid om te weten, welk medicament geschikt is. Overeenkomstig zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Jij weet, welk medicijn we nodig hebben.

We weten, dat Je het weet. Dus geef ons gewoon een heel klein beetje (*manak*) van het medicijn, dat onze hartkwaal (*kāma-roga*) kan verlichten.”

Śrī Kṛṣṇa ging eens in de gedaante van Śrī Vāmanadeva naar Bali Mahārāja en zei, “Ik vraag jou slechts om drie stappen grond met de afmeting van Mijn stappen.” Bali Maharaj antwoordde lachend, “Waarom vraagt U slechts om drie stappen land? U kunt een koninkrijk nemen of iets anders van waarde. U kunt vele mooie *brāhmaṇa* dames als vrouw krijgen. Ik kan U olifanten, paarden en grote rijkdom geven. Waarom vraagt U slechts zo weinig?” Śrī Vāmanadeva antwoordde, “Ik ben een *brāhmaṇa* jongen. Ik ben in alle opzichten volkomen voldaan, inwendig en uitwendig. Ik heb niets nodig.” Op het eind echter nam Hij Bali alles af.

Een bedelaar kan iemand benaderen en sympathie wekken door te zeggen, “Geef me een klein beetje van iets,” waarbij hij eigenlijk niet de intentie heeft om slechts een beetje te nemen. Op dezelfde manier zeggen de *gopīs*, “Geef ons iets – een beetje maar.” Dit is echter niet hun ware verlangen; ze denken niet echt, dat ze aan een beetje genoeg hebben. Het woord *hṛd-rujām*, dat verwijst naar de hartkwaal van de *gopīs*, is een meervoudig zelfstandig naamwoord. Er zijn miljoenen *gopīs*. Als slechts één druppel medicijn aan miljoenen *gopīs* zou worden gegeven, zal er bij niemand een spoor van terug te vinden zijn; het medicijn zal hen zelfs niet raken. De *gopīs* zitten te denken, “Het inferno in ons hart laait zo hoog op, dat al het water ter wereld niet in staat is het te blussen. Als een gevaarlijk vuur staat te brullen en er wordt een beetje water op gegoooid, doet het water hetzelfde als als ghee en ontsteekt

een vlam gevolgd door een ontploffing. Dit is het vuur in ons hart.” Het verlangen van de *gopīs* is als volgt, “Kṛṣṇa moet altijd bij ons blijven, zodat we Hem altijd dienst kunnen verlenen.”

De laatste woorden van dit vers zijn *yan niṣūdanam. Sūdana* in het woord *niṣūdanam* betekent ‘verwijderen’ en *ni* verwijst naar *nīṣeṣa-rūpa*. Het woord *nīṣeṣa* wijst op ‘voor altijd’ en impliceert ‘geheel, zodat hetgeen is verwijderd niet terugkomt’. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Geef ons alsjeblieft een remedie, die onze ellende volkomen teniet doet. En zorg, dat Je er veel van geeft, want er zijn miljoenen van ons, *gopīs*, en dit vuur van *kāma* in ieders hart moet voor altijd worden geblust. Als Je maar een beetje geeft, werkt het als ghee en dan zal het vuur juist hoger worden.”

Śrīla Jīva Gosvāmī wijst erop, dat de hartkwaal van de *gopīs* twee aspecten heeft. Het eerste aspect is de symptomen en het tweede is de aandoening zelf. Bijvoorbeeld, als iemand verkouden is, zijn de symptomen een druppelende neus, dik slijm en misschien een zware hoofdpijn en koorts. Het tweede aspect is de aandoening zelf. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “We willen, dat Je beide aspecten van de ziekte aanpakt. Een gekwalificeerd geneesheer geeft een medicijn, dat zowel de symptomen als de bron van symptomen verdrijft.”

“Wat zijn de symptomen van jullie hartkwaal?”

“Branden. We denken altijd aan Jouw geluk. We kunnen niet in ons huis leven en we zijn volkomen depressief. We zijn altijd rusteloos; we hebben totaal geen rust. Deze symptomen moeten worden opgeheven.”

“Hoe moeten ze worden opgeheven?”

“Je moet ons in voldoende mate een of ander antidotum geven; anders komt de ziekte telkens op andere manieren terug. Met andere woorden, als er ziektekiemen achterblijven, zullen ze zich op diverse manieren blijven manifesteren. De symptomen zullen blijven bestaan en wij zullen telkens op nieuwe manieren lijden.” Hoewel de *gopīs* hun gevoel niet openlijk prijs geven, zeggen ze in feite, “Ook al hebben we dan gebeden voor een klein beetje medicijn, Je moet het ons overvloedig toedienen.”

Śrīla Jīva Gosvāmī heeft niet duidelijk gezegd, welk medicijn moet worden toegediend. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft enige uitleg gegeven en jullie kunnen dat voor jezelf lezen; ik presenteer alleen een deel van zijn commentaar. Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura geeft openlijker uitdrukking aan de materie, terwijl Śrīla Jīva Gosvāmī op een bedekte manier spreekt. Volgens *Sārārtha-darsinī* zeggen de *gopīs*, “Wij zijn onschuldige, pas getrouwde dames en we zijn zonder overtredingen. Met Jouw fluitspel heb Je ons verstand en onze intelligentie, ons geduld en onze religieuze principes gestolen. Je hebt alles weggenomen, dat we hadden, en wij werden gek. Jij hebt ons op diezelfde nacht geroepen en we zijn hier naartoe gekomen, maar toen zei Je ons weg te gaan. Op dat moment intensiverde onze gretigheid, waarbij we ons afvroegen, ‘Wanneer zegt Kṛṣṇa, “Blijf” in plaats van ons te zeggen weg te gaan en naar huis terug te keren.’ “

De *gopīs* denken, dat Kṛṣṇa misschien had gehandeld, zoals Hij dat had gedaan, om hun gretigheid te vergroten en daarom zeggen ze tegen Hem, “We branden in het vuur van intens verlangen. Jij was degene, die deze gretigheid in lichterlaaie

heeft gezet en toen plotseling uit het zicht verdween. Toch weten we, dat Jij onze geliefde bent en dat wij Jouw geliefden zijn, dus Je had niet de intentie om ons dit lijden aan te doen. Je hebt ons echt Jouw intieme associatie willen geven.

“Dit weten we, omdat Jouw geboorte gunstig is voor de hele wereld en van alle mensen ter wereld is het bijzonder waar voor de Vrajavāsī’s. Van de Vrajavāsī’s is het bijzonder waar voor de *gopas* en de *gopīs* en van hen is het bijzonder waar voor de *gopīs*. We weten, dat Je voor iedereen bent gekomen, maar in het bijzonder voor ons. We weten, dat Je ernaar verlangt ons te zien en dat is de reden, waarom Je ons vannacht met Jouw fluitspel hebt geroepen. Toen we hoorden van de brand in Jouw hart zijn we gekomen om Jou te verlichten. Maar we willen ook iets voor onszelf. Betaal ons eerst ons honorarium, daarna zullen we Jou examineren en dan geven we Jou een medicijn. We zijn geen derdeklas dokters. Wij zijn hoog gekwalificeerde specialisten, dus betaal ons snel. Je mag alles geven, wat Je bezit. Misschien ben Je te arm om te betalen; toch moet Je een of andere betaling doen om de oprechtheid van Jouw verlangen naar behandeling aan te tonen. We willen Jouw hartkwaal van *kāma* wel terugdringen, maar eerst moet Jij Jouw gierigheid opgeven.”

“Ja, prima,” zegt Kṛṣṇa. “Wat moet Ik jullie geven? Zeg Me openlijk wat jullie willen.”

Dat is het moment, waarop de *gopīs* zeggen, “*Sva-jana-hṛd-rujāṁ yan niṣūdanam* – Jij lijdt aan de hartkwaal van *kāma* en die aandoening is ook ons hart terechtgekomen. Dus Jij moet ons een medicijn geven, dat de kwaal kan kalmeren.

“Welke medicijn is dat?”

“Een medicijn, dat ons enige verlichting geeft.”

“Maar wat willen jullie specifiek?”

“Leg Jouw handen op ons hart.”

Bij aangelegenheden van *prema* is het ongepast om op een rechtstreekse manier te spreken. Het zou bijvoorbeeld niet juist zijn te zeggen, “We hebben snoepgoed en allerlei andere heerlijkheden voor jou meegenomen. Je vroeg ons ernaar, dus geniet ervan.” En in gevallen van *prema*, als men zegt, “Oh, ik houd zoveel van jou, ik ga dood zonder Jou,” neemt de *prema* af. Daarom dient deze geest verborgen te worden gehouden. Als iemands liefde de hoogste kwaliteit heeft, zal hij zijn liefde en genegenheid verborgen houden. Als het rechtstreeks wordt uitgedrukt, verdwijnt het.

Waarom hebben de *gopīs* dan gezegd, “Je hebt *kāma* in Jouw hart en we zijn gekomen om Jou te kalmeren?” Misschien steekt hier een mysterie achter, maar wat is dat mysterie? Het lijkt, alsof ze zich openlijk prijsgeven, maar eigenlijk verbergen ze hun gevoelens en verlangens. Śrīla Viśvanātha Cakravartī heeft iets van hun gevoelens uitgelegd met als enige doel om de *prema* in het hart van zijn lezers te versterken. De *gopīs* kunnen in feite hun hart niet openlijk tot uitdrukking brengen. Hun woorden, zoals uitgelegd door Śrīla Cakravartī Ṭhākura, staan niet in de verzen. Ofwel ze hebben hun ware gevoelens verborgen gehouden (*avahittha*), of ze hebben zich op een humoristische wijze uitgesproken. Maar zelfs dan kunnen alleen ferme, rondborstige (*prakhara*) *gopīs* deze woorden spreken. Lalitā is bijvoorbeeld *prakhara*, maar Śrīmatī Rādhikā is dat niet; Rādhikā is *madhya*, gematigd, dus Zij zal Haar intenties niet rechtstreeks uitdrukken. Viśākhā is

ook *madhya*, maar zij is *mṛdvī*, op hetzelfde moment ook flexibel. Lalitā is extreem *prakhara*, dus zij kan Kṛṣṇa zelfs bestraffen. Ze kan harde dingen zeggen, vooral als ze boos is. We moeten op de een of andere manier al deze verschillende uitspraken van de *gopīs* met elkaar in overeenstemming brengen.

Dus hier drukken de *gopīs* hun ware verlangen niet rechtstreeks en openlijk uit. Alles is verteld, maar tegelijkertijd ligt alles nog onder zeer bedekte termen en wordt verborgen gehouden. Wanneer de *gopīs* tegen Kṛṣṇa zeggen, “Leg Jouw handen op onze borsten,” is dit niet wat het op het eerste gezicht lijkt. In het vers, dat begint met, “*Yat te sujāta-caraṇāmbu-ruhaṁ* – plaats alsjeblieft Jouw lotusvoeten op onze borsten,” blijft het ware verlangen van de *gopīs* nog steeds verborgen, want ze kunnen zich niet rechtstreeks uitspreken.

Śrīla Jīva Gosvāmī noch Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura openbaren de stemmingen van de *gopīs* in hun geheel. Men kan hun gevoelens alleen realiseren door de hoogste *rāgānuga bhajana-sādhana* uit te voeren en zelfs dan is men nog verlegen. Hij zal zijn intieme realisatie in zijn hart houden en denken, “Mijn oren mogen dit niet horen.” Alle *ācāryas* en Gosvāmī’s in onze disciplinaire opvolging hebben ons de instructie gegeven om deze onderwerpen niet openbaar te maken ik wil hierover ook niet veel kwijt. Ik leg dit onderwerp kort uit. Dat is voor dit moment voldoende. Ik ga niet nog meer onthullen, want een *sādhaka*, die nog niet rijp is in zijn *bhakti*, mag niet meer horen. Zoals Śrīla Jīva Gosvāmī heeft gezegd, “Ik zegt niet meer dan dit. Een *bhakta* dient *sādhana*

en *hari-bhajana* uit te voeren, dan zal hij alles automatisch realiseren.”

Vers Negentien

LS IETS JOUW LOTUSVOETEN BINNEN-
dringt, voelen wij het binnendringen in ons
hart. Hiervoor willen we een medicijn heb-
ben, dus kom alsjeblieft het bos uit. Blijf daar niet lan-
ger; kom alsjeblief naar ons toe.

यत्ते सुजातचरणाम्बुरुहं स्तनेषु
भीताः शनैः प्रिय दधीमहि कर्कशेषु
तेनाटवीमटसि तद्व्यथते न किं स्वित्
कूर्पादिभिर्भ्रमति धीर्भवदायुषां नः

yat te sujāta-caraṇāmburuhaṁ staneṣu
bhītāḥ śanaiḥ priya dadhīmahi karkaśeṣu
tenāṭavīm aṭasi tad vyathate na kiṁ svit
kūrpādibhir bhramati dhīr bhavad-āyusāṁ naḥ

yat – hetgeen; *te* – Jouw; *su-jāta* – zeer fijn; *caraṇa-ambu-ruham* –
lotusvoeten; *staneṣu* – op de borsten; *bhītāḥ* – bang zijn; *śanaiḥ* –
vriendelijk; *priyā* – O liefste; *dadhīmahi* – we plaatsen; *karkaśeṣu* –
ruw; *tena* – met hen; *aṭavīm* – het bos; *aṭasi* – Je zwerft; *tat* – zij; *vyat-*

hate – zijn gegriefd; *na* – niet; *kim svit* – we vragen ons af; *kūrpa-adibhiḥ* – door kleine steentjes enz.; *bhramati* – ontspoort; *dhiḥ* – het verstand; *bhavat-āyusām* – van degenen voor wie Jouw Heerschap hun hele leven is; *naḥ* – van ons.

Vertaling

liefste, omdat we bang zijn Jouw tere lotusvoeten te bezeren, zetten we ze voorzichtig op onze harde borsten. Vanavond wandel Je met diezelfde zachte voeten ergens in dit afgelegen bos. Hebben Jouw lotusvoeten geen pijn als ze gewond raken door scherpe steentjes, randen van droge granen en dat soort zaken? O Jij, die ons eigen leven is, onze intelligentie is op de loop, want we worden overweldigd door gedachten aan Jou.

Bhāva-prakāśika Vṛtti

Śrīla Jīva Gosvāmī legt uit in zijn commentaar op het voorgaande vers, dat de *gopīs* tegen Kṛṣṇa zeiden, “Geef een beetje, een heel klein beetje van een remedie, die onze hartkwaal kalmeert en ons plezier geeft; en de remedie moet twee effecten hebben: het moet alle soorten ellende (*vrjina-hantry ālam*) wegnemen en het moet gunstig voordeel (*viśva-maṅgalam*) schenken.”

Kṛṣṇa vroeg, “Een beetje van wat?”

De *gopīs* antwoordden, “Jij bent de geneesheer; de beste geneesheer, in feite. We hoeven Jou niet te vertellen, wat Je ons moet geven. Je beschikt zeker over het geschikte medicijn

om de hartziekte te bestrijden van degenen, die Jouw eigen leven en ziel zijn.”

Kṛṣṇa zei, “Ik begrijp niet, naar welke hartkwaal jullie verwijzen.”

“Jij bent de dokter, dus Jij moet het weten. Wij weten niet veel over ziekten, maar Jij wel.”

“Ik begrijp nog steeds niet, waarover jullie het hebben. Jullie zullen specifiekker moeten zijn.”

Kṛṣṇa wilde hen hun verlangen rechtstreeks tot uitdrukking laten brengen, maar de *gopīs* deden dat niet. Ze communiceerden indirect en door middel van hun bewegingen.

Hij drong aan, “Ik zal jullie niets geven, totdat jullie Me de specifieke aard van jullie hartziekte glashelder hebben medegedeeld inclusief het medicijn, dat jullie willen hebben. Hoe kan ik anders jullie ziekte bestrijden?”

Toen Hij op dit punt aandrong, begonnen de *gopīs* te huilen, zoals beschreven in het vers, dat begint met *yat te sujāta caranāmburuhaṁ stanesu*. Nu zeggen ze, “O dierbare geliefde, we zullen Jou de aard van onze hartkwaal mededelen en het medicijn voorstellen, dat we willen hebben. We maken ons zorgen, omdat Je met Jouw lotusvoeten, die zo bekoorlijk, teer, zacht en koel zijn, over grove oppervlakken loopt.”

Het woord *sujāta* in dit vers verwijst naar iemand, die in een zeer gerespecteerde familie is geboren. Bijvoorbeeld, de lotusbloem is *sujāta*, omdat hij in zuiver, helder water bloeit; hij heeft daardoor veel natuurlijke kwaliteiten, zoals zachtheid en een zoete geur.

Het heeft ook een koelend effect. De *gopīs* gebruiken dit woord om de kwaliteiten van Kṛṣṇa's lotusvoeten te beschrij-

ven en om uiting te geven aan hun angst, dat die voeten worden bezeerd. Zoals ze in dit vers hun bezorgdheid over Kṛṣṇa's wandelingen in het bos tot uitdrukking brengen, zo hebben ze dat eerder gedaan in Vers Elf,

*calasi yad vrajāc cārayan paśūn
nalina-sundaram nātha te padam
śila-trṇāṅkuraiḥ sīdatīti naḥ
kalilatām manaḥ kānta gacchati*

O meester, O liefste, wanneer Je Vraja verlaat om de koeien en andere dieren mee uit grazen te nemen, moeten Jouw voet-zolen, die zachter zijn dan een lotus, grote pijn ondergaan op scherpe steentjes, grassen en randen van droge granen. Als we hieraan denken, maken we ons grote zorgen.

Toen zeiden ze, “Wanneer Je naar het bos gaat om de koeien uit grazen te nemen (*yad vrajāc carayan*) prikken de stenen, scheuten en het blad van ruw gras (*śila-trṇāṅkuraiḥ sīdatīti*) Jouw zeer zachte en tere lotusvoeten.”

Wanneer Śrī Kṛṣṇa de koeien overdag uit grazen neemt, gaat Hij naar welig groene weidegronden. De personificatie van deze aarden planeet, Pṛthivī-devī, is een van Zijn koninginnen. Speciaal voor het comfort van Zijn lotusvoeten heeft ze tegen de tijd van Zijn verschijning in deze wereld zachte, zijden grassoorten laten groeien. Waar Hij ook gaat, strekt Pṛthivī-devī haar tong uit, die honderden duizenden keren zachter is dan welk tapijt onder Zijn lotusvoeten ook. Er bestaat dus geen kans, dat Zijn voeten scherpe steentjes, randen van droge granen en scheuten tegenkomen. Bovendien wordt Vṛndāvana altijd bestuurd door Vṛndā-devī, die ervoor heeft

gezorgd, dat er geen enkele steen of ander scherp voorwerp aanwezig is, dat Zijn voeten kan bezeren.

In dit vers zeggen de *gopīs*, “*yat te sujāta-caraṇāmburuhaṁ staneṣu* – Nu is het nacht en de grond op de oevers van Yamunā ligt bezaaid met scherpe stenen. We vrezen, dat Jouw lotusvoeten door stenen en scherpe droge granen worden geprikt, wanneer Je door donkere en gevaarlijke plekken loopt.”

Waarom spreken ze op deze manier? Er is geen reden om zich zorgen te maken, maar iemand, die tedere gevoelens voor een ander persoon koestert, denkt op deze manier. Als een man te laat thuis komt, denken al zijn geliefden, “Waarom is hij zo laat? Wat is er gebeurd?” Zijn vrouw kan denken, “Is hij zo laat, omdat zijn trein is ontspoord? Is hij ernstig gewond geraakt? Wat moet ik doen? Ze kan denken, “Misschien is hij door overvallers aangevallen! Waarom is hij zo laat?” Ze gaat herhaaldelijk naar de deur om naar hem uit te kijken en ze vraagt haar kinderen, “Wat is de reden, dat hij nog niet thuis is? Wat is de reden?” Haar kinderen zijn jong en kunnen geen antwoord geven; ze kunnen alleen haar woorden horen, maar toch vraagt ze het aan hen. Dan vraagt ze zichzelf weer van alles af, terwijl er in werkelijkheid geen reden is om zich zorgen te maken. Haar man is rustig op weg naar huis.

Op dezelfde manier zijn de *gopīs* bezorgd om het welzijn van Śrī Kṛṣṇa. Waarom?

In het eerste vers van hun *Gopī-gīta* hebben ze gezegd,

jayati te 'dhikam janmanā vrajaḥ
śrayata indirā śaśvad atra hi

*dayita dṛśyataṁ dikṣu tāvakāś
tvayi dhṛtāsavas tvām vicinvate*

De *gopīs* zeiden, “O meest beminde, door Jouw geboorte in dit land van Vraja is de hele omgeving glorieuzer geworden dan Vaikuṇṭha en andere planeten. Om deze reden decoreert Lakṣmī, de godin van schoonheid en rijkdom, dit land met haar aanwezigheid. O geliefde, in dit gezegende land van Vraja zijn alleen wij, *gopīs*, niet gelukkig. We houden ons leven uitsluitend omwille van Jou in stand. We voelen ons in afzondering van Jou zeer gekweld en zwerven van bos naar bos op zoek naar Jou. Verschijn daarom alsjeblieft nu aan ons.”

Tvayi dhṛtāsavas – *Asavas* betekent ‘stromen levensadem’. Ze zeiden tegen Kṛṣṇa, “Jij bent ons leven.” Nu zeggen ze in Vers Negentien hetzelfde, *dhīr bhavad-asyuṣāṁ naḥ*. Het woord *asavas* in Vers Een heeft dezelfde betekenis als *ayuṣāṁ* in dit vers, waarin de *gopīs* zeggen, “Je bent ons leven, Je bent onze ziel, Je bent ons alles. Als iets Jouw voeten bezeert, doorboort die pijn onze ziel, want Je bent onze ziel. Jij kunt de prikken misschien niet voelen, maar wij voelen ze wel.”

Het woord *aṅga* betekent ‘lid’ of ‘lichaamsdeel’. We zorgen voor verschillende delen van ons lichaam, toch is de levensadem superieur aan al deze lichaamsdelen. We blijven leven, als een deel wordt geamputeerd, maar als de levensadem het lichaam verlaat, sterven we meteen.

De *gopīs* vervolgen, “Wanneer al deze scherpe dingen in Jouw voeten prikken, voelen we dit in ons hart. Het leven (*ayus*) woont in het hart en dat is de reden, waarom we Jouw zachte, aromatische, koelende lotusvoeten daar heel zachtjes en voorzichtig willen vasthouden. Op die manier ervaar Je geen ongemak. Loop alsjeblieft niet langer door het bos. Keer

naar ons terug. We willen Jouw lotusvoeten hier neerzetten, op ons hart, zodat Je geen pijn voelt. Dit is onze ziekte: ons hart doet pijn, omdat we weten, dat Jij zoveel verwondingen oploopt, wanneer Je door de bossen loopt. Dit is het verzen-gende vuur, dat ons hart verbrandt.”

Kṛṣṇa vraagt, “Waarom moeten jullie Mijn voeten zo ‘zachtjes en voorzichtig’ op jullie hart zetten?”

“Jouw voeten zijn extreem zacht,” antwoorden de *gopīs*, “en we vrezen, dat onze borsten erg hard zijn.”

“Waarom willen jullie Mijn ontzettend zachte en tere voeten op jullie harde borsten houden?”

“Oh, dat komt, omdat Jouw lotusvoeten ons zo dierbaar zijn. We willen ze dienen op ons hart, want het hart is superieur aan alle andere lichaamsdelen. We willen ze nergens anders houden.”

De *gopīs* drukken hun gevoel niet rechtstreeks uit, maar in hun hart zeggen ze, “We houden Jouw lotusvoeten op ons hart voor Jouw genoeg. Jij wil dit en dat is de reden, waarom we ze daar willen houden.”

Ze vervolgen, “Maar nu zien we, dat Je hier en daar rondzwerft in de dichte, donkere bossen en we lopen te zoeken naar Jou.”

Kṛṣṇa informeert vervolgens, “Waarom doen jullie zo verward en gestoord?”

Weer antwoorden de *gopīs*, “Jij bent het leven van ons leven,” evenals ze hebben gezegd in het eerste vers van deze *Gopī-gīta*.

In *Śrīmad-Bhāgavatam* en *Bhāgavad-gītā* worden dezelfde gunstige woorden gesproken in de eerste en de laatste verzen.

Het eerste vers in *Śrīmad-Bhāgavatam* eindigt met *dhīmahi – satyaṁ paraṁ dhīmahi* – Ik mediteer op de Allerhoogste Absolute Waarheid, en *dhīmahi* wordt herhaald in het laatste vers van *Bhāgavatam* (12.13.19),

*kasmai yena vibhāsito 'yam atulo jñāna-pradīpaḥ purā
tad-rūpeṇa ca nārādāya munaye kṛṣṇāya tad-rūpiṇā
yogīndrāya tad-ātmanātha bhagavad-rātāya kārūṇyatas
tac chuddhaṁ vimalaṁ viśokaṁ amṛtaṁ satyaṁ paraṁ dhīmahi*

Ik mediteer op die zuivere en smetteloze Allerhoogste Absolute Waarheid, die vrij is van alle lijden en van de dood en die in het begin dit onvergelijkbare toortslicht van kennis persoonlijk aan Brahmā heeft geopenbaard. Brahmā sprak het toen tegen de heilige Nārada, die het vertelde tegen Kṛṣṇa-dvaipāyana Vyāsa. Śrīla Vyāsa openbaarde deze *Bhāgavatam* aan de grootste wijzen, Śukadeva Gosvāmī, en Śukadeva heeft *Bhāgavatam* genadevol tot Mahārāja Parikṣit gesproken.

In *Bhāgavad-gītā* treffen we hetzelfde principe aan. Śrī Kṛṣṇa begon met Zijn instructies, nadat hij Arjuna had horen zeggen, “Ik geef mezelf aan Jouw voeten over.” Arjuna had dit vers gesproken,

*kārpaṇya-doṣopahata-svabhāvaḥ
pr̥cchāmi tvāṁ dharma-sammūḍha-cetāḥ
yac chreyaḥ syān niścitaṁ brūhi tan me
śiṣyas te 'haṁ śādhi mām tvāṁ prapannam*

Bhāgavad-gītā (2.7)

Nu ben ik in verwarring over mijn plicht en heb ik al mijn zelf-beheersing verloren vanwege miezerege zwakheid. In deze conditie vraag ik Jou met zekerheid te zeggen, wat het beste

voor me is. Nu ben ik Jouw discipel en een ziel in overgave aan Jou. Geef me alsjeblieft instructies.

In dit vers verwijst het woord *prapannam*, dat ‘overgegeven’ betekent, naar hetzelfde grondbeginsel van overgave (*śaraṇā-gati*), dat door Kṛṣṇa wordt beschreven in een van de allerlaatste verzen. Daar zei Hij tegen Arjuna,

*sarva-dharmān parityajya
mām ekaṁ śaraṇaṁ vraja
ahaṁ tvām sarva-pāpebhyo
mokṣayiṣyāmi mā śucaḥ*

Bhāgavad-gītā (18.66)

Laat alle lichamelijke en mentale *dharma*, zoals *varṇa* en *āśrama*, helemaal achterwege en geef je over aan Mij. Ik zal jou bevrijden van alle reacties op jouw zonden. Vrees niet.

Aan het begin en op het eind van alle vedische geschriften wordt hetzelfde principe herhaald. Belangrijke waarheden en instructies worden keer op keer herhaald en daarom herhalen we “Hare Kṛṣṇa, Hare Kṛṣṇa” keer op keer. Chanten en herinneren is onze *sādhana* en het is het objectief van alle geschriften; het is alles. *Hari-nāma* is Śrī Kṛṣṇa en Śrī Rādhā Zelf en daarom is zuiver chanten ons hoogste doel. Op dezelfde manier wordt het fundamentele objectief van de *gopīs* – “Jij bent ons leven” – vele keren in *Śrīmad-Bhāgavatam* herhaald. Het verschijnt in het bijzonder door de hele *Gopī-gīta* heen, aan het begin, diverse keren in het midden en ook op het eind.

De *gopīs* zeggen, “Jouw geluk en onze liefde voor Jou zijn ons hele leven; en we lijden ondraaglijk, als iets ons leven bedreigt. Dit is onze hartziekte.”

Śrīla Jīva Gosvāmī heeft ons in zijn commentaar een hele goede uitleg gegeven van enkele betekenissen van dit vers, maar toch verbergt hij nog iets. Hij heeft zijn ideeën niet ten volle tot uitdrukking gebracht en tenslotte heeft hij geschreven, “Je zal de hele betekenis van dit vers leren kennen door *rūpānuga-bhajana* te praktiseren.” Om *rūpānuga-bhajana* of *rāgānuga-bhakti* te praktiseren heeft men de genade van de metgezellen van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods nodig. Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī bidt in dit verband in zijn *Stavāvalī* aan Śrīla Rūpa Gosvāmī,

*gurau mantre nāmni prabhu-vara-śacī-garbhaja-pade
svarūpe śrī-rūpe gaṇa-yuṣi tadīya-prathamaje
girindre gāndharvā-sarasi madhu-pūyām vraja-vane
vraje bhakte goṣṭhālāyīṣu param āstām mama ratih*

Śrī Svaniyama-daśakam (1)

Hij zegt, “Ik ben jou zoveel verschuldigd, Śrīla Rūpa Gosvāmī. Je hebt me alles gegeven, dat ik voor mijn spirituele perfectie nodig heb in *rāgānuga-bhajana*. Je hebt me geleerd hoe ik mijn verstand kan beheersen, hoe ik moet denken en hoe ik moet binnengaan in dit gebied van *rāgānuga*.” *Param āstām mama ratih* – Hier impliceren de woorden *mama ratih*, dat men grote liefde moet koesteren voor zijn *guru*, zijn *dīkṣā mantra*, *śrī hari-nāma*, Śrī Caitanya Mahāprabhu, Śrī Svarūpa Dāmodara Gosvāmī en Śrīla Rūpa Gosvāmī samen met de volgelingen van Śrīla Rūpa Gosvāmī en zijn oudere broer Śrīla Sanātana Gosvāmī. *Girindra* betekent Girirāja Govardhana; *gāndharvā-sarasi* is Rādhā-kunḍa; *madhu-pūyām* verwijst naar Mathurā; *vraja-vane* betekent Vṛndāvana; en *goṣṭhālāyīṣu* wijst op al degenen, die in Vraja rondlopen. Śrīla

Raghunātha dāsa Gosvāmī wijst erop, dat we diepe liefde moeten koesteren voor de lotusvoeten van al deze goddelijke persoonlijkheden. Hij zegt, “Rūpa Gosvāmī heeft me het vermogen gegeven om mijn verstand en zintuigen te beheersen. Hij heeft me de kracht van spiritueel onderscheid gegeven, vertrouwen in de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods en vrijheid van zintuiglijke en mentale transformaties (lust) tijdens meditatie op het spel van Rādhā en Kṛṣṇa.”

Als we in ons vroege stadium van *bhakti* het intieme spel van Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa op eenzame plekken herinneren, komt een wellustig gevoel ons hart binnen. Het zal zeker komen. Als we het intieme spel van Bhagavān proberen te herinneren zonder de genade en instructies te ontvangen van onze Gurudeva, Gaurāṅga Mahāprabhu en Śrīla Rūpa Gosvāmī, gaan ze zeker naar de diepste hel. Als we deze onderwerpen op eigen kracht proberen binnen te gaan, worden we geruïneerd. Al onze *ācāryas*, zoals Śrīla Rūpa Gosvāmī en Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī, Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura en Śrīla Narottama dāsa Ṭhākura kunnen ons hiertegen beschermen en daarom bidden we eerst om hun genade, voordat we beginnen met onze *sādhana-bhajana*.

Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī overkwam alle hindernissen met de genade van Śrīla Rūpa Gosvāmī en daarom zegt hij, “Ik herinner me al het spel van Rādhā en Kṛṣṇa zonder lichamelijke of mentale lust te ervaren.” Als we ons niet in *bhakti* bevinden, zoals hij, is het voor ons van essentieel belang om deze onderwerpen zeer voorzichtig te horen en te

lezen en tot onze *ācāryas* te bidden en ons te beschermen tegen het misverstand om het spel zelf aan te zien als materieel.

De *gopīs* zeggen duidelijk tegen Kṛṣṇa, “We hebben onze ziekte begrepen. Als iets Jouw lotusvoeten binnendringt, voelen wij het ons hart binnendringen. We willen hiervoor een medicijn, dus kom alsjeblieft het bos uit. Blijf daar niet langer; kom alsjeblieft naar ons toe. We zullen Jouw lotusvoeten dan heel zachtjes en voorzichtig op ons hart zetten als medicijn voor de ziekte die daar heerst. Als Je dit niet doet, gaan we dood. We kunnen alleen ons leven in stand houden, als we Jouw lotusvoeten in onze handen kunnen nemen en ze met een intens eigendomsgevoel naar Jou toe (*mamatā*) op onze borsten kunnen zetten.”

In *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (1.41) wordt *prema* beschreven als een diep gevoel van bezit jegens Kṛṣṇa,

*samyañ masṛṇīta-svānto mamatvātiśayāṅkitah
bhāvaḥ sa eva sāndrātmā budhaiḥ premā nigadyate*

Het gevorderde stadium van *bhāva-bhakti*, dat het hart veel meer doet smelten dan in zijn beginfase, dat gevoelens van transcendentale zegen in hoge mate doet toenemen en dat een diep gevoel van *mamatā* (bezitsdrang) in relatie tot Kṛṣṇa schenkt, wordt door de geleerden gekend als *prema*.

Prema is *bhāva-bhakti*, die zeer gecondenseerd (*sāndrātmā*) is geworden. Het gevoel ‘Jij bent van ons en wij zijn van Jou’ is bekend als *mamatā* en dit gevoel is ten volle aanwezig in de *gopīs*. Śrīla Jīva Gosvāmī zegt, dat de *gopīs* zelf de belichaming van *prema* zijn in het stadium van *mahābhāva* en daarom leeft dit gevoel ten volle in hen alleen.

Wanneer Śrī Kṛṣṇa dit gebed van de *gopīs* hoort, dringen hun woorden Zijn hart binnen. Hij is hun levensadem en hun leven zelf, dus als ze huilen en op deze manier spreken, smelt Zijn hart. “Ik moet Mezelf niet langer verbergen,” denkt Hij. “Ik moet aan hen verschijnen.” In *Śrīmad-Bhāgavatam* zegt Hij, “Ik ben het hart van Mijn zuivere toegewijden en Mijn zuivere toegewijden zijn Mijn hart.”

*sādhavo hṛdayaṁ mahyaṁ
sādhūnām hṛdayaṁ tv aham
mad-anyat te na jānanti
nāhaṁ tebhyo manāg api*

Śrīmad-Bhāgavatam (9.4.68)

De zuivere toegewijde is altijd in de kern van Mijn hart aanwezig en Ik ben altijd in het hart van de zuivere toegewijde aanwezig. Mijn toegewijden kennen niets anders dan Mij en Ik ken niemand anders dan hen.

Kṛṣṇa geeft op deze manier uitdrukking aan zijn hart en de dames van Mathurā leggen dit ook uit. Toen Hij en Balarāma de ring binnenliepen om te vechten met Cāṇūra en Muṣṭika, begonnen de dames van Mathurā gesprekken te voeren over de manier, waarop de *gopīs* altijd aan Kṛṣṇa denken ongeacht, waarmee ze bezig zijn,

*yā dohane 'vahanane mathanopalepa
preṅkheṅkhanārbha-ruditokṣaṇa-mārjanādau
gāyanti cainam anurakta-dhiyo 'śru-kaṇṭhyo
dhanyā vraja-striya urukrama-citta-yānāḥ*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.44.15)

De dames van Vraja zijn de meest fortuinlijke vrouwen, omdat ze met hun hoofd aan Kṛṣṇa gehecht en hun keel geblokkeerd

door tranen constant over Hem zingen bij het melken van de koeien, dorsen van graan, karnen van boter, mest verzamelen voor brandstof, rijden op molens, zorgen voor hun huilende babies, de grond besprenkelen met water, hun huis schoonmaken enzovoort. Door hun verhoogde Kṛṣṇabewustzijn komen vanzelf alle wenselijke dingen naar hen toe.

Urukrama-citta-yānāḥ – Het verstand van de *gopīs* is verzonken in Kṛṣṇa, terwijl ze koeken van koemest maken en gebroken tarwe (*daliyā*) toebereiden, terwijl ze de vloer van hun huis met modder en koemest aansmeren en terwijl ze hun baby te slapen leggen. Ze zingen niet, “O baby, je moet slapen.” Integendeel, met een hele lieve, zachte stem zingen ze de namen van Kṛṣṇa, “*Govinda dāmodara mādhaveti.*” Śrī Kṛṣṇa is altijd in hun hoofd en zij zijn altijd in Zijn hoofd. Zelfs wanneer Hij weg is in Mathurā of Dvārakā, denken ze altijd aan Hem.

Hier in dit negentiende vers van *Gopī-gīta* hoort Śrī Kṛṣṇa het gebed van de *gopīs* en denkt, “De *gopīs* huilen en treuren mistroostig in de pijn van afgescheidenheid van Mij. Ik moet hen niet langer alleen laten. Ik zal aan hen verschijnen en Mezelf helemaal aan hen geven. Ik heb Me alleen verstoppt om hun gevoelens van afzondering van Mij te kunnen doorschouwen en nu Ik dit heb gezien, ben Ik geheel tevreden. Nooit eerder heb Ik dergelijk verhoogde sentimenten gezien. Ik kan Me niet langer voor hen blijven verstoppen.” Er welt een verlangen naar een diversiteit aan liefdevol spel in Kṛṣṇa’s hart op en Hij denkt, “Ik ga nu met de *gopīs* sporten en Ik zal van hun woorden een realiteit maken.”

Śrī Kṛṣṇa is *āpta-kāma*, hetgeen betekent, dat al Zijn verlangens automatisch worden vervuld. Hij is ook *ātmārāma*, Zichzelf volkomen genoeg; Hij heeft plezier in Zichzelf. Daar speelt Hij altijd, vrij van verlangens, maar zodra Hij het verlangen ziet van Zijn toegewijden, die Hem een dienst willen bewijzen, krijgt Hij onmiddellijk het verlangen om hun diensten te aanvaarden.

Śrīla Jīva Gosvāmī stelt, “Ik heb niet alle gevoelens van de *gopīs* geopenbaard; niet al hun emoties kunnen worden medegedeeld. Een Vaiṣṇava dient *sādhana-bhajana* te praktiseren. Dan komen al het spel en alle devotionele sentimenten het hart automatisch binnen en kan hij ze ten volle realiseren.” Hij sluit zijn commentaar af door het amoureuze spel en vermaak van Bhagavān de hoogste vormen van respect aan te bieden.

Ofschoon Śrīla Jīva Gosvāmī innerlijk altijd verzonken is in de relatie van *parakīya* (het gevoel van overspelige liefde tussen Śrī Kṛṣṇa en de *gopīs*), heeft hij uiterlijk consideratie met *maryādā* (etiquette). Daarom zijn zijn werken, die handelen over de Gauḍīya *siddhānta*, dikwijls onpartijdig en wetenschappelijk, waarbij hij zowel degenen in de relatie van *svakīya* (het gevoel van echtelijke liefde van de *gopīs* voor Kṛṣṇa) respecteert, als degenen in de relatie van *parakīya*. Dit heeft een filosofisch platform voor Śrīla Viṣvanātha Cakravartī Ṭhākura gecreëerd om later de superioriteit van *parakīya* openlijk te benadrukken.

Śrīla Viṣvanātha Cakravartī Ṭhākura had geen boodschap aan de opvattingen van anderen in deze wereld. Alles, dat in een gezwinde stroom terechtkomt, wordt door die stroom

opgenomen en zelfs een olifant kan erdoor worden weggedragen. Op dezelfde manier is Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, die zichzelf niet kan stoppen, door een dergelijke stroming gepakt. Hij spreekt uit zijn hart aangespoord door zijn eigen extreme gretigheid.

Laten we eens kijken welke verzen van de *Gopī-gīta* de hoogste mate van transcendente liefde tot uitdrukking brengen. Tijdens het Ratha-yātrā festival benaderde Mahārāja Pratāparudra, die eenvoudig gekleed was, Śrī Caitanya Mahāprabhu, toen Hij lag te rusten in een tuin en in innerlijk bewustzijn was ondergedompeld. Mahārāja Pratāparudra liep om Hem heen en boog zich voor Hem neer. Toen hij naast Hem was gaan zitten, begon hij langzaam Zijn lotusvoeten zachtjes te masseren, terwijl hij de verzen van *Gopī-gīta* reciteerde.

Geweekt door het zingen van de koning riep Mahāprabhu uit, “Wat hoor Ik een zoete nectar! Waar komt dit vandaan?” Geboeid door de nectar van *Gopī-gīta* luisterde Hij geduldig, in vervoering, ademloos en roerloos zonder enig teken van leven te geven. Toen Pratāparudra Mahārāja bij het vers kwam, dat begint met *tava kathamṛtam tapta-jīvanam*, werd de opmerkzaamheid van Mahāprabhu scherper en Hij dacht, “Oh, wie is dit, die deze hoogste nectar in Mijn oor giet? Hoe komt het, dat Ik zulke uitmuntende ambrosia als dit heb gehoord, terwijl Ik rustig in deze tuin lig?” Hij kwam overeind en zei tegen de koning, “Jij giet elixer in mijn oren. Wie ben je?” Toen gaf Hij de koning Zijn zegen.

Het kan lijken, dat Vers Negen het mooiste is in dit hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam*, maar dat is het niet. Ons huidige vers, *yat te sujāta-caraṇāmbu-ruhaṁ staneṣu*, en de twee hieraan voorafgaande verzen zijn veruit superieur.

*rahasi saṁvidam hṛc-chayodayam
prahasitānanam prema-vikṣaṇam
bṛhad-uraḥ śriyo vikṣya dhāma te
muhur ati-sprhā muhyate manah*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.31.17)

O geliefde meester, doordat we Jou op intieme wijze met ons op geheime plekken hebben zien converseren – Jouw glimlachende gezicht, dat optreedt als een impuls voor onze amoureuze verlangens, Jouw vluchtige, liefdevolle blikken naar ons en Jouw brede borstkas, de eeuwige rustplaats van de geluksgodin – is onze hunkering om Jou te ontmoeten meervoudig toegenomen en laat ons verstand het herhaaldelijk afweten.

*vraja-vanaukasām vyaktir aṅga te
vrjina-hantry alam viśva-maṅgalam
tyaja manāk ca naś tvat-sprhātmanām
sva-jana-hṛd-rujām yan niṣūdanam*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.31.18)

O Kṛṣṇa, Jouw verschijning verdrijft de zorgen van de inwoners van Vraja en biedt in ieder opzicht voorspoed aan de wereld. Ons hart, dat alleen naar Jou verlangt, wordt gekweld door onze hartkwaal. Wil Je door alle gierigheid op te geven zo goed zijn om ons een beetje liefdadigheid te geven in de vorm van dat medicijn, dat Jouw dierbaren kan genezen?

Deze drie verzen zijn honderden en honderden keer zoeter dan *tava kathāmṛtam tapta-jīvanam*, dat louter het spel van Śrī

Kṛṣṇa looft. Dat vers stelt vast, dat *hari-kathā* nectar (*amṛta*) is, maar deze drie laatste verzen zijn werkelijke *hari-kathā*.

Ik heb het vers, dat begint met *rahasi saṁvidam*, waarin de *gopīs* verwijzen naar hun eerdere, intieme conversaties met Kṛṣṇa, reeds uitgelegd. Een ander voorbeeld van dergelijke conversaties staat in Vers Zestien, waarin de *gopīs* tegen Kṛṣṇa zeiden, “Geef een beetje.”

Kṛṣṇa vroeg hen, “Wat moet Ik geven?”

“Oh, Jij bent zeker een hele goede geneesheer,” antwoordden ze, “de beste ter wereld. Jij weet meer over ziekten dan wij. Plaats Jouw vingers op ons hart en dan kun Je de aard van onze ziekte begrijpen en het vereiste medicijn aanbevelen.”

Zodra Śrī Kṛṣṇa de *gopīs* aanraakte door Zijn vingers op hun hart te leggen, voltrok zich iets in Zijn eigen hart. Op die manier verwijst *rahasi-saṁvidam* naar hun vele intieme dialogen.

Hier is nog een voorbeeld. Toen de *gopīs* voor het eerst in Vamśi-vaṭa aankwamen, nadat Kṛṣṇa hen met Zijn fluit had geroepen, vroeg Hij hen op een quasi nonchalante wijze, waarom ze waren gekomen.

“Jij hebt ons geroepen,” antwoordden ze.

“Nee,” zei Hij, “Ik heb jullie niet geroepen.”

“Oh, ja dat heb Je wel gedaan.”

“Ik heb dat zeker niet gedaan.”

“Heb Je op Jouw fluit gespeeld?”

“Ja, Ik heb op Mijn fluit gespeeld.”

“Dus Je hebt ons geroepen.”

“Ik riep jullie niet.”

“Dat deed Je wel! Je riep onze namen en door dat te doen heb Je ons hart compleet gestolen. Je hebt onze waardevolle en kostbare rijkdom gestolen en Je bent ermee weggerend, dus wij zijn hier naartoe gehold om Jou te pakken te krijgen. Geef alsjeblieft onze rijkdom terug en dan zullen we vertrekken.”

“Ik heb niets van jullie.”

“Dat is niet waar. Je hebt het wel en we gaan niet eerder naar huis, voordat Jij het aan ons terug hebt gegeven.”

Dit is een geval van *rahasi-saṁvidam*, intieme conversaties op eenzame plekken, en de discussie hieronder is een voorbeeld van *hṛc-chayodayam*, de aandoening van *kāma*, die opwelt in het hart.

De *gopīs* zeiden tegen Kṛṣṇa, “We kunnen Jouw hart zien.”

“Wat zien jullie dan?”

“We zien dat het bonst.”

“Waarom doet het dat?”

“Het bonst vanwege Jouw verlangen om met ons te associëren, hetgeen wordt ontsluitend door het vertoon van Jouw vijf pijlen.”

Dit is de reden, waarom deze laatste drie verzen van *Gopī-gīta* superieur zijn aan de verzen, die beginnen met *tava kathāṁṛtam*. In feite zijn alle verzen, die erop volgen, superieur. Bijvoorbeeld, Vers Veertien (*surata-vardhanam śoka-nāśanam*) en vooral Vers Elf (*calasi yad vrajāc cārayan paśūn*) manifesteren de stemmingen van de *gopīs* en hun specifieke spel met Kṛṣṇa. Hoewel ze prachtig zijn, zijn de acht verzen vóór *tava kathāṁṛtam* niet de meest verheven; desondanks raakte Śrī Caitanya Mahāprabhu overweldigd door transcen-

dente extase en ervoer de *aṣṭa-sāttvika-bhāvas*, toen Hij ze hoorde. Alle bovenzinnelijke extasen, zoals *vyabhicārī*, *vibhāva* en *anubhāva* woedden in Hem. Als Hij de sublieme, latere verzen van het lied van de *gopīs* zou hebben gehoord, was Hij zeker nog gekker geworden.

Dit zijn allemaal onschatbare onderwerpen, maar ons hart kan ze niet op waarde schatten. We zijn nog niet op het niveau van *bhakti*, waar we ze kunnen herinneren en verzonken kunnen raken in de gevoelens van de *gopīs*. Als we na honderden en honderden levens gekwalificeerd zijn geworden, worden we door de genade van Śrīla Rūpa Gosvami, Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī en hun metgezellen in staat gesteld om deze onderwerpen op de juiste wijze te begrijpen.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft als volgt een door-dacht commentaar op dit negentiende vers aangeboden.

Kṛṣṇa vraagt, “O *rasika gopīs*, waar smeken jullie om?”

Ze smeken Hem, “We smeken om een medicijn voor ons hart.”

“Willen jullie Mijn lotusvoeten dienen door ze op jullie borsten te zetten? Dit is niet mogelijk. Mijn voeten zijn helemaal tevreden om door de bossen van Vṛndāvana te lopen, dus Ik zet ze niet neer, waar jullie dat willen. Ik heb helemaal geen tijd voor die dingen.”

Dit geeft het hart van de *gopīs* diep verdriet en ze beginnen te huilen bij het zingen van dit vers. In India huilen vrouwen dikwijls bij de uitdrukking van hun gevoelens in hele zoete

liederen en het is niet te zien, of ze zingen of huilen. In *Bṛhad-Bhāgavatāmṛta* staat beschreven, dat Gopa Kumāra iets hoorde, dat klonk als een heel mooi lied. Hij volgde de klank en toen hij dichterbij kwam, kon hij niet zien, of de zanger zat te huilen of dol van plezier was. Hij volgde de klanken nog iets verder en kwam een *kuñja* binnen. Daar zag hij zijn *guru* zitten zingen, die tranen met tuiten hilde en totaal onbewust was van de externe wereld.

Op dezelfde manier huilen de *gopīs* bij het zingen van hun mierzoete lied, “*Yat te sujāta-caraṇāmbu-ruhaṁ staneṣu* – we houden Jouw lotusvoeten zachtjes en voorzichtig op ons hart.” Waarom op hun hart? Het hart is het beste deel van het lichaam. Iemand, die iets heeft, dat erg waardevol en kostbaar is, houdt dat bezit dicht bij zijn hart. Zoals gezegd in onze discussie over het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Je bent ons leven; alles aan Jou en ieder onderdeel van Jou – Jouw voeten, gezicht, handen, hoofd en al het andere – is ons leven. We willen ons leven in ons hart bewaren. We willen ons leven heel teder en zachtvaardig dienen, maar Jij loopt hier en daar door de bossen van Vṛndāvana, waar ruige plekken zijn, die vol liggen met scherpe stenen en andere dingen, die Jouw voeten kunnen bezeeren.”

Zoals eerder gezegd, er is geen reden om bang te zijn voor stenen en andere scherpe voorwerpen in Vṛndāvana; daar bestaat in het geheel geen imperfectie. Zoals in het eerste vers van *Gopī-gīta* staat, Vṛndāvana is gedecoreerd door Śrī Lakṣmī-devī, die daar aanwezig is, *jayati te ‘dhikam janmana vrajaḥ, śrayata indirā*. Vṛndāvana is geen woestijn, noch een heu-

velachtige plaats; in tegendeel, het terrein is heel zacht en groen. Maar de *gopīs* erkennen dit niet; zij denken juist het tegenovergestelde, zoals geliefden uit zorg voor hun geliefden op het moment van scheiden een inherent gevoel van angst ervaren.

“*Alas! Alas!*” zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Je hebt ontzettend veel lef.” Kṛṣṇa kan zeggen, “Waarom zijn jullie bang vanwege Mijn wandelingen in Vṛndāvana?”

Er is niet één *gopī*, maar miljoenen *gopīs* en ze zeggen tegen Kṛṣṇa, “Jouw lotusvoeten zijn zo zacht – veel zachter dan een lotus. We realiseren ons dit. We nemen ze in onze handen en plaatsen ze op onze ontzettend zachte borsten. Echter, wanneer we Jouw lotusvoeten met onze borsten vergelijken, realiseren we ons, dat Jouw lotusvoeten miljoenen keren zachter en teerder zijn. We weten, dat in vergelijking met ruwe kiezels en stenen onze borsten zacht zijn, maar ze beschikken niet over de zachtheid en andere goede kwaliteiten van Jouw lotusvoeten. Daarom houden we ze heel zachtjes en voorzichtig op onze borsten, zodat Jij geen pijn voelt. Maar nu loop Je rond in het bos.”

Kṛṣṇa antwoordt, “Als jullie weten, dat Mijn voeten zo zacht zijn in vergelijking met jullie borsten, waarom proberen jullie ze daar dan neer te zetten?”

“O geliefde, we weten, dat Je heel blij zal zijn, als we dit doen. Wij worden ongelukkig door het te doen, maar in de wetenschap, dat het Jou zeker gelukkig zal maken, vergeten we al ons lijden en raken we ondergedompeld in de oceaan van geluk. Als we weten, dat ons gedrag of iets aan ons Jou

een beetje blijdschap geeft, lopen we over van telkens toemende zegen.”

Śrī Kṛṣṇa is in Zichzelf voldaan (*ātmārāma*) en al Zijn verlangens zijn vervuld (*āpta-kāma*). Er bestaat geen mogelijkheid, dat Zijn plezier kan toenemen – het is reeds onbeperkt. Niettemin, zelfs al bestaat er geen ruimte om Zijn plezier in omvang te laten toenemen, dit gebeurt echter wel, wanneer Kṛṣṇa bij Śrīmatī Rādhikā is. Hij is Madana, de bovenzinnelijke Cupido, de charmeur van iedereen. Echter, zodra Hij bij Śrīmatī Rādhikā is, is Hij Madana-mohana, de persoonlijkheid, die zelfs Cupido verbijstert.

Śrīla Raghunātha dāsa Gosvāmī heeft in zijn *Sva-niyama-daśakam* gezegd, “Ik zal Rādhā-kunḍa in Vṛndāvana niet verlaten, zelfs niet om Śrī Kṛṣṇa persoonlijk aanwezig te zien in zijn gedaante van Godsbeeld in Badri Nārāyaṇa, Dvārakā, Purī en andere plaatsen. *Rasika* Vaiṣṇava’s kunnen daar *hrikathā* spreken, maar ik zal Śrīmatī Rādhikā nooit verlaten voor een andere plek. Als Rādhikā daar niet is, ga ik er niet naartoe, zelfs niet als Śrī Kṛṣṇa me Zelf roept en zegt, ‘O lieveling, kom naar Dvārakā en dien hier Mijn lotusvoeten’. Maar als ik hoor, dat Rādhikā daar ook is, ga ik er onmiddellijk naartoe. Ze zou er normaal gesproken natuurlijk nooit naartoe gaan, maar als Ze gek zou worden en Haar zintuigen zou kwijtraken en zomaar naar Dvārakā zou gaan, zou ik er onmiddellijk achteraan gaan. Ik zou er met een grotere snelheid naar toe vliegen dan Garuḍa, die sneller vliegt dan het verstand.”

Dit roept een discussiepunt op. We horen, dat Śrīmatī Rādhikā Vṛndāvana verliet en naar Kurukṣetra ging. We lezen in *Śrī Bhṛhad-bhāgavatāmṛta*, dat Śrī Kṛṣṇa Vṛndāvana verliet voor Mathurā en van daaruit naar Dvārakā ging. *Śrīmad-Bhāgavatam* beschrijft op levenige wijze hoe Dvārakādhiśa Kṛṣṇa naar Kurukṣetra gaat en daar Rādhikā ontmoet. Maar we weten ook, dat Kṛṣṇa van Mathurā, Dvārakā en Kurukṣetra niet Nanda-nandana Kṛṣṇa of Rādhā-kānta van Vraja is. Daar is Hij Devakī-nandana of Vasudeva-nandana, de zoon van Vasudeva en Devakī, een manifestatie van Kṛṣṇa.

Śrīla Rūpa Gosvāmī schrijft in *Lalitā-Mādhava*, toen Kṛṣṇa naar Mathurā en Dvārakā ging, was Śrīmatī Rādhikā in een dermate staat van afgescheidenheid, dat Ze naar Khelanvana ging, waar Ze het water van Yamunā inliep en verdronk. Toen ging Ze via de stralen van de zon naar de Zonplaneet. Śrīla Rūpa Gosvāmī zwijgt over hetgeen plaats vond tussen die tijd en Haar aankomst als Satyabhāmā in Nava-Vṛndāvana, Dvārakā; hij wil alleen zeggen, dat Ze Rukmiṇī ontmoette, toen ze eenmaal daar was.

Rukmiṇī dacht, “Oh, dit meisje is onvoorstelbaar mooi! Als Kṛṣṇa Haar ziet, wordt Hij tot Haar aangetrokken en houdt Hij niet langer van mij, zoals Hij nu doet.” Ze probeerde het nieuwe meisje van de Zonplaneet voor Kṛṣṇa verborgen te houden in de hoop, dat ze Hem kon voorkomen Haar te zien. Niettemin zag Kṛṣṇa Haar uiteindelijk en werd op slag verliefd op Haar. Omdat Rukmiṇī vasthield aan haar poging om Kṛṣṇa en Satyabhāmā (Rādhikā) uit Elkaar te houden, voelde Satyabhāmā een dermate pijnlijke afgescheidenheid van Kṛṣṇa, dat Ze naar het Kāliya Meer in Nava-Vṛndāvana ging met

het doel door gifslangen te worden gebeten. Ze sprong in het meer en zonder, dat Ze het wist, had Kṛṣṇa Haar gezien en sprong achter Haar aan. Toen Hij Haar van achteren vastpakte, dacht Satyabhāmā met een opluchting, “Oh, hier zijn twee zwarte slangen vol gif en ze staan op het punt Me te bijten.” Ze kon zich niet voorstellen, dat Kṛṣṇa Haar Zelf vasthield, totdat Hij Haar omdraaide om Hem aan te kijken. Toen Ze Hem zag, kwam Ze weer bij Haar externe zintuigen en viel op Zijn borst. Rukmiṇī zag dit en dacht, “Ik heb mijn best gedaan om hen uit elkaar te houden, maar ik ben er niet in geslaagd. Nu moeten ze worden getrouwd.” Kṛṣṇa deed Satyabhāmā toen een aanzoek en trouwde Haar.

Wie is het tienermeisje, dat met de stralen van de zon naar Nava-Vṛndāvana in Dvārakā reisde? En wie ging naar Kuru-kṣetra om Kṛṣṇa daar te ontmoeten? Dit is een belangrijk punt. De uitleg is, dat er drie aspecten van Śrīmatī Rādhikā zijn. Een van hen, Haar complete persoonlijkheid, is de dochter van Vṛṣabhānu Mahārāja en Kirtidā-devī. Zoals Śrī Nanda-nandana, de zoon van Nanda Mahārāja, de oorzaak of bron is van al Zijn expansies, zo is Śrīmatī Rādhikā, de dochter van Vṛṣabhānu Mahārāja en Kirtidā-devī, de bron van al Haar vrouwelijke expansies. Noch Vṛṣabhānu-nandini noch Kṛṣṇa verlaten ooit Vṛndāvana. Ze kan denken, dat Hij even ergens naartoe is gegaan en op dat moment kan Ze afzondering van Hem voelen, maar ze denkt nooit, dat Hij permanent ergens anders naartoe is gegaan.

Er zijn verschillende typen afzondering (*pravāsa*), die plaats vinden, voordat de vier belangrijkste typen ontmoeting plaats hebben: *saṅkṣipta*, *saṅkīrṇa*, *sampanna* en *samṛddhimān*. Er is

een korte scheiding, wanneer Kṛṣṇa naar buiten gaat om de koeien te hoeden. Soms staat *māna*, de gedeprimeerde stemming van transcendent liefdevolle, jaloerse woede, als een muur tussen Rādhikā en Kṛṣṇa. Dit is ook een soort van afzondering, omdat ze niet kunnen praten of met elkaar kunnen omgaan, zelfs al zijn Ze bij elkaar. *Sudūra-pravāsa* heeft plaats, wanneer Ze gedurende vele jaren gescheiden zijn, zoals wanneer Śrī Kṛṣṇa uit Vṛndāvana vertrekt en naar Mathurā en Dvārakā gaat. Wanneer Ze elkaar na een dergelijk lange afgescheidenheid ontmoeten, voelen Ze Zich buitengewoon zegenrijk

In Vṛndāvana denken of voelen Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa over het algemeen niet, dat Hun scheiding lang zal duren. De stemming van Śrīmatī Rādhikā is als volgt, “Ik ben hier in Sūrya-kuṇḍa en Kṛṣṇa komt uit Kusuma-sarovara; we zullen op Hem wachten.” Of, Ze is in *māna*. Vṛṣabhānu-nandinī Rādhikā denkt niet, “Kṛṣṇa is naar Mathurā en Dvārakā gegaan.” Ze omhelst de *tamāla*-bomen, praat tegen ze en lacht met ze en denkt, “Oh, Kṛṣṇa is hier!” Ze decoreert Zich en treedt op, alsof Hij aanwezig is. Op die manier woont Ze in Vṛndāvana en gaat nooit ergens anders naartoe.

Er zijn twee manifestaties van deze complete en oorspronkelijke persoonlijkheid van Rādhikā als de dochter van Koning Vṛṣabhānu en Kīrtidā-devī. De ene manifestatie is *saṁyoginī* Rādhā, die het gevoel heeft Kṛṣṇa in Kurukṣetra te ontmoeten, en de andere is *viyoginī* Rādhā, die is ondergedompeld in een gevoel van afzondering. *Samyoginī* Rādhā heeft een relatief meegaand, rechter vleugel (*dakṣiṇa*) stemming, terwijl *viyoginī* Rādhā een meer tegendraadse, linker

vleugel (*vāmya*) stemming heeft. *Saṁyoginī* Rādhā gaat naar Kurukṣetra en ontmoet Kṛṣṇa daar en *viyoginī* Rādhā gaat naar Sūrya-loka

Alles dat ik hier heb uitgelegd over deze twee aspecten van Śrīmatī Rādhikā dient te worden herinnerd, wanneer we horen, lezen of een spel van Śrī Śrī Rādhā en Kṛṣṇa voor de geest halen; alleen op die manier is het mogelijk dit spel te begripen.

Vṛṣabhānu-nandinī Rādhikā en Haar *sakhīs* spreken dit vers, dat begint met *yat te sujāta-caraṇām*. Hoewel dit vers kan worden geïnterpreteerd als de *daṁṣṭrī-bhāva* van Candrāvalī en haar *sakhīs*, kan het ook worden gezien als uiterst linker vleugel van karakter.

Kṛṣṇa zegt tegen de *gopīs*, “Waarom willen jullie Mijn voeten op jullie hart houden?”

Ze antwoorden, “We weten, dat Jij voldaan bent, als we dat doen.”

Er is zoveel, dat hier niet kan worden verteld, dus jullie kunnen de verborgen betekenissen te weten komen door chanten en een gevoel van zuivere toewijding. De verlangens van de *gopīs* kunnen niet door materiële intelligentie worden doorgrond, alleen door gerealiseerde ervaring.

De *gopīs* vervolgen, “We wilden soberheden uitvoeren om Brahmā een plezier te doen, maar zijn aard is dezelfde als die van Jou; jullie alletwee willen ons laten lijden. Stel je voor, dat we soberheden uitvoeren om hem een plezier te doen en we smeken hem ons hart zacht te maken. We geloven, dat hij kan toegeven, maar dan zou Jij helemaal niet tevreden zijn. Als Jij Jouw lotusvoeten op ons hart plaatst, gebeuren er twee din-

gen. Ten eerste, wij worden gelukkig, want Jij bent gelukkig, en ten tweede, het spijt ons, dat onze borsten zo hard zijn. Maar wanneer we zien, dat Jij een beetje gelukkig bent, worden wij zo gelukkig, dat al ons verdriet en lijden verdwijnt.”

Dit is een symptoom van *mahābhāva*. In *mahābhāva* zijn momenten, waarin de *gopīs* zich grote zorgen maken, of Kṛṣṇa wel tevreden is, en denken dat Hij dat niet is, terwijl Hij zeer tevreden is. Soms, wanneer Rādhā en Kṛṣṇa samen zijn, komt Hun liefde voor Elkaar in een dermate extreme vervoe-ring terecht, dat Ze vergeten, dat Ze samen zijn. Laten we het voorbeeld nemen van Rādhikā en Kṛṣṇa in Prema-sarovara.

Ze zaten heel gelukkig naast elkaar, toen er een hommel aankwam en vlakbij het lotusgezicht van Rādhikā ging vlie-gen, alsof Haar gezicht een prachtig geurende lotusbloem was. Rādhikā schrok. Madhumaṅgala joeg de hommel met zijn stok snel weg en kwam terug en zei, “*Madhusūdana* komt niet meer terug. Ik heb hem zo ver weggejaagd, dat hij niet meer terugkomt.” In het Sanskriet heet een hommel *madhusūdana* en dat was de betekenis, die Madhumaṅgala bedoelde. Maar Śrīmatī Rādhikā dacht, dat hij het over Kṛṣṇa had, die ook Madhusūdana wordt genoemd. Zelfs al zat Ze vlak naast Kṛṣṇa, Ze begon te huilen en viel flauw.

Rādhikā en alle andere *gopīs*, die *Gopī-gīta* zingen, bevin-den zich in *mahābhāva*; niemand van hen is in een lager stadi-um dan *mahābhāva*. Nu huilen ze en zeggen, “Toen Brahmā ons lichaam bouwde, schreef hij louter ellende op ons voor-hoofd. We hebben zelfs overwogen om soberheden uit te voe-ren om hem een plezier te doen, zodat ons hart zacht zou worden. Hoewel we begrijpen, dat Jij niet blij bent, als ons

hart zacht is, zullen we tegelijkertijd ongelukkig zijn, als het ruw is. We zijn onzeker en we weten niet, wat te doen en niet te doen. Als we weten, dat Jouw lotusvoeten gelukkig zijn, verdwijnt onze hartkwaal ook. Dus kom meteen – stel niet uit.”

Het woord *dhīr* in dit negentiende vers betekent ‘discriminatie’ of ‘intelligentie’. De *gopīs* zeggen tegen Kṛṣṇa, “Ons onderscheidingsvermogen gaat soms de ene richting uit en soms de andere. Moet ons hart hard of zacht zijn? Wanneer Je in Vṛndāvana rondloopt, vragen we ons af, of Je niet lijdt. Soms schijnt het ons toe, dat Je blij bent om Jouw voeten op de bosgrond te zetten en soms zijn we bang, dat het erg pijnlijk voor Jou is. Onze intelligentie zit gevangen tussen deze twee extremen. We weten alleen, dat Jij ons zowel bij de ontmoeting als in afzondering te lijden geeft.”

In onze bespreking van Vers Vijftien heb ik één reden gegeven, waarom de *gopīs* pijn hebben in de ontmoeting met Śrī Kṛṣṇa. Op dat moment zeiden ze, “Wanneer Je naar het bos van Vṛndāvana gaat om de koeien te hoeden, wordt één seconde, of zelfs een klein deel van een seconde, voor ons als duizend jaar. En wanneer Je terugkomt, worden we gelukkig en denken, ‘Oh, Kṛṣṇa is teruggekomen.’ Maar zelfs dan kunnen we maar een moment naar Je kijken. De oogleden, die Brahmā ons heeft gegeven, vallen dicht en laten onze ogen knipperen, waarmee ze ons zicht op Jou onderbreken. Soms knipperen de ogen even niet, maar dan wellen tranen op en kunnen we Jou weer niet zien. Op die manier wordt de ontmoeting met Jou zelfs nog pijnlijker dan afzondering van Jou,

waardoor ons ongeluk toeneemt. Vandaar dat Je ons te lijden geeft, zowel in de ontmoeting als in afzondering.

“Wij zijn afhankelijk; we zijn niet vrij. We kunnen Jou niet ontmoeten, omdat we onder controle staan van onze echtgenoot, schoonfamilie, ouders en zoveel andere personen. Maar Jij bent helemaal vrij, dus waarom zou Je lijden? Waarom ga Je naar het bos, waar scherp grint en graanscheuten Jou te lijden kunnen geven? Jouw voeten zijn niet geschikt om in het bos te lopen.”

Kṛṣṇa kan antwoorden, “Ja, Ik ben heel vrij. Ik doe wat Ik wil, dus waarom vertellen jullie Me, wat Ik moet doen? Dit heeft niets met jullie te maken.”

Als ze dit horen, zeggen de *gopīs*, “Het kan waar zijn, dat we niets te maken hebben met Jouw activiteiten, maar hoe kun Je zeggen, dat Je geen pijn hebt, als Je loopt? Je voelt het immers. We vinden, dat Je wreed en genadeloos bent tegen al Jouw lichaamsdelen, zoals Je ook wreed bent tegen ons. Het is Jouw natuur om Jezelf en anderen pijn te geven. Je geeft iedereen pijn. In onze opvatting zijn Jouw gedachten als volgt, ‘Het is Mijn natuur om anderen verdriet te geven en wanneer ik de ellende van anderen zie, raakt Ik opgetogen. Indien Ik deze *gopīs* echter pijn ga geven, zal Ikzelf enige lichamelijke pijn moeten aanvaarden.’ Dan breng Je Jezelf op onverantwoorde wijze pijn toe, zodat Je ons, *gopīs*, pijn kunt geven. Dit is de reden, waarom Je door het bos loopt en te lijden hebt van de beschadigingen aan Jouw voeten.”

Bhramati dhīr bhavad-āyusām – De *gopīs* spreken het woord *bhrama* uit, hetgeen betekent ‘verwarring over veel verschillende mogelijkheden’. Met deze mogelijkheden reke-

ning houdend zeggen ze tegen Kṛṣṇa, “Je voelt pijn, maar de pijn is voor Jou secundair. Het is voor Jou van belang, dat Je wat pijn voelt, want dan kun Je pijn aan ons geven. Jouw hart is zo wreed, dat Je plezier put uit de angst van anderen en daarom ben Je bereid Jouw eigen lijden te aanvaarden.”

Ze vervolgen, “Een tweede mogelijkheid is, dat Je bij het zien van onze pijn zo’n overvloed aan plezier ervaart, dat Jouw eigen pijn eveneens lijkt op plezier.”

Stel voor, dat iemand een flinke som geld krijgt en daarvan een gebouw koopt, waarbij hij een geregistreerd document ontvangt, dat hem wettelijk eigendom garandeert. Nu hij de nieuwe eigenaar is, denkt hij, “Wat heb ik een smaakvol gebouw!” Hij is groot van stuk en als hij de deur met de sleutel opent, stoot hij zijn hoofd tegen de deurpost en verwondt zich. “Bent u gewond? Bent u gewond?” vraagt de persoon, die bij hem is. “Nee, nee. Niets aan de hand,” antwoordt hij. Temidden van het geluk, dat hij heeft bij de aankoop van een goed huis, neemt hij geen aanstoot aan enige pijn. Op dezelfde manier zeggen de *gopīs* tegen Kṛṣṇa, “Jij wordt zo gelukkig, wanneer Je ons pijn geeft, en in Jouw geluk denk Je, dat iedere pijn, die Je voelt, ook heel goed is.”

Toen Śrī Kṛṣṇa eens een ontmoeting had met Śrīmatī Rādhikā en al Haar *gopī* metgezellen, pakte Hij met kracht de hand van een *mañjarī* en trok haar naar Zich toe, terwijl Hij probeerde haar te omhelzen. Die *mañjarī* begon te huilen en riep uit in ondergeschiktheid aan Rādhikā, “O Svāminī, Svāminiji! Red me! Red me!” Śrīmatī Rādhikā rende naar Kṛṣṇa en draaide Zijn hand om. De *māyjarī* was nu vrij en rende achter Haar aan, terwijl ze naar adem hapte. Kṛṣṇa probeerde

haar weer te pakken te krijgen en weer draaide Rādhikā Zijn hand om. Deze keer voelde Kṛṣṇa enige pijn, maar die pijn was voor Hem veel plezieriger dan al het andere kon zijn. Overlopend van geluk dacht Hij, “Hierop heb Ik lang zitten wachten; Ik heb zitten wachten op het moment, dat Rādhikā Mijn hand zou vastpakken.”

De derde mogelijkheid, die de *gopīs* in overweging nemen, kan op deze manier worden begrepen. In *Nīti-vākya* wordt gezegd, *saṁsargayā doṣa-guṇā bhavanti*. Dit betekent, dat men de goede of slechte kwaliteiten van degene overneemt, met wie men in contact komt. Het is een kwestie van associatie.

Er bestaat in dit verband een verhaal. Een stroper had de gewoonte om naar het bos te gaan om papegaaien en andere vogels te vangen voor de verkoop. Op zekere dag ving hij twee babypapegaaien, bracht ze naar een stad en verkocht ze aan twee verschillende gezinnen. Na enige tijd bezocht iemand het huis van de eigenaar van de ene papegaai en de vogel begon lief tegen hem te spreken, “Welkom, welkom. Kom binnen, kom binnen,” en “Rāma, Kṛṣṇa, Rāma, Kṛṣṇa.” Toen ging de bezoeker naar het huis van de eigenaar van de andere papegaai en die zei, “Wie ben je?! Wie ben je?! Rot op, schoft! Jij, stom, nonsense figuur!” Iedere vogel was het gedrag gaan imiteren van degenen om hem heen. Dus door de ene soort associatie wordt men zachtaardig en door de andere soort associatie wordt men grof.

De *gopīs* passen dit aforisme toe en zeggen tegen Kṛṣṇa, “Eerst was Jouw hart heel zacht, veel zachter dan een lotus, en daardoor waren Jouw lotusvoeten zo zacht als Jouw hart.

Maar Jouw voeten hebben met onze harde borsten geassocieerd. Nu zijn ze heel hard geworden en Jouw hart is onder invloed van die associatie ook hard geworden. Het gevolg is, dat Jouw hart noch Jouw voeten enige pijn ervaren, wanneer Je door het bos zwerft. Jouw voeten zijn onverschillig tegen de stenen en Jouw hart is onverschillig jegens ons.”

Dan bieden de *gopīs* een vierde mogelijke verklaring, die wederom is gebaseerd op *saṁsargayā doṣa-guṇā bhavanti* – onder invloed van associatie kan men hard of zacht worden. Ze zeggen, “Jouw hart is heel zacht en onder invloed van zijn associatie zijn Jouw lotusvoeten ook heel zacht. Door de aanraking van Jouw zachte lotusvoeten worden alle scherpe steentjes, scheuten en de rest, dat pijn kan veroorzaken, ook zacht. Om die reden ervaar Je geen pijn, wanneer Je in het bos loopt.”

Dit brengt ons bij een ander punt. De *gopīs* zeggen, “De aarde houdt zoveel van Jou, dat – waar Je ook Jouw lotusvoeten neerzet – zij haar zachte tong voor Jou uitstrekt om Jouw stappen op te zetten. Misschien is dit de reden, waarom Je geen pijn voelt. Of het is misschien dit: Jij bent een dermate grote oceaan van liefde, dat Jij afgescheidenheid van ons ging ervaren, omdat Je onze gevoelens van afgescheidenheid van Jou observeerde. Je werd gek en raakte in de war en in die verbijstering voelde Je geen pijn.”

Rādhikā herinnert Zich Haar eigen ervaring. Ze stond eens vanaf een hoogte op Govardhana Heuvel Śrī Kṛṣṇa te observeren, die beneden stond. Ofschoon de steen, waarop Ze stond, brandend heet was, voelde Ze die hitte totaal niet. Het voelde aan, alsof Ze op een koele plek stond in de schaduw

van een boom, of in een rivier. Ze stond zonder met Haar ogen te knippen en ervoer zoveel geluk, dat Haar lichaamshaar overeind ging staan en de tranen over Haar wangen stroomden. In de herinnering van Haar eigen ervaring zegt Ze nu, “Je bent gek geworden door getuige te zijn van onze *prema* – ons verdriet in afzondering van Jou. Als gevolg daarvan ben Jij ook afzondering gaan ervaren en dat is de reden, dat Je geen pijn voelt.”

Nadat ze al deze argumenten in overweging hebben genomen, komen ze tenslotte tot de conclusie, “Er zijn zoveel mogelijke verklaringen te vinden, dat we niet met zekerheid kunnen zeggen, waarom Je geen pijn voelt, wanneer Je door dit bos zwalkt.”

Ze veronderstellen, dat Kṛṣṇa kan zeggen, “Misschien projecteren jullie je eigen lijden, maar Ik ervaar jullie lijden niet. Wanneer Ik jullie ellende zie, ervaar Ik geen ellende; Ik ervaar plezier.” Hij kan hen ook zeggen, “Jullie zeggen, dat jullie Mijn pijn ervaren, en ook, dat Ik jullie leven ben; toch zijn jullie nog niet dood gegaan. Ik zie, dat jullie lopen te kletsen en de dag heel gezellig doorkomen.”

In antwoord hierop zeggen de *gopīs*, “Jij bent ons leven. Ten gunste van Jouw welzijn hebben wij ons leven in Jou behouden. De reden, dat we ondanks zoveel zielsangst niet dood gaan is, omdat Jij zowel onze levensadem als ons leven bent. Omdat Jij plezier ervaart, sterven we niet. Jij en Brahmā, die ook bekend staat als Vidhātā, de schenker van lotsbestemming, zijn twee vrienden met dezelfde natuur. Brahmā heeft ons gemaakt om ons te laten lijden en Jouw aard is precies dezelfde. Misschien denkt Brahmā, ‘Als de *gopīs* sterven,

wordt aan het doel, waarvoor ik ze heb gemaakt – zodat ik gelukkig werd bij het zien van hun lijden – niet beantwoord.”

Volgens de *gopīs* is dit de reden, dat Brahmā hun levensadem in Śrī Kṛṣṇa heeft geplaatst. Ze vervolgen, “Jij bent heel gelukkig om onze doodstrijd te zien en daarom is onze levensadem ook in Jou gelukkig. Dat is de reden, waarom we ondanks onze doodstrijd nog niet zijn doodgegaan. Maar nu zal Je onze levensadem uit ons lichaam zien stromen, wanneer we sterven.”

Kṛṣṇa vraagt, “Hoe kun je sterven, als jouw leven (*āyus*) nog aanwezig is?”

In antwoord hierop zeggen de *gopīs*, “*Bhavad-āyusāṁ naḥ* – Jij bent ons leven. Nu zullen we sterven, maar ons leven zal in Jou blijven voortbestaan en Jij zal nog miljoenen millennia vrolijk doorleven. We gaan.”

Śrī *Vaiṣṇava-toṣaṇī* legt uit, dat Kṛṣṇa’s hart smelt, wanneer Hij de *gopīs* in deze conditie ziet. Hij kan er niet omheen. Hij denkt, “De *gopīs* zullen lijden en sterven en als ze sterven, sterf Ik. Ik moet meteen naar hen toegaan en hen beantwoorden.”

Nu vallen de *gopīs* bewusteloos op de grond en dat is het moment, dat Kṛṣṇa aan hen verschijnt. Wanneer ze hun ogen openen en Hem zien, is het, alsof hun leven in hun lichaam is teruggekeerd.

Het volgende hoofdstuk van *Śrīmad-Bhāgavatam* openbaart, wat vervolgens gebeurde.

Hoofdstuk 32, Verzen 1 en 2

TOEN VERSCHEEN ŚRĪ KṚṢṆA, HET kroonjuweel van de Śūrādynastie, aan de wenende *vraja-devīs*. Er bloezemde een milde glimlach op Zijn gelaat. Hij had Zijn hals gesierd met een slinger van bosbloemen en Zijn lichaam met een geel kledingstuk. De schoonheid van een dergelijke gedaante verbijstert zelfs Cupido, die zelf het hoofd van iedereen op hol brengt.

Vers Een

श्रीशुक उवाच
इति गोप्यः प्रगायन्त्यः
प्रलपन्त्यश्च चित्रधा
रुरुदुः सुस्वरं राजन्
कृष्णदर्शनलालसाः

śrī-śuka uvāca
iti gopyaḥ pragāyantyāḥ
pralapantyaś ca citradhā
ruruduḥ su-svaram rājan
kṛṣṇa-darśana-lālasāḥ

śrī-śukaḥ uvāca – Śrī Śukadeva Gosvāmī sprak; *iti* – aldus, zoals eerder aangehaald; *gopyaḥ* – de *gopīs*; *pragāyantyāḥ* – doorzingen; *pralapantyaḥ* – doorspreken; *ca* – en; *citradhā* – op diverse verleidelijke manieren; *ruruduḥ* – ze huilden; *su-svaram* – luidkeels; *rājan* – O Koning; *kṛṣṇa-darśana* – voor het zicht van Kṛṣṇa; *lālasāḥ* – hunkeren.

Vertaling

ṛīla Śukadeva Gosvāmī zei, “O Parikṣit, de *gopīs* van Vraja, die overliepen van intense gretigheid om hun dierbare Kṛṣṇa te zien, konden hun gevoelens niet langer beheersen. Verzonken in afgescheidenheid en droevenis brachten ze hun beklach uit op een hartverscheurende, sonore toon.”

Vers Twee

तासामाविरभूच्छौरिः
 स्मयमानमुखाम्बुजः
 पीताम्बरधरः स्रग्वी
 साक्षान् मन्मथमन्मथः

tāsām āvirabhūc chauriḥ
smayamāna-mukhāmbujaḥ
pītāmbara-dharaḥ sragvī
sākṣān manmatha-manmathaḥ

tāsām – aan hen; *āvirabhūt* – Hij verscheen; *sauriḥ* – Śrī Kṛṣṇa; *smayamāna* – glimlachen; *mukha* – Zijn gelaat; *ambujaḥ* – als een lotus; *pīta* – geel; *ambara* – een kledingstuk; *dharaḥ* – dragen; *srag-vī* – een bloemenslinger dragen; *sākṣāt* – rechtstreeks; *man-matha* – van Cupido (die het hoofd op hol brengt); *man* – van het verstand; *mathaḥ* – de verleider.

Vertaling

Toen verscheen Śrī Kṛṣṇa, het kroonjuweel van de Śūradyndastie, aan de wenende *vraja-devīs*. Er bloezemde een milde glimlach op Zijn gelaat. Hij had Zijn hals gesierd met een slinger van bosbloemen en Zijn lichaam met een geel kledingstuk. De schoonheid van een dergelijke gedaante verbijstert zelfs Cupido, die zelf het hoofd van iedereen op hol brengt.

[Wanneer Śrīla Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja de verzen van Śrī *Gopī-gīta* zingt, voegt hij er het eerste en tweede vers van Hoofdstuk Tweeëndertig genaamd “De Reünie” aan toe. We hebben daarom deze twee verzen hierbij ingesloten alsmede het commentaar van Śrīla Mahārāja op Vers Twee. – Red.]

Commentaar

[Het commentaar van Śrīla Bhaktividānta Nārāyaṇa Gosvami Mahārāja op Vers Twee verscheen voor het eerst in zijn Betekenisgeving van de Teksten Zestien en Zeventien van *Śrī Bhajana-Rahasya*, Hoofdstuk Zeven. Daarvan hebben we een uittreksel gemaakt.]

Śrī Kṛṣṇa, die altijd de *prema* van Zijn toegewijden weet te verhogen, verdween uit de *rasa-līlā*. De *gopīs*, die door afzondering van Hem totaal van slag waren, kwamen huilend bij de oever van de Yamunā aan. Daar hebben ze, nadat alle opties van hun zoektocht naar Hem waren uitgeput, *kīrtana* uitgevoerd. Hun stem was vol extreme gevoelens en ze gebruikten metaforen met meervoudige betekenissen om hun sentimenten tot uitdrukking te brengen. Ze waren rusteloos en vol *prema* en in de pijn van hun afgescheidenheid lieten ze hun tranen onafgebroken de vrije loop. Śrī Kṛṣṇacandra, die zich in het dichte, donkere bos bevond, hoorde hen huilen en verscheen plotseling in hun midden en manifesteerde Zijn luister.

Bij deze tekst is Śrīla Śukadeva Gosvāmī diep verzonken in *mañjarī-bhāva* en daarom heeft hij het woord *śauri* in zijn boosheid gezien als een belediging. Śrī Kṛṣṇa verscheen in een *kṣatriya* familie in de Śūradynastie, van de leden waarvan het hart bedriegelijk en hard was. Śukadeva Gosvāmī kon de doodstrijd van zijn Svāminī in afgescheidenheid niet verdragen en zag de geheimhouding van Śrī Kṛṣṇa als een defect.

Hij richtte zich tot Kṛṣṇa, “De jonge meisjes van Vraja zijn simpele liefjes en Jij schept er plezier in om hen ongelukkig te maken. En wanneer Je de *gopīs* door smart ziet lijden, ver-

toon Jij Jouw courage (*śaurya*).” Śrīla Śukadeva Gosvāmī had het gevoel, dat een dergelijke zogenaamde heldhaftigheid een blamage was en zei, “Als Jouw hart oprecht was geweest, had Je zoiets niet gedaan.” Dit is een voorbeeld van ontorende opmerkingen gebruikt in *prema*; alleen iemand, wiens *prema* diep gaat, kan op deze manier spreken.

Śrī Kṛṣṇacandra, het kroonjuweel van al diegenen, die be-dreven zijn in aroureus spel en vermaak, verscheen temidden van de *vraja-devīs* en toonde Zijn ongeëvenaarde schoonheid, die in deze tekst met drie bijvoeglijke naamwoorden wordt aangeduid: *smayamāna*, *sragvī* en *sākṣān-manmatha-man-mathaḥ*.

Smayamāna – Hoewel het gezicht van Śrī Kṛṣṇa straalde en een glimlach vertoonde, ervoer Hij in Zijn hart gewetens-wroeging. Glimlachen is kenmerkend voor de kwaliteit van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, maar Zijn glimlach voor de *gopīs* werd veroorzaakt door de emoties, die Hij ervoer bij het weerzien van hen. Hij glimlachte om hun verdriet weg te nemen en hen te troosten, want *darśana* van Zijn onweerstaanbare lotusgelaat zou al hun verdriet moeten verdrijven. Toen Śrī Kṛṣṇa, die een *pitāmbara* (goudgeel kledingstuk) draagt, het bedroefde gejammer van de *vraja-devīs* hoorde, kwam Hij gezwind naar hen toe en hield Zijn *pitāmbara* om Zijn hals, zodat de sjaal niet kon wegglijden.

Hij had de *gopīs* met de klanken van Zijn fluit betoverd, waarop al die *gopīs* hun familie, moraal, geduld en verlegenheid hadden afgezworen om aan Zijn zijde te komen. Maar op die dag had Hij hen achtergelaten en was verdwenen. Daarom hield Hij bij Zijn terugkeer Zijn gele sjaal om Zijn hals als

teken, dat Hij bad om vergeving. Hij was Zich bewust, dat Hij bij Zijn dierbaren een groot lijden had aangericht, Hij gaf toe, dat Hij in overtreding was geweest en hield Zijn *pitāmbara* in Zijn handen.

Sragvī – Kṛṣṇa droeg een verse, stralende slinger van bosbloemen rond Zijn mooie hals. Hij droeg deze slinger met koele lotussen alleen om het vuur van afgescheidenheid van de *gopīs* te verdrijven en daarmee gaf Hij uitdrukking aan het gevoel, “Jullie zijn de bloemen van Mijn slinger; jullie zijn Mijn eigen hart. Door jullie te omhelzen bid Ik om vergeving en smee Ik jullie om de hitte van Mijn gevoel van afgescheidenheid van jullie te verzachten. Jullie hebben deze bloemenslinger zelf geregen en om Me heen gehangen. Ik toon Mijn eeuwige dankbaarheid door hem op Mijn hart te dragen.”

Sākṣān-manmatha-manmathaḥ – De extreem verleidelijke schoonheid van Śrī Kṛṣṇa, welke wordt verhoogd door Zijn aanwezigheid temidden van de *gopīs*, beroerde het hoofd van Cupido. Hier worden de woorden *vyaṣṭi-kāmadeva* en *samaṣṭi-kāmadeva* in de woorden *sākṣāt-manmatha*, de oorspronkelijke Kāmadeva, verborgen gehouden. De *vyaṣṭi-kāmadevas* zijn de Kāmadeva's, die in verschillende universa bestaan; *samaṣṭi-kāmadeva* is Pradyumna, en de oorspronkelijke Kāmadeva is Nanda-nandana Zelf. De materiële Kāmadeva, of Cupido, brengt alle *jīvas* in vervoering, maar wanneer deze materiële Cupido de *darśana* ontvangt van de gedaante van Śrī Kṛṣṇa, die de drie werelden magnetiseert, valt hij bewusteloos. *Sākṣāt-manmatha-manmatha* Kṛṣṇa, de bovenzinnelijke

Kāmadeva, manifesteerde een dergelijke gedaante om het lijden van de *gopīs* te verzachten.

Śrīla Jīva Gosvāmī schrijft in de *Krama-sandarbha*, dat *manmatha-manmatha* wijst op de persoon, die zelfs Cupido (ook bekend als Madana) verleidt. Śrī Kṛṣṇacandra vertoonde Zijn Mohinī-mūrti en bracht het hoofd van Mahādeva in zijn gedaante als Rudra op hol, maar de gedaante van Śrī Kṛṣṇa als *sākṣāt-manmatha-manmatha* wordt alleen vertoond in de *rasa-maṇḍala*. Dit wordt bevestigd in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Ādi-līlā* 5.212-3),

vṛndāvana-purandara śrī-madana-gopāla
rāsa-vilāsisākṣāt brajendra-kumāra
śrī-rādhā-lalitā-saṅge rāsa-vilāsa
manmatha-manmatha-rūpe yāñhāra prakāśa

Śrī Madana-gopāla, het meest vooraanstaande Godsbeeld van Vṛndāvana, is de genietter van de *rasa*-dans en is rechtstreeks de zoon van de Koning van Vraja. Hij maakt plezier in de *rasa*-dans met Śrīmatī Rādhikā, Śrī Lalitā en anderen. Hij manifesteert Zich als Cupido der Cupido's.

Śauri Śrī Kṛṣṇa, die zelfs Cupido verslaat, verscheen aan de *gopīs* en bij het zien van Zijn schoonheid was Rādhā verbijssterd en vroeg Zich af, “Staat Kṛṣṇa echt voor ons?” In verwarring zei Ze tegen Haar *sakhīs*, “O *sakhīs*, is degene, die voor ons staat een incarnatie van Cupido, wiens onzichtbare gedaante iedereen aanvalt?”

Samenvattende woorden

[Hieronder staat een samenvatting van de vertaling van het commentaar¹ van Śrīla Jīva Gosvāmī op dit vers door Śrīla Bhaktividānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja.]

Kṛṣṇa hoorde het liefdeslied van de *gopīs*, dat vol bezieling was in de pijn van hun afzondering van Hem. Toen hij zag, dat ze leden omwille van Hem en niet omwille van zichzelf, verscheen Hij in hun midden.

In dit verband heeft Śrī Uddhava in zijn gebeden (*Śrīmad-Bhāgavatam* 10.47.18) gezegd,

Van alle personen op aarde, hebben deze koehedersvrouwen werkelijk hun leven geperfectioneerd, want ze hebben de meest verheven liefde voor God Govinda (Śrī Kṛṣṇa), de Superziel van alle belichaamde wezens, bereikt. Naar hun smetteloze liefde wordt gehunkerd door degenen, die het materiële bestaan vrezen, door grote heiligen en ook door ons. Want welke zin heeft het voor iemand, die de beschrijvingen van het zoete spel van Kṛṣṇa en de *gopīs* heeft geproefd, om geboren te worden als een hoge klasse *brāhmaṇa*, of zelfs als Śrī Brahmā zelf?”

Śrīmad-Bhāgavatam (11.2.42) verklaart,

Toewijding, rechtstreekse ervaring van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods en onhechting van alle andere zaken treffen

¹ De vertaling van Śrīla Mahārāja (*anuvād*) is geen letterlijke vertaling. Het is een uitleg van de diepe betekenis en gevoelens (*bhāvas*) verborgen in het commentaar van Śrīla Jīva Gosvāmī en wordt daarom een *bhāvānuvāda* genoemd.

simultaan plaats in iemand, die zijn toevlucht heeft genomen tot de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods op dezelfde manier, als waarop plezier, voeding en leniging van honger tegelijkertijd en bij ieder hap in toenemende mate optreden bij iemand, die zich aan een maaltijd tegoed doet.

In harmonie met deze *tattva* verscheen Śrī Kṛṣṇa temidden van de *gopīs* en vertoonde een gedaante met een dermate ongeëvenaarde schoonheid en beminnelijkheid, dat Hij zelfs Cupido voor Zich innam.

Zo verscheen Kṛṣṇa aan hen. Hij had met liefde en eerbied de bloemenslinger, die ze Hem eerder hadden gegeven, om Zijn hals gelegd en deze rustte nu op Zijn borst. Hiermee openbaarde Hij Zijn verlangen om door hun omhelzing gezegend te worden en toonde Zijn hunkering om alleen bij hen te zijn. Śrīla Śukadeva Gosvāmī beschrijft de schoonheid van Śrī Kṛṣṇa van dat moment om deze betoverende gedaante op het hart van de lezer over te brengen, zodat deze gedaante Zich daar uiteindelijk kan manifesteren.

Over de Commentatoren

van

Gopi-gīta

In zijn eigen commentaar op *Gopī-gīta* verlicht Śrīla Bhakti-vedanta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja de commentaren van Śrīla Jīva Gosvāmī en Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, die op genadevolle wijze de innerlijke gevoelens van de *gopīs* bij het zingen van hun sublieme lied van afgescheidenheid hebben geopenbaard. In deze sectie worden enkele korte schetsen gegeven van het leven en karakter van deze commentatoren, alsmede die van Śrīla Mahārāja zelf.

Srila Jiva Gosvami

 E VADER VAN ŚRĪLA JĪVA GOSVĀMĪ, ANUPAMA, was de broer van Śrīla Rūpa Gosvāmī en Śrīla Sanātana Gosvāmī. Zijn verheven vader en ooms waren in dienst van de moslimheerser – Srila Sanātana Gosvāmī als eerste minister, Śrīla Rūpa Gosvāmī als privésecretaris en Anupama als minister van financiën. Alle drie hebben Śrī Caitanya Mahāprabhu ontmoet, toen Hij naar Rāmakeli kwam, waar ze woonden.

Als enige zoon van drie broers kreeg Jiva genegenheid in overvloed. Śrīla Rūpa Gosvāmī was hem altijd speciaal toegegen en behandelde hem als zijn eigen zoon. Toen Jiva nog heel jong was, heeft Śrīla Rūpa Gosvāmī hem naar Mahāprabhu gebracht, die hem zegende door Zijn hand op zijn hoofd te leggen.

In zijn jeugd heeft Jiva gestudeerd en leerde spoedig alle logica, Sanskriete grammatica en theïstische filosofie uit de boeken in zijn ouderlijk huis. Voordat Śrīla Rūpa Gosvāmī en Anupama het huishoudelijke leven verlieten om zich in Vṛndāvana terug te trekken, verdeelden ze het hele familie-

vermogen en eigendom, waarmee ze voldoende fondsen werven om Jīva te laten studeren. Alle drie deze broers realiseerden zich, dat hij in hun dynastie de enige zoon was, dus ze voedden hem met grote genegenheid op en zorgden ervoor, dat hij alle materiële faciliteiten kreeg, die hij nodig had.

Jīva had een heel zacht karakter en terwijl hij opgroeide begon hij geleidelijk de Godsbeelden van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa te vereren. Wanneer hij bloemenslingers voor Hen maakte en Hen *pūjā* aanbood, raakte hij ondergedompeld in meditatie en gaf de voorkeur aan deze activiteiten boven het spel met andere kinderen.

Toen hij ongeveer veertien jaar oud was, ging hij naar Navadvīpa. Op dat moment was Mahāprabhu reeds teruggekeerd naar de geestelijke wereld en alle toegewijden van Navadvīpa waren vertrokken. Navadvīpa gaf hen nu groot verdriet, Śrīvāsa Paṇḍita, Advaita Ācārya en alle anderen waren vertrokken en Navadvīpa lag er verlaten bij.

Enkele dagen voor de aankomst van Jīva was Nityānanda Prabhu vanuit Khardaha gearriveerd in Śrīvāsa-aṅgana. Toen Jīva Gosvāmī daar ook aankwam, was Nityānanda Prabhu zeer verheugd hem te ontmoeten. Nityānanda Prabhu plaatste Zijn voeten op het hoofd van Jīva en zei, “Ik ben hier naartoe gekomen om jou te zien; anders was Ik in Khardaha gebleven.” Hij toonde Jīva alle speelplaatsen en podia van Mahāprabhu in Navadvīpa en schonk hem grote genade door hem op te dragen naar Vṛndāvana te gaan en daar bij Śrīla Rūpa Gosvāmī en Śrīla Sanātana Gosvāmī te blijven.

Onderweg naar Vṛndāvana maakte Jīva een stop in Vārāṇasī, waar hij een discipel van Sārvabhauma Bhaṭṭācārya ge-

naamd Madhusūdana Vācaspati ontmoette, die Vedānta onderwees, maar niet het commentaar van Śāṅkarācārya erkende, dat in die tijd beroemd was. Mahāprabhu had dat commentaar afgewezen, toen Sārvabhauma Bhaṭṭācārya het Hem trachtte te onderwijzen. Madhusūdana Vācaspati was een groot geleerde en omdat hij gestudeerd had en alles begreep, dat Mahāprabhu aan Sārvabhauma Bhaṭṭācārya, Śrīla Rūpa en Sanātana Gosvāmī's had geopenbaard, onderwees hij het daar. Jīva Gosvāmī ging naar zijn huis en leerde alle *bhakti-vedānta* van hem. Hij bestudeerde ook het commentaar van Śāṅkarācārya, want zonder het te bestuderen was het niet mogelijk geweest het te weerleggen. Nadat hij dit allemaal had bestudeerd en volkomen begreep, ging hij naar Vṛndāvana. Daar in Vṛndāvana gaf Sanātana Gosvāmī hem over aan de zorg van Rūpa Gosvāmī en hij bleef vlak in de buurt van de hut van Rūpa Gosvāmī bij de Rādhā-Dāmodara tempel.

Jīva Gosvāmī las alles, dat Rūpa Gosvāmī schreef. Op zekere dag, toen ze samen aan het lezen waren, arriveerde daar een stralende, oudere *brāhmaṇa*. Te beoordelen naar zijn leeftijd en geleerdheid was hij Śrī Vallabhācārya, die Rūpa Gosvāmī kende uit de tijd van Mahāprabhu, toen Hij in Prayāga verbleef. Hij was ongeveer dezelfde leeftijd als Advaita Ācārya, dus Rūpa Gosvāmī had de leeftijd om zijn zoon te zijn. Hij vroeg, “Rūpa, wat ben je deze dagen aan het schrijven?”

Een beetje aarzelend antwoordde Śrīla Rūpa Gosvāmī, “Ik schrijf een boek getiteld *Bhakti-rasāmṛta-sindhu*.” Vallabhācārya pakte toen het boek en zei, terwijl hij door het boek bla-

derde, “Heel goed, ik zal het doorkijken en fouten verbeteren.”

Op dat moment bracht Jīva Gosvāmī aan Rūpa Gosvami koeling met een blad van de *tāla*-boom. Toen hij Vallabhācārya dit hoorde zeggen, raakte Jīva van slag, omdat hij dacht, dat zijn Gurudeva werd bekritiseerd. Later, toen Jīva naar de rivier liep om water te halen, kwam hij Vallabhācārya tegen, die juist van zijn middagbad terugkwam. Jīva Gosvāmī zei, “Gosāi, u zei eerder, dat u de *Bhakti-rasāmṛta-sindu*, die Rūpa Gosvāmī aan het schrijven is, zou proeflezen. Indien u fouten hebt aangetroffen, kunt u me dan zeggen, waar ze staan?”

Vallabhācārya antwoordde, “Hoe kun jij dat begrijpen, kind? Heb je Sanskriete grammatica gestudeerd?”

“Ja, een beetje.”

“Wat kun jij danelijkerwijs begrijpen?”

“Nogmaals, wilt u de fouten tonen, die u hebt ontdekt?”

Toen Vallabhācārya hem een schijnbare fout toonde, brak er een heftig dispuut tussen hen uit. Uiteindelijk onderbouwde Jīva Gosvāmī het punt op een dermate overtuigende manier, dat Vallabhācārya het niet kon afwijzen en er ook geen antwoord op had.

Toen Vallabhācārya naar de hut van Rūpa Gosvāmī terugkeerde, vroeg hij, “Wie was die jongen, die jou koeling gaf? Hij is erg intelligent en zeer geleerd in de geschriften.”

Heel nederig en met gevouwen handen antwoordde Rūpa Gosvāmī, “Hij is de zoon van mijn jongere broer en is tevens mijn leerling. Hij weet zich niet te gedragen.”

“Nee, hij is een genie en hij zal in de toekomst beroemd worden.”

Snel daarna vertrok Vallabhācārya. Toen Jīva Gosvāmī met het water terugkwam, zei Śrīla Rūpa Gosvāmī tegen hem, “Jij bent zo intolerant, dat je ruzie maakt met een oudere, geleerde *brāhmaṇa*, die zo aardig was om iets proef te lezen voor mijn eigen goed. Jouw gedrag is onaanvaardbaar; ga nu weg.”

Jīva Gosvāmī had de plicht zijn *guru* te gehoorzamen en verliet Vṛndāvana. Hij ging naar het dorp Bhayagaon om daar in een grot te gaan leven, die vol lag met krokodillen. Hij is enkele dagen in de grot gebleven om *bhajana* te doen en te huilen om het verlies van de genegenheid van zijn *guru*. Hij hield op met eten en water drinken en na een korte tijd werd hij broodmager. Na enige tijd kwam Śrīla Sanātana Gosvāmī, toen hij door Vraja liep, toevallig door dat dorp. De lokale bevolking zei tegen hem, “Bābā, we hebben u altijd beschouwd als een groot *bhajanānandī* (iemand die is verzonken in *bhajana*), maar er is nu een jongen naar ons dorp gekomen, die zelfs nog meer weg heeft van een *bhajanānandī* dan u. Dag en nacht roept hij de namen van Rādhā-Kṛṣṇa en huilt daarbij. We geven hem *prasāda*, maar hij weigert te eten en hij slaapt nooit. Hij blijft dag en nacht in *bhajana* verzonken; we hebben dit nog nooit meegemaakt.”

Śrīla Sanātana Gosvāmī begreep, dat het Jīva betrof, en ging onmiddellijk naar hem toe. Bij hun hereniging weenden beiden. Sanātana Gosvāmī nam hem toen mee terug naar Vṛndāvana, waar hij tegen Rūpa Gosvāmī zei, “De plicht van Vaiṣṇava’s is om voor anderen mededogen te praktiseren, maar jij verzaakt deze jonge leerling van jou, die getooid is met zoveel buitengewone kwaliteiten. Je zou Jīva genadig moeten zijn, maar in plaats daarvan verban je hem. Dit was

een vergissing en je moet het verbeteren. Ik geef jou opdracht om hem snel terug te halen.”

Toen Rūpa Gosvāmī dit hoorde, begon hij te huilen om Jīva, van wie hij zoveel hield. Toen Sanātana Gosvāmī Jīva daar naartoe bracht en hem op schoot zette bij Rūpa Gosvāmī, begonnen *guru* en discipel te huilen. Rūpa Gosvāmī zorgde dat Jīva door de beste artsen uit Mathurā werd behandeld en geleidelijk werd Jīva weer sterk. Vanaf dat moment werd hun voorgaande praktijk hervat en Rūpa Gosvāmī gaf alles, dat hij schreef, aan Jīva om te proeflezen.

Śrīla Jīva Gosvāmī had correct gehandeld door de argumenten van Śrī Vallabhācārya te weerleggen en zijn Gurudeva te verdedigen. En Śrīla Rūpa Gosvāmī had ook gelijk. Hoe is het mogelijk, dat beiden gelijk hadden? Het antwoord is, dat Śrīla Rūpa Gosvāmī aan Śrī Vallabhācārya respect wilde tonen, maar Jīva Gosvāmī, zijn leerling, scheen hem te hebben onteerd. Śrīla Rūpa Gosvāmī overwoog, “Śrī Vallabhācārya kan denken, ‘Openlijk kan Rūpa Gosvāmī me respecteren, maar hij beledigt me via zijn leerling.’ “ Hiervoor zou Rūpa Gosvāmī enige blaam kunnen treffen. Door op te treden, alsof hij zijn leerling zou straffen, toonde Śrīla Rūpa Gosvāmī eerbied voor Śrī Vallabhācārya.

Śrīla Rūpa Gosvāmī had correct gehandeld en Śrīla Jīva Gosvāmī had ook correct gehandeld. Een leerling mag een overtreding tegen zijn *guru* niet tolereren. Jīva Gosvāmī beschouwde het als een overtreding, dat Vallabhācārya het begrip *siddhānta* van Rūpa Gosvāmī wilde ‘corrigeren’.

Jaren later werd Śrīla Jīva Gosvāmī welbekend wegens het uitbreiden en versterken van de werken van andere grote *ācā-*

ryas. Eén van die *ācāryas*, Śrīla Gopāla Bhaṭṭa Gosvāmī, had *hari-kathā* rechtstreeks gehoord van Śrīla Rūpa Gosvāmī en Śrīla Sanātana Gosvāmī, die hij als zijn *śikṣā-gurus* beschouwde. Bij het bestuderen van de werken van antieke Vaiṣṇava *ācāryas*, zoals Madhva en Rāmānuja, selecteerde Gopāla Bhaṭṭa Gosvāmī verschillende punten in relatie tot *sambandha* (het vestigen van zijn relatie met Kṛṣṇa), *abhidheya* (optreden in onderhandelingen van de relatie) en *prayojana* (het bereiken van het hoogste doel van het leven) en verzamelde alles in een notitieboek.

Śrīla Jīva Gosvāmī leerde al deze gevestigde waarheden van Gopāla Bhaṭṭa Gosvāmī. Toen nam hij het deel, dat alle informatie over *sambandha* bevatte en breidde het uit. Hij nam ook begrippen uit *Bhakti-rasāmṛta-sindu*, *Ujjvala-nīlamāṇi*, *Brhad-bhāgavatāmṛta* en andere werken gecomponeerd door Rūpa en Sanātana Gosvāmī's en componeerde de eerste Sandarbha.

Het woord *sandarbha* betekent 'een kist waardevolle juwelen'. Van Śrīla Jīva Gosvāmī's Zes Sandarbha's doceren de eerste vier – *Tattva-sandarbha*, *Bhagavat-sandarbha*, *Paramātmā-sandarbha* en *Kṛṣṇa-sandarbha* – *sambandha-jñāna*. Ze bevatten kennis van de *jīva*, de begoochelende energie en het objectief van de *jīva*; dit werd allemaal in de eerste vier Sandarbha's uiteengezet.

In de *Tattva-sandarbha* worden de begrippen *pramāṇa* (het corpus van bewijsvoering) en *prameya* (bewijsvoering) gegeven. Wat betekent *pramāṇa*? In ieder geval, wiens woorden aanvaarden we als gezaghebbend? Stel voor, dat een jongen een grote brand rapporteert, die een ravage in een heilige

plaats heeft aangericht en alles in de as heeft gelegd. Een oudere heer daarentegen rapporteert een klein brandje in een theehuis, dat gemakkelijk kon worden bedwongen. Wiens woorden in deze tegenstrijdige verhalen aanvaarden we als gezaghebbend? Zeker, de woorden van de heer zijn meer gezaghebbend, want hij is ouder en rijper dan de jongen.

Dit begrip *pramāṇa* verhoudt zich tot vele zaken. Verschillende mensen kunnen in hun geloof volharden, dat deze wereld echt is, dat hun status als mens of *brāhmaṇa* echt is, of dat ze de meesters van hun eigendom zijn. Al deze valse identificaties en eigendomsrechten veroorzaken zoveel gevecht en onenigheid. Iemand anders kan zeggen, “Deze dingen zijn allemaal tijdelijk, dus ga er niet over vechten. Doe in plaats daarvan iets voor jouw ziel en voor de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods; zij zijn permanent.” Welke van deze twee meningen zullen we aanvaarden? Door de relaties tussen God, de *jīva* en het materiële bestaan te analyseren heeft Śrīla Jīva Gosvāmī uitgelegd, waarin we ons vertrouwen moeten plaatsen. Hij schreef, dat de Veda’s de enige autoriteit zijn en dat alle andere zogenaamde autoriteit het aan geloofwaardigheid ontbreekt. Datgene, dat we met onze beperkte zintuigen en verstand waarnemen, kan gebrekkig zijn, maar de woorden van de Veda’s kunnen dat niet zijn.

In zijn *Bhagavat-sandarbha* schrijft Śrīla Jīva Gosvāmī, dat ieder ding, dat we zien, dezelfde bron heeft. De Absolute Waarheid is één en Hij heeft van nature de beschikking over onbevattelijk vermogen. Door de macht van zijn vermogen existeert Hij in vier aspecten: *svarūpa*, Zijn oorspronkelijke gedaante; *tad-rūpa-vaibhava*, alle incarnaties te beginnen bij

Baladeva Prabhu; *jīva*, het levend wezen; en *pradhāna*, de begoochelende energie. Hij is als de zon, die ook in vier aspecten bestaat: zijn oorspronkelijke vorm, de zonneschijf, zijn stralen en zijn gereflecteerde licht, dat met *māyā* wordt vergeleken.

Jīva Gosvāmī nam delen uit *Brahma-sandarbha* en schreef zijn eigen *Bhagavat-sandarbha*, waarin hij *brahma-tattva*, de gevestigde waarheid over het Allerhoogste Geestelijke Geheel, uitlegt en de opvattingen van Śaṅkarācārya weerlegt. De *jīva* is niet *brahma*, een onpersoonlijke God. Als *brahma* de Absolute Waarheid is, die vol kennis is, hoe heeft het zich dan kunnen fragmenteren in miljarden levende wezens en gebonden kunnen raken in het materiële bestaan? Śaṅkarācārya zegt, dat *brahma* werd afgedekt door *māyā*, maar waar komt de afzonderlijke entiteit, die Śaṅkarācārya *māyā* noemt, vandaan? Als er geen afzonderlijke entiteit, die *māyā* heet, kan bestaan, omdat alles het ene *brahma* is, waar kan dit andere object, dat onwetendheid heet, vandaan zijn gekomen? Śrīla Jīva Gosvāmī weerlegde alle ideeën van Śaṅkarācārya en bewees, dat Kṛṣṇa Parabrahma de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods is, de bron van *brahma*.

Hij analyseerde ook *paramātmā-tattva* en in de *Kṛṣṇa-sandarbha* heeft hij uitgelegd, hoe alleen Kṛṣṇa de oorspronkelijke Persoonlijkheid Gods is. Hij legde uit, hoe Kṛṣṇa almachtig (*sarva-śaktimān*) is, hoe Hij een oceaan van *rasa* is, hoe uit Hem de *jīvas* en de rest voortkomen en hoe de *jīvas* Zijn eeuwige associatie kunnen verwerven. Hij weerlegde het idee, dat Kṛṣṇa een incarnatie van Nārāyaṇa is. Met gebruikmaking van bewijsvoering uit de Veda's, Upaniṣaden en de

Purāṇa's heeft hij vastgesteld, dat Kṛṣṇa de oorspronkelijke Absolute Waarheid, de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods is en dat alle andere incarnaties Zijn volkomen expansies of deelexpansies zijn. Op basis van schriftuurlijk bewijs bekrachtigde hij het idee van Mahāprabhu, dat in de literatuur van Rūpa Gosvāmī en Sanātana Gosvāmī wordt gevestigd. Hiermee heeft hij onze *sampradāya* op een stevige, filosofische fundering geplaatst. Hij heeft de stromende rivier van *rasa* beschermd door grote keien *siddhānta* langs beide oevers te leggen; op die manier kan geen enkel gecontamineerd water van misverstand deze *rasa*-rivier ooit besmetten.

In zijn *Bhakti-sandarbha* heeft hij vele subtiele aspecten van *bhakti* uitgelegd. Hij stippelde de vierenzestig typen *bhakti* uit en hij heeft zeer deskundig uitgelegd wat *guru-tattva* is. Hij heeft ook *guru-pādāśraya*, het proces van exclusieve toevlucht tot de *guru*, uiteengezet, hoe het dient te worden gedaan, welke de regels en regulerende principes zijn, enzovoort. Als de *guru* het vooruitzicht van de leerling zorgvuldig evalueert en de leerling neemt de *guru* zorgvuldig in ogenschouw, zal er nooit een omstandigheid ontstaan, waarin de leerling zijn *guru* moet opgeven. Hij onderwees, dat men nimmer op wispelturige wijze een *guru* mag aanvaarden; men dient een *guru* te aanvaarden, in wie men nooit het vertrouwen verliest, anders heeft men een probleem. Men dient er zeker van te zijn, dat men alleen een *sad-guru* aanvaardt, die is onthecht van lustbevrediging, die belezen is in alle *tattva* en *siddhānta*, die *rasika* is, die spiritueel is gerealiseerd en die genegenheid voor zijn leerling heeft. Men dient de *guru* zorg-

vuldig onder de loupe te nemen, zelfs als dit proces meer dan een jaar in beslag neemt.

Śrīla Jīva Gosvāmī heeft ook uitgelegd, dat alle *bhakti* niet hetzelfde is, zoals alle soorten water ook niet dezelfde zijn – er is schoon water, gezuiverd water, besmet water, rioolwater, enzovoort. Jīva Gosvāmī onderzocht al deze onderwerpen diepgaand in zijn Sandarbha's, die men moet lezen om de ware aard van *bhakti* te begrijpen. Dus door regelmatig de kennis uiteengezet in deze boeken te horen en door te associëren met gevorderde Vaiṣṇava's, wordt zijn *bhakti* geleidelijk *uttama-bhakti*. Śrīla Jīva Gosvāmī heeft de vijf typen *prema* uitvoerig beschreven: *sānta* (neutraliteit), *dāsyā* (dienaarschap), *sakhya* (vriendschap), *vātsalya* (ouderlijke liefde) en *mādhurya* (amoureuze liefde), waarbij hij vooral *gopī-prema* benadrukte en de *sādhana* uitlegde om het te bereiken.

Veel hiervan wordt aangetroffen in zijn *Gopāla-campū*, dat een zeer filosofisch boek is. Śrīla Jīva Gosvāmī schreef dat boek in Goloka Vṛndāvana en gaf het aan deze wereld. Hij componeerde zoveel literatuur, dat we ons hele leven zouden kunnen besteden om verzonken te zijn in het lezen ervan. Bovendien, door de *sādhana* te praktiseren, die erin wordt beschreven, wie weet, hoeveel levens we er nog aan kunnen besteden? Als we moeite doen om deze boeken binnen te gaan en als we zowel het persoonlijke gedrag als de begrippen van Jīva Gosvāmī bestuderen en proberen persoonlijk te volgen, zal ons spirituele leven zeker een succes zijn. Mag Śrīla Jīva Gosvāmī ons genadig zijn, zodat we alle instructies, die hij heeft gegeven, kunnen leren om *bhajana* op een zuivere wijze uit te voeren.

Srila Visvanatha Cakravarti Thakura

VOLGEND IN HET VOETSPoor VAN ŚRĪLA Rūpa Gosvāmī heeft Śrila Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura een overvloed aan transcendente literatuur over *bhakti* gecomponeerd en heeft op die manier het diepste verlangen van Śrīman Mahāprabhu in deze wereld gevestigd. Hij weerlegde diverse foutieve conclusies, de waren tegengeteld aan het authentieke pad van Śrī Rūpa Gosvāmī (*rūpānuga-bhakti*)¹. Śrila Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura wordt in de Gauḍīya Vaiṣṇava gemeenschap eerbiedigd als een illustere *ācārya* en als een gezaghebbende *mahājana*, of zelfgerealiseerde ziel. Hij is vermaard als een groot transcendent filosoof en dichter, en als een *rasika* toegewijde.

De Vaiṣṇava dichter, Kṛṣṇa dāsa, heeft bij de conclusie van zijn vertaling van *Mādhurya-kādambinī* van Śrila Cakravartī Ṭhākura geschreven, “Śrila Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura heeft de wereld gezegend door *Mādhurya-kādambinī* te schrijven. In werkelijkheid is Śrī Kṛṣṇa Caitanya Mahāprabhu

¹ De lezer wordt vriendelijk verzocht zich te wenden tot het Glossarium voor een uitgebreide definitie van *rūpānuga-bhakti*.

de spreker van dit boek door de mond van Śrīla Cakravartī Ṭhākura. Sommigen zeggen, dat Śrīla Cakravartī Ṭhākura een incarnatie van Śrīla Rūpa Gosvāmī is. Hij is deskundig in de kunst van het beschrijven van uiterst complexe waarheden op een manier, die gemakkelijk te begrijpen is. “O oceaan van genade, Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, ik ben een heel dwaas persoon. Weest u zo goed en openbaart u het mysterie van uw transcendente kwaliteiten in mijn hart. Dit is mijn gebed aan uw lotusvoeten.”

Na het verdwijnen van de Zes Gosvāmī's van Vṛndāvana, toen er een lichte afname van hun invloed plaats had, ontstond er een controverse met betrekking tot de doctrines van echtelijke liefde (*svakīyāvāda*) en overspelige liefde (*parakīyāvāda*) in het spel van Bhagavān. Om de misverstanden weg te nemen met betrekking tot *svakīyāvāda* heeft Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura twee boeken geschreven, *Rāga-vartma-candrikā* en *Gopī-premāmṛta*, die beide vol staan met alle conclusies van de geschriften. Daarna heeft hij in zijn commentaar op *Ujjvala-nīlamanī* (1.21), *Ānanda-candrika*, de theorie van *svakīyāvāda* glashelder weerlegd met schriftuulijk bewijs en onweerlegbare argumenten en vestigde de conceptie van *parakīya*. Bovendien gaf hij in zijn commentaar op *Śrīmad-Bhāgavatam*, genaamd *Sārārtha-darsinī*, grote steun aan *parakīya-bhāva*.

Op dat moment waren er enkele geleerden, die zich tegen de conclusies van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura met betrekking tot verering met het gevoel van *parakīya* verzetten, maar hij pareerde hen met zijn diepe geleerdheid en onweerlegbare logica. Uit wraakgevoelens besloten deze afgun-

stige geleerden hem te vermoorden. Omdat ze zijn dagelijkse gewoonte van *parikramā* rond Śrī Vṛndāvana-dhāma in de hele vroege ochtend kenden, beraamden ze een plan om hem in een donkere, verborgen loofhut te vermoorden. Toen hij de aangewezen plek naderde, waar zijn tegenstanders in een hinderlaag lagen te wachten, verdween hij plotseling. In zijn plaats zagen ze een prachtig jong meisje van Vraja met een paar vriendinnen bloemen plukken.

Stomverbaasd vroegen de geleerden het meisje, “Lief kind, zojuist kwam een groot toegewijde deze kant op. Heb je gezien, waar hij naartoe is gegaan?” Het meisje antwoordde, dat ze hem had gezien, maar niet wist, waar hij naartoe was gegaan. Haar verbluffende schoonheid, verlegen blikken, vriendelijke glimlach en gratieuze gebaren smolten het hart van de geleerden en dreven alle onzuiverheden uit hun hoofd. Toen ze naar haar identiteit werd gevraagd, antwoordde ze, “Ik ben een dienstmeisje van Śrīmatī Rādhikā, die nu in het huis van Haar schoonfamilie in Yāvaṭa is. Ze heeft me hier naartoe gestuurd om bloemen te plukken.”

Toen ze dit zei, verdween het meisje en in haar plaats zagen de geleerden weer Śrīla Viṣvanātha Cakravartī Ṭhākura. Ze vielen aan zijn voeten en baden om vergeving en hij vergaf hen allemaal.

Op die manier weerlegde hij de theorie van *svakīyāvāda* en vestigde de waarheid van zuivere *parakīya*, een succes dat erg belangrijk is voor de Gauḍīya Vaiṣṇava's. Er hadden meer van dergelijke verbazingwekkende gebeurtnissen plaats in het leven van Śrī Cakravartī Ṭhākura.

Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura beschikte over onge-
woon genie en beschermde niet alleen de integriteit van de Śrī
Gauḍīya Vaiṣṇava *dharma*, maar hij vestigde ook zijn invloed
in Śrī Vṛndāvana. De Gauḍīya Vaiṣṇava *ācāryas* hebben het
volgende vers als lofzang op zijn buitengewone werk gecom-
poneerd,

*viśvasya nātha-rupo 'sau
bhakti-vartma-pradarśanāt
bhakta-cakre vartitatvāt
cakravarty ākhyayābhavat*

“Hij is bekend onder de naam Viśvanātha, heer van het univer-
sum, omdat Hij wijst op het pad van *bhakti*; en hij is bekend
onder de naam Cakravartī, hij rond wie de kring of verzame-
ling loopt, omdat hij zich altijd in de kring (*cakra*) van zuivere
toegewijden bevindt. Daarom is zijn naam Viśvanātha Cakra-
vartī.”

Heel weinig Gauḍīya Vaiṣṇava *ācāryas* hebben zoveel boeken
geschreven als Śrīla Cakravartī Ṭhākura. Zelfs vandaag de
dag wordt het volgende aforisme met betrekking tot drie van
zijn boeken geciteerd in de algemene Vaiṣṇava gemeenschap,
“*kiraṇa-bindu-kaṇā, ei tina niya vaiṣṇava-panā* – De Vaiṣṇa-
va’s nemen deze drie boeken, namelijk *Ujjvala-nīlamani-
kiraṇa*, *Bhakti-rasāmṛta-sindhu-bindu* en *Bhāgavatāmṛta-kaṇā*
als hun rijkdom.”

Hieronder staat een lijst van zijn andere boeken, commen-
taren en gebeden, die een onvergelijkbaar rijk pakhuis van
Gauḍīya Vaiṣṇava devotionele literatuur bevatten:

Vraja-rīti-cintāmaṇi, *Śrī Camatkāra-candrikā*, *Śrī Prema-
samputa*, *Gītāvalī*, *Subodhinī*, (commentaar op *Alaṅkāra-*

kaustubha), commentaar op *Śrī Gopāla-tāpanī*, *Stavāmṛta-laharī*, *Śrī Kṛṣṇa-bhāvanāmṛtam Mahākāvya*, *Aiśvarya-kādambinī*, *Śrī Mādhurya-kādambinī*, en commentaren op *Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu*, *Śrī Ānanda-vṛndāvana-campūḥ*, *Dāna-keli-kaumudī*, *Śrī Lalita-mādhava-nāṭaka*, *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, *Brahma-saṁhitā*, alsmede zijn *Sārārtha-varṣiṇī* commentaar op *Śrīmad Bhagavad-gītā*.

Op zijn oudedag bevond hij zich de meeste tijd in een halfbewuste of innerlijke staat, diep verzonken in *bhājana*. In die tijd brak een dispuut los in Jaipur tussen de Gauḍīya Vaiṣṇava's en Vaiṣṇava's, die de doctrine van *svakīyāvāda*, of echte liefde in het spel van Bhagavān aanhingen.

De Vaiṣṇava's van het vijandelijke kamp hadden Koning Jaya Singh II van Jaipur laten geloven, dat de verering van Śrīmatī Rādhikā samen met Śrī Govindadeva niet door de geschriften wordt ondersteund. Hun standpunt was, dat de naam van Śrīmatī Rādhikā nergens in *Śrīmad-Bhāgavatam* of de *Viṣṇu Purāṇa* wordt genoemd en dat Ze nooit met Śrī Kṛṣṇa met een vedisch ritueel in de echt was verbonden. Een ander bezwaar was, dat Gauḍīya Vaiṣṇava's niet behoorden tot een erkende lijn van disciplinaire opvolging (*sampradāya*).

Sinds onheuglijke tijden zijn er vier Vaiṣṇava *sampradāyas* geweest: de Śrī *sampradāya*, de Brahmā *sampradāya*, de Rudra *sampradāya* en de Sanaka (Kumāra) *sampradāya*. In het tijdperk van Kali zijn de *ācāryas* van deze vier *sampradāyas* respectievelijk Śrī Rāmānuja, Śrī Madhva, Śrī Viṣṇusvāmī en Śrī Nimbāditya. Men dacht, dat de Gauḍīya Vaiṣṇava's zich buiten deze vier *sampradāyas* bevonden en werden niet aanvaard als te zijn ingebed in een zuivere lijn. De Gauḍīya Vai-

ṣṇava's werden vooral niet aanvaard als een bonafide lijn van Vaiṣṇava disciplinaire opvolging, omdat ze geen eigen commentaar op de *Brahma-sūtra* (ook bekend als *Vedānta-sūtra*) hadden geschreven.

Mahārāja Jaya Singh wist, dat de vooraanstaande Gauḍīya Vaiṣṇava *ācāryas* van Vṛndāvana volgelingen waren van Śrīla Rūpa Gosvāmī, dus hij gebod hen naar Jaipur te komen om de uitdaging met de Vaiṣṇava's van de lijn van Śrī Rāmānuja aan te gaan. Omdat Śrīla Cakravartī Ṭhākura op hoge leeftijd was en geheel verdiept was in de transcendente zegen van *bhajana*, stuurde hij zijn student, Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa naar de conferentie in Jaipur als afgezant van de Gauḍīya Vaiṣṇava's. Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa was een van de grootste leraren onder de verheven docenten van Vedānta en stond daarom bekend als de Gauḍīya Vaiṣṇava *vedāntācārya mahā-mahopādhyāya*. Hij werd vergezeld door de leerling van Śrīla Cakravartī Ṭhākura, Śrī Kṛṣṇadeva.

De kasten-*gosvāmīs* hadden hun eigen verbinding met de Madhva *sampradāya* reeds vergeten. Verder gedroegen ze zich respectloos met betrekking tot het gezichtspunt, dat de Gauḍīya Vaiṣṇava's over Vedānta hanteerden, en vormden een grote verstoring voor de ware Gauḍīya Vaiṣṇava's. Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa gebruikte onweerlegbare logica en krachtig schriftuurlijk bewijsmateriaal om aan te tonen, dat de Gauḍīya *sampradāya* een zuivere Vaiṣṇava *sampradāya* is, die neerdaalt in de lijn van Madhva.

Deze *sampradāya* wordt de Śrī Brahma-Madhva-Gauḍīya-Vaiṣṇava *sampradāya* genoemd. Śrīla Jīva Gosvāmī, Śrīla Kavi Karpapūra en andere voorgaande *ācāryas* hebben dit feit

aanvaard. De Gauḍīya Vaiṣṇava's aanvaardden *Śrīmad-Bhāgavatam* als het authentieke commentaar op de *Vedānta-sūtra* en om deze reden is in de Gauḍīya Vaiṣṇava *sampradāya* nooit een afzonderlijk commentaar op de *Vedānta-sūtra* geschreven.

Daarna voerde Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa het schriftuurlijke bewijs voor de verering van Śrīmatī Rādhikā aan. De naam van Śrīmatī Rādhikā, de personificatie van het pleziergevend vermogen (*hlādinī-śakti*) van Bhagavān en de eeuwige geliefde van Śrī Kṛṣṇa, wordt in verscheidene Purāṇa's vermeld. Door de hele *Śrīmad-Bhāgavatam* heen, vooral in Canto Tien in relatie tot de beschrijving van het spel van de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods in Vṛndāvana, wordt verwezen naar Śrīmatī Rādhikā op een zeer verdeckte en indirecte wijze. Alleen *rasika* en *bhāvuka* toegewijden, die belezen zijn in de conclusies van de geschriften, kunnen dit confidentiële mysterie doorgronden.

In het geleerde gezelschap in Jaipur weerlegde Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa alle argumenten en twijfels van de tegenpartij, die door zijn presentatie het zwijgen werd opgelegd. Op soliede wijze stelde hij de positie vast van de Gauḍīya Vaiṣṇava's in de disciplinaire opvolging, die neerdaalt van Madhva. Desondanks wilde de wedijverende partij de Gauḍīya Vaiṣṇava *sampradāya* niet aanvaardden als een zuivere Vaiṣṇava disciplinaire opvolging, omdat ze niet beschikten over een commentaar op *Vedānta-sūtra*. Toen heeft Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa ter plekke het beroemde Gauḍīya commentaar op de *Vedānta-sūtra* geschreven, genaamd *Śrī Govinda-bhaṣya*. Het gevolg was, dat de verering van Śrī Rādhā-Govinda in de

tempel van Śrī Govindadeva werd hervat en dat de geldigheid van de Śrī Brahma-Madhva-Gauḍīya *sampradāya* werd aanvaard.

Alleen op gezag van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura was Śrī Baladeva Vidyābhūṣaṇa in staat om *Śrī Govinda-bhāṣya* te schrijven en de verbinding van de Gauḍīya Vaiṣṇava's met de Madhva *sampradāya* aan te tonen. Hierover mag geen twijfel bestaan. Deze prestatie van Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura, die hij uitvoerde uit naam van de *sampradāya*, zal in gouden letters worden opgetekend in de geschiedenis van het Gauḍīya vaiṣṇavisme.

In 1754 op de vijfde dag van de wassende maan van de maand Māgha (januari-februari), toen Śrīla Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura ongeveer honderd jaar was, verliet hij deze materiële wereld in Vṛndāvana, terwijl hij diep verzonken was in innerlijk bewustzijn. Zijn *samādhi* staat naast de tempel van Śrī Rādhā-Gokulānanda in Śrīdhāma Vṛndāvana.

Sri Śrīmad
Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja

 RĪ ŚRĪMAD BHAKTIVIDĀNTA NĀRĀYAṆA GOS-
vāmī Mahārāja is de discipel van *om viṣṇupāda* Śrī
Śrīmad Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja,
een van de meest vooraanstaande, leidende discipelen van *om*
viṣṇupāda Śrī Śrīmad Bhaktisiddhānta Sarasvatī Prabhupāda.

Op 16 februari 1921 nam Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja
zijn goddelijke geboorte in het dorp, Tiwaripur, gelegen aan
de oever van de heilige Ganges Rivier in Bihar, India. Dit was
de plek, waar Śrī Rāmacandra de demoon, Tāraka, ombracht.
Śrīla Mahārāja verscheen in deze wereld op *amāvasyā* (nieu-
we maan). Zijn geboortenaam was Śrīman Nārāyaṇa Tiwari.
Hij werd in een zeer religieuze, Trivedi *brahmāṇa* familie ge-
boren en in zijn kinderjaren kreeg hij vele gelegenheden om
zijn vader te vergezellen naar *kīrtanas* en lezingen op bijeen-
komsten van verzamelde toegewijden.

In februari 1946 had hij zijn eerste ontmoeting met zijn *gurudeva* in Śrī Navadvīpa-dhāma, West-Bengalen. Hij was vanuit zijn dorp daar naartoe gereisd, nadat hij een discipel had ontmoet van Śrīla Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura, genaamd Śrīla Narottamānanda Brahmācārī, die door dat gebied trok om de boodschap van Śrī Caitanya Mahāprabhu te prediken. Na enkele gesprekken met hem was Śrīla Mahārāja overtuigd geraakt van de uitmuntende positie van de filosofie, die werd verspreid door de *ācāryas* in de lijn van Śrīla Rūpa Gosvāmī. Binnen enkele dagen verliet hij zijn huis om zich bij de missie van zijn geestelijk leermeester aan te sluiten en zijn leven aan hem over te geven.

Aangekomen in Śrī Navadvīpa-dhāma sloot Śrīla Mahārāja zich enthousiast aan bij de jaarlijkse *parikramā*. Aan het eind van de *parikramā* op Gaura-pūrṇimā werden hem door Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja zowel *harināma* als *dīkṣā mantras* gegeven en kreeg hij de naam Śrī Gaura Nārāyaṇa Brahmācārī. Snel daarna kende zijn *gurudeva* hem tevens de titel ‘Bhakta-bāndhava’ toe, hetgeen betekent ‘vriend van de toegewijden’, omdat hij de Vaiṣṇava’s altijd op een zeer plezierige wijze ten dienste stond.

Gedurende de volgende zeven jaar reisde hij met zijn *gurudeva* extensief rond door India voor predikwerk. In 1952, wederom op Gaura-pūrṇimā, kende zijn geliefde *gurudeva* hem initiatie toe in de heilige orde van *sannyāsa*. In 1954 belastte zijn *gurudeva* hem met het bestuur van de pas geopende tempel in Mathurā, Śrī Keśavajī Gauḍīya Maṭha. Vanaf die tijd diende Śrīla Mahārāja in twee gebieden door een deel van het jaar in Mathurā door te brengen en een ander deel van het

jaar in Bengalen. Deze dienstverlening voerde hij gedurende de volgende veertien jaar uit.

Zijn verantwoording nam verder toe, toen Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja hem tot vice-president van zijn instituut, Śrī Gauḍīya Vedānta Samiti, benoemde en hem de functie gaf van hoofdredacteur van zijn publicaties in Hindi en van zijn maandelijks tijdschrift, *Śrī Bhāgavat Patrikā*. In 1968 verliet zijn *gurudeva* deze wereld en Śrīla Mahārāja voerde persoonlijk alle nodige ceremoniële rituelen voor zijn *samādhi* uit. Als bescheiden dienaar van de Śrī Gauḍīya Vedānta Samiti is hij gedurende deze periode de jaarlijkse Kārtika Vraja-maṇḍala *parikramā* gaan organiseren, hetgeen hij tot het eind van zijn leven heeft gedaan.

Śrīla Mahārāja werd door zijn *gurudeva* verzocht de boeken van Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura uit het Bengaals in zijn moedertaal, het Hindi, te vertalen. Hij heeft dit verzoek ingewilligd door enkele van de Ṭhākura's meest vooraanstaande werken te vertalen, zoals *Jaiva-dharma*, *Caitanya-Śikṣāmṛta*, *Bhakti-tattva-viveka*, *Vaiṣṇava-siddhānta-mālā*, om er enkele te noemen. Al deze boeken evenals zijn vertalingen en commentaren van andere vooraanstaande *ācāryas* van de *guru-paramparā* worden op dit moment door zijn volgelingen in het Engels en in andere talen vertaald. Tot nu toe [2009] heeft hij meer dan tachtig boeken in het Hindi vertaald en gepubliceerd en meer dan vijftig boeken in het Engels. Veel van zijn Engelse boeken zijn nu in andere talen vertaald geworden, inclusief het Spaans, Frans, Duits, Italiaans, Russisch, Portugees, Chinees en in verscheidene Indiase talen.

Hij is door heel India en internationaal lezingen blijven geven in het Hindi, Bengaals en Engels en al zijn lezingen zijn vastgelegd. Een aantal Hindi lezingen zijn in het Engels en in andere talen getranscribeerd en voor publicatie vertaald. Bovendien zijn duizenden Engelse lezingen vastgelegd op tape en film en deze worden in de vorm van transcripties en in audio- en videoformaat op het internet gezet om honderden duizenden fortuinlijke zielen te kunnen bereiken.

Een belangrijke relatie had Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja met Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja, die in de wereld bekend staat als Śrīla Prabhupāda, de beroemde prediker van Gauḍīya vaiṣṇavisme en Stichter Ācārya van ISKCON, de International Society for Kṛṣṇa Consciousness. Ze hebben elkaar voor het eerst in Calcutta ontmoet in 1946 ter gelegenheid van de inauguratie van een nieuwe tak van de Gauḍīya Vedānta Samiti, waar beiden naartoe waren gekomen om diensten te verlenen. Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja was een van de oprichters van dit instituut.

Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja vergezelde zijn *gurudeva* naar Jhansi, waar Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja, of Abhaya Caraṇāravinda Prabhu, zoals hij voorheen bekend was, had getracht een Vaiṣṇava gemeenschap op te starten, genaamd The League of Devotees. Enkele jaren later, aan het begin van de jaren '50 van de vorige eeuw, ging Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja op uitnodiging van zijn godbroeder, Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja, in de Śrī Keśavaji Gauḍīya Maṭha in Mathurā wonen en heeft daar enkele maanden verbleven. Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja had met hem regelmatig toegewijde discussies over Vaiṣṇa-

va *siddhānta* en ontwikkelde in deze periode een nog intiemere relatie met Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja, die hij beschouwde als zijn *śikṣā-guru* en zijn boezemvriend.

In 1959 initieerde Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja Abhaya Caraṇāravinda Prahbu in de heilige *sannyāsa* orde en gaf hem de *sannyāsī* naam en titel, Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja, waarbij de vedische vuurceremonie (*yajña*) en alle rituelen persoonlijk werden uitgevoerd door Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja. In deze periode woonde Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja reeds in Vṛndāvana, eerst in de Vamśī Gopāla Mandira en enkele jaren later in de Śrī Śrī Rādhā-Dāmodara Mandira, waar Śrīla Mahārāja hem dikwijls een bezoek bracht. Dan kookte hij voor hem en eerde de *prasādam* met hem en dan hadden ze intieme gesprekken over Vaiṣṇava filosofie.

Toen Śrīla Bhaktividānta Svāmī Mahārāja in het Westen ging prediken en erin slaagde de eerste tempel voor Rādhā en Kṛṣṇa in Amerika te bouwen, stuurde Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja hem de eerste *mṛdaṅga* trommels en *karatālas*, die hij voor *saṅkīrtana* gebruikte.

Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja correspondeerde om de maand met Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja en Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja tot 1968, toen Śrīla Keśava Gosvāmī Mahārāja *nitya-līlā* binnenging. Daarna bleef hij corresponderen met Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja tot zijn eigen goddelijke vertrek in 1977.

Tegen het eind van zijn gemanifesteerde verblijf in deze wereld verzocht hij Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja diverse keren om zo goed te zijn zijn associatie aan zijn westerse leer-

lingen te geven en hen te helpen de diepere waarheden van de Vaiṣṇava filosofie in de lijn van Śrīla Rūpa Gosvāmī te leren begrijpen. Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja stemde nederig toe in dit verzoek, omdat hij hem als een van zijn vererenswaardige *śikṣā-gurus* beschouwde. Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja verzocht Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja ook om na zijn vertrek de complete taak van het uitvoeren van de rituelen voor zijn *samādhi* op zich te nemen. Beide verzoeken tonen zijn sterke vertrouwen in Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja aan.

Gedurende drie decennia na het heengaan van Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja uit het gezichtsveld van deze wereld in november 1977 heeft Śrīla Mahārāja zijn laatste verzoek onwankelbaar ten uitvoer gelegd door inzichtelijke leiding en liefdevolle toevlucht te bieden aan een ieder, die hem hiervoor uitzocht. Via het medium van zijn Engelse boeken en zijn extensieve wereldreizen geeft hij nu [2009] zijn associatie en goddelijke realisaties aan de volgelingen van Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja en alle andere oprechte zoekers naar waarheid in de wereld. Ondanks dat hij nu 88 jaar oud is, reist hij nog regelmatig door India en in het buitenland, waar hij over de glorie predikt van Śrī Caitanya Mahāprabhu en Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa en over de ware glorie van de Stichter Ācārya van ISKCON, Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja, en zijn *guru-paramparā*.

In 2009 voltooide Śrīla Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja zijn dertigste wereldtournee. In vele landen wordt hij in vooraanstaande hindutempels uitgenodigd om lezingen te geven over de vedische *sanātana-dharma* van India. Als hij in India ver-

blijft, wordt hij regelmatig door eerwaarde personen uitgenodigd om op hun spirituele programma's te komen spreken. Als een vooraanstaand lid van de disciplinaire opvolging van de Brahma-Madhva-Gauḍīya *sampradāya* wordt hij in heel India toegejuicht als een spiritueel leermeester en als een zuivere toegewijde van Śrī Kṛṣṇa in de lijn van Śrī Caitanya Mahāprabhu. Hij wordt erkend als een strikte volgeling van de vedische cultuur, *sanātana-dharma*, Vaiṣṇava etiquette, *daivī-varṇāśrama* en *bhāgavat-bhajana*. De meeste vermaarde spirituele geleerden van Mathurā en Vṛndāvana nodigen hem uit te komen spreken op hun bijeenkomsten en hij nodigt ook hen uit om programma's in zijn *maṭha* bij te wonen.

Veel Indiase overheidsambtenaren, zoals die van de DCP (Commissaris van Politie van Gedeputeerde Staten), en rechters in Delhi, Bombay, Calcutta, Mathurā en elders behoren tot zijn discipelen. Vele befaamde industriëlen en zakenmensen bezoeken hem regelmatig met vragen over het spirituele leven en krijgen zijn zegeningen. Vele hoofd-*pūrārīs* uit heel Vraja-maṇḍala bezoeken hem. De hoofd-*pūrārī* van de bekende Rādhā-Govinda Mandira in Jaipur laat regelmatig bloemenkransen en *mahā-prasādam* van de Godsbeelden bezorgen, in het bijzonder ter gelegenheid van de start van een volgende wereldreis. Dit geldt ook voor de *pūjārī* van Śrī Jagannātha Mandira in Purī. De leider van de dienaren van Śrī Jagannātha, de Dayitā-pati van Purī, woont ook lezingen van Śrīla Mahārāja bij, wanneer hij in Purī verblijft.

Śrīla Mahārāja heeft meer dan vijftig jaar de Vraja-maṇḍala *parikramā* geleid en tijdens die perioden komen alle dorps-
hoofden naar hem toe om hun eerbetuigingen aan te bieden.

Hij is ook verscheidene jaren betrokken geweest bij het organiseren van renovaties van heilige plaatsen in Vṛndāvana, zoals Bhāṇḍīravata in Bhāṇḍīravana, Kadamba-kyāri bij Nandagrāma, Brahma-kuṇḍa en Surabhi-kuṇḍa in Govardhana en Kāliya-ghāṭa in Vṛndāvana. Zijn werk hieraan wordt door het publiek, de overheid en de pers erkend. Hiervoor en voor zijn andere spirituele verrichtingen werd hem door verscheidene dorpshoofden in Vraja-maṇḍala de titel Yuga-Ācārya toegekend.

Hij leidt ook ieder jaar rond Gaura-pūrṇimā de Navadvīpa-dhāma *parikramā*. Dan worden hij en zijn *sannyāsīs* door meer dan 20.000 pelgrims uit Bengalen en door meer dan 2.000 andere Indiase en westerse pelgrims gevolgd. De meeste toegewijden uit Bengalen zijn arme dorpelingen, die gedurende het festival van een week gratis faciliteiten en *prasādam* worden aangeboden.

Śrīla Bhaktividānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja is exemplarisch voor een onvermengd leven van de hoogste toewijding en zuivere liefdevolle dienst aan zijn *gurudeva*, zijn *guru-paramparā*, Śrī Caitanya Mahāprabhu en het Goddelijk Paar, Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa. Als Hun intieme dienaar blijft hij doorgaan het pad te verlichten voor degenen, die diep in de extatische oceaan willen duiken van *rādhā-dāsyam*, dienstverlening aan de stralend mooie lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa's dierbare geliefde, Śrīmatī Rādhikā.

Glossarium

A

Ācārya – spiritueel voorganger; iemand die onderwijst door voorbeeld.

Adhirūḍha-mahābhāva – de extreem hoge staat van *mahābhāva*, die alleen in de *gopīs* van Vraja wordt aangetroffen.

Anubhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*; de dertien acties, die de spirituele emoties in het hart van de toegewijde vertonen of onthullen: dansen, rollen over de grond, zingen, luidkeels huilen, hui-veren van het lichaam; brullen, geeuwen, zwaar ademenhalen, anderen veronachtzamen, kwijlen, luid lachen, rondstompelen, en de hik.

Anurāga – (1) gehechtheid, genegenheid, of liefde; (2) een geïntensiveerd stadium van *prema*, dat voorafgaat aan *mahābhāva*. *Ujjvala-nīlamāṇi* (14.146) zegt, “Hoewel men de geliefde regelmatig ontmoet en goed bekend is met de geliefde, maken de telkens nieuwe sentimenten van intense gehechtheid, dat de geliefde ieder moment opnieuw wordt ervaren, alsof men nooit eerder een dergelijke ervaring met een dergelijk persoon heeft gehad.”

Arcana – verering van het Godsbeeld; een van de negen belangrijkste onderdelen van toegewijde dienst.

Āsakti – diepe gehechtheid aan Bhagavān en Zijn metgezellen. Het vindt plaats, wanneer de smaak voor *bhajana* leidt tot een rechtstreekse gehechtheid aan de persoon, die het object van *bhajana* vormt. Dit is het zevende stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie en wordt gewekt door het rijpen van zijn smaak voor *bhajana*.

Aṣṭa-sāttvika-bhāvas – acht symptomen van spirituele extase: aan de grond genageld staan, transpireren, kippenvel, wegvallen van de stem, beven, verlies van kleur, tranen, en bezwijken.

B

Bhajana – spirituele oefeningen, vooral horen, chanten en mediteren op de heilige naam, gedaante, kwaliteiten en spel van Śrī Kṛṣṇa.

Bhakta – een toegewijde; iemand die *bhakti* of toegewijde dienst uitvoert.

Bhakti – het uitvoeren van activiteiten, die zijn bedoeld om de Allerhoogste Persoon, Śrī Kṛṣṇa, tevreden te stellen of een plezier te doen, die worden uitgeoefend in een gunstig gestemde geest verzadigd van liefde, die zijn verstoken van alle verlangens behalve die voor Zijn welzijn en plezier, die niet zijn afgedekt door vruchtzoekende activiteit en de speculatie, dat God onpersoonlijk is.

Bhakti-yoga – het pad van spirituele realisatie door toegewijde dienst aan Śrī Kṛṣṇa uit te voeren.

Bhāva – spirituele emoties of sentimenten.

Bhāva-bhakti – het aanvangsstadium van perfectie in toewijding. Het stadium van *bhakti*, waarin *suddha-sattva*, de essentie van Gods innerlijke vermogen bestaand uit geestelijke kennis en zegen, uit het hart van de eeuwige metgezellen van Bhagavān naar het hart van de praktiserende toegewijde wordt overgebracht. Het is als een straal van de zon van *prema* en het verzacht het hart met verscheidene smaken. Het is de spruit van *prema* en het wordt ook *rati* genoemd. Dit is het achtste stadium van de kruipplant van toewijding.

Brahma-vimohana-līlā – De volgende samenvatting van dit spel (*līlā*) wordt door Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja gepresenteerd in zijn Engelse vertaling van *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.13), “Na het doden van Aghāsura ging Kṛṣṇa met Zijn metgezellen, de koeherdersjongens, in het bos picknicken. De kalveren, die door het groene gras werden verleid, dwaalden ver af, waardoor de metgezellen van Kṛṣṇa een beetje zenuwachtig werden en de kalveren wilden gaan ophalen. Kṛṣṇa sprak de jongens echter moed in en zei, “Gaan jullie maar lunchen zonder je druk te maken. Ik zal de kalveren gaan zoeken.” En God vertrok.

Toen nam Śrī Brahmā louter om het vermogen van Kṛṣṇa op de proef te stellen de kalveren en de koeherdersjongen weg en hield ze op

een geheime plek verstopt. Toen Kṛṣṇa de kalveren en jongens niet kon terugvinden, begreep Hij, dat dit een stunt van Brahmā was. Toen breidde de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, de oorzaak der oorzaken, om zowel Śrī Brahmā als Zijn eigen metgezellen en hun moeders een plezier te doen Zich uit in de kalveren en jongens precies zoals ze waren, voordat ze door Brahmā werden ontvoerd.

Hierdoor ontdekte Hij nog een ander spel. Een speciaal aspect van zijn spel was, dat de moeders van de koeherdersjongens dieper gehecht raakten aan hun respectievelijke zonen en dat de koeien dieper gehecht raakten aan hun kalveren. Na bijna een jaar nam Baladeva waar, dat al die koeherdersjongens en kalveren expansies van Kṛṣṇa waren. Hij informeerde bij Kṛṣṇa en hoorde, wat er was gebeurd.

Nadat een vol jaar was verstreken, keerde Brahmā terug en zag, dat Kṛṣṇa zoals gewoonlijk met Zijn vrienden, kalveren en koeien aan het stoeien was. Toen toonde Kṛṣṇa alle kalveren en koeherdersjongens als vierarmige gedaanten van Nārāyaṇa. Op dat moment kon Brahmā het vermogen van Kṛṣṇa inzien en hij was verbijsterd door het spel van Kṛṣṇa, zijn eerbiedwaardige Heer.”

G

Gopa – (1) een koeherdersjongen, die Kṛṣṇa dient met een gevoel van intieme vriendschap; (2) een oudere metgezel van Nanda Mahārāja, die Kṛṣṇa dient met een gevoel van ouderlijke genegenheid.

Gopāla-mantra – een geheiligd vers, dat door Gauḍiṇya Vaiṣṇava *brāhmaṇas* wordt gerepeteerd op de drie kruisingen van de dag. Het is een van de *mantras*, die de *guru* geeft op het moment van initiatie.

Gopī – (1) een van de jonge koeherdersmeisjes van Vraja onder leiding van Śrīmatī Rādhikā, die Kṛṣṇa dienen met een gevoel van amoreuze liefde; (2) een oudere vriendin van Moeder Yaśodā, die Kṛṣṇa dient met een gevoel van ouderlijke genegenheid.

Gosvāmī – iemand die meester is over zijn zintuigen; een titel voor degenen in de wereldverzakende levensorde. Dit verwijst dikwijls naar de vermaarde volgelingen van Śrī Caitanya Mahāprabhu, die de levensstijl van bedelmonnik aannamen.

J

Jñānī-bhakta – een toegewijde, die de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods vereert met een gevoel van rijkdom en vermogen zonder persoonlijke diensten te verlenen vanwege het gevoel van Gods alomtegenwoordigheid en volheid.

K

Kajjala – een oogzwart gemaakt van lampenroet, dat wordt gebruikt om de randen van de oogleden aan te zetten.

Kāma – (1) lust om de aandrang van de materiële zintuigen te bevredigen; (2) het bovenzinnelijke verlangen van de *gopīs* om met Śrī Kṛṣṇa van amoureuus spel en vermaak te genieten.

Kāma-gāyatrī – een geheiligd vers, dat door Gaudia Vaiṣṇava *brāhmaṇas* wordt gerepeteerd op de drie kruispunten van de dag. Het is een van de *mantras*, die door de *guru* tijdens *dikṣā* initiatie wordt gegeven.

“De *kāma-gāyatrī mantra* lijkt op een vedische hymne, maar de *mantra* is de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods Zelf. Er is geen verschil tussen de *kāma-gāyatrī* en Kṛṣṇa. Beide zijn samengesteld uit vierentwintig en een halve transcendentale lettergrepen (zie *Śrī Caitanya-caritāmṛta*, *Madhya* 21.125-29). De *mantra* uitgebeeld in letters is ook Kṛṣṇa en de *mantra* rijst op zoals de maan. Hierdoor bestaat er een geperverteerde reflectie van verlangen in de menselijke samenleving en onder allerlei andere levenssoorten. In de *mantra*, *klīṁ kāmā-devāya vidmahe puṣpa-bāṇāya dhīmahi tan no ‘naṅgaḥ pracodayāt*, wordt Kṛṣṇa Kāma-deva, Puṣpa-bāṇa en Anaṅga genoemd. Kāma-deva is Madana-mohana, de Godheid, die onze relatie met Kṛṣṇa vestigt; Puṣpa-bāṇa (Hij die een pijl gemaakt van bloemen draagt) is Govinda, de Persoonlijkheid Gods, die onze toegewijde dienst aanvaardt, en Anaṅga is Gopījana-vallabha, die de *gopīs* tevreden stelt en het hoogste levensdoel is. Deze *kāma-gāyatrī* (*klīṁ kāmā-devāya vidmahe puṣpa-bāṇāya dhīmahi tan no ‘naṅgaḥ pracodayāt*) behoort eenvoudig niet tot deze materiële wereld. Wanneer men in spiritueel begrip is gevorderd, kan men de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods vereren met zijn spiritueel gezuiverde zintuigen en de

verlangens van God vervullen” (*Śrī Caitanya-caritāmṛta*, *Madhya-līlā* 8.138, Purport door Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja).

Kaniṣṭha-adhikārī – een nieuwe toegewijde of neofiete beoefenaar van *bhakti*.

Karma – (1) iedere activiteit uitgevoerd in de loop van het materiële bestaan; (2) vruchtdragende activiteiten; vrome activiteiten leidend tot materieel voordeel in deze wereld of in de hemelse planeten na de dood; (3) noodlot; voorgaande acties, die tot onvermijdelijke reacties leiden.

Kuṅkuma – een rood poeder of rode vloeistof aangebracht door getrouwde vrouwen op de scheiding van hun haar om hun huwelijkse staat aan te geven.

Kuñja – een besloten boshut; een natuurlijke schaduwplaats met een dak en afscheidingen van bloeiende bomen, klimplanten, kruipplanten en andere klimmers.

M

Mādana-bhāva of mādanākhyā-mahābhāva – het hoogste spontane stadium van *mahābhāva*, dat wordt gekenmerkt door de gelijktijdige manifestatie van alle soorten transcendente emoties. Het wordt eeuwigdurend en schitterend gemanifesteerd alleen in Śrī Rādhā en vindt plaats alleen op het moment van ontmoeten.

Madhyama-adhikārī – een beoefenaar van *bhakti*, die het tussenliggende stadium van spirituele ontwikkeling heeft bereikt.

Mahābhāva – het hoogste stadium van *prema* of goddelijke liefde. In *Ujjvala-nīlamanī* (14.154) wordt *mahābhāva* als volgt gedefinieerd: “Wanneer *anurāga* een zekere staat van intensiteit bereikt, heet het *bhāva* of *mahābhāva*. Deze staat van intensiteit heeft drie eigenschappen: (1) *anurāga* bereikt de staat van *sva-samvedya*, hetgeen betekent, dat het ‘t object van zijn eigen ervaring wordt; (2) het wordt *prakāśita*, stralend manifest, hetgeen betekent, dat alle acht *sātvika-bhāvas* prominent worden vertoond en (3) het bereikt de staat van *yāvad-āśraya-vṛtti*, hetgeen betekent, dat het actieve ingrediënt van deze geïntensiverde staat van *anurāga* de ervaring van de *bhāva* van Rādhā en Kṛṣṇa overbrengt op een ieder, die aanwezig is en gekwalificeerd is het te ontvangen.

Mahā-prasāda – betekent letterlijk ‘grote genade’ en verwijst vooral op de voedselrestanten, die aan het Godsbeeld zijn geofferd; kan ook verwijzen naar de restanten van andere artikelen, die aan het Godsbeeld zijn geofferd, zoals wierook, bloemen, slingers en kleding.

Māna – het sentiment, dat de minnaar en minnares weerhoudt elkaar vrij te ontmoeten, hoewel ze samen zijn en tot elkaar worden aangetrokken. *Māna* geeft aanleiding tot voorbijgaande emoties, zoals transcendente woede, somberheid, twijfel, rusteloosheid, trots, en jaloezie.

Mañjari – (1) bloemknop; (2) een dienstmeisje van Śrīmatī Rādhikā.

Māyā – Gods begoochelende energie; illusie; dat wat niet is; Gods externe vermogen, dat de levende wezens beïnvloedt het valse egoïsme te aanvaarden een onafhankelijke genietster van deze materiële wereld te zijn; ook genoemd *mahāmāyā* of *māyā-śakti*.

N

Niṣṭhā – sterk vertrouwen; standvastigheid in zijn toegewijde praktijk. Het vijfde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie.

P

Praṇaya – een geïntensiveerd stadium van *prema*; een stadium in de ontwikkeling van *prema* tot *mahābhāva*. Het wordt als volgt beschreven in *Ujjvala-nīlamanī* (14.108): “Wanneer *māna* het aspect van ongeremde intimiteit aanneemt, verwijzen geleerde autoriteiten ernaar als *praṇaya*.” Het woord *viśrambha*, dat in dit vers wordt gebruikt, betekent compleet vertrouwen zonder enige terughoudendheid of formaliteit. Deze vertrouwelijkheid laat zijn eigen leven, verstand, intelligentie, lichaam en bezittingen in alle opzichten één zijn met het leven, verstand, intelligentie en lichaam van de geliefde.

Prema – “Liefde voor Kṛṣṇa, die uiterst geconcentreerd is en het hart compleet doet smelten en die tot een diep gevoel van *mamatā* of bezitsdrang in relatie tot God aanleiding geeft” (*Bhakti-rasāmṛta-sindhu* 1.4.1).

Prema-bhakti – het stadium van *bhakti*, dat kenmerkend is voor het verschijnen van *prema* (zie hierboven); het geperfectioneerde stadium van

toewijding; de achtste en volkomen tot bloei gekomen staat van de *bhakti-latā*, of kruipplant van devotie.

Pūjā – eredienst; verering van het Godsbeeld in de tempel of van gerespecteerde persoonlijkheden, zoals de *guru*, waarbij verschillende toebehoren, zoals wierrook, brandende boterlamp en bloemen worden geofferd.

Pūrva-rāga – “Wanneer gehechtheid aangelegd in de minnaar en de minnares vóór hun ontmoeting door zien, horen, enzovoort zeer smaakvol wordt door het mengsel van vier ingrediënten, zoals *vibhāva* en *anubhāva*, wordt dit *pūrva-rāga* genoemd” (*Ujjvala-nīlamanī, Vipralambha-prakarana* 5).

R

Rāga – (1) diepe gehechtheid aan het object van zijn genegenheid; “Het stadium, waarin de genegenheid voor de geliefde ongeluk converteert in geluk, wordt *rāga*, of gehechtheid genoemd. Wanneer men een dergelijke gehechtheid voor Kṛṣṇa heeft, kan hij zijn eigen leven opgeven om zijn geliefde Kṛṣṇa een plezier te doen” (*Śrī Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā* 19.178, Purport door Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja); (2) een muzikale geaardheid of sequentie (bijv. *malhāra rāga*).

Rāgānuga of rāgānuga-bhakti – *bhakti* die in het kielzog volgt van de eeuwige metgezellen van Śrī Kṛṣṇa in Vraja, wier hart is doordrenkt met *rāga*, een onlesbare liefdevolle dorst naar Kṛṣṇa, die leidt tot spontane en intense absorbtie.

Rasa – (1) de spirituele transformatie van het hart, die plaats vindt, wanneer de geperfectioneerde staat van liefde voor Śrī Kṛṣṇa, gekend als *rati*, wordt geconverteerd in ‘vloeibare’ emoties door een combinatie aan te gaan met uiteenlopende soorten transcendente vormen van extase; (2) smaak, gunst.

Rāsa-līlā – de dans van Śrī Kṛṣṇa met de *vraja-gopīs*, die bestaat uit de uitwisseling van zuivere spirituele liefde tussen Kṛṣṇa en de *gopīs*, Zijn meest vertrouwelijke dienaressen.

Rasika of rasika-bhakta – iemand, die het vermogen heeft om *bhakti-rasa* in zijn hart te proeven. In het stadium van *bhāva* krijgt het hart van de toegewijde *suddha-sattva* toegediend uit het hart van een van Kṛṣṇa’s eeuwige metgezellen in Vraja. Deze *suddha-sattva* wordt dan gekend als *kṛṣṇa-rati*, het eerste dagen van goddelijke liefde. Wanneer dit perma-

nente sentiment van liefde een combinatie aangaat met andere extatische emoties, genereert het de unieke ervaring van *bhakti-rasa*. Iemand, die bekwaam is om deze *rasa* te proeven, wordt gekend als een *rasika-bhakta*.

Ratha-yātrā – een festival van wagens, dat jaarlijks in Jagannātha Purī in Orissa wordt gehouden en dat de terugkeer van Śrī Kṛṣṇa van Dvārakā naar Vṛndāvana viert. Op de dag van Ratha-yātrā worden de Godsbeelden van Śrī Jagannātha, Baladeva en Subhadrā op drie enorm grote, gedecoreerde wagens geplaatst. In Purī trekken de toegewijden deze karren van de tempel van Jagannātha naar de Guṇḍicā tempel. De tempel van Jagannātha vertegenwoordigt Dvārakā en de Guṇḍicā tempel vertegenwoordigt Vṛndāvana. Śrī Caitanya Mahāprabhu en Zijn metgezellen verzamelden zich ieder jaar om deze viering met een groot *sāṅkīrtana* feest bij te wonen.

Ruci – smaak; dit is het zesde stadium in de ontwikkeling van de kruipplant van devotie. In dit stadium van het ontwaken van werkelijke smaak overstijgt de aantrekking tot spirituele aangelegenheden, zoals horen, chanten en andere devotionele bezigheden, de aantrekkingskracht tot iedere andere materiële activiteit.

Rūpānuga – “Rūpa Gosvāmī en Sanātana Gosvāmī zijn de meest verheven dienaren van Śrīmatī Rādhikā en Śrī Caitanya Mahāprabhu. Degenen, die hun dienstverlening aanhangen, worden gekend als *rūpānuga* toegewijden” (Śrī Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā 8.246, Purport door Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja).

“Wij, Gauḍīya Vaiṣṇava’s, staan bekend als *rūpānugas*. *Rūpānuga* betekent volgeling van Rūpa Gosvāmī. Waarom zouden we volgelingen van Rūpa Gosvāmī worden? Śrī-caitanya-mano ‘*bhīṣṭaṁ sthāpitaṁ yena bhū-tale* – hij wilde de missie van Śrī Caitanya Mahāprabhu vestigen” (Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja, Lecture on Śrīmad-Bhāgavatam 5.5.2, Hyderabad, April 13, 1975).

“*Rūpānuga-bhaktas* zijn alleen degenen, die dezelfde manier en stemming volgen, waarin Śrī Rūpa Mañjarī dienst verleent aan Rādhā en Kṛṣṇa. Hoewel Śrī Rūpa Mañjarī zowel Rādhā als Kṛṣṇa dient, is ze meer geneigd naar Śrīmatī Rādhikā – gelukkig in het geluk van Śrīmatī Rādhikā en ongelukkig zoals Zij, wanneer Ze lijdt. Innerlijk, in hun constitutionele gedaante, dienen de *rūpānuga-bhaktas* met dezelfde houding en in dezelfde stemming als Śrī Rūpa Mañjarī, terwijl ze uiterlijk dezelfde devotionele activiteiten als Rūpa Gosvāmī praktiseren” (*Gaura-vani Pracarine*, Chapter 7).

S

Sādhaka – beoefenaar; iemand die een spirituele discipline volgt om het specifieke doel van *bhāva-bhakti* te bereiken.

Sādhana – het proces van toegewijde dienst; de methode, die men aanwendt om zijn specifieke doel (*sādhya*) te bereiken.

Sādhana-bhajana of sādhana-bhakti – het praktiserende stadium van toewijding; de verscheidene spirituele disciplines uitgevoerd voor de voldoening van Śrī Kṛṣṇa worden ondernomen via het medium van de zintuigen met het doel om de manifestatie van *bhāva-bhakti* tot stand te brengen.

Samādhi – (1) concentratie van de geest; meditatie of diepe trance, hetzij op Paramātmā of op het spel van Kṛṣṇa; (2) *Sama* betekent ‘hetzelfde’ of ‘gelijk’ en *dhi* betekent ‘intelligentie’. Wanneer de zuivere toegewijde *samādhi* neemt, betekent het, dat hij bij het verlaten van deze wereld hetzelfde niveau, positie en spirituele gemoedsgesteldheid binnengaat als de persoonlijke metgezellen van zijn vererenswaardige Godheid. In dat gebied verleent hij diensten in zijn eigen grondrechtelijke gedaante (*svarūpa*) met dezelfde kwaliteiten, intelligentie en schoonheid als die metgezellen.

Sampradāya – een bepaalde school voor religieus onderwijs; een gevestigde doctrine overgedragen van de ene leraar op de andere; een lijn van disciplinaire opvolging.

Saṅkīrtana – gezamenlijk zingen van de namen van God; “Het woord *sarī-kīrtana* betekent *sarvato bhāvena kīrtana*, complete *kīrtana*, met andere woorden, *kīrtana* die wordt uitgevoerd in vol bewustzijn van zijn relatie met Śrī Kṛṣṇa en die vrij is van alle hindernissen en overtredingen. De uitvoering van *saṅkīrtana* vereist geen ondersteuning van enig ander onderdeel van *sādhana*. Gedeeltelijke *kīrtana* van de heilige naam van Śrī Kṛṣṇa wordt geen *saṅkīrtana* genoemd. Met het gedeeltelijk of imperfect chanten van de heilige naam van Śrī Kṛṣṇa krijgt de *jīva* niet het effect ten volle. Het gevolg is, dat veel mensen gaan twijfelen aan het vermogen van de heilige naam. Laat daarom alle zege gaan naar het perfect en compleet chanten van de heilige naam van Śrī Kṛṣṇa” (Uit het commentaar van Śrīla Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura Prabhupāda op *Śrī Śikṣāṣṭakam*, Vers 1).

Sannyāsī – een lid van de wereldverzakende levensorde.

Sneha – genegenheid; “Dat aspect van *prema*, waarin het smelten van het hart voor de geliefde wordt geconcentreerd, wordt *sneha* of genegenheid genoemd. Het symptoom van dergelijke genegenheid is, dat de minnaar geen moment zonder de associatie van zijn geliefde kan blijven” (*Śrī Caitanya-caritāmṛta*, *Madhya-līlā* 19.178, Purport door Śrīla Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja).

Śuddha-bhakta – een zuivere toegewijde van God; iemand die *suddha-bhakti* of zuivere toegewijde dienst uitvoert, die niet is vermengd met baatzuchtige actie of monistische kennis en geen andere verlangens koestert dan uitsluitend het plezier van Kṛṣṇa.

U

Uttama-adhikārī – de allerbeste toegewijde, die perfect is in zijn toewijding aan Śrī Kṛṣṇa.

Uttama-bhakta – de allerbeste beoefenaar van *bhakti*.

Uttama-bhakti – de allerhoogste *bhakti* of hoogste vorm van *bhakti*.

V

Vaidhī-bhakti – toewijding aangezet door de reguleringen van de geschriften. Als *sādhana-bhajana* niet wordt geïnspireerd door een intens verlangen, maar wordt aangespoord door de discipline van de geschriften, wordt het *vaidhī-bhakti* genoemd.

Vaiṣṇava – betekent letterlijk ‘iemand met de natuur van Viṣṇu’; met andere woorden, iemand in wiens hart en hoofd alleen Viṣṇu of Kṛṣṇa woont. Iedere toegewijde, die Śrī Kṛṣṇa of een van Zijn voltallige manifestaties (*viṣṇu-tattva*) vereert, kan een Vaiṣṇava worden genoemd.

Vibhāva – de oorzaken voor het proeven van de bovenzinnelijke smaken van zuivere toegewijde dienst. Deze oorzaken bestaan in twee soorten: (1) *ālambana*, de ondersteuning (dit verwijst naar Kṛṣṇa en Zijn toegewijden, die in hun hart beschikken over spirituele liefde genaamd *rati*, of sterke gehechtheid en genegenheid, die in combinatie met de andere vier ingrediënten van *rasa* in *rasa* kan worden getransformeerd); en (2) *uddīpana*, de stimulus (objecten die met Kṛṣṇa zijn verbonden, die spiri-

tuele liefde voor Hem opwekken en veroorzaken, dat die liefde wordt getransformeerd in *rasa*).

Vraja-devī – een jong meisje van Vraja; een *gopī*.

Vrajavāsī – een inwoner van Vraja.

Vyabhicārī-bhāva – een van de vijf essentiële ingrediënten van *rasa*; de drieëndertig innerlijke spirituele emoties, die tevoorschijn komen uit de nectarooceaan van *sthāyī-bhāva* (de permanente relatie met Śrī Kṛṣṇa), veroorzaken dat *vyabhicārī-bhāva* opwelt en weer in die oceaan terugvalt. Tot deze emoties behoren mismoedigheid, vreugde, angst, opgewondenheid en het verbergen van emoties.

Y

Yogamāyā – het innerlijke vermogen van God, dat zich bezighoudt met de arrangementen en versterking van Zijn spel en vermaak. Paurṇamāsī is de personificatie van dit vermogen.

Centra & Contacten Wereldwijd

www.purebhakti.com/contact-us/centers-mainmenu-60.html

INDIA

Mathura: *Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Jawahar Hata, U.P. 281001 (Opp. Dist. Hospital), Email: mathuramath@gmail.com • **New Delhi:** *Shri Raman-vihari Gaudiya Math* – Block B-3, Janakpuri, New Delhi 110058 (Near musical fountain park), Tel: 9810192540; *Karol Bagh Centre:* Rohini-nandana dasa, 9A/39 Channa Market, WEA, Karol Bagh, Tel: 9810398406, 9810636370, Email: purebhakti.kb@gmail.com • **Vrindavan:** *Shri Rupa-Sanatana Gaudiya Math* – Dan Gali, U.P. Tel: 09760952435; *Gopinath Bhavan* – Parikrama Marga (next to Imli-tala), Seva Kunja, Vrindavan 281121, U.P., Email: vasantidasi@gmail.com • **Puri:** *Jay Shri Damodar Gaudiya Math* – Sea Palace, Chakratirtha Road. Tel: 06752-223375 • **Bangalore:** *Shri Madan Mohan Gaudiya Math* – 245/1 29th Cross, Kaggadasa pura Balaji layout, Bangalore-93, Tel: 089044277754, Email: bvvaikhana@gmail.com; *Shri Ranganath Gaudiya Math* – Hesaraghatta, Bangalore, Tel: 09379447895, 07829378386 • **Faridabad:** *Shri Radha Madhav Gaudiya Math* – 293, Sector-14, Hariyana, Tel: 09911283869 • **Navadvipa:** *Shri Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Kolerdanga Lane, Nadiya, Bengal, Tel: 09153125442

AUSTRALIA

Garden Ashram – Akhileshvari dasi, Tel: 612 66795916, Email: akhileshvari.dasi@gmail.com • *Shri Gaura Narayan Gaudiya Math* – Brisbane, Queensland, Tel: +61 403 993 746, Email: bhaktibrisbane2010@gmail.com

CHINA / HONG KONG

15A, Hillview Court, 30 Hillwood Road, Tsim Sha Tsui, Kowloon, Tel: +85223774603

UNITED KINGDOM & IRELAND

Birmingham: *Shri Gour Govinda Gaudiya Math* – 9 Clarence Road, Handsworth, Birmingham, B21 0ED, U. K., Tel: (44) 121551-7729, Email: bvashram108@gmail.com • **London:** *Shri Gangamata Gaudiya Math* – 631 Forest Road, E17 4NE London, Tel: 02080578406, Email: gangamatas@hotmail.com • **Galway:** *Family Centre* – Tel: 353 85-1548200, Email: jagannathchild@gmail.com

USA

Gaudiya Vedanta Publications Offices – Tel: (800) 681-3040 ext. 108, Email: orders@bhaktiprojects.org • **Alachua:** *Shri Shri Radha-Govinda Mandir* – Tel: (1) 386-462-2682. Email: yourbvgi@gmail.com, Website: www.bvgi.org • **Houston:** *Shri Govindaji Gaudiya Math* – Tel: (1) 281-650-8689. Email: info@sggm.org, Website: www.sggm.org

Websites

Gauḍīya Vedānta Publications (GVP)

De GVP publiceert, conserveert en distribueert de boeken van Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvami Mahārāja. Voor meer informatie over de inhoud van deze boeken kunt u de volgende websites bezoeken:

www.purebhakti.com – voor nieuws, updates en gratis downloaden van boeken, lezingen en *bhajans*.

www.purebhakti.tv – voor het kijken en luisteren naar lezingen online en voor links naar updates van live web-casts.

www.harikatha.com – voor het per email ontvangen van de lezingen en video's van Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Mahārāja op zijn wereldreis.

Indien u meer wilt weten over boeken, lezingen, audio-opnamen, video's, lessen en de International Pure Bhakti Yoga Society (IPBYS) van Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Mahārāja kunt u contact opnemen met **connectwithussoon@gmail.com**

Voor het vinden van een centrum in uw buurt:

www.purebhakti.com/contact-us

Engelse publicaties van

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOŚVĀMĪ MAHĀRĀJA

<i>Arcana-dīpikā</i>	<i>Śrī Navadvīpa-dhāma-māhātmya</i>
<i>Śrī Bhajana-rahasya</i>	<i>Śrī Navadvīpa-dhāma Parikramā</i>
<i>Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu-bindu</i>	<i>Śrī Prema-samputa</i>
<i>Bhakti-rasāyana</i>	<i>Śrī Rādhā-kṛṣṇa-gaṇoddeśa-dīpikā</i>
<i>Bhakti-tattva-viveka</i>	<i>Śrī Saṅkalpa-kalpadrumaḥ</i>
<i>Śrī Brahma-saṁhitā</i>	<i>Śrī Śikṣāṣṭaka</i>
<i>Essence of the Bhagavad-gītā</i>	<i>Śrī Upadeśāmṛta</i>
<i>Five Essential Essays</i>	<i>Śrī Vraja-maṇḍala Parikramā</i>
<i>Going Beyond Vaikuṇṭha</i>	<i>Śrī Rāya Rāmānanda Saṁvāda</i>
<i>Harmony</i>	<i>Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gos-</i>
<i>Jaiva-dharma</i>	<i>vāmī – His Life and</i>
<i>Letters From America</i>	<i>Teachings</i>
<i>Śrī Manaḥ-sikṣā</i>	<i>The Distinctive Contribution of</i>
<i>My Śikṣā-guru and Priya-bandhu</i>	<i>Śrīla Rūpa Gosvāmī</i>
<i>Pinnacle of Devotion</i>	<i>The Essence of All Advice</i>
<i>Śrī Prabandhāvalī</i>	<i>The Gift of Śrī Caitanya Ma-</i>
<i>Secret Truths of the Bhāgavatam</i>	<i>hāprabhu</i>
<i>Secrets of the Undiscovered Self</i>	<i>The Journey of the Soul</i>
<i>Śiva-tattva</i>	<i>The Nectar of Govinda-līlā</i>
<i>Śrī Bṛhad-bhāgavatāmṛta</i>	<i>The Origin of Ratha-yātrā</i>
<i>Śrī Dāmodarāṣṭakam</i>	<i>The Way of Love</i>
<i>Śrī Gauḍīya Gīti-guccha</i>	<i>Utkalikā-vallarī</i>
<i>Śrī Gīta-govinda</i>	<i>Vaiṣṇava-siddhānta-mālā</i>
<i>Śrī Gopī-gīta</i>	<i>Veṇu-gīta</i>
<i>Śrī Harināma Mahā-mantra</i>	<i>Walking with a Saint</i>
<i>Śrīmad Bhagavad-gītā</i>	<i>Rays of the Harmonist (periodical)</i>

Nederlandse publicaties

van **Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja**

vertaald en uitgegeven door Pro Deo Uitgever Jaya Radhe

<https://purebhakti.com/jayaradhe.nl>

<i>Bhagavad-gītā</i>	<i>Prabandha Pañcakam</i>
<i>Bhāgavata-rahāsyā</i>	<i>Prabandhavalī</i>
<i>Bhajana-rahasya</i>	<i>Prema-pradīpa</i>
<i>Bhakti-tattva-viveka</i>	<i>Prema-samputa</i>
<i>Boterdief</i>	<i>Reis van de ziel</i>
<i>Camatkāra-candrikā</i>	<i>Rāga-vartma-candrikā</i>
<i>Essentie van Bhagavad-gītā</i>	<i>Rāmānanda Rāya Saṁvāda</i>
<i>Geheimen van Bhajana</i>	<i>Śikṣāṣṭaka</i>
<i>Geheimen van het onontdekte Zelf</i>	<i>Śiva-tattva</i>
<i>Geluk in het paradijs der dwazen</i>	<i>Śrī Rādhā</i>
<i>Gift van Śrī Caitanya Mahāprabhu</i>	<i>Śrī Rūpa Gosvāmī's bijdrage</i>
<i>Gīta-govinda</i>	<i>Summum van toewijding</i>
<i>Gopi-gīta</i>	<i>Ujjvala-nīlāmaṇi-kiraṇa</i>
<i>Hari-kathāmaṇṭa</i>	<i>Upadeśamaṇṭa</i>
<i>Jagannātha Ratha-yātrā</i>	<i>Utkalikā-vallarī</i>
<i>Jaīva-dharma</i>	<i>Veṇu Gīta</i>
<i>Mādhurya-kādambinī</i>	<i>Verborgen pad van devotie</i>
<i>Maharṣi Durvāsā</i>	<i>Voorbij Nirvāṇa</i>
<i>Manah-śikṣā</i>	<i>Ware sentimenten van de ziel</i>
<i>Nitya-dharma</i>	<i>Wijze van Liefhebben</i>

